

**Bendrai finansuoja
Europos Sąjunga**

VYTAUTO DIDŽIOJO
UNIVERSITETO
ŽEMĖS ŪKIO
AKADEMIJA

**Profesinių kompetencijų ir įgūdžių tobulinimas žemės ūkio sektoriuje dirbantiems asmenims
Nr. 24PM-KK-23-1-90006-PR001**

Produktyvių agrofitocenozų formavimo ypatumai ekologinės žemdirbystės sąlygomis

Aušra Marcinkevičienė

Daugianariai pasėliai – tai dviejų ar daugiau žemės ūkio augalų, besiskiriančių savo vegetacijos trukme, biologinėmis ir agrotechninėmis savybėmis auginimas tame pačiame lauke (Gliessman, Rosemeyer, 2010).

Daugianarių pasėlių auginimo privalumai

- Daugianariuose pasėliuose vairių rūšių augalai išsidėsto ardais, todėl geriau stelbiamos piktžolės;
- Skirtingų žemės ūkio augalų rūšių šaknys taip pat skirtingai išsidėsto dirvožemyje ir iš skirtingų vietų gali paimti maisto medžiagas ir vandenį;
- Reguluojamas dirvožemio drėgmės ir temperatūros režimas;
- Į dirvožemį patenka daugiau organinės medžiagos, aktyvinama mikroorganizmų veikla, gerėja dirvožemio savybės;
- Daugianariuose pasėliuose auginant pupinių šeimos augalus kaupiamas biologinis azotas;
- Mažinama vandens ir vėjo erozija;
- Daugianarių pasėlių derlingumas ir pelningumas paprastai būna didesnis negu vienanarių.

Žemės ūkio augalai daugianariuose pasėliuose gali būti auginami keliais skirtingais būdais:

- 1. Auginami mišiniuose** – vienu metu auginami dvi arba daugiau augalų rūšių, nenaudojant jokios konkrečios erdvinės konfigūracijos;
- 2. Juostiniuose daugianariuose pasėliuose** tuo pačiu metu auginamos dvi ar daugiau augalų rūšių atskirose, bet greta esančiose eilėse ar juostose;
- 3. Pakaitomis daugianariuose pasėliuose** sėjami dviejų ar daugiau rūšių augalai taip, kad tik dalis jų augimo ciklą sutaptų.

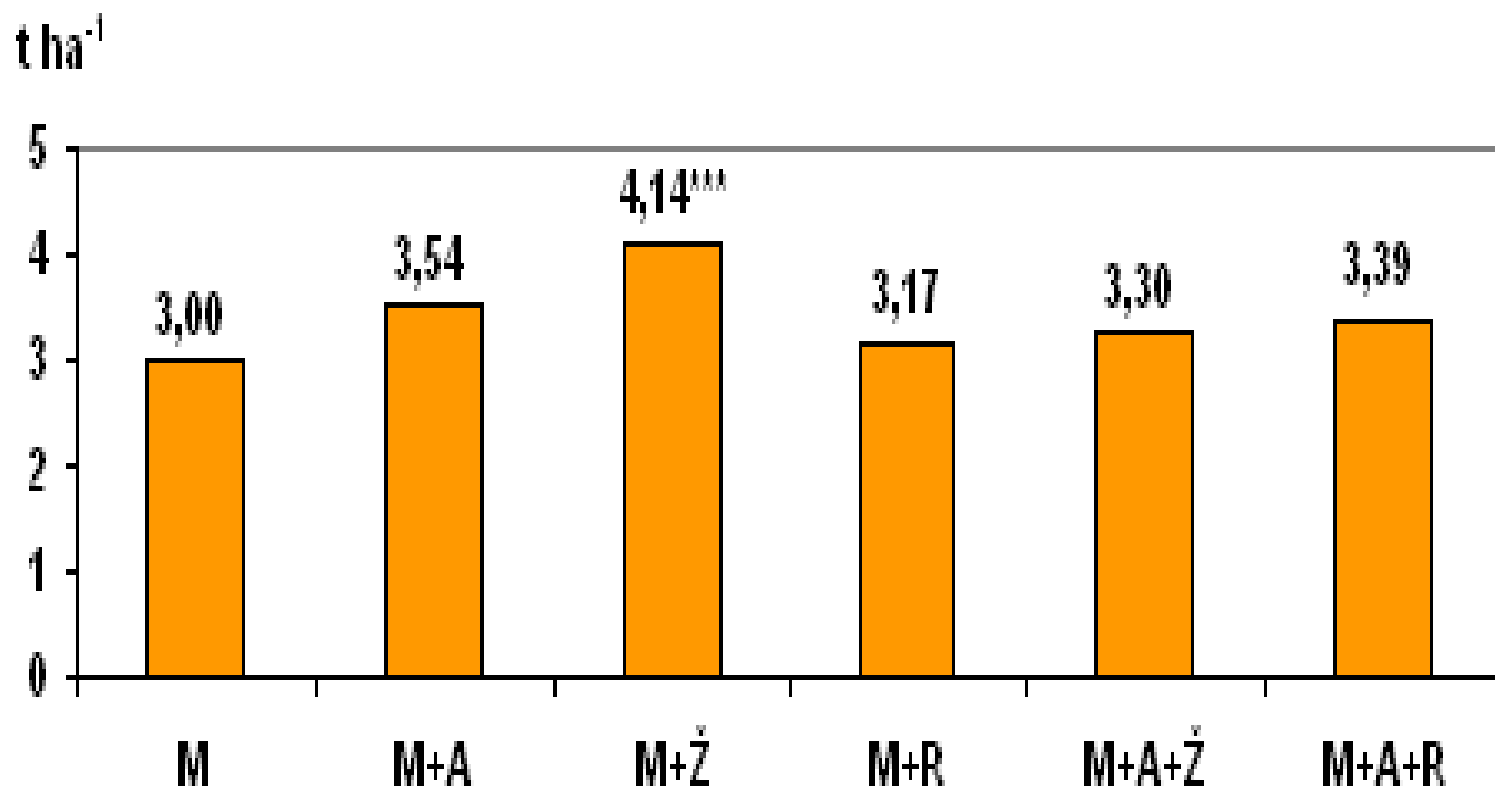
Ekonomiškai perspektyvus daugianaris pasėlis labai priklauso nuo sėjimo modelio pritaikymo bei suderinamų augalų pasirinkimo:

1. Reikėtų sėti augalus, kurie giliai įsišaknija su tokiais augalais, kurie turi seklią šaknų sistemą;
2. Derinti ankstyvo brendimo augalus su ilgiau bręstančiais augalais;
3. Sėti aukštus augalus su žemaūgiais augalais, kurie gali išgyventi daliniame pavėsyje.

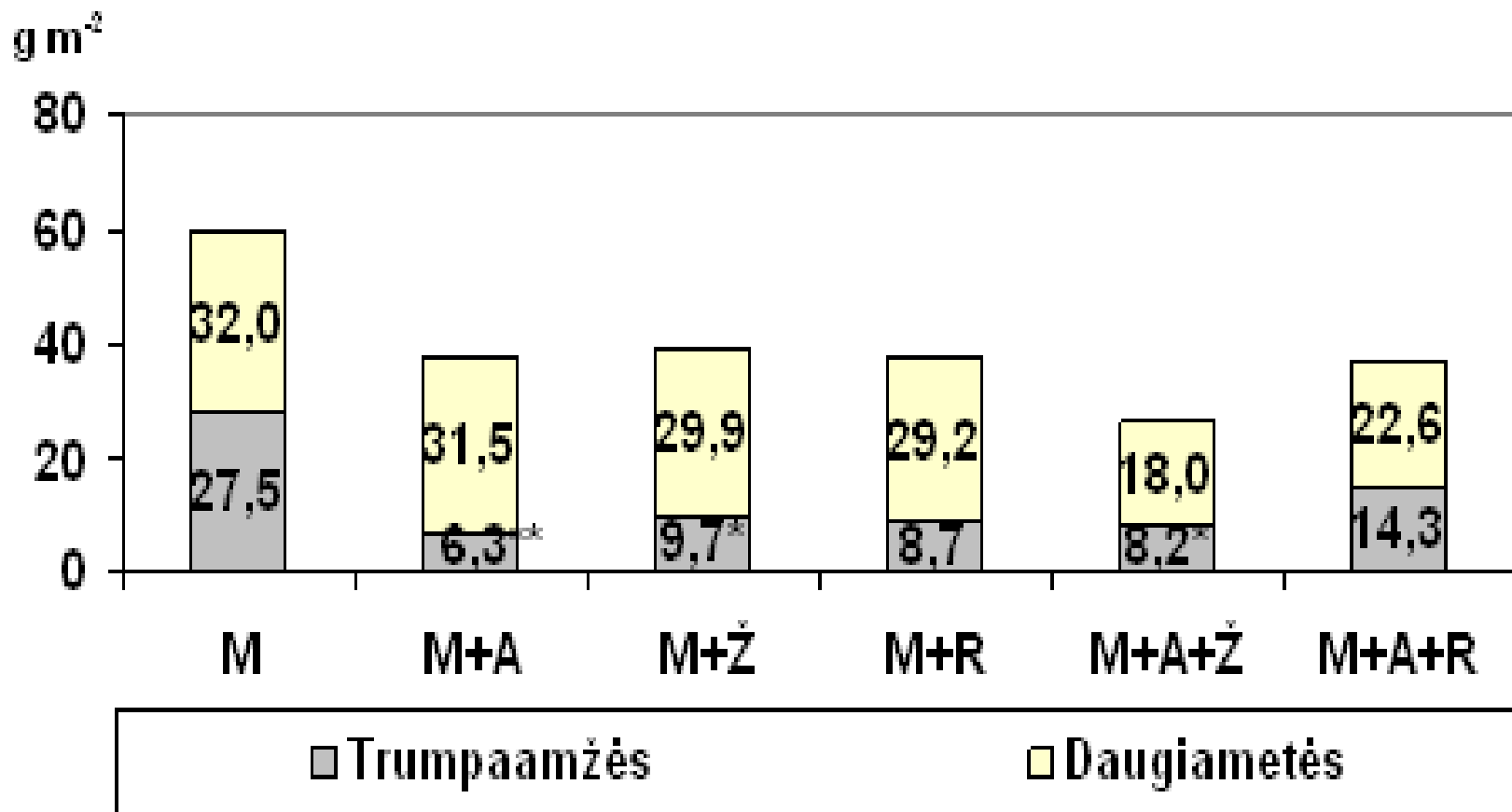
Daugianarių pasėlių auginimo trūkumai:

1. Reikalingas atsakingas tarpusavyje tinkančių augalų rūšių parinkimas;
2. Skirtingų augalų rūšių yra nevienoda sėklos norma bei sėklų įterpimo gylis, kad jų augimas būtų optimalus;
3. Būtini papildomi darbai ruošiant sėklos guoliavietę, sėjant sėklų mišinį;
4. Gali būti sudėtinga pasėlių priežiūra bei derliaus nuėmimas.

1 pav. Augalų grūdų derlius (S. Raudoniaus ir kt. duomenys)

Pastaba: M – miežiai, A – avižos, R – rapsai, Ž – žirniai; ** - esminiai skirtumai esant 99 proc. tikimybės lygmeniui.

2 pav. Piktžolių masė žemės ūkio augalų mišinių pasėliuose prieš derliaus (S. Raudoniaus ir kt. duomenys)

Pastaba: M – miežiai, A – avižos, R – rapsai, Ž – žirniai; * - esminiai skirtumai esant 95 proc. tikimybės lygiui, ** - esminiai skirtumai esant 99 proc. tikimybės lygmeniui.

Daugianarių pasėlių tyrimai

Daugianarių pasėlių tyrimai atlikti 2017-2019 m. VDU ŽŪA Bandymų stotyje. Dirvožemis – karbonatingas stagniškas išplautžemis (*Endocalcaric Amphistagnic Luvisol*). Dirvožemio agrocheminės savybės: pH – 6,70, humuso – 1,57–1,86 proc., judriųjų maisto medžiagų dirvožemyje: P_2O_5 – 213–318 mg kg⁻¹, K_2O – 103–125 mg kg⁻¹.

VDU ŽŪA Bandymų stotis

Eksperimento variantai

Dvinariai pasėliai:

1. V. miežiai 'KWS Orphelia' (160 kg ha^{-1}) ir kmynai 'Gintaras' (7 kg ha^{-1});
2. V. kviečiai 'Quintus' (250 kg ha^{-1}) ir kmynai 'Gintaras' (7 kg ha^{-1});
3. Žirniai 'Salamanca' (280 kg ha^{-1}) ir kmynai 'Gintaras' (7 kg ha^{-1}).

Trinariai pasėliai:

1. V. miežiai 'KWS Orphelia' (160 kg ha^{-1}), kmynai 'Gintaras' (7 kg ha^{-1}) ir b. dobilai 'Sūduviai' (2 kg ha^{-1});
2. V. kviečiai 'Quintus' (250 kg ha^{-1}), kmynai 'Gintaras' (7 kg ha^{-1}) ir b. dobilai 'Sūduviai' (2 kg ha^{-1});
3. Žirniai 'Salamanca' (280 kg ha^{-1}), kmynai 'Gintaras' (7 kg ha^{-1}) ir b. dobilai 'Sūduviai' (2 kg ha^{-1}).

Palyginimui sėti ir kiekvienos augalų rūšies vienanariai pasėliai: v. miežai, v. kviečiai, žirniai ir kmynai

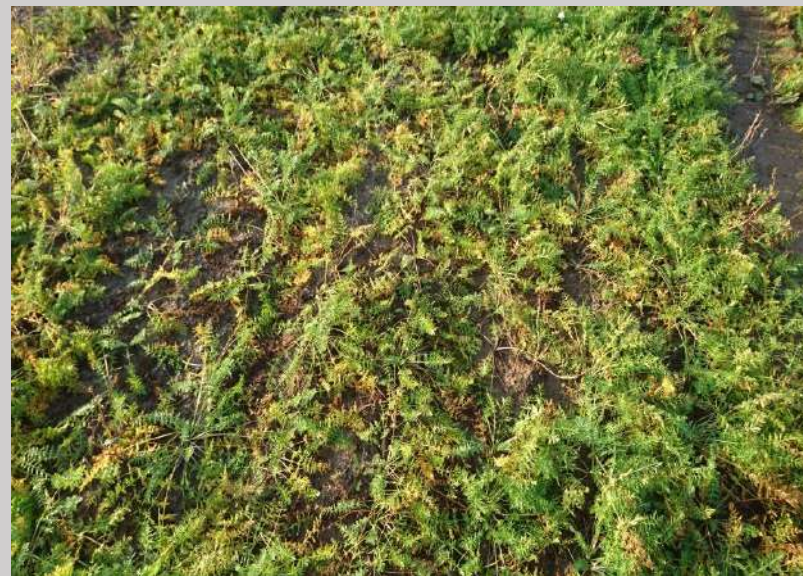
3 pav. Žirnienoje augantys kmynai

4 pav. Miežioje augantys kmynai

5 pav. Kvietienoje augantys kmynai

6 pav. Vienanaris kmynų pasėlis

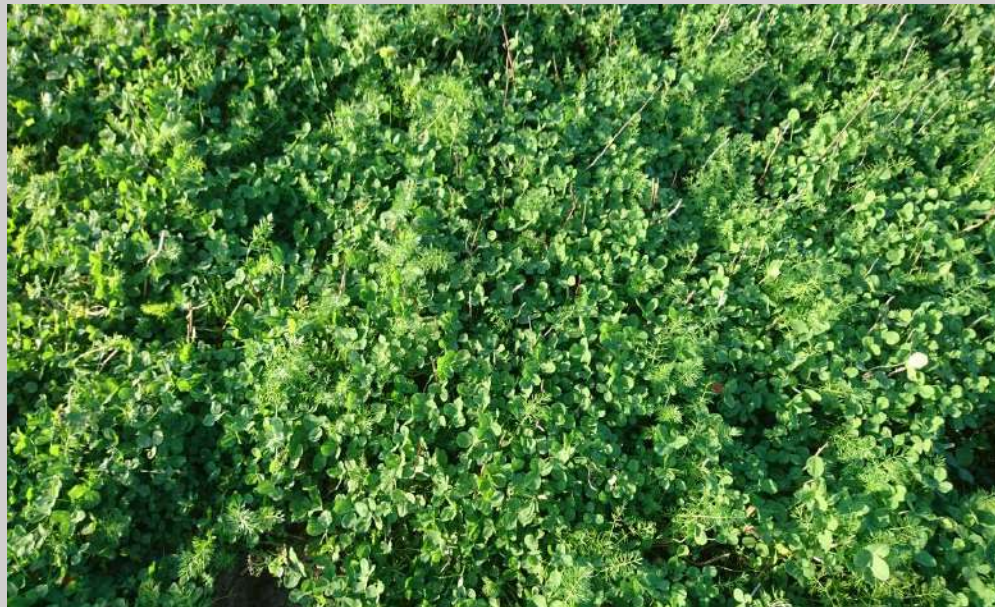

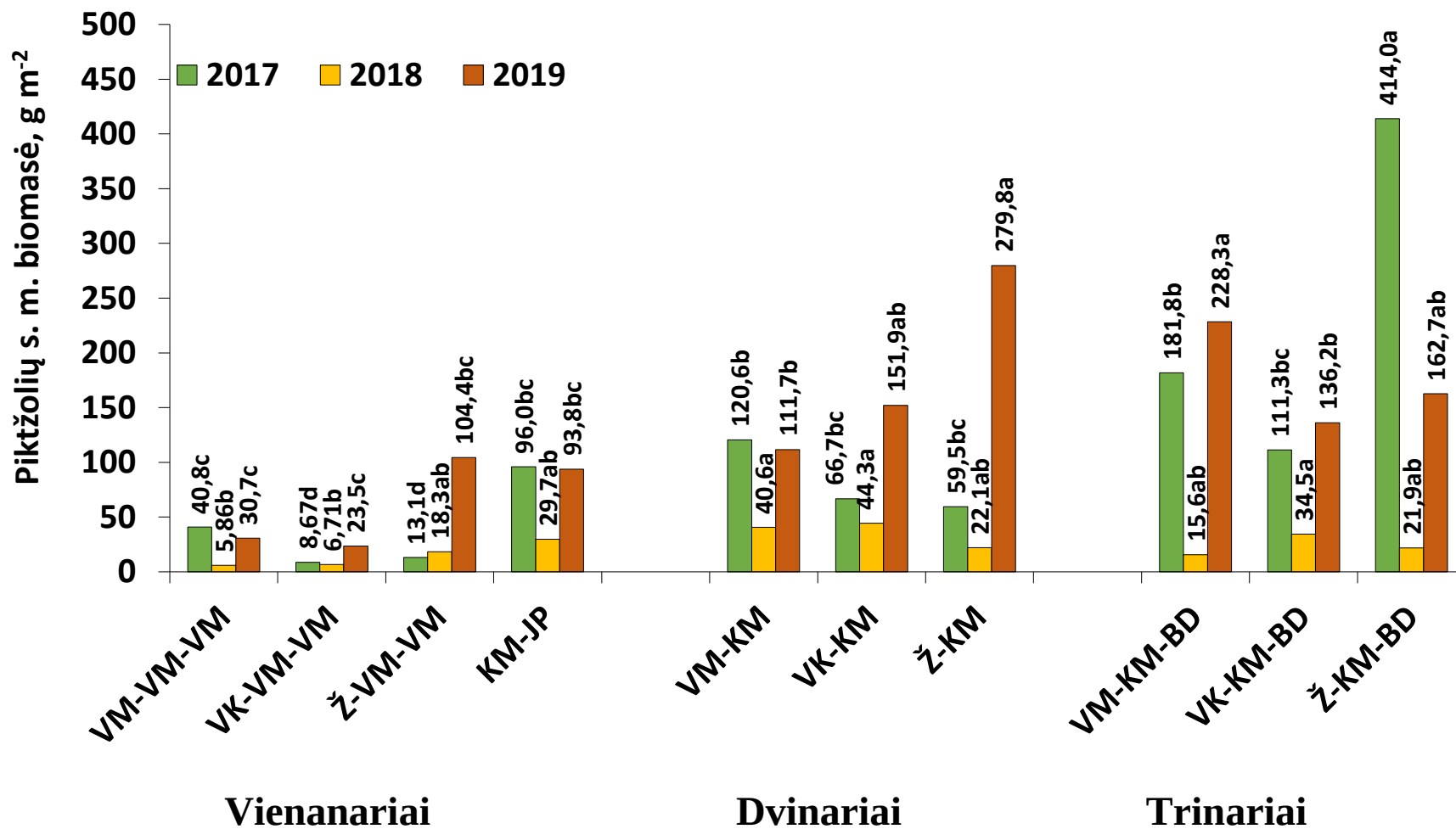
7 pav. Miežioje augantys kmynai ir b. dobilai

8 pav. Kvietienoje augantys kmynai ir b. dobilai

9 pav. Žirnienoje augantys kmynai ir b. dobilai

10 pav. Piktžolių sausųjų medžiagų biomasė
daugianariuose pasėliuose

1 lentelė. Agrocheminių savybių pokyčiai (prieš eksperimento įrengimą ir po III m. kmynų derliaus nuėmimo) daugianariais pasėliais užimtame dirvožemyje, 2017, 2019 m.

Daugiafunkciniai pasėliai	Pokyčiai, proc.			
	Visuminio azoto	Organinės anglies	Judriojo fosforo	Judriojo kalio
Vienanariai				
V. miežiai	-0,036	+0,34	+19,0	+23,0
V. kviečiai	+0,003	+0,42	-32,0	+23,0
Žirniai	+0,015	+0,63	-3,00	+37,0
Kmynai	-0,012	+0,31	-11,0	+40,0
Dvinariai				
V. miežiai ir kmynai	-0,001	+0,58	+20,0	+106
V. kviečiai ir kmynai	+0,003	+0,56	+15,0	+76,0
Žirniai ir kmynai	-0,012	+0,46	+42,0	+82,0
Trinariai				
V. miežiai, kmynai ir b. dobilai	+0,015	+0,62	+31,0	+116
V. kviečiai, kmynai ir b. dobilai	-0,004	+0,52	+6,00	+72,0
Žirniai, kmynai ir b. dobilai	+0,004	+0,52	+31,0	+94,0

Formuojama trupininė dirvožemio struktūra

2 lentelė. Struktūrinių agregatų proc. daugianariais pasėliais užimtame dirvožemyje po II m. kmyną derliaus nuėmimo, 2018 m.

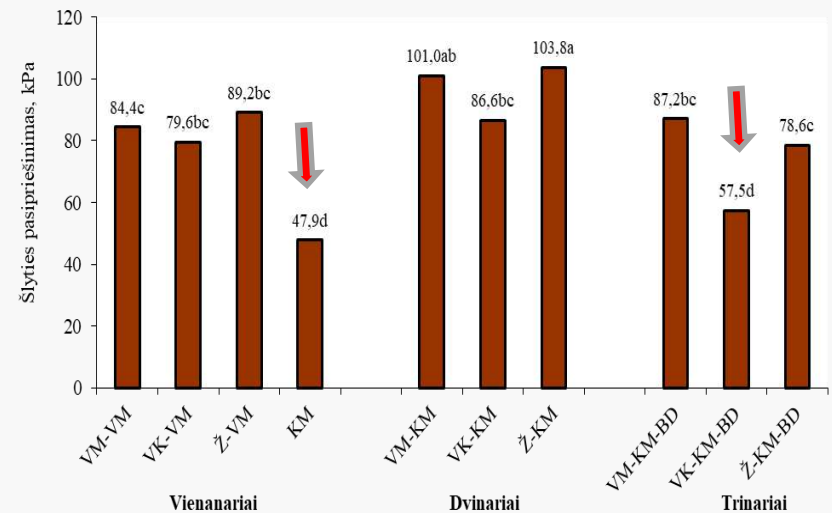
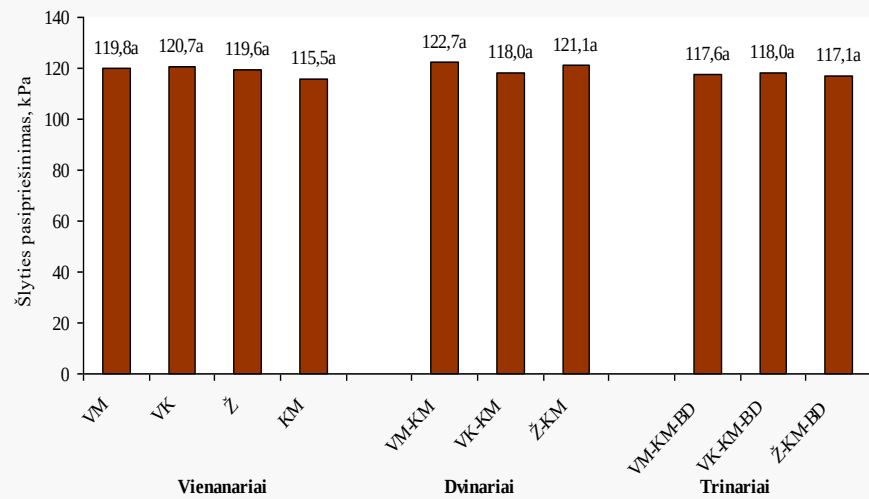
Daugiafunkciniai pasėliai	Struktūrinių agregatų proc.		
	mega > 10 mm	makro 0,25–10 mm	mikro < 0,25 mm
Vienanariai			
V. miežiai po v. miežių	49,1ab	45,6bc	5,30ab
V. miežiai po v. kviečių	57,3a	39,0c	3,70b
V. miežiai po žirnių	50,5ab	44,1bc	5,50ab
Kmynai	42,1bc	51,7ab	6,22ab
Dvinariai			
V. miežiai ir kmynai	34,5c	60,6a	4,90ab
V. kviečiai ir kmynai	40,6bc	54,6ab	4,85ab
Žirniai ir kmynai	36,4c	60,1a	5,25ab
Trinariai			
V. miežiai, kmynai ir b. dobilai	32,6c	61,9a	5,50ab
V. kviečiai, kmynai ir b. dobilai	39,8bc	53,3ab	6,90a
Žirniai, kmynai ir b. dobilai	32,2c	69,0a	4,78ab

Pastaba: tarp variantų vidurkių, pažymėtų ne ta pačia raide (a, b, c), skirtumai yra esminiai ($P < 0,05$).

3 lentelė. Struktūrinių agregatų proc. daugianariais pasėliais užimtame dirvožemyje po III m. kmynų derliaus nuėmimo, 2019 m.

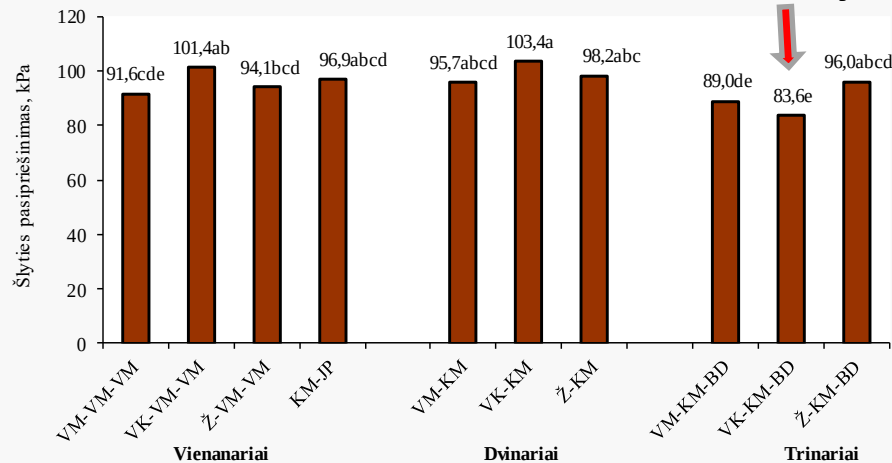
Daugiafunkciniai pasėliai	mega	makro	mikro
	> 10 mm	0,25–10 mm	< 0,25 mm
Vienanariai			
V. miežiai po v. miežių	31,6bc	53,5ab	14,9b
V. miežiai po v. kviečių	15,9c	62,9a	21,2a
V. miežiai po žirnių	29,8bc	54,1ab	16,1b
Kmynai	55,2a	36,0b	8,80c
Dvinariai			
V. miežiai ir kmynai	18,7bc	74,3a	7,10c
V. kviečiai ir kmynai	34,8bc	58,5a	6,60c
Žirniai ir kmynai	26,6bc	66,8a	6,70c
Trinariai			
V. miežiai, kmynai ir b. dobilai	33,2bc	60,8a	6,10c
V. kviečiai, kmynai ir b. dobilai	28,8bc	63,5a	7,70c
Žirniai, kmynai ir b. dobilai	38,6b	56,6a	4,90c

Pastaba: tarp variantų vidurkių, pažymėtų ne ta pačia raide (a, b, c), skirtumai yra esminiai ($P < 0,05$).

Po antsėlių derliaus nuėmimo

Po II m. kmyų derliaus nuėmimo

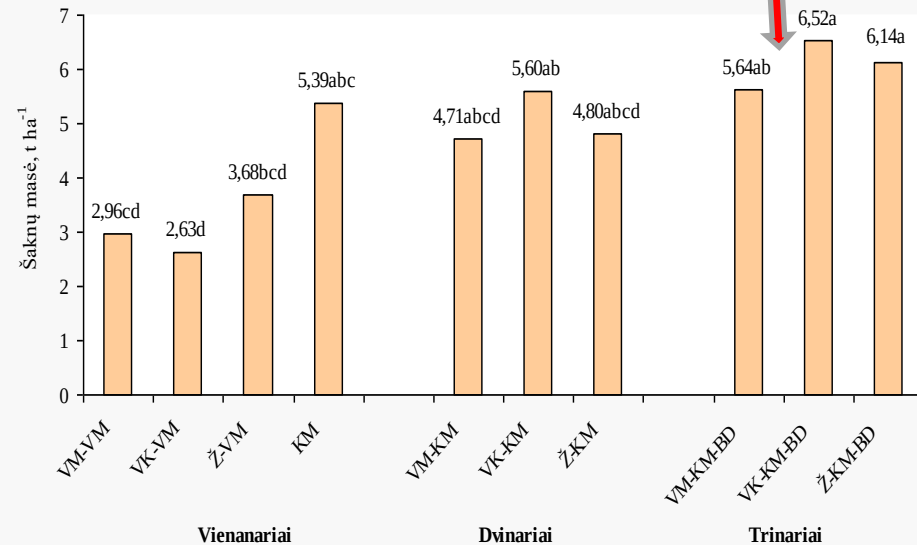
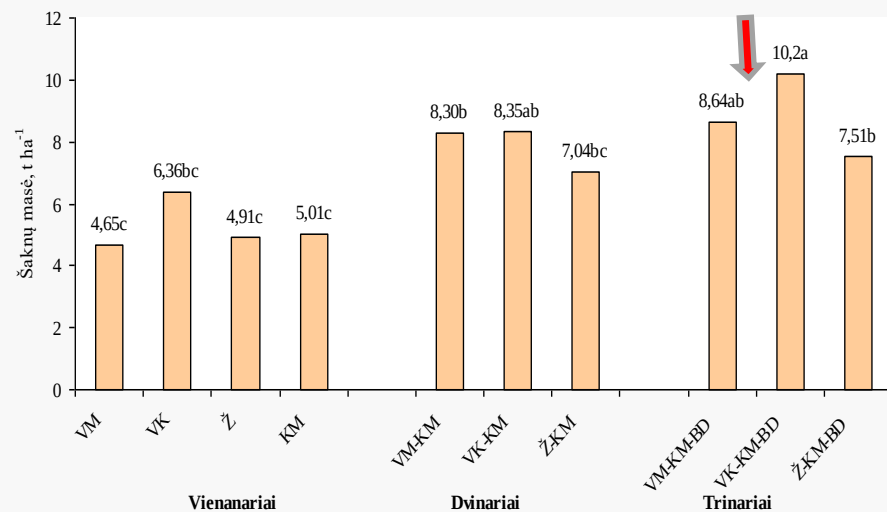

Po III m. kmyų derliaus nuėmimo

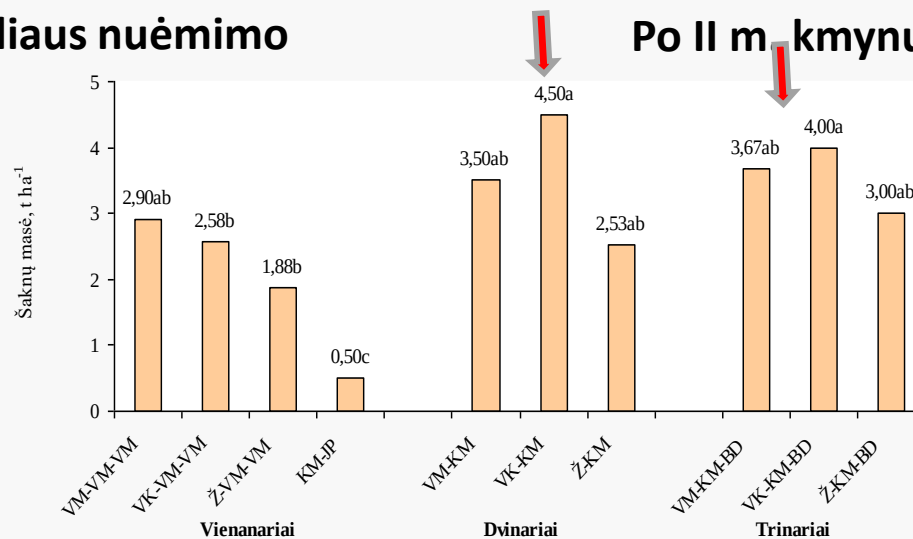
11 pav. Dirvožemio šlyties pasipriešinimas daugianariais pasėliais užimtame dirvožemyje, 2017-2019 m.

Pastaba: VM – vasariniai miežiai, VK – vasariniai kviečiai, Ž – žirniai, KM – kmyai, BD – baltieji dobilai. Tarp variantų vidurkių, pažymėtų ne ta pačia raide (a, b, c, d, e), skirtumai yra esminiai ($P < 0,05$).

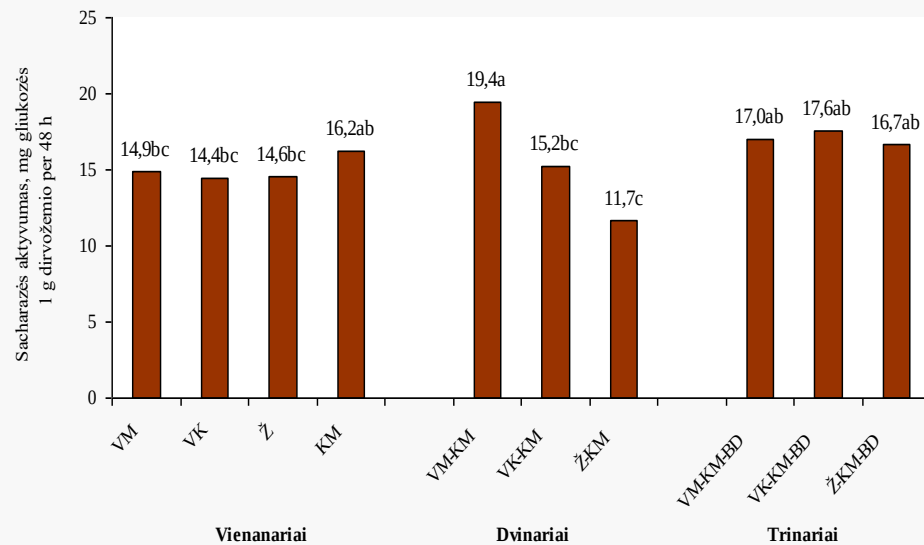
Po antselių derliaus nuėmimo

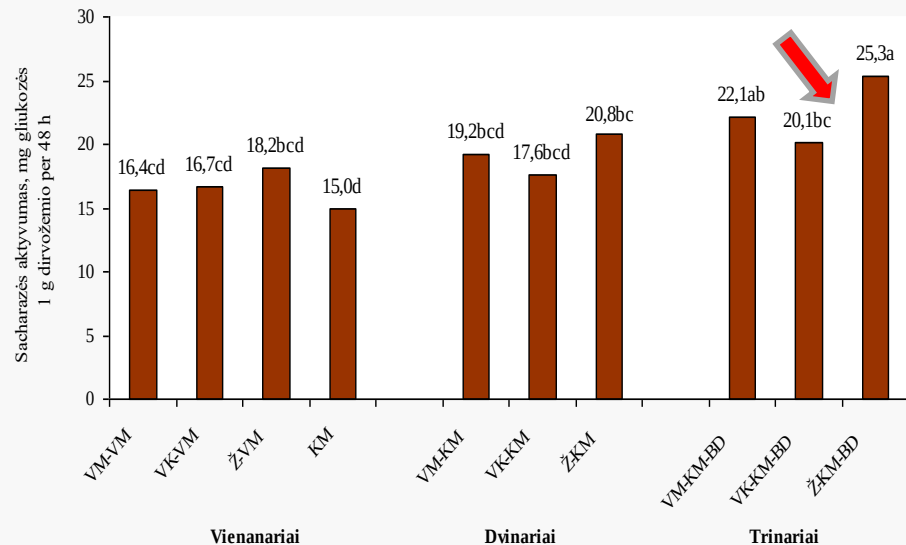
Po III m. kmynų derliaus nuėmimo

12 pav. Augalų šaknynas daugianariuose pasėliuose, 2017-2019 m.

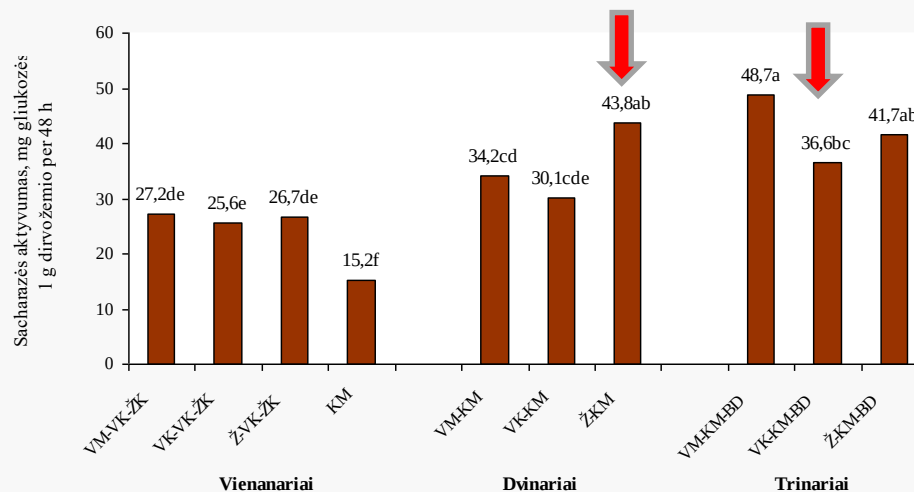
Pastaba: VM – vasariniai miežiai, VK – vasariniai kviečiai, Ž – žirniai, KM – kmynai, BD – baltieji dobilai. Variantų vidurkiai, pažymėti ne ta pačia raide (a, b, c, d), yra esminiai ($P < 0,05$).

Po antsėlių derliaus nuėmimo

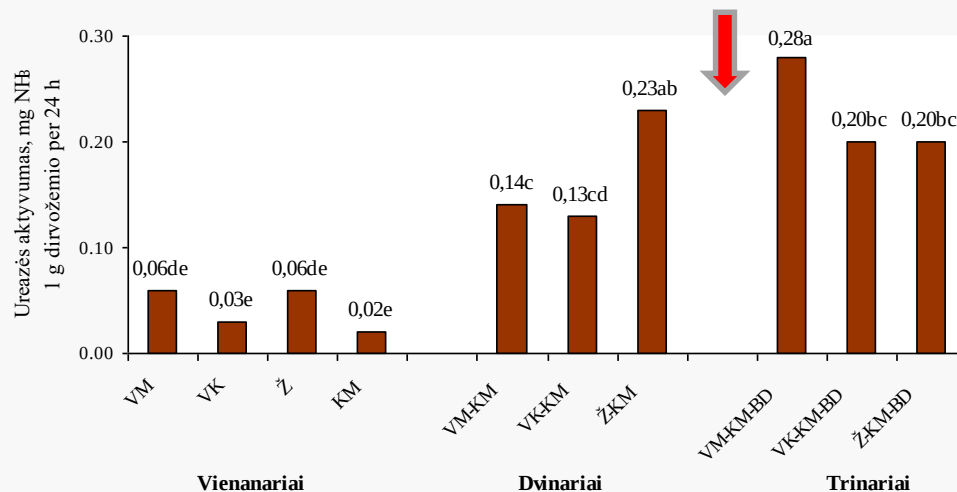
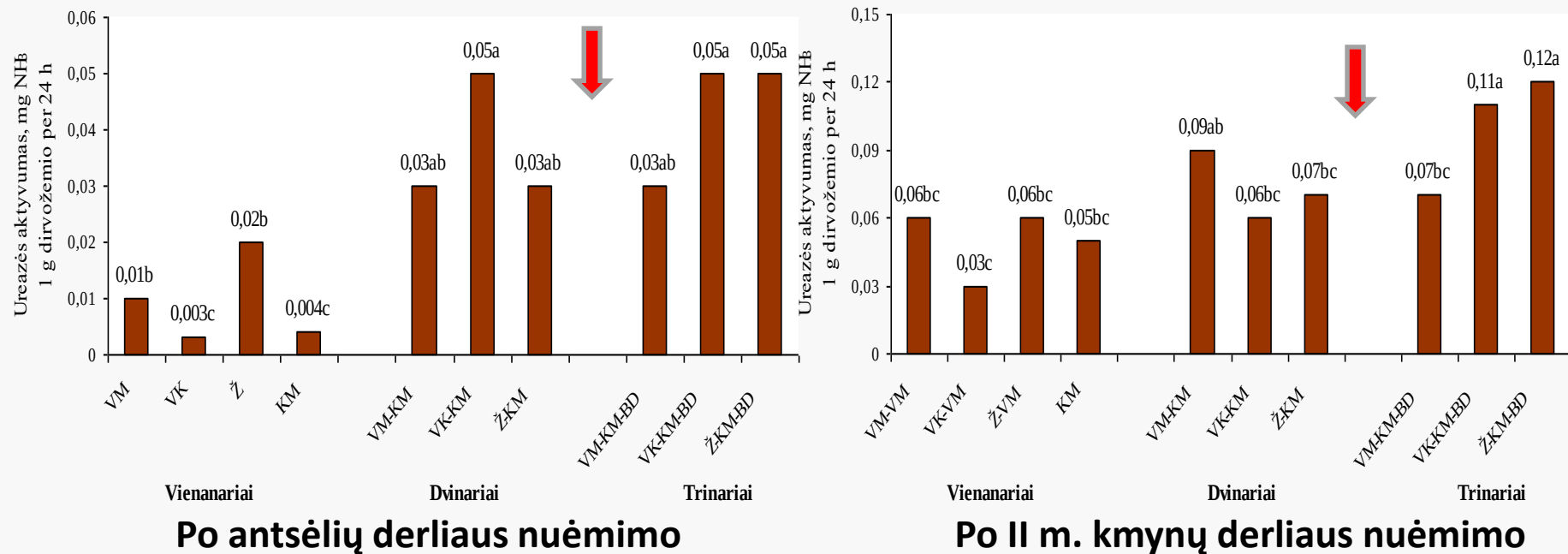

Po II m. kmyų derliaus nuėmimo

Po III m. kmyų derliaus nuėmimo

13 pav. Fermento sacharazės aktyvumas daugianariais pasėliais užimtame dirvožemyje, 2017-2019 m.

14 pav. Fermento ureazės aktyvumas daugianariais pasėliais užimtame dirvožemyje, 2017-2019 m.

Pastaba: VM – vasariniai miežiai, VK – vasariniai kviečiai, Ž – žirniai, KM – kmynai, BD – baltieji dobilai. Variantų vidurkiai, pažymėti ne ta pačia raide (a, b, c), yra esminiai ($P \leq 0,05$).

15 pav. Vienanariame pasėlyje žydintys kmynai, 2018 m.

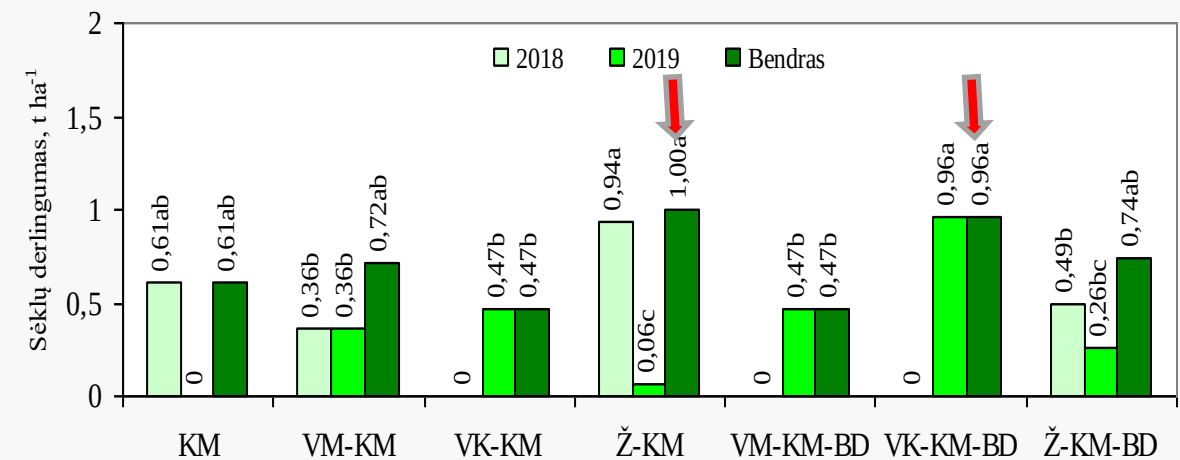
16 pav. Žirnienoje žydintys kmynai, 2018 m.

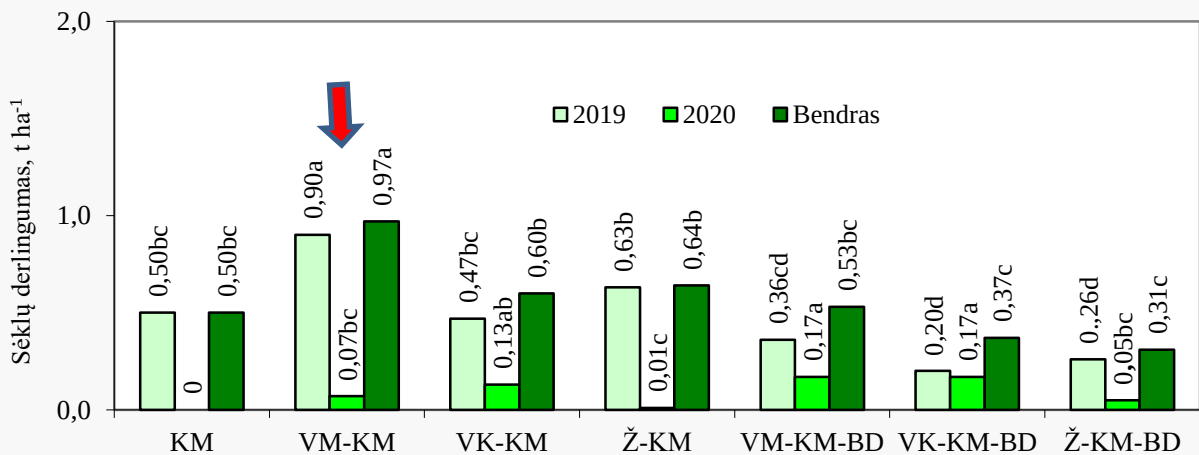
17 pav. Miežienoje žydintys kmynai, 2018 m.

**18 pav. Žirnienoje žydintys kmynai ir
augantys baltieji dobilai, 2018 m.**

2017 m. sėjos kmynai

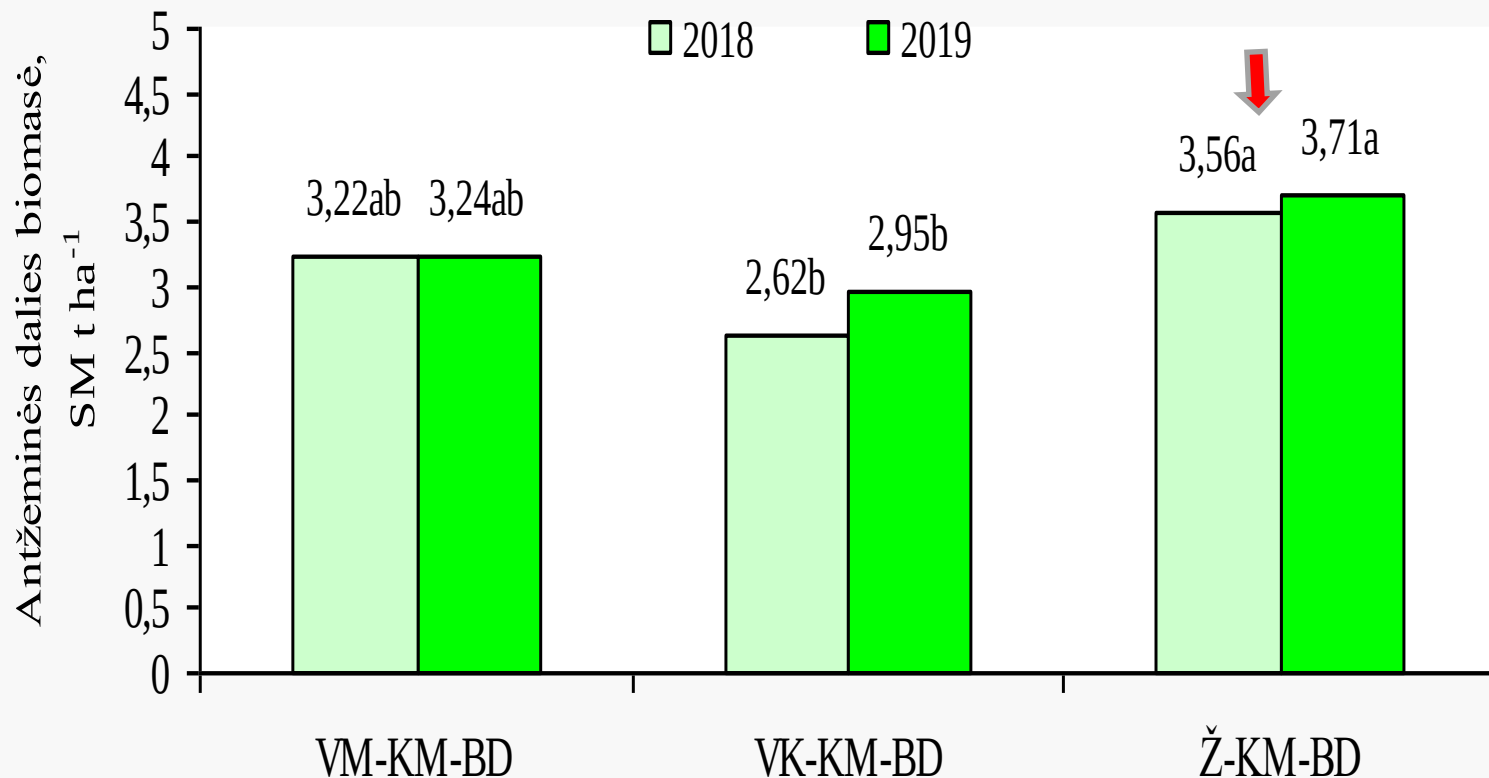

2018 m. sėjos kmynai

19 pav. Kmyną sėklų derlingumas daigianariuose pasėliuose, 2018-2020 m.

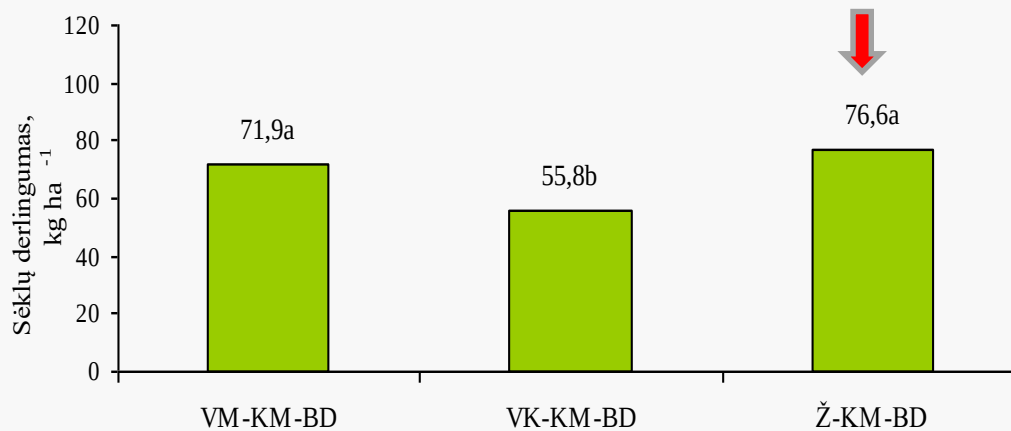
Pastaba: VM – vasariniai miežiai, VK – vasariniai kviečiai, Ž – žirniai, KM – kmynai, BD – baltieji dobilai. Variantų vidurkiai, pažymėti ne ta pačia raide (a, b, c, d), yra esminiai ($P < 0,05$).

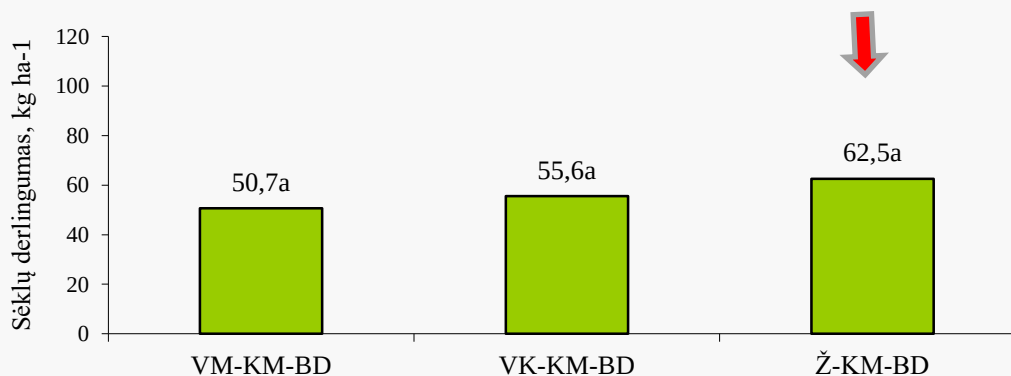

20 pav. Baltųjų dobilų antžeminės dalies biomasė daugianariuose trinariuose pasėliuose prieš kmynų derliaus nuėmimą, 2018, 2019 m.

Pastaba: VM – vasariniai miežiai, VK – vasariniai kviečiai, Ž – žirniai, KM – kmynai, BD – baltieji dobilai. Variantų vidurkiai, pažymėti ne ta pačia raide (a, b), yra esminiai ($P < 0,05$).

2018 m. sėjos baltieji dobilai

2019 m. sėjos baltieji dobilai

21 pav. Baltųjų dobilų sėklų derlingumas daugianariuose trinariuose pasėliuose, 2018, 2019 m.

Pastaba: VM – vasariniai miežiai, VK – vasariniai kviečiai, Ž – žirniai, KM – kmynai, BD – baltieji dobilai. Variantų vidurkiai, pažymėti ne ta pačia raide (a, b), yra esminiai ($P < 0,05$).

4 lentelė. Daugianarių pasėlių ekonominis vertinimas, 2017–2019 m. (Z. Kriauciūnienės duomenys)

Daugianariai pasėliai	2017–2019 m.		
	Išlaidos priemonėms ir priežiūrai, Eur ha ⁻¹	Pajamos, Eur ha ⁻¹	Pelnas, Eur ha ⁻¹
Vienanariai			
V. miežiai, v. miežiai, v. miežiai	1206,83	2246,15	1039,32
V. kviečiai, v. miežiai, v. miežiai	1255,55	2431,25	1175,70
Kmynai, v. miežiai	630,55	2009,75	1379,20
Žirniai, v. miežiai, v. miežiai	1244,93	2741,85	1496,92
Vidurkis	1084,47	2357,25	1272,78
Dvinariai			
V. miežiai ir kmynai	640,21	2015,00	1374,79
V. kviečiai ir kmynai	581,13	1788,00	1206,87
Žirniai ir kmynai	702,46	2895,40	2192,94
Vidurkis	641,27	2232,80	1591,53
Trinariai			
V. miežiai, kmynai ir baltieji dobilai	723,59	1931,35	1207,76
V. kviečiai, kmynai ir baltieji dobilai	779,95	2931,20	2151,25
Žirniai, kmynai ir baltieji dobilai	759,82	2310,82	1551,00
Vidurkis	754,45	2391,12	1636,67

APIBENDRINIMAS

Ūkininkaujant ekologiškai, agroekosistemos ilgalaikiam tvarumui užtikrinti, kmynus galima auginti dvinariuose pasėliuose – sėti į vasarinius miežius, vasarinius kviečius bei žirnius, o dar geriau – trinariuose (į dvinarius įsėjant dar ir baltuosius dobilus), o kmynų derlių nuimti antraisiais arba trečiaisiais (jeigu antraisiais metais nesuformuoja pakankamai žiedynų) jų augimo metais. Be to, po antsėlių derliaus nuėmimo apatiniame arde augantys baltieji dobilai gerai stelbia piktžoles antraisiais ir trečiaisiais kmynų augimo metais, didina organinės medžiagos kiekį dirvožemyje, gerina dirvožemio agrochemines, agrofizikines ir biologines savybes.

Daugianariai daržovių pasėliai

G. Sakalauskienės ekologiniame ūkyje

Daugianariai šiltnamio daržovių pasėliai G. Sakalauskienės ekologiniame ūkyje

Daugianariai pasėliai soduose

Miško ir sodo augalų daugianaris pasėlis

Užduotis

- Pateikite daugianario pasėlio pavyzdį;
- Kokie galėtų būti šio daugianario pasėlio privalumai ir trūkumai?

**Bendrai finansuoja
Europos Sąjunga**

VYTAUTO DIDŽIOJO
UNIVERSITETO
ŽEMĖS ŪKIO
AKADEMIJA

**Profesinių kompetencijų ir įgūdžių tobulinimas žemės ūkio sektoriuje dirbantiems asmenims
Nr. 24PM-KK-23-1-90006-PR001**

Inovatyvios žaladarių (piktžolių) kontrolės priemonės ekologinėje žemdirbystėje

Aušra Marcinkevičienė

PASĒLIS – TAI ŽEMĒS ŪKIO AUGALŪ IR PIKTŽOLIŪ BENDRIJA

PIKTŽOLIŲ DAROMA ŽALA

1. Stelbia žemės ūkio augalus
2. Platina augalų ligas ir kenkėjus
3. Blogina augalinių produktų kokybę
4. Apsunkina žemės dirbimą, derliaus nuėmimą

PIKTŽOLIŲ BIOLOGINĖS SAVYBĖS

1. Didelis pakantumas nepalankioms augimo sąlygoms
2. Žymiai didesnis negu žemės ūkio augalų vislumas
3. Prisitaikymas greitam sėklų išplatitimui
4. Ilgai trunkantis sėklų ir požeminių dalių gyvybingumas
5. Išstęstas ir nevienodas dygimo laikotarpis

PIKTŽOLIŲ VISLUMAS

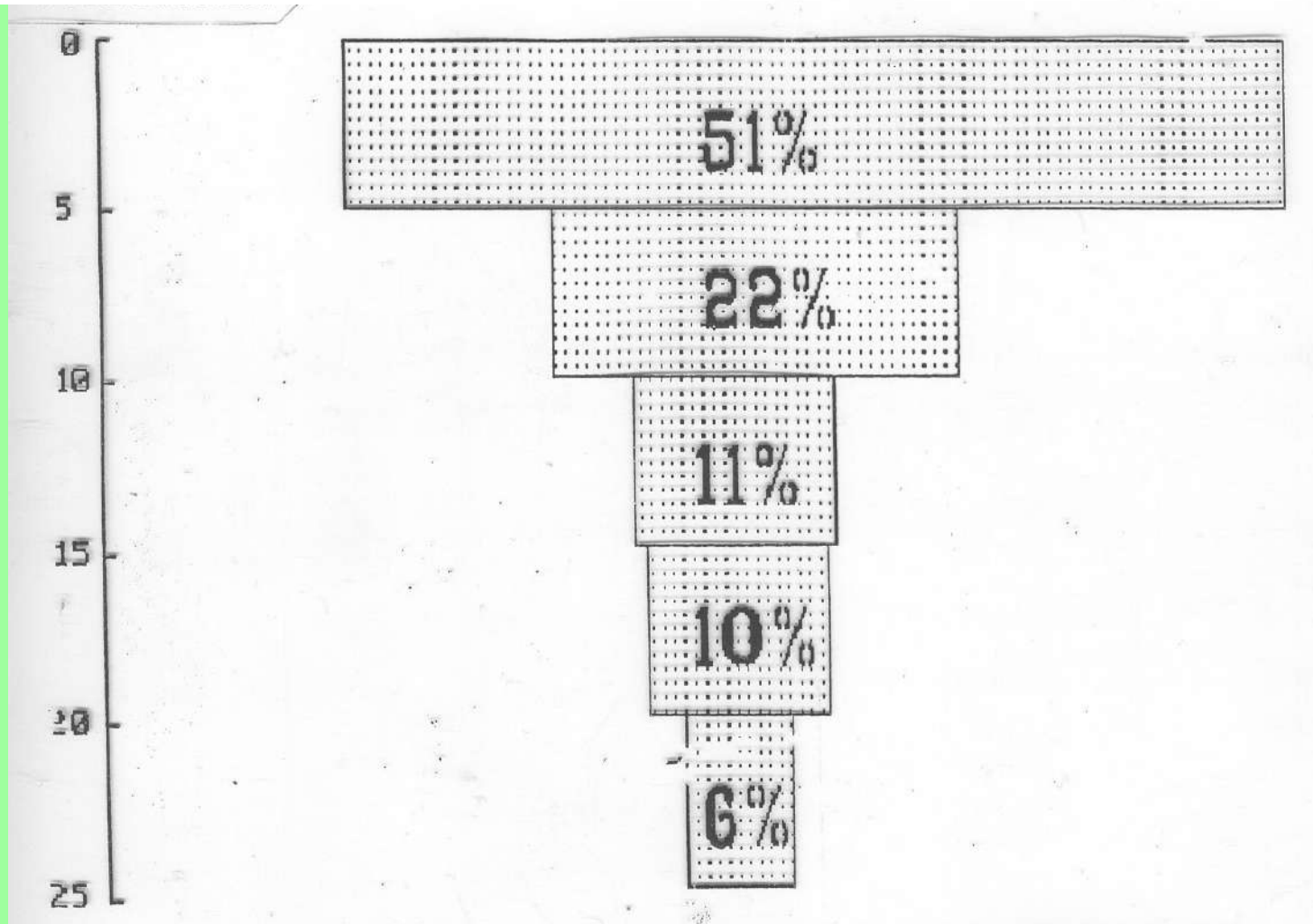
1. Dirvinė raugė – 2500 vnt.
2. Rugiagėlė – 6680 vnt.
3. Dirvinė pienė – 19 000 vnt.
4. Dirvinė usnis – 35 550 vnt.
5. Bekvapis šunramunis – 54 000 vnt.
6. Trikertė žvaginė – 73 000 vnt.
7. Baltoji balanda – 100 000 vnt.

1 lentelė. Įvairių piktžolių rūšių sėklų ilgaamžiškumas

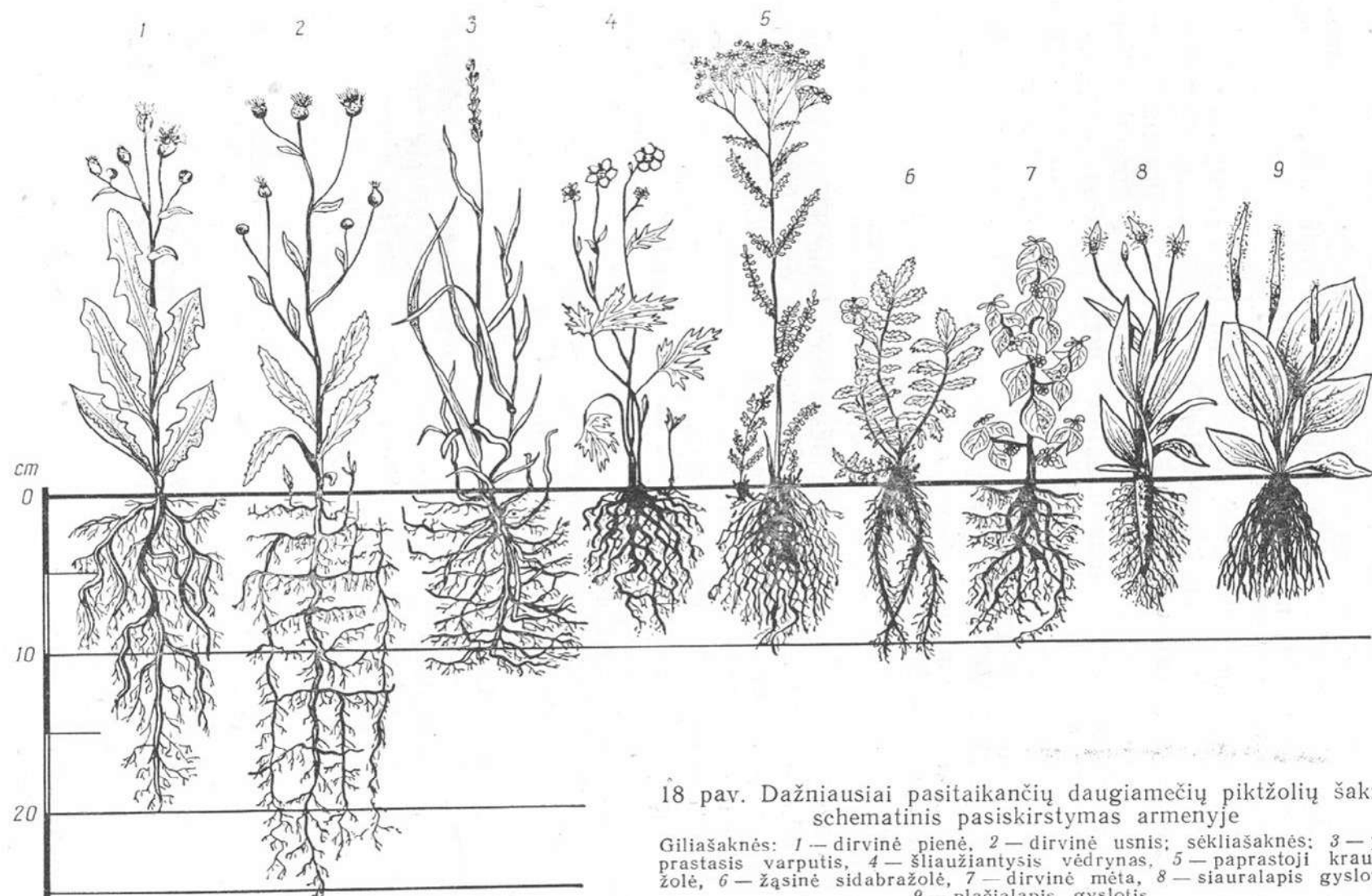
Piktžolių rūšys	Sėklų ilgaamžiškumas, metais
Baltažiedis barkūnas	90
Rauktalapė rūgštyinė	80
Apyninė liucerna	70
Dirvinis vijoklis	50
Baltoji balanda	38
Trikertė žvaginė	35
Dirvinė usnis	20
Paprastoji rietmenė	13
Dirvinis garstukas	11
Tuščioji aviža	5
Dirvinė pienė	5
Geltonžiedė aklė	2

Dirvožemio sluoksnis, cm

1 pav. Piktžolių sėklų pasiskirstymas armenyje po javų derliaus nuėmimo

2 pav. Daugiamečių piktžolių šaknys armenyje

Piktžolių žalingumo ribos

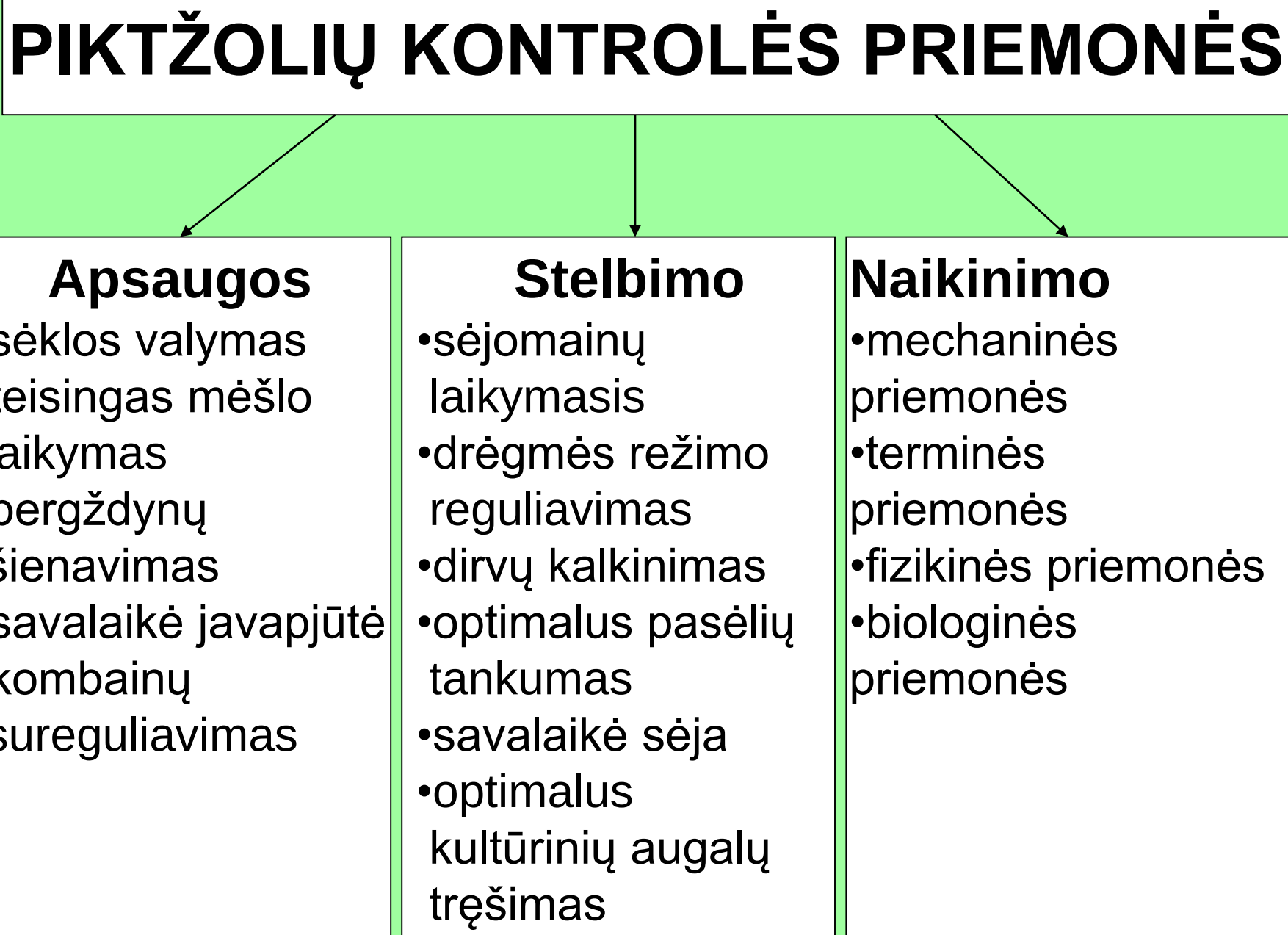
Piktžolių žalingumas priklauso nuo vyraujančių rūšių ir žemės ūkio augalų stelbiamosios galios. Dėl to piktžolių žalingumo riba įvairiuose pasėliuose yra skirtinga.

Vokietijoje nustatyta vienaskilčių piktžolių žalos riba javuose **20-30 vnt . m⁻²**, išskyrus tuščiąją avižą, ir dviskilčių piktžolių – **40-50 vnt . m⁻²**, išskyrus kibujį lipiką, nes šios piktžolės yra žalingesnės.

Pagal vokiečių duomenis, dirvinės smilguolės žalingumo riba yra **20**, o kibiojo lipiko tik **0,1-0,5 vnt. m⁻²**, t.y. lipikus reikia naikinti, kai 10 m² plote yra 1-5 augalai (Schwarz ir kt., 1998).

PIKTŽOLIŲ KONTROLĖS PRIEMONĖS


```
graph TD; A[PIKTŽOLIŲ KONTROLĖS PRIEMONĖS] --> B[Apsaugos]; A --> C[Stelbimo]; A --> D[Naikinimo];
```

Apsaugos

- sėklos valymas
- teisingas mėšlo laikymas
- bergždynų šienavimas
- savalaikė javapjūtė
- kombainų suregulavimas

Stelbimo

- sėjomainų laikymasis
- drėgmės režimo reguliavimas
- dirvų kalkinimas
- optimalus pasėlių tankumas
- savalaikė sėja
- optimalus kultūrinių augalų tręšimas

Naikinimo

- mechaninės priemonės
- terminės priemonės
- fizikinės priemonės
- biologinės priemonės

Piktžolių sėklų bankas

2 lentelė. Piktžolių sėklų skaičius (vnt. kg⁻¹) dirvožemio 0-23 cm sluoksnyje ir mėšle, 1983-1989 m. (S. Čiuberčio duomenys)

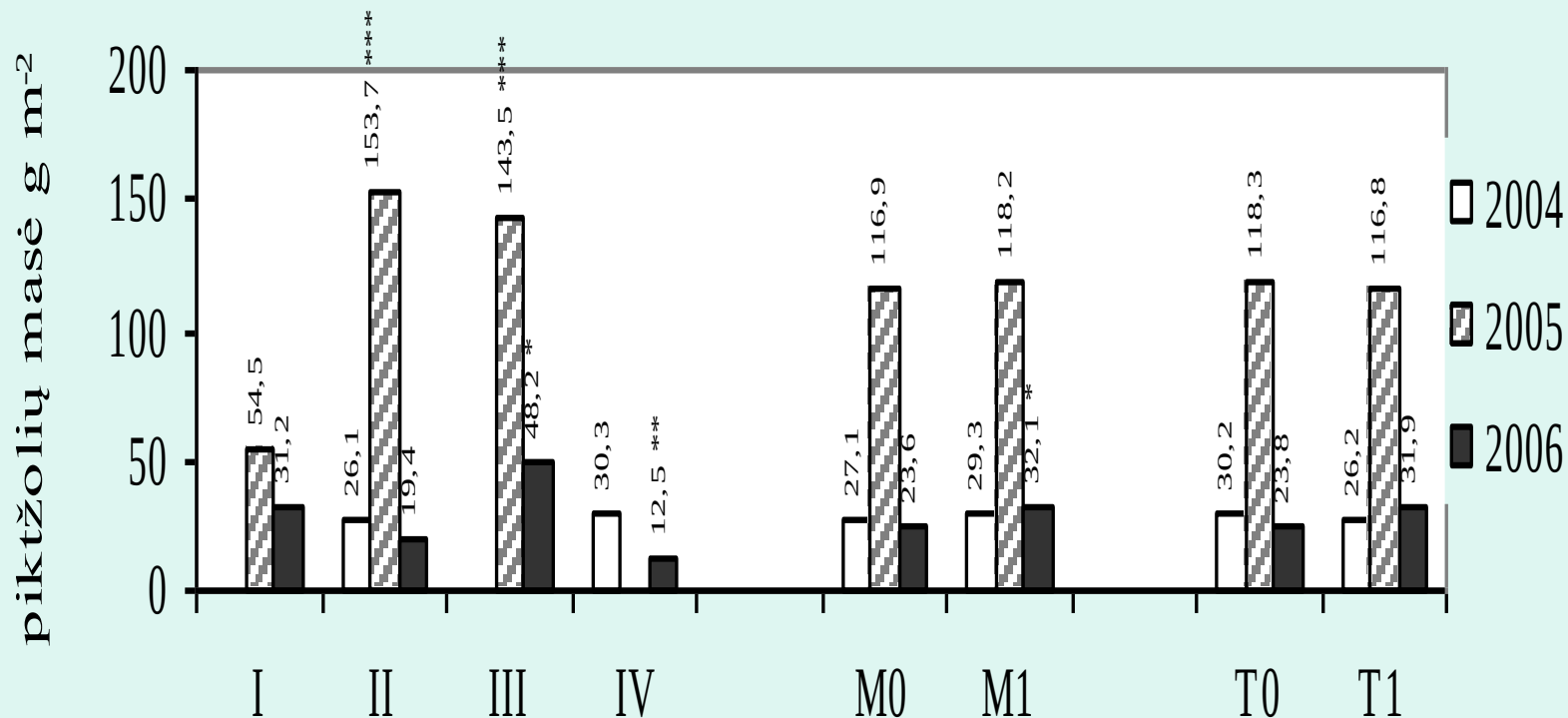
Piktžolės	Piktžolių sėklų skaičius, vnt. kg ⁻¹ per sėjomainos rotaciją		Mėšle 1983-1985 m.
	1983	1989	
Iš viso piktžolių	479	335	463
Iš jų:			
Baltosios balandos	178	150	112
Dirvinio garstuko	18	7	16
Rūgčių	6	18	9
Rugiagėlės	21	10	2
Kitų	256	150	324

Piktžolės spēja subrandinti sēklas iki vasarinių rapsu derliaus nuėmimo

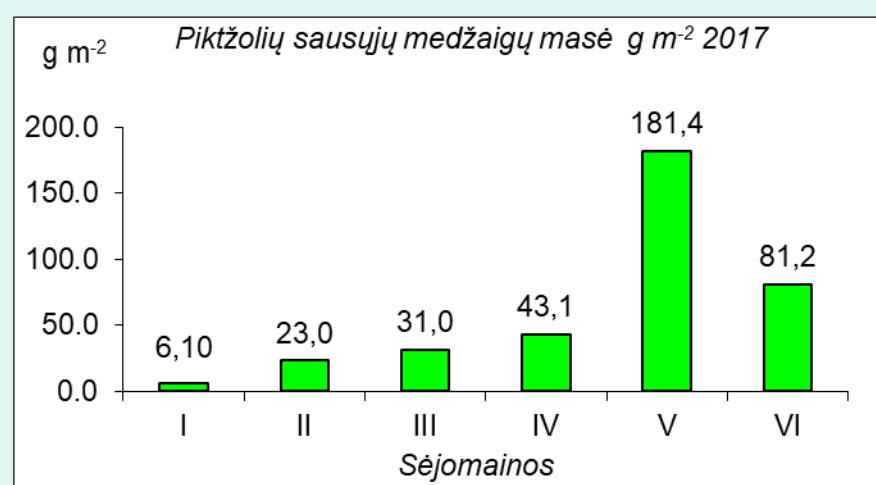
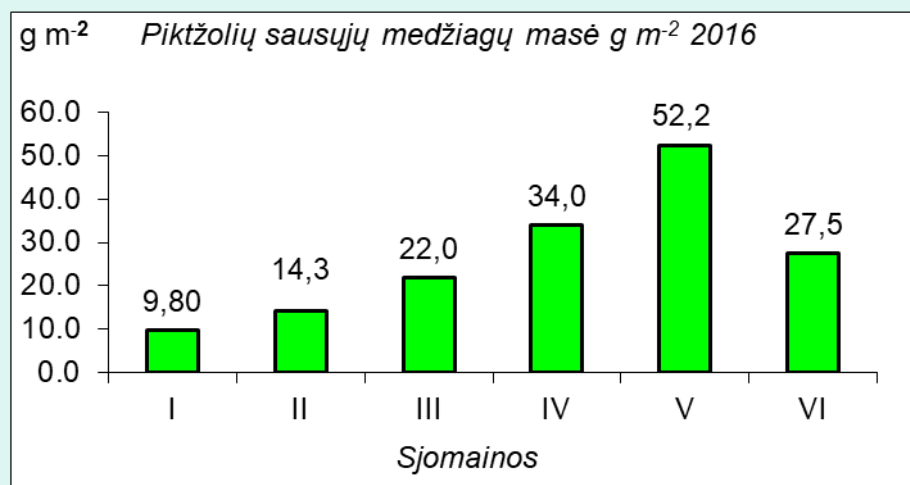
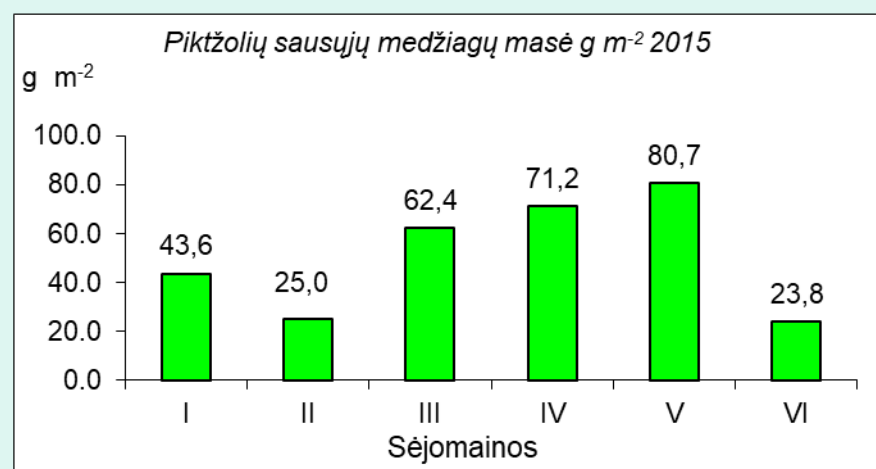
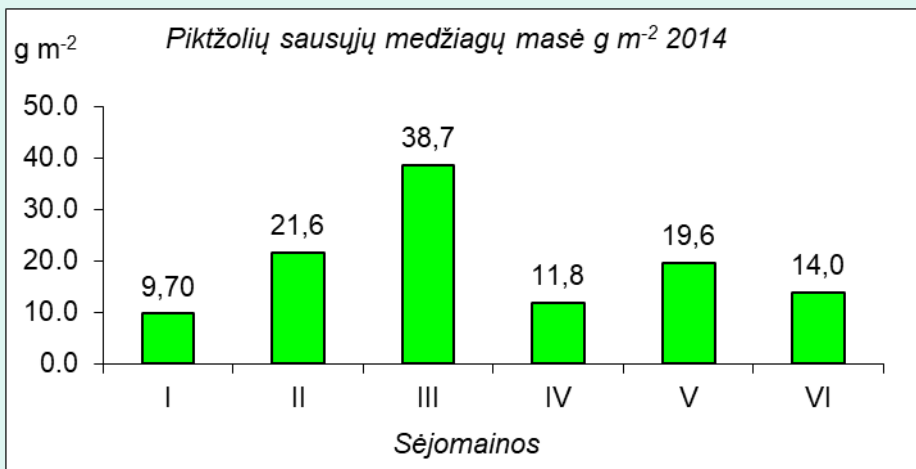

3 pav. Tarpinių pasėlių, mėšlo ir augalų kaitos įtaka piktžolių masei ekologinėje žemdirbystėje (V. Bogužas ir kt., 2008)

Sėjomainos (veiksny A): I – N fiksuojančių augalų 43%, II – N fiksuojančių augalų 43%, III – N fiksuojančių augalų 29%, IV – N fiksuojančių augalų 14%. Tręšimas mėšlu (veiksny B): M0 – netręšta mėšlu; M1 – tręšta mėšlu. Tarpiniai pasėliai (veiksny C): T0 – be tarpinio pasėlio, T1 – tarpinis pasėlis žaliajai trąšai. Esminio skirtumo tikimybės lygiai: * - $P \leq 0.05 > 0.01$; ** - $P \leq 0.01 > 0.001$; *** - $P \leq 0.001$

3 lentelė. Piktžolių masė rugių pasėliuose, priklausomai nuo sėjomainos grandies

Sėjomainos grandis	Vidutinė piktžolių masė, g m ⁻²
I n.m. daugiametės žolės sėklai – II n.m. daugiametės žolės žaliajai trąšai – žieminiai rugiai	34,4
Vasariniai miežiai – mišinys žaliajai trąšai – žieminiai rugiai	65,9
Mišinys žaliajai trąšai – žieminiai rugiai – žieminiai rugiai	97,1
I n.m. daugiametės žolės žaliajai trąšai – vasariniai miežiai – žieminiai rugiai	65,9
Vasariniai miežiai – I n.m. daugiametės žolės žaliajai trąšai – žieminiai rugiai	58,4
I n.m. daugiametės žolės žaliajai trąšai – žieminiai rugiai – žieminiai rugiai su raudonųjų dobilų įsėliu trąšai	76,0

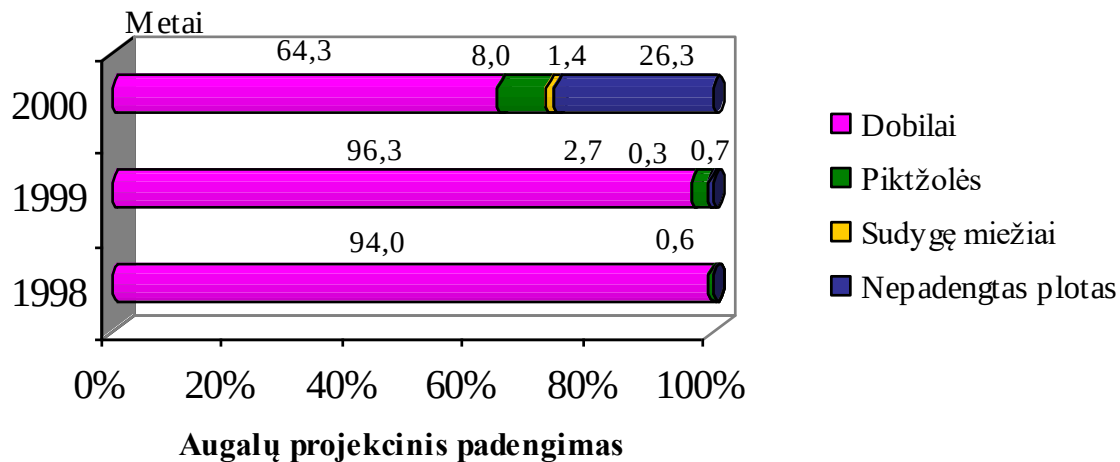
4 pav. Skirtingų priešsėlių įtaka žieminių rugių piktžolėtumui, 2014-2017 m.

Pastaba: sėjomainos: I – intensyvi (po daugiamečių žolių), II – trilaukė (po juodojo pūdymo), III – aštuonialaukė su kaupiamaisiais (po daugiamečių žolių), IV – šešialaukė (po daugiamečių žolių), V – sideracinė (po žieminių rapsų žaliajai trąšai), VI – sideracinė (lubinai žaliajai trąšai).

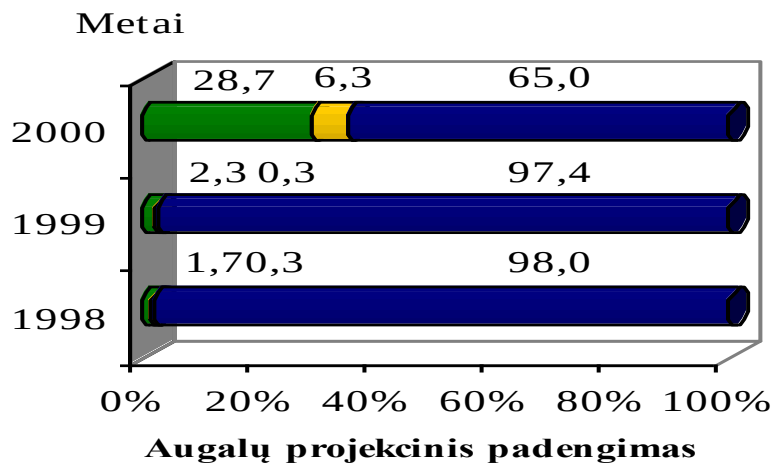

AUGALŲ PROJEKČINIS PADENGIMAS

Dobilų tarpinis pasėlis

Skustos ražienos

Piktžolių stelbimas vešliame raudonųjų dobilų tarpiniame pasėlyje rudenį prilygo ražienų skutimui. Piktžolių projekcinis padengimas minėtame tarpiniame pasėlyje sudarė tik 3,8 proc.

4 lentelė. Dirvožemio rūgštumo įtaka atskirų piktžolių rūšių skaičiui (vnt. m⁻²) (S. Čiuberčio duomenys)

Piktžolės	pH vidutiniškai sėjomainos rotacijoje					
	4,4	4,6	5,0	5,4	6,0	6,4
Iš viso piktžolių	101,2	91,7	87,6	77,8	72,0	62,0
Iš jų:						
dirvinis kežys	35,6	16,7	12,1	10,5	6,10	2,30
dirvinis ridikas	6,00	10,7	8,10	6,90	4,20	3,40
baltoji balanda	36,0	39,0	43,3	34,9	38,1	38,5
dirvinė aklė	5,60	6,70	4,50	4,20	3,30	2,50
daržinė žliūgė	1,00	1,90	3,00	3,40	1,90	2,40
dirvinė pienė	0,80	0,80	1,20	1,00	2,20	1,90
dirvinis vijoklis	7,30	6,10	6,00	7,00	4,50	3,20

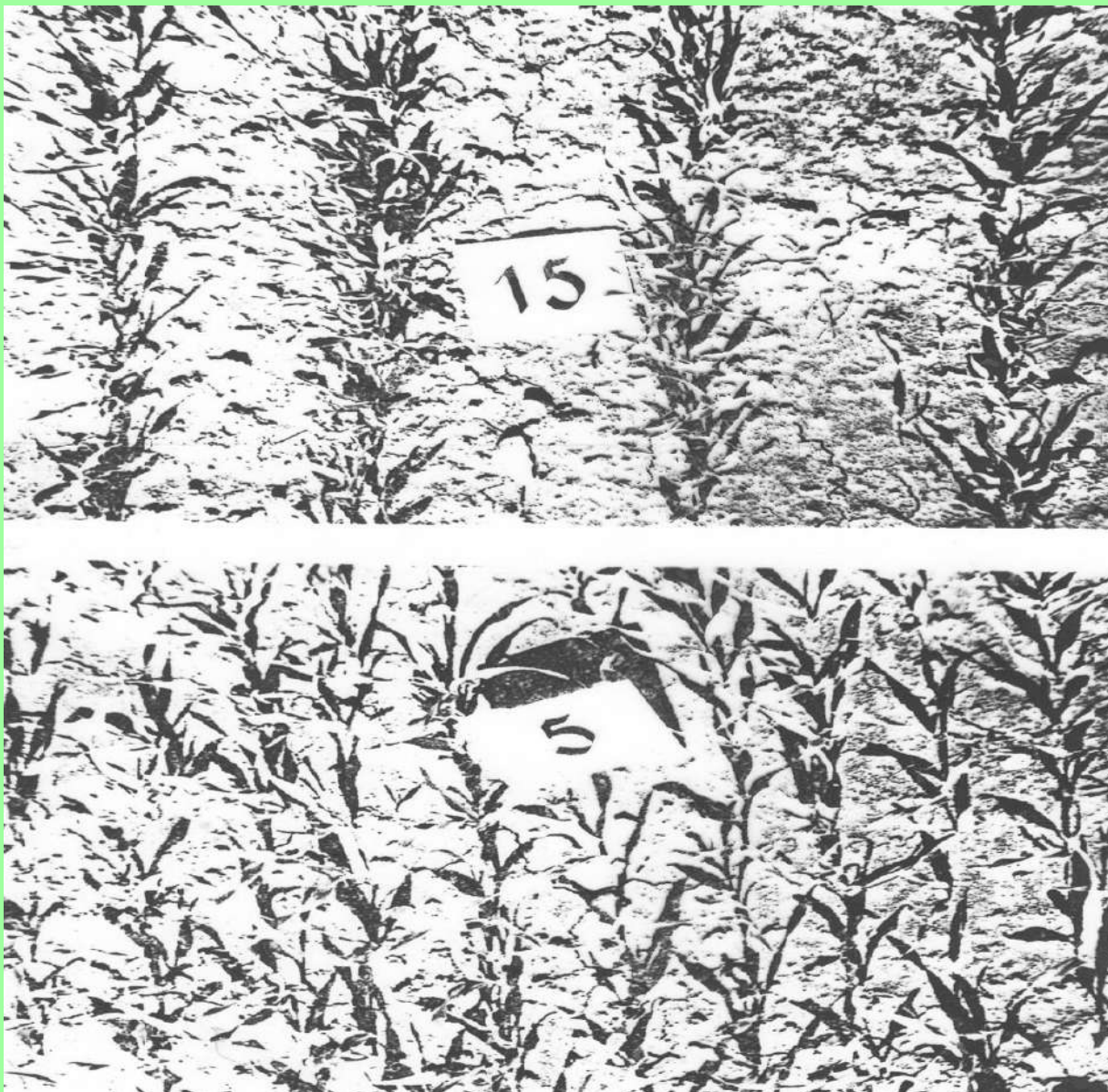
5 lentelė. Piktžolių skaičius skirtingo tankumo ekologiškai augintų žieminių kviečių 'Širvinta 1' pasėlyje, vnt. m² (J. Pekarskas, 2008)

Žieminių kviečių pasėlio tankumas, vnt. m ⁻²	Piktžolių skaičius, vnt. m ⁻²
>350	108,4
350-250	166,7
<250	183,4

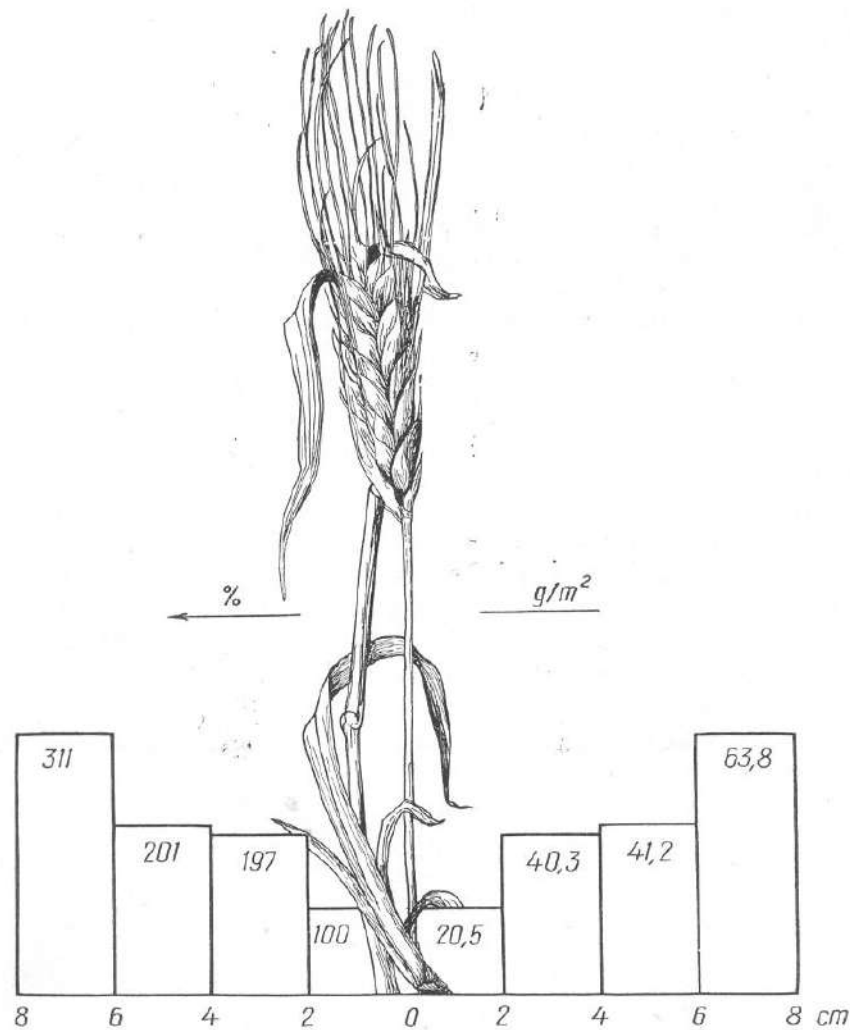

6 lentelė. Vasarinių miežių ir avižų sėjos laiko įtaka pasėlio piktžolėtumui ir derlingumui (P. Lazauskas)

Javų sėjos laikas	Pasėlio piktžolėtumas		Vid. vienos piktžolės masė, g	Grūdų derlingumas, t ha ⁻¹	Skirtumas, lyginant su ankstyviausia sėja	
	vnt. m ⁻²	g m ⁻²			piktžolių masė g m ⁻²	grūdų derlingumas, t ha ⁻¹
Miežiai						
Sėta anksti	437	158	0,36	2,66	-	-
4-5 d. vėliau negu 1 var.	390	176	0,45	2,48	+18	-0,18
8-9 vėliau negu 1 var.	301	174	0,58	2,27	+16	-0,39
Avižos						
Sėta anksti	428	164	0,38	2,10	-	-
4-5 d. vėliau negu 1 var.	429	213	0,50	1,83	+49	-0,27
8-9 vėliau negu 1 var.	290	222	0,77	1,58	+58	-0,52

5 pav. Tolygiai pasėti miežiai geriau stelbia piktžoles

65 pav. Piktžolių masės kitimas miežių pasėlyje kas 2 cm nuo eilutės į tarpueilio vidurį

6 pav. Miežiai stelbia piktžoles, todėl tarpueilių viduryje jų daugiau

ŽEMĖS DIRBIMAS

7 pav. Piktžolių derėjimas ražienose

7 lentelė. Ražienų dirbimo būdų ir laiko įtaka miežių pasėlio piktžolėtumui ir derlingumui (J. Petrulio duomenys)

Ražienų dirbimo būdai	Piktžolių masė, g m ⁻²	Miežių grūdų derlingumas, t ha ⁻¹	Miežių grūdų derlius proc.
1. Ražienos neskustos, arta antrojoje rugsėjo pusėje	104,0	2,46	100
2. Skusta javus nupjovus 6-8 cm ir rugsėjo pradžioje 10-12 cm gyliu	100,0	2,52	102
3. Skusta du kartus, javus nupjovus 6-8 cm ir rugsėjo pradžioje 10-12 cm gyliu, arta rugsėjo antrojoje pusėje	54,7	2,83	115
4. Skusta javus nupjovus 6-8 cm gyliu, arta rugsėjo antrojoje pusėje	48,0	2,74	111
5. Artą tik vieną kartą, anksti, javus nupjovus	108,0	2,36	96
6. Artą iš karto javus nupjovus, skusta 6-8 cm gyliu antrojoje rugsėjo pusėje	57,0	2,68	109
7. Ražienos skustos tik vieną kartą javus nupjovus 6-8 cm gyliu	112,0	2,24	91
8. Ražienos skustos 6-8 cm gyliu antrojoje rugsėjo pusėje, arta pavasarį	130,0	2,28	93
9. Ražienos rudenį nedarbtos, arta pavasarį prieš miežių sėją	161,0	2,15	87

**8 lentelė. Dirvinės usnies biomasė priklausomai
nuo šaknų įterpimo gylio, 2014 m.
(M. G. Thomsen ir kt.)**

Šaknų įterpimo gylis, cm	Biomasė, g m ⁻²	
	Rolvsøy (priemolis)	Møystad (priesmėlis)
0	303,6ab	477,6a
10	334,0a	358,6a
20	236,7ab	317,2ab
30	120,4ab	141,6ab
40	44,7b	94,3b

**9 lentelė. Paprastojo varpučio atžėlimo priklausomumas
nuo šakniastiebių įterpimo gylio ir šaknų gabalėlių ilgio
(N. Špokienės duomenys)**

Šakniastiebių įterpimo gylis, cm	Šaknų gabalėlių ilgis, cm			
	3	5	10	20
	Atžalų skaičius, proc.			
5	44,5	42,7	87,6	152,0
10	20,7	28,7	71,4	100
15	3,20	3,20	19,4	39,4
20	1,00	0,70	1,00	8,20

- R. Žulienės ir V. Bogužo tyrimų duomenimis, varpučius galima sėkmingai naikinti pavasarį intensyviai dirbant pūdymą.
- Paprastuoju varpučiu užterštoje dirvoje iš pradžių jo šakniastiebius reikia supjaustyti karpytomis akėčiomis ir sukultivuoti
- Varpučiams sudygus, gegužės mėnesį pirmą kartą užarti **12-15 cm**, o po dviejų savaičių – antrą kartą **16-17 cm** gyliu.
- Intensyviai dirbant žemę ir varpučiams kelis kartus dygstant, išaikvojamos rudenį šakniastiebiuose sukauptos maisto medžiagos ir jie nepajėgia atželti.

**8 pav. Iššukuoti iš dirvožemio paprastojo
varpučio šakniastiebiai. Alytaus r.**

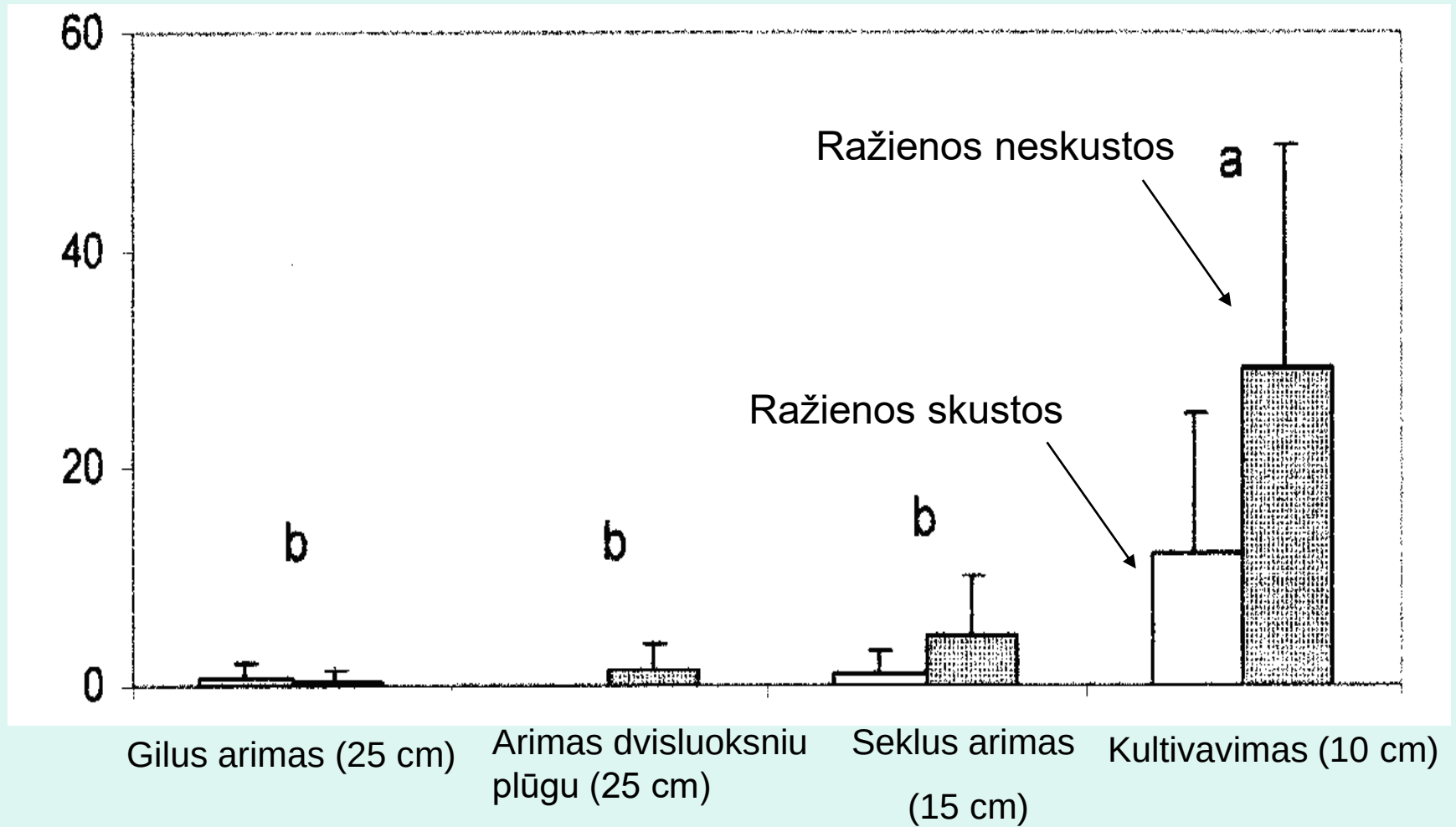

Relaksinis žemės dirbimas

Ar reikia skusti ražienas?
Ar reikia arti?

Usnių ūglių skaičius, vnt. m⁻²

9 pav. Žemės dirbimo intensyvumo įtaka dirvinės usnies plitimui (C. Pekrun, W. Claupein duomenys)

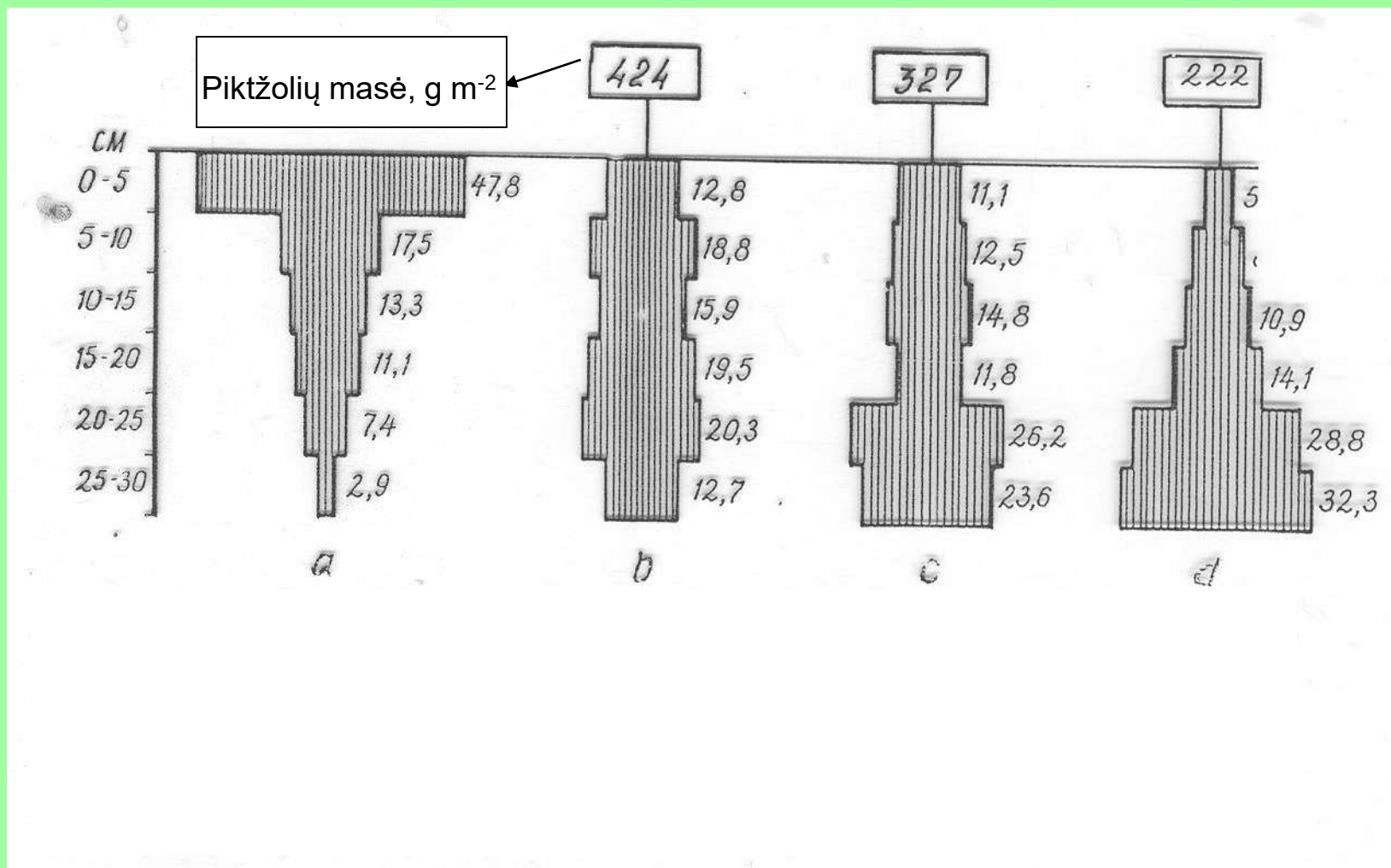
10 lentelė. Žemės dirbimo ir organinių trąšų įtaka pasėlių piktžolėtumui vegetacijos pradžioje (S. Čiuberkis, 2008)

Variantas	Piktžolių skaičius vnt. m ⁻²			
	ž. kvietrugiai, 2004	v. rapsai, 2005	v. miežiai, 2006	r. dobilai, 2007
Žemės dirbimas (A veiksnys)				
Gilus arimas	36,8	41,2	24,4	18,4
Seklus arimas	45,0**	56,4**	29,6**	15,4**
Seklus dirbimas	83,8**	96,2**	50,2**	15,0**
Organinės trąšos (B veiksnys)				
Augalinės liekanos	57,5	65,6	36,4	17,0
A. liekanos + šiaudai	54,7	62,8	38,3	15,3
Ž. trąša 1p.+šiaudai	51,4	58,1	31,0	16,2
Ž. trąša 2p.+šiaudai	52,6	70,1	36,1	16,7
Mėšlas 40 t ha ⁻¹ +šiaudai	59,8	66,5	34,1	16,2

**10 pav. Standartinis prikabinamas dvisluoksnis
plūgas VDU ŽŪA Bandymų stotyje**

**11 pav. Piktžolių sėklų pasiskirstymas(%) armenyje.
Prieš arimą (a), suarus 'kultūrinis' plūgu (b), plūgu su
sraigtinėmis verstuvėmis (c) ir dvisluoksniu plūgu
PJa-3-35 (d)**

12 pav. Ilgapirštės akėčios pasėlių akėjimui

Mechaninis piktžolių naikinimas avižų, žirnių ir žieminių kviečių pasėliuose

2005-2007 m. LŽI Joniškėlio bandymų stotyje sunkaus priemolio rudžemyje buvo atlikti ekologiškai augintų avižų, žirnių ir žieminių kviečių pasėlių akėjimo spyruoklinėmis akėčiomis „REGENT“ (Austrija) poveikio piktžolėtumui tyrimai.

Ekologinėje žemdirbystėje avižų pasėlį akėjant vieną kartą prieš javų sudygimą piktžolių buvo sunaikinta mažai - 5,2 %. Vėlyvesnis akėjimas - augalams esant 2-3 lapelių tarpsnio ir dukartinis 2-3 lapelių bei krūmijimosi tarpsniais buvo efektyvesni, nes piktžolių kiekis sumažėjo atitinkamai 61,5 ir 69,4 %, lyginant su neakėtais;

Žirniai iki sudygimo jautresni akėjimui, ypač, jei jie pasėti nepakankamai giliai, todėl jų pasėlyje taip pat efektyvesnis akėjimas vėlesniais vystymosi - 4–6 lapelių ar stiebo augimo tarpsniais, šiuo laikotarpiu ženkliau 52,1 ir 53,0 % sumažinamas piktžolėtumas, negu akėjant prieš sudygimą.

Žieminių kviečių efektyviausias akėjimas 3 kartus – rudenį 2-3 lapelių, pavasarį vegetacijai atsinaujinus ir krūmijimosi tarpsniais, piktžolėtumas sumažėjo 78,6 %.

13 pav. VDU ŽŪA Bandymų stotyje pagamintos lanksčios leteninės akėčios

11 lentelė. Priešsėjinio žemės dirbimo būdo įtaka žieminių rugių piktžolėtumui ir produktyvumui

Rodikliai	Paskutinį kartą prieš sėją įdirbta		
	kultivatoriumi su akėčiomis	vien leteninėmis akėčiomis	skirtumas %
Daigų skaičius m ²	510	520	102
100 daigų masė g	42,8	45,7	107
Piktžolių skaičius m ²	392	316	81
Produktyvių stiebų skaičius m ²	372	402	108
1000 grūdų masė g	21,6	22,8	106
Grūdų derlius cnt/ha	21,3	22,6	107
Grūdų derliaus skirtumas cnt/ha		1,3	
R ₀₅		1,8	

14 pav. Suomių pritaikytos pakabinamos tinklinės akėčios pasėlių akėjimui

15 pav. Tarpueilių purentuvas

16 pav. Įdirbant žemę ir sėjant užtamsintais kultivatoriais ir sėjamosiomis pasėlyje būna mažiau piktžolių

17 pav. Įvairūs pasėlių priežiūros padarbai

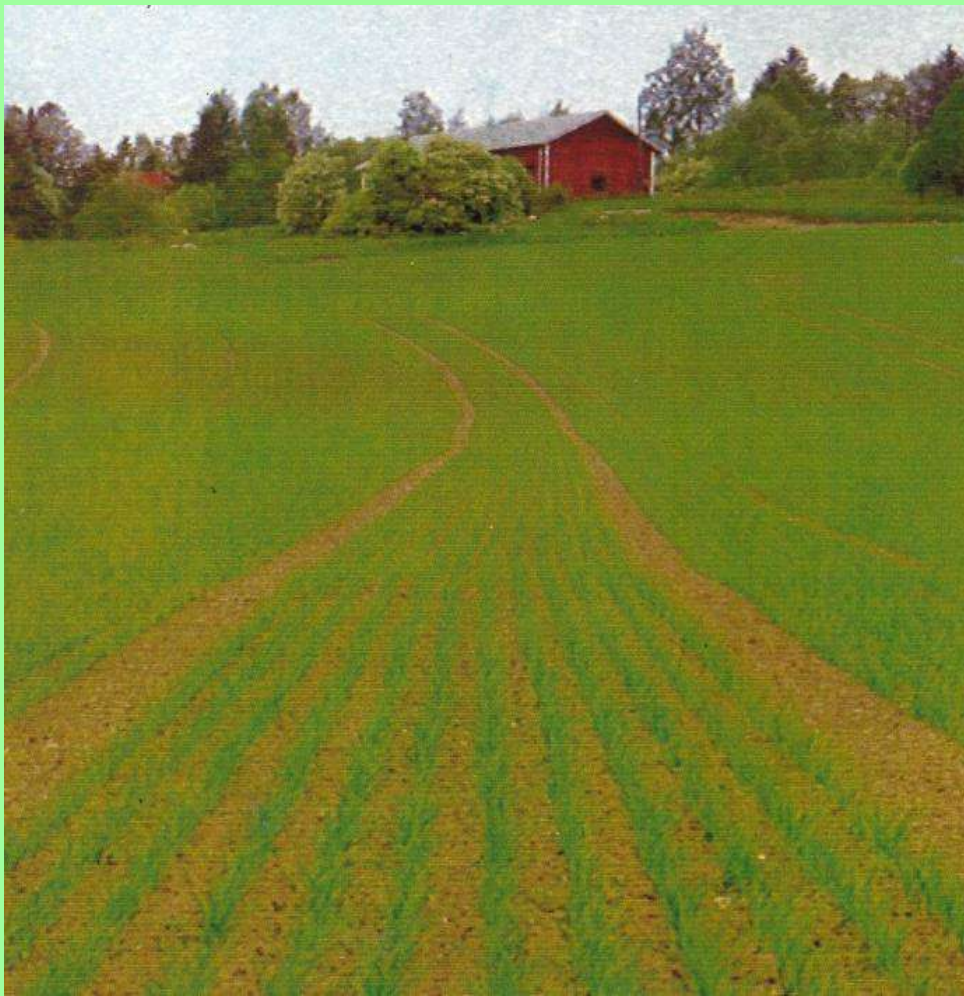
18 pav. Mobilūs ierīciniai pagreitina ravējimą

**19 pav. Bulvių pasėlis ekologiniame ūkyje
Austrijoje**

20 pav. Ekologinīame ūkyje javai gali būti sējami platesnīais tarpueilīais, kuriuos įdirbama purentuvais

21 pav. Biržų r. ūkininkas Algimantas Zurba pirmasis Lietuvoje pradėjo naudoti terminį piktžolių naikinimą dujomis ir apie tai aiškina Latvijos žurnalistams

22 pav. Piktžolių naikinimas drėgnučiu vandens garu

Lauko eksperimento variantai

A veiksnys: piktžolių kontrolės būdai:

1. Terminis (drėgnuoju vandens garu);
2. Mechaninis (tarpueilių purenimas);
3. Stelbimas (savireguliacija).

B veiksnys: biologiniai preparatai:

1. Nenaudoti;
2. Naudoti.

**23 pav. PIKTŽOLIŲ NAIKINIMAS DRĖGNUOJU VANDENS GARU ŽIEMINIŲ
RAPSŲ TARPUEILIUOSE (48 cm)**

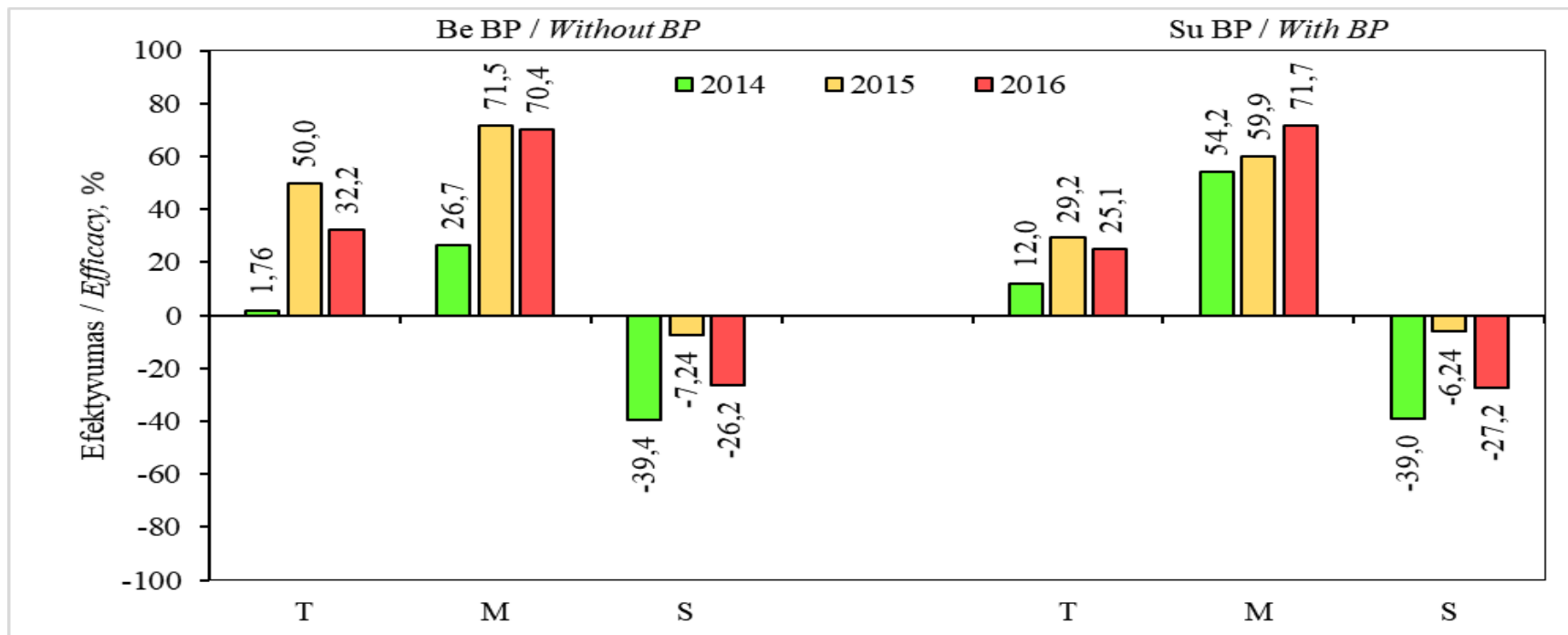
24 pav. TARPUEILIŲ (48 cm) PURENIMAS ŽIEMINIŲ RAPSŲ PASĖLYJE

Biologiniai preparatai
nenaudoti

Biologiniai preparatai
naudoti

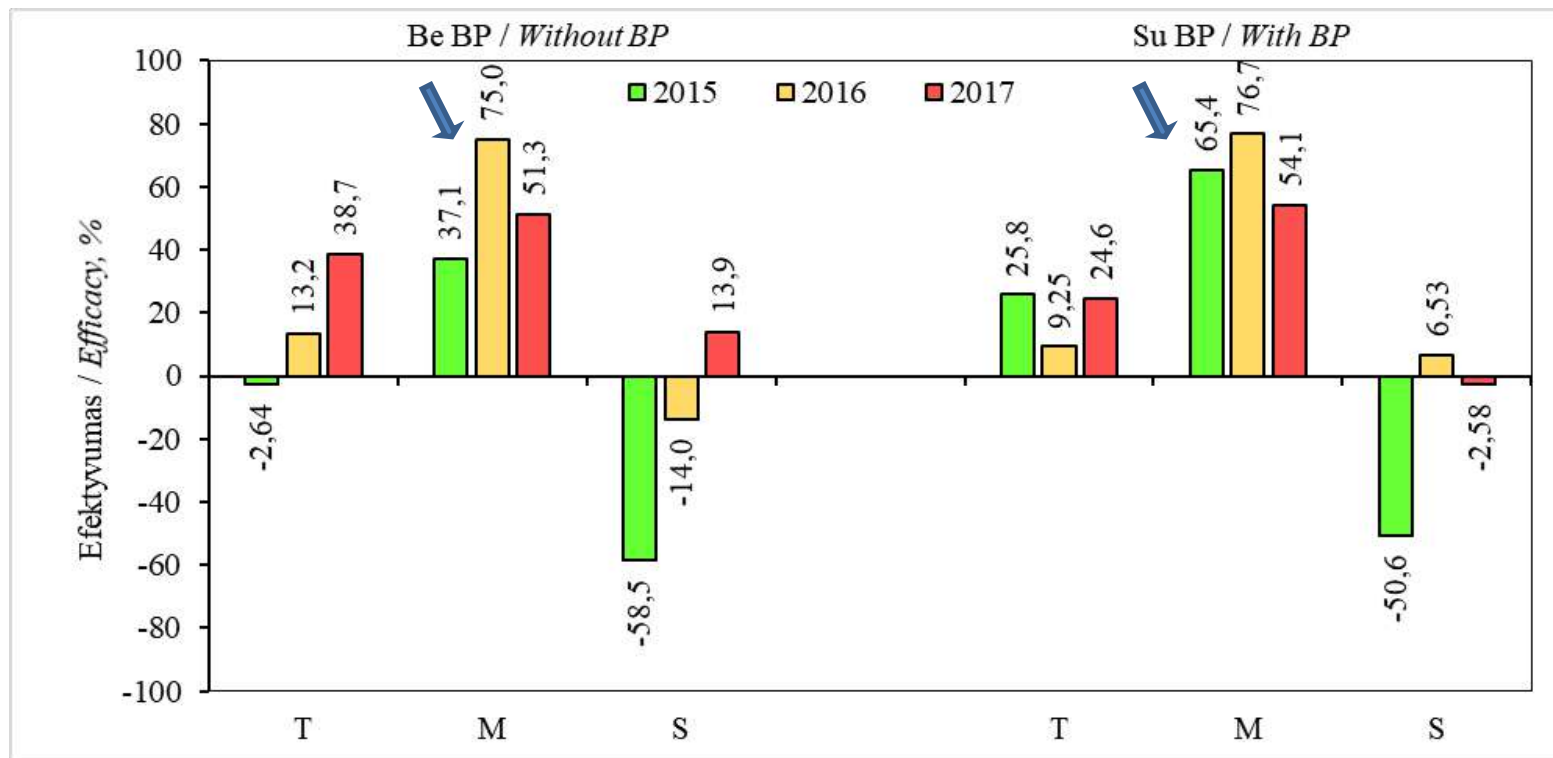
25 pav. SAVIREGULIACIJA (STELBIMAS) ŽIEMINIŲ RAPSŲ PASĖLYJE.
RAPSAI AUGINTI 12 cm TARPUEILIAIS

26 pav. Necheminių piktžolių kontrolės būdų efektyvumas piktžolių daigų pokyčiui žieminių rapsų pasėlyje rudens vegetacijos periodo metu, 2014–2016 m.

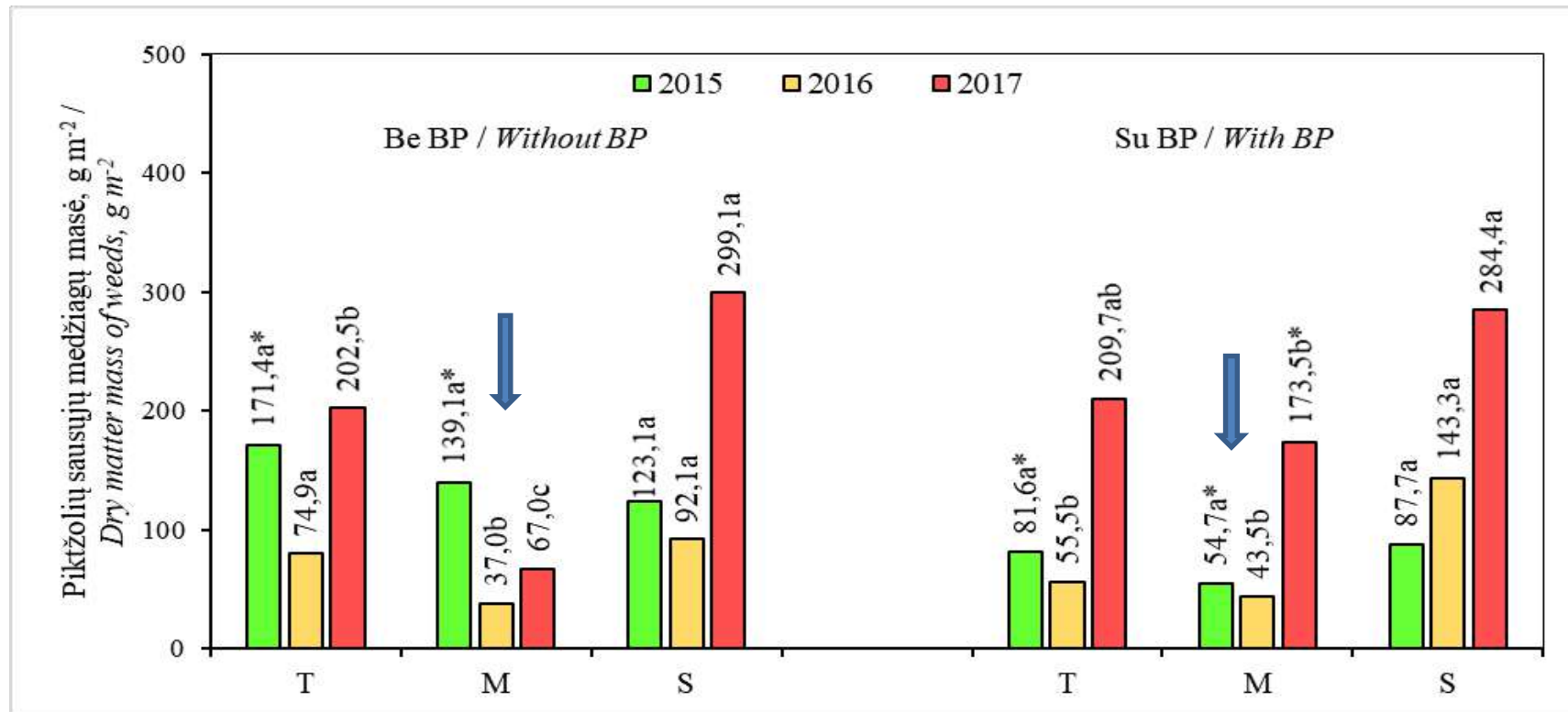
Pastaba. T – terminis, M – mechaninis, S – stelbimas, BP – biologiniai preparatai.

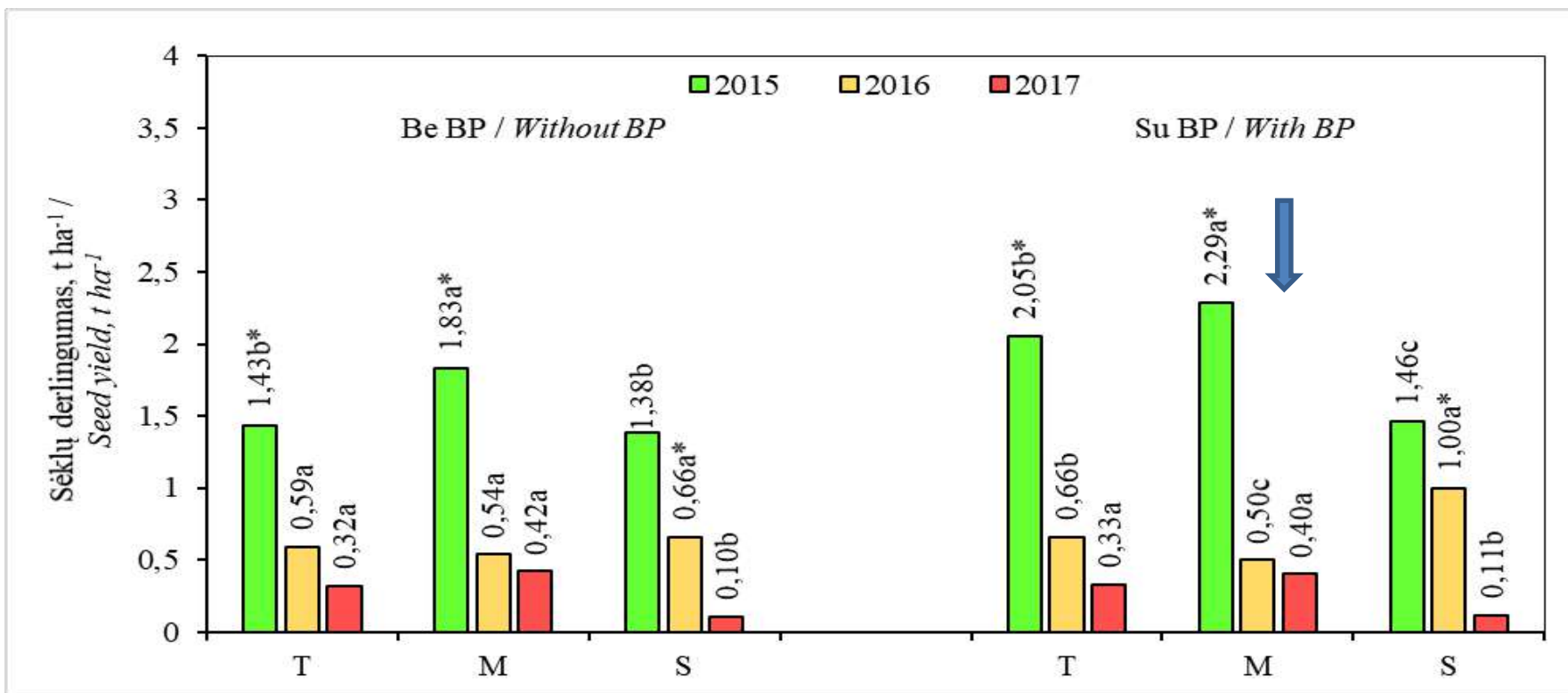
27 pav. Necheminių piktžolių kontrolės būdų efektyvumas piktžolių daigų pokyčiui žieminių rapsų pasėlyje pavasario vegetacijos periodo metu, 2015–2017 m.

Pastaba. T – terminis, M – mechaninis, S – stelbimas, BP – biologiniai preparatai.

28 pav. Piktžolių sausųjų medžiagų masė žieminių rapsų pasėlyje prieš derliaus nuėmimą, 2015-2017 m.

Pastaba. Tarp A veiksnio variantų vidurkių, pažymėtų ne ta pačia raide (a, b, c), ir tarp B veiksnio variantų vidurkių, pažymėtų žvaigždute, skirtumai yra esminiai ($P < 0.05$). T – terminis, M – mechaninis, S – stelbimas, BP – biologiniai preparatai.

29 pav. Žieminių rapsų sėklų derlingumas, 2015–2017 m.

Pastaba. Tarp A veiksnio variantų vidurkių, pažymėtų ne ta pačia raide (a, b, c), ir tarp B veiksnio variantų vidurkių, pažymėtų žvaigždute, skirtumai yra esminiai ($P < 0.05$). T – terminis, M – mechaninis, S – stelbimas, BP – biologiniai preparatai.

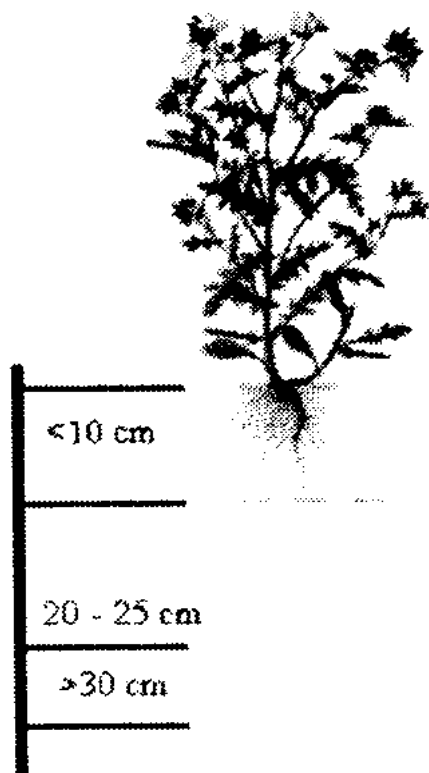

30 pav. Miežių ir svogūnų pasėliai, paveikti drėgnuoju vandens garu

**Lengvai termiškai
sunaikinamos**

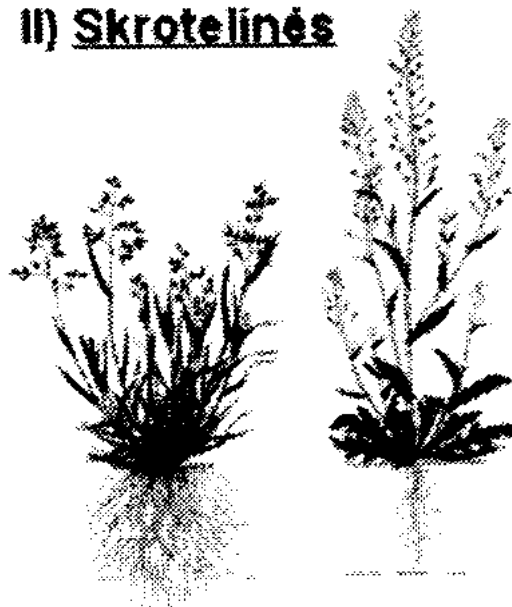
Stiebinės

**Sunkiai termiškai
sunaikinamos**

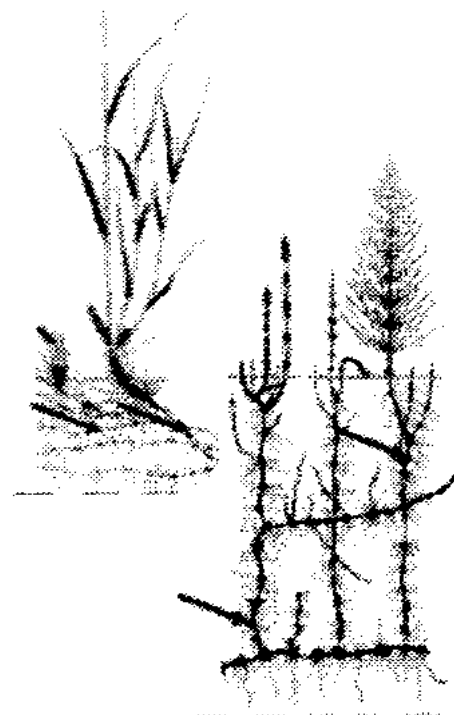
I) Miglinės

II) Skrotelinės

**Labai sunkiai termiškai
sunaikinamos**

Daugiametės

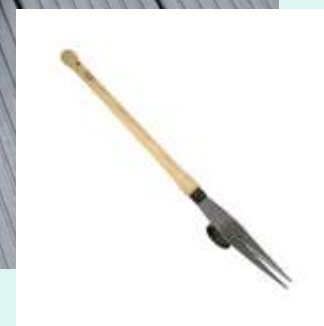
**31 pav. Šiaudais mulčiuotas kopūstų
pasėlis**

32 pav. Mulčiuotuvai

**33 pav. Prietaisai piktžolių šaknų
pakirtimui**

**Bendrai finansuoja
Europos Sąjunga**

VYTAUTO DIDŽIOJO
UNIVERSITETO
ŽEMĖS ŪKIO
AKADEMIJA

Profesinių kompetencijų ir įgūdžių tobulinimas žemės ūkio sektoriuje dirbantiems asmenims
Nr. 24PM-KK-23-1-90006-PR001

Augalų įvairovės didinimas ekologinės žemdirbystės sistemos funkcionalumui užtikrinti

Aušra Marcinkevičienė

Augalų įvairovės didinimas sėjomainose

1. Atsisakyti vienos augalų rūšies sėjomainos laukų;
2. Plėtoti rūšinę įvairovę, auginant galimus mišinius, įsėlius;
3. Nepalikti laukų, neužsėtų augalais netgi žiemos periodu, o apsėti juos tarpiniais pasėliais, žaliajam pašarui ar tiesiog mulčiui;
4. Neatsisakyti lauko pakraščio juostų, kuriose galėtų augti garstyčios, facelijos, barkūnai ir t.t.

AUGALŲ AUGINIMAS ŽALIAJAI TRAŠAI

- **Tarpiniai pasėliai** įterpiami sėjomainos rotacijoje tarp dviejų pagrindinių pasėlių. Jie neužima atskiro lauko, o auga tuo metu, kai lauke neauga pagrindiniai pasėliai.

1 lentelė. TARPINIŲ PASĖLIŲ AUGINIMO TIKSLAI IR JŲ ĮTAKA ŽEMĖS ŪKIO PASĖLIAMS (PAGAL KAHNT, EUSTERSCHULTE ir J. LAZAUSKĄ)

Tarpinių pasėlių auginimo tikslai ir jų įtaka žemės ūkio pasėliams	Tarpiniams pasėliams parinktiniai augalai			
	Lubinais, sėjamoji seradėlė	Dobilai, liucernos	Gausiažiedė svidrė, žieminiai rugiai	Rapsai, ridikai, baltoji garstyčia
1. Aprūpinti papildomais pašarais	-/+	+	+	+
2. Mažinti dirvos eroziją	+	+	+	+
3. Gerinti dirvos struktūrą	(+)	+	+	+
4. Didinti humuso kiekį dirvožemyje (C + N)	+	+	(C)	(C)
5. Praturtinti dirvą maisto medžiagomis	+	+	-	-
6. Mažinti maisto medžiagų išplovimą	-	-	+	+
7. Didinti dirvožemio poringumą	+	+	-	-
8. Mažinti nematodų plitimą	+	+	-	+
9. Mažinti ligų sukėlėjų plitimą	+	+	-	+
10. Didinti dirvos mikrobiologinį aktyvumą	+	+	+	+
11. Didinti sliekų biomasę	+	+	+	+
12. Įsavinti atmosferos azotą	+	+	-	-
13. Mažinti sėklomis plintančias piktžoles	-	+	+/-	+
14. Mažinti paprastojo varpučio ir dirvinės usnies plitimą, sunaikinti šaknyną	-	+	-	-
15. Mažinti žemės ūkio piktžolės plitimą	-	+	-	-

Juni

Juli

August

September

Oktober

November

Dezember

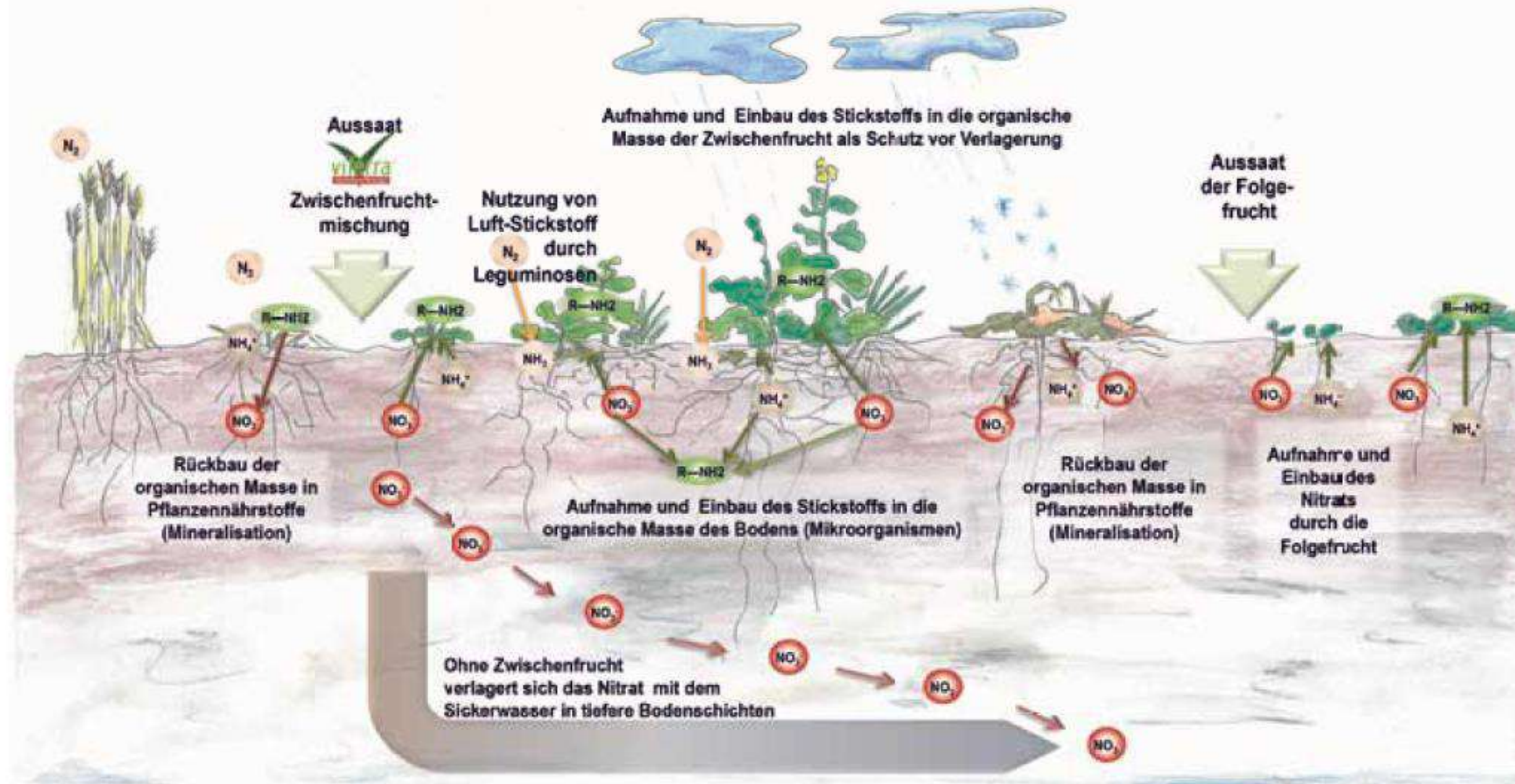
Januar

Februar

März

April

Mai

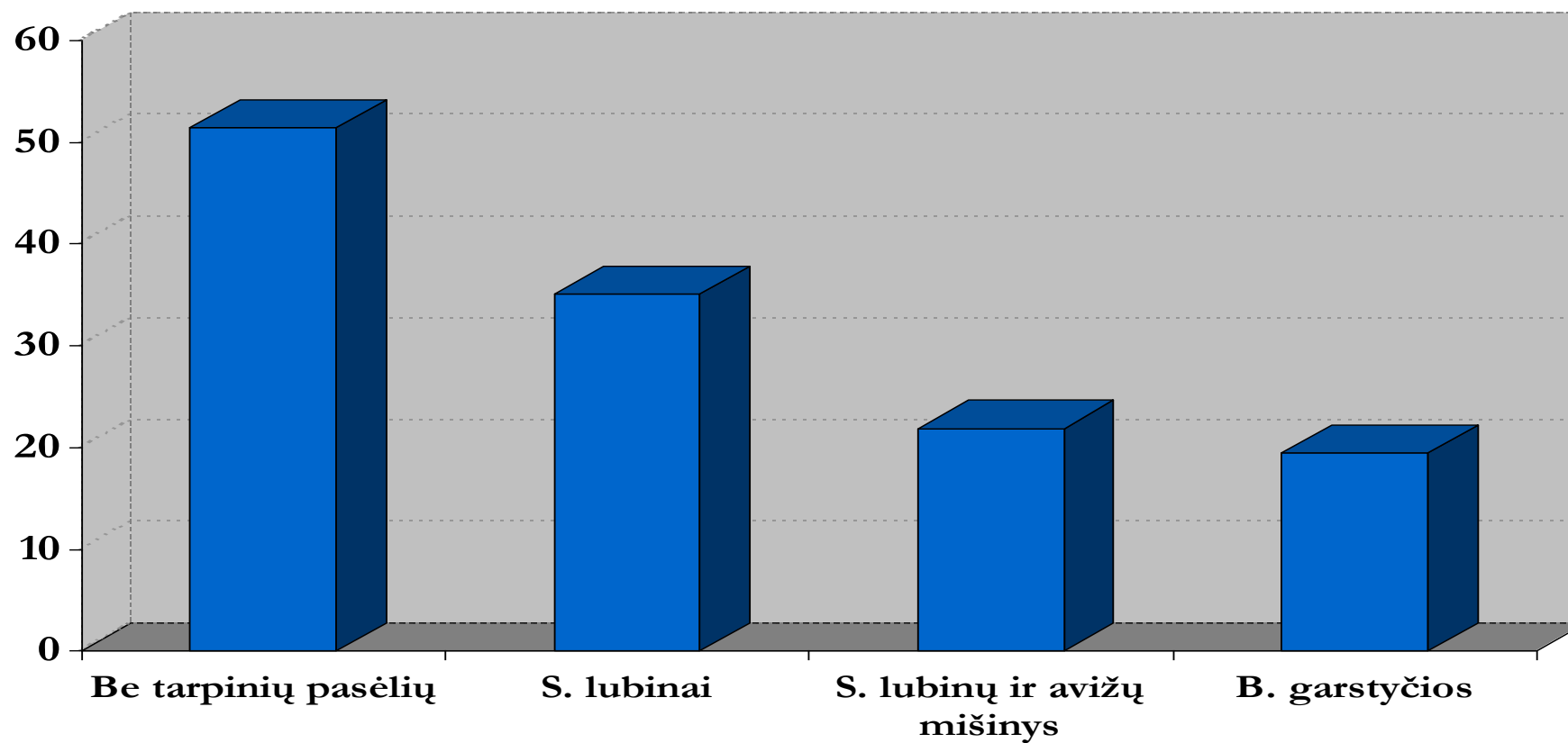
2 lentelė. Maisto medžiagų kiekis tarpinių pasėlių augalų antžeminėje dalyje ir šaknyse

Tarpinių pasėlių augalai	Maisto medžiagos (% s. m.)					
	N _{bend.}	P	K	Ca	Mg	S-SO ₄
Antžeminėje dalyje						
Rugiai	1,83	0,34	2,29	0,42	0,10	0,12
Avižos	1,69	0,34	2,93	0,44	0,12	0,14
Vikiai	4,04	0,32	2,72	1,18	0,20	0,13
Garstyčios	2,06	0,24	2,15	1,65	0,12	0,30
Facelijos	2,03	0,30	3,42	2,63	0,22	0,14
Grikliai	1,54	0,29	1,88	1,06	0,25	0,08
Saulėgrąžos	1,72	0,23	3,10	1,48	0,22	0,12
Šaknyse						
Rugiai	0,95	0,27	1,11	0,49	0,10	0,10
Avižos	1,04	0,24	1,10	0,55	0,11	0,06
Vikiai	3,42	0,23	2,09	0,82	0,16	0,15
Garstyčios	0,86	0,21	1,44	0,50	0,07	0,09
Facelijos	1,10	0,25	2,92	1,09	0,13	0,10
Grikliai	0,80	0,19	1,29	0,81	0,21	0,07
Saulėgrąžos	0,82	0,19	2,72	0,44	0,14	0,06

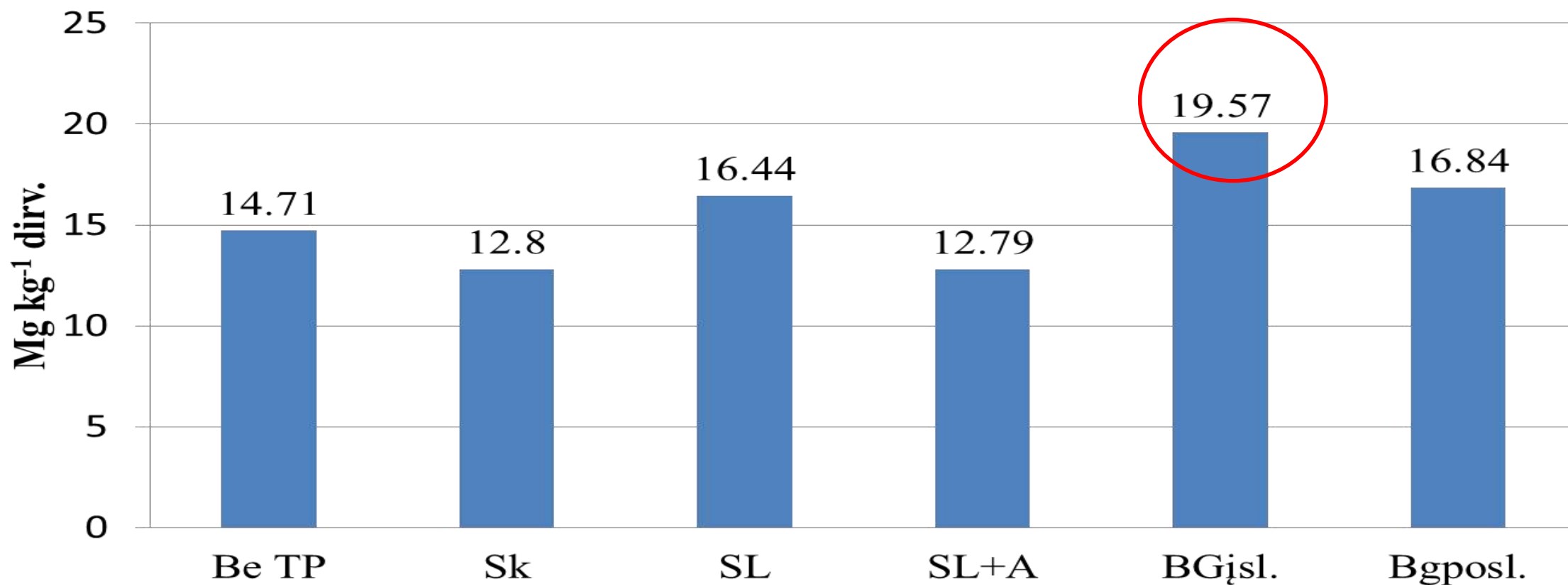
3 lentelė. Skirtingų tarpinių pasėlių augalų rūšių sukaupiamas azoto kiekis (Vokietijos mokslininkų duomenys)

Tarpiniai pasėliai	Sėjos laikas	Sukauptas azotas, kg ha ⁻¹
Garstyčios	Rugpjūčio vidurys	50 – 100
Facelija	Rugpjūčio vidurys	45 – 80
Aliejiniai ridikai	Rugpjūčio vidurys	50 – 100
Vienametė svidrė	Rugpjūčio pradžia	60 – 80
Rapsukai	Rugpjūčio vidurys	50 – 100
Dobilai	Rugpjūčio pradžia	70 – 100
Rugiai žaliajai trąšai	Rugsėjo pabaiga	20 – 40

1 pav. Tarpinių pasėlių naudojimo įtaka nitratų azoto (N-NO₃) koncentracijai (mg l⁻¹) dirvožemio filtrate žiemos laikotarpiu

2 pav. Mineralinio azoto kiekis pavasarį po tarpinių pasėlių augalų įterpimo (0-40 cm sluoksnis)

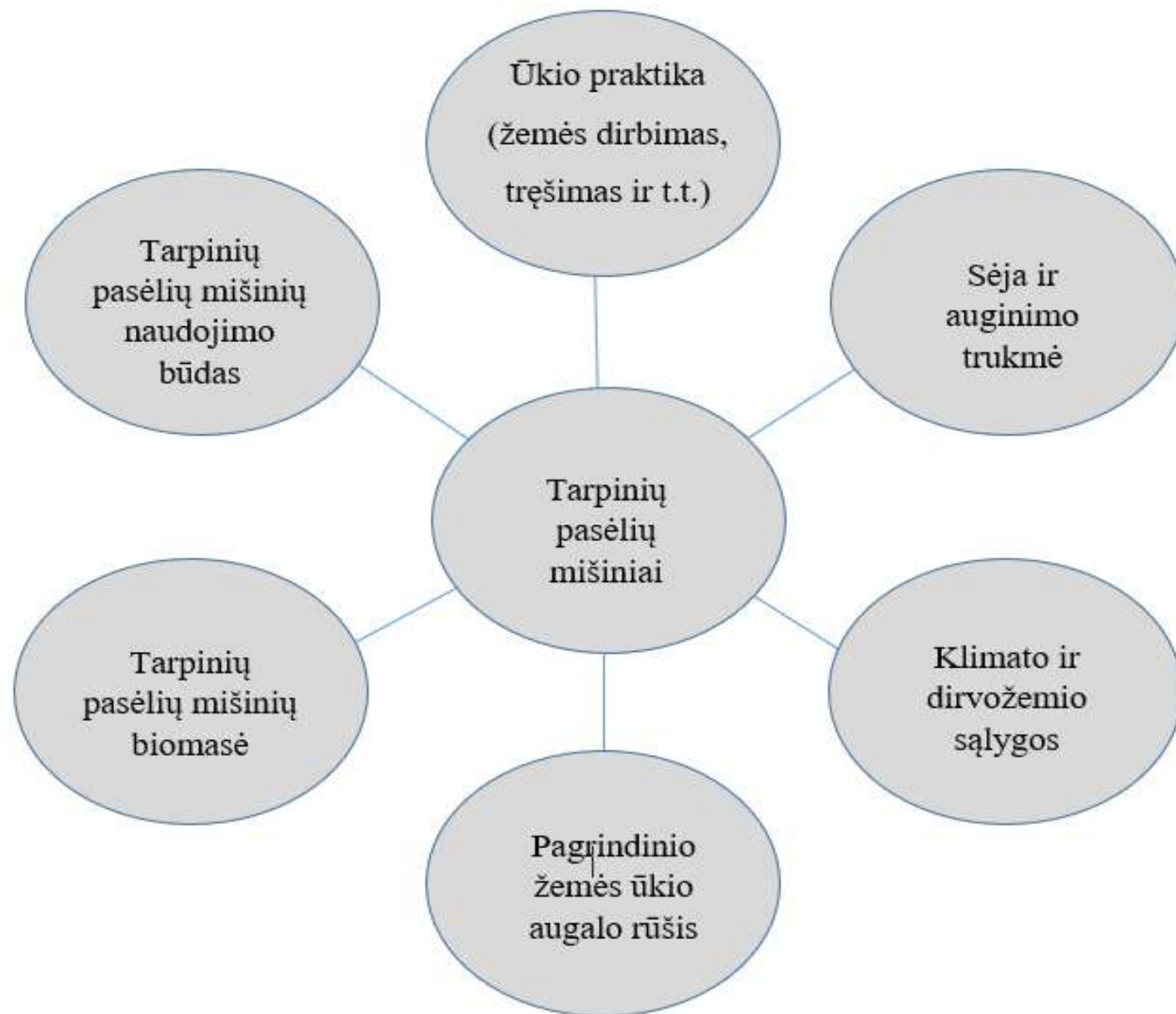
Be TP- be tarpinių pasėlių; Sk. – skutimas; SL – siauralapiai lubinai; SL+A- siauralapių lubinų ir avižų mišinys; BGįsl.- įsėlinės baltosios garstyčios; BGposl. – posėlinės baltosios garstyčios

4 lentelė. Tarpinių pasėlių antžeminė masė ir joje sukauptos maisto medžiagos, kg ha⁻¹(A. Arlauskienės duomenys)

Augalai	SM	N	P	K
A. ridikai	1,99	46,7	6,3	54,8
B. garstyčios	2,83	56,1	5,1	55,4
R. dobilai	4,73	146,2	18,3	132,3
P. šunažolės	3,01	70,2	8,6	71,8
G. svidrės	2,58	49,5	6,4	40,0

Veiksniai, lemiantys tarpinių pasėlių auginimo efektyvumą

Tarpinių pasėlių sėklų barstyklė

Esant optimaliam sėjoms laikui ir palankioms meteorologinėms sąlygoms susiformuoja vešlus tarpinis pasėlis

Tarpiniai pasėliai

Tas pats mišinys, laikas tarp sėjimo - 1 savaitė rugpjūtį

23.09.2007

Balandis - rugpjūtis	Rugpjūtis-spalis.....(balandis)	Balandis -rugpjūtis
Pagrindinis pasėlis: žieminiai ir vasariniai javai	Tarpiniai pasėliai	Pagrindinis pasėlis: vasariniai javai
	Bastutiniai Pupiniai (įterpimas?) Augalų mišiniai	

Balandis - rugpjūtis	Rugpjūtis-spalis.....(balandis)	Balandis -rugpjūtis
Pagrindinis pasėlis: žieminiai ir vasariniai javai	Tarpiniai pasėliai	Pagrindinis pasėlis: pupiniai javai
	Bastutiniai Migliniai Augalų mišiniai	

Žieminiai tarpiniai pasėliai

Žieminiai žirniai

Purpuriniai dobilai

Raudonieji dobilai

Žieminiai vikiai

Daugiametės svidrės

Žieminiai rugiai

EKSPERIMENTO VARIANTAI

Biologinių preparatų naudojimas (**Veiksnyys A**):

- ☐ Nenaudoti;
- ☐ Naudoti (Recharge ir Fizimite).

Žieminiai tarpiniai pasėliai žaliajai trąšai (**Veiksnyys B**):

- ☐ Be tarpinio pasėlio;
- ☐ Purpuriniai (inkarnatiniai) dobilai (10 kg ha^{-1});
- ☐ Žieminiai (ruginiai) vikiai (50 kg ha^{-1});
- ☐ Daugiametės svidrės (10 kg ha^{-1});
- ☐ Žieminiai rugiai (50 kg ha^{-1}).

Tarpueilių purenimas vasarinių rapsų 2-3 lapelių tarpsniu

Purpurinių dobilų įsėlis

Žieminių vikių įsėlis

Purpurinių dobilų įsėlis (10 kg ha^{-1})

Žieminių (ruginių) vikių įsėlis (50 kg ha^{-1})

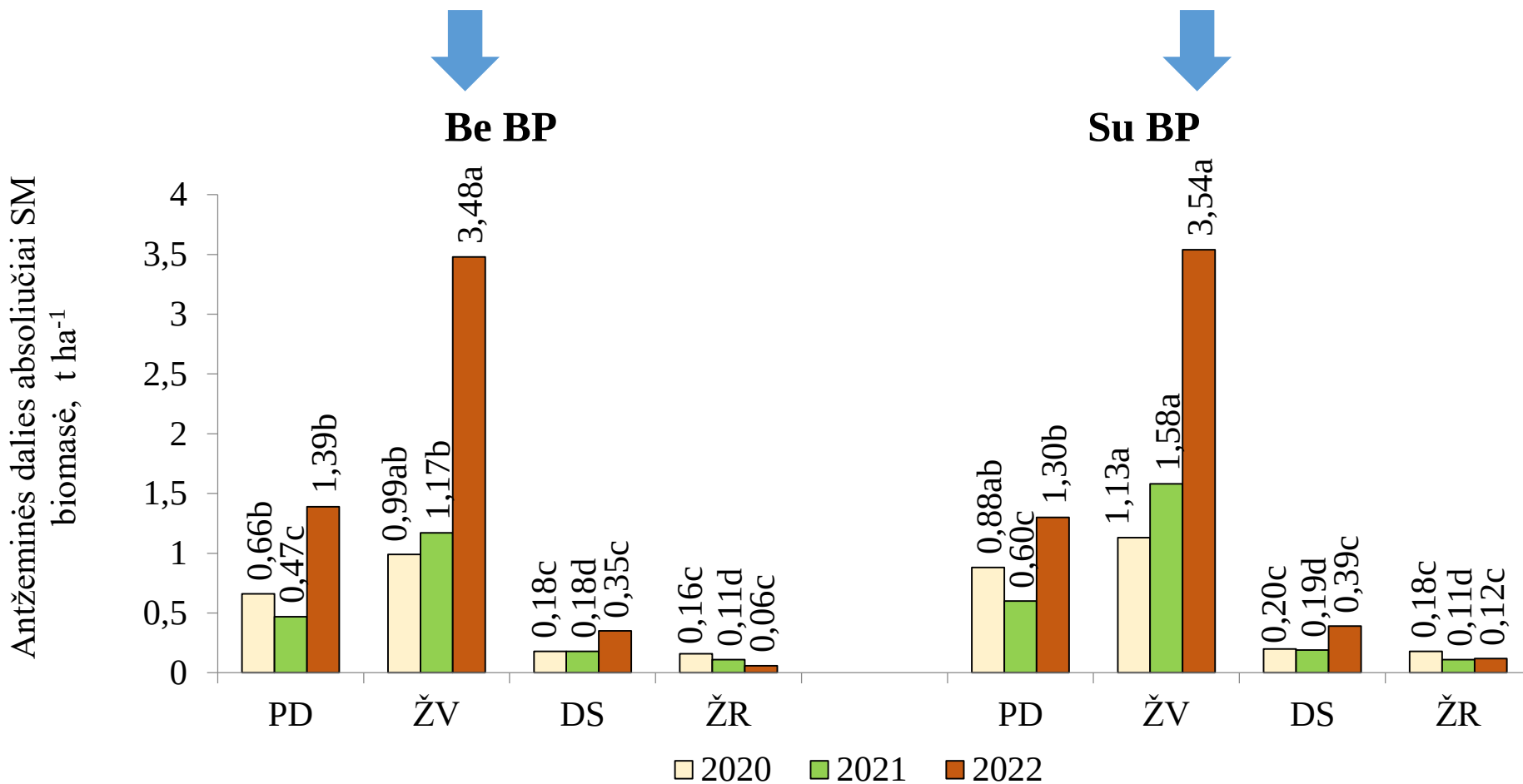

Daugiamečių svidrių įsėlis (10 kg ha^{-1})

Žieminių rugių įsėlis (50 kg ha^{-1})

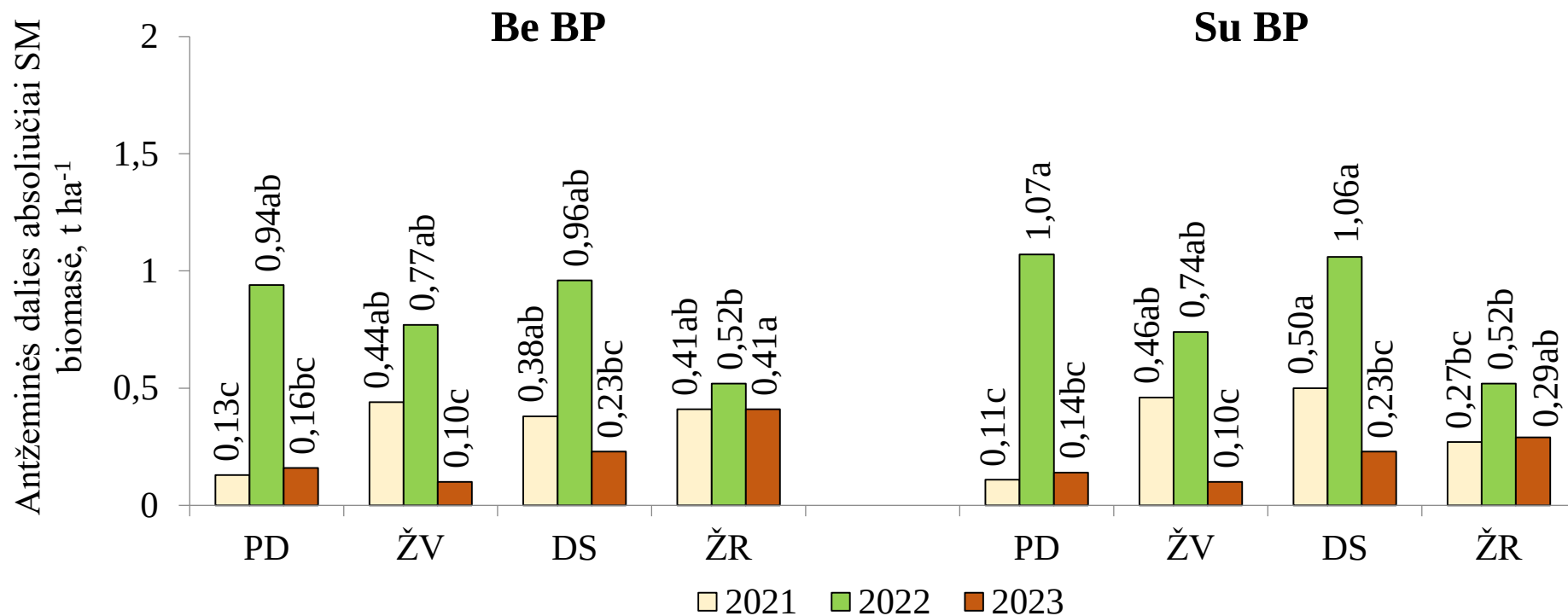

3 pav. Tarpinių pasėlių antžeminės dalies biomasė prieš vasarinių rapsų derliaus nuėmimą

Pastaba. Skirtumai tarp variantų vidurkių, pažymėti ne tomis pačiomis raidėmis (a, b, c, d), yra esminiai ($P < 0,05$). BP – biologiniai preparatai (veiksny A). Išėliniai tarpiniai pasėliai (veiksny B): PD – purpuriniai dobilai, ŽV – žieminiai vikiai, DS – daugiametės svidrės; ŽR – žieminiai rugiai.

4 pav. Tarpinių pasėlių antžeminės dalies biomasė pavasarį

Pastaba. Skirtumai tarp variantų vidurkių, pažymėti ne tomis pačiomis raidėmis (a, b, c), yra esminiai ($P < 0,05$). BP – biologiniai preparatai (veiksny A). Išėliniai tarpiniai pasėliai (veiksny B): PD – purpuriniai dobilai, ŽV – žieminiai vikiai, DS – daugiametės svidrės; ŽR – žieminiai rugiai.

5 lentelė. Augalų šaknų biomasė vasarinių rapsų agroceozėje

Įsėliniai tarpiniai pasėliai (veiksny B)	Biologiniai preparatai (veiksny A)	Augalų šaknų biomasė, t ha ⁻¹		
		2020	2021	2022
1. Be tarpinio pasėlio	-	1,14de	0,36e	0,28d
	+	0,85e	0,47de	0,28d
2. Purpuriniai dobilai	-	2,59abc	1,48abc	1,71bc
	+	2,36bc	1,73ab	2,28abc
3. Žieminiai vikiai	-	2,31bc	1,21bc	1,97bc
	+	2,48bc	1,34abc	2,11bc
4. Daugiametės svidrės	-	3,38a	1,94a	2,47ab
	+	2,80ab	1,84ab	2,96a
5. Žieminiai rugiai	-	1,91cd	0,95cd	1,59c
	+	1,91cd	1,44abc	1,66c

Pastaba: variantų vidurkiai, pažymėti skirtinga raide (a, b, c, d, e), yra esminiai ($P < 0,05$).

6 lentelė. Sliekų skaičius vasarinių rapsų agroceozėje

Įsėliniai tarpiniai pasėliai (veiksnys B)	Biologiniai preparatai (veiksnys A)	Sliekų skaičius, vnt. m ⁻²		
		2020	2021	2022
1. Be tarpinio pasėlio	-	94a	122a	54ab
	+	100a	86ab	26b
2. Purpuriniai dobilai	-	85ab	88ab	67a
	+	90a	79ab	18b
3. Žieminiai vikiai	-	57b	92ab	46ab
	+	92a	116a	18b
4. Daugiametės svidrės	-	68b	65b	53ab
	+	84ab	52b	22b
5. Žieminiai rugiai	-	60b	104ab	37ab
	+	104a	116a	20b

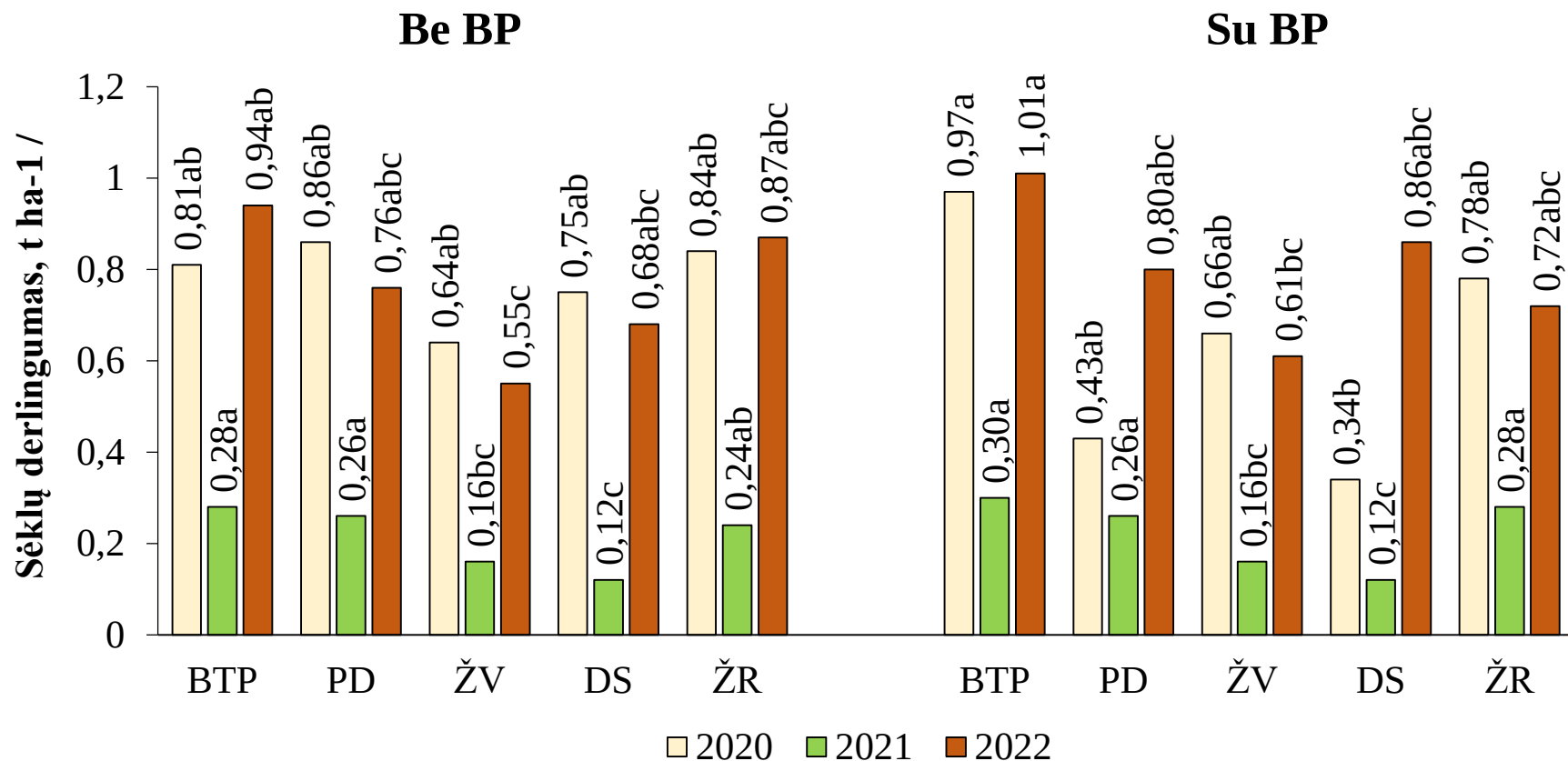
Pastaba: variantų vidurkiai, pažymėti skirtinga raide (a, b), yra esminiai ($P < 0,05$).

7 lentelė. Sliekų biomasė vasarinių rapsų agrocenozeje

Įsėliniai tarpiniai pasėliai (veiksnys B)	Biologiniai preparatai (veiksnys A)	Sliekų biomasė, g m ⁻²		
		2020	2021	2022
1. Be tarpinio pasėlio	-	48,9a	47,4a	16,2a
	+	33,3ab	38,0ab	8,20ab
2. Purpuriniai dobilai	-	31,8ab	31,3ab	16,5a
	+	47,0a	27,9ab	5,41b
3. Žieminiai vikiai	-	21,7b	34,8ab	12,4ab
	+	36,8ab	42,8ab	4,89b
4. Daugiametės svidrės	-	28,1ab	25,4ab	17,7a
	+	27,1ab	23,1b	6,97ab
5. Žieminiai rugiai	-	23,0b	41,5ab	12,6ab
	+	40,9ab	51,7a	9,23ab

Pastaba: variantų vidurkiai, pažymėti skirtinga raide (a, b), yra esminiai ($P < 0,05$).

5 pav. Vasarinių rapsų sėklų biologinis derlingumas

Įsėliniai tarpiniai pasėliai: PD – purpuriniai dobilai; ŽV – žieminiai vikiai; DS – daugiametės svidrės; ŽR – žieminiai rugiai. BP – biologiniai preparatai. Pastaba: variantų vidurkiai, pažymėti skirtinga raide (a, b), yra esminiai ($P < 0,05$).

Arimas + mulčias sliekų mitybai

05.11.2007

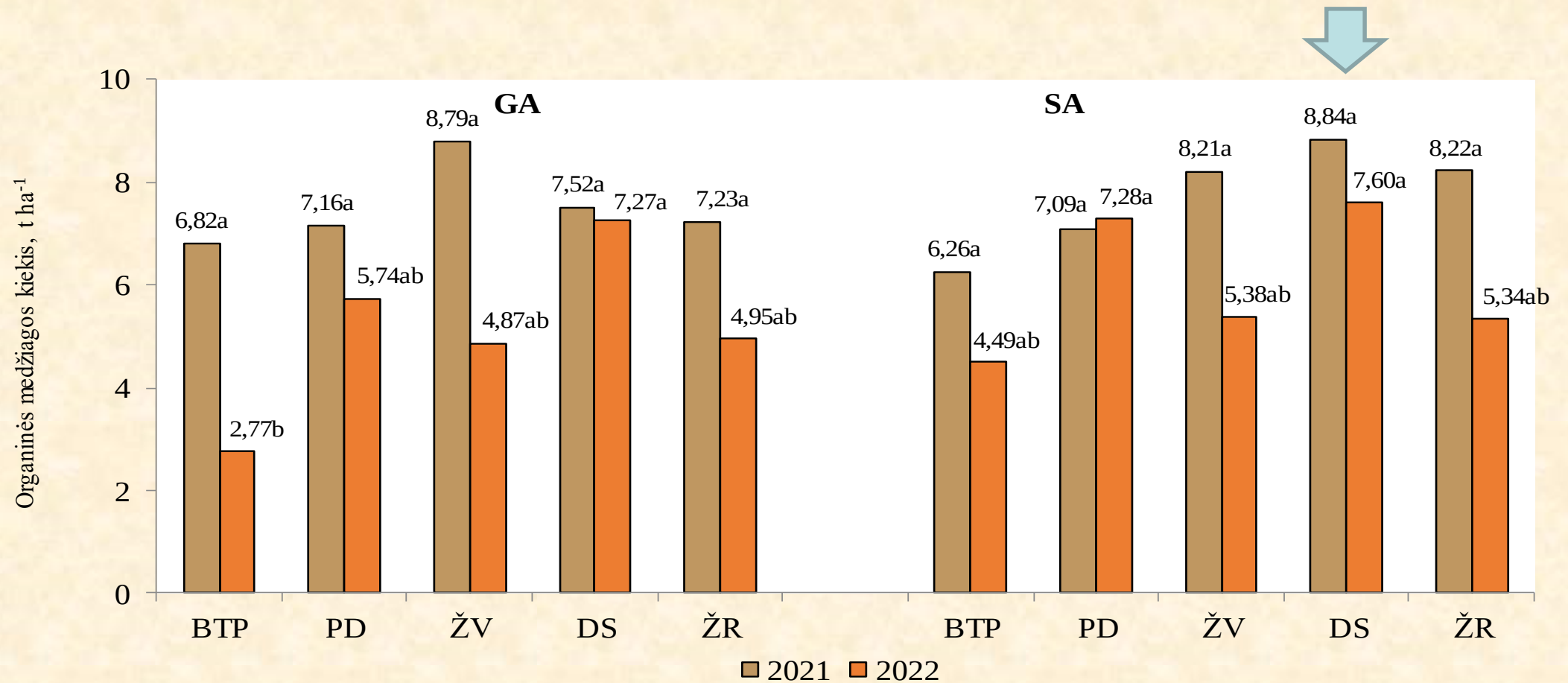
EKSPERIMENTO VARIANTAI

Žieminių tarpinių pasėlių įterpimo žaliajai trąšai būdas (**Veiksnyys A**):

- ☐ Gilus arimas pavasarį (20 cm gyliu);
- ☐ Seklus įterpimas pavasarį (6 cm gyliu).

Žieminiai tarpiniai pasėliai žaliajai trąšai (**Veiksnyys B**):

- ☐ Be tarpinio pasėlio;
- ☐ Purpuriniai (inkarnatiniai) dobilai (10 kg ha^{-1});
- ☐ Žieminiai (ruginiai) vikiai (50 kg ha^{-1});
- ☐ Daugiametės svidrės (10 kg ha^{-1});
- ☐ Žieminiai rugiai (50 kg ha^{-1}).

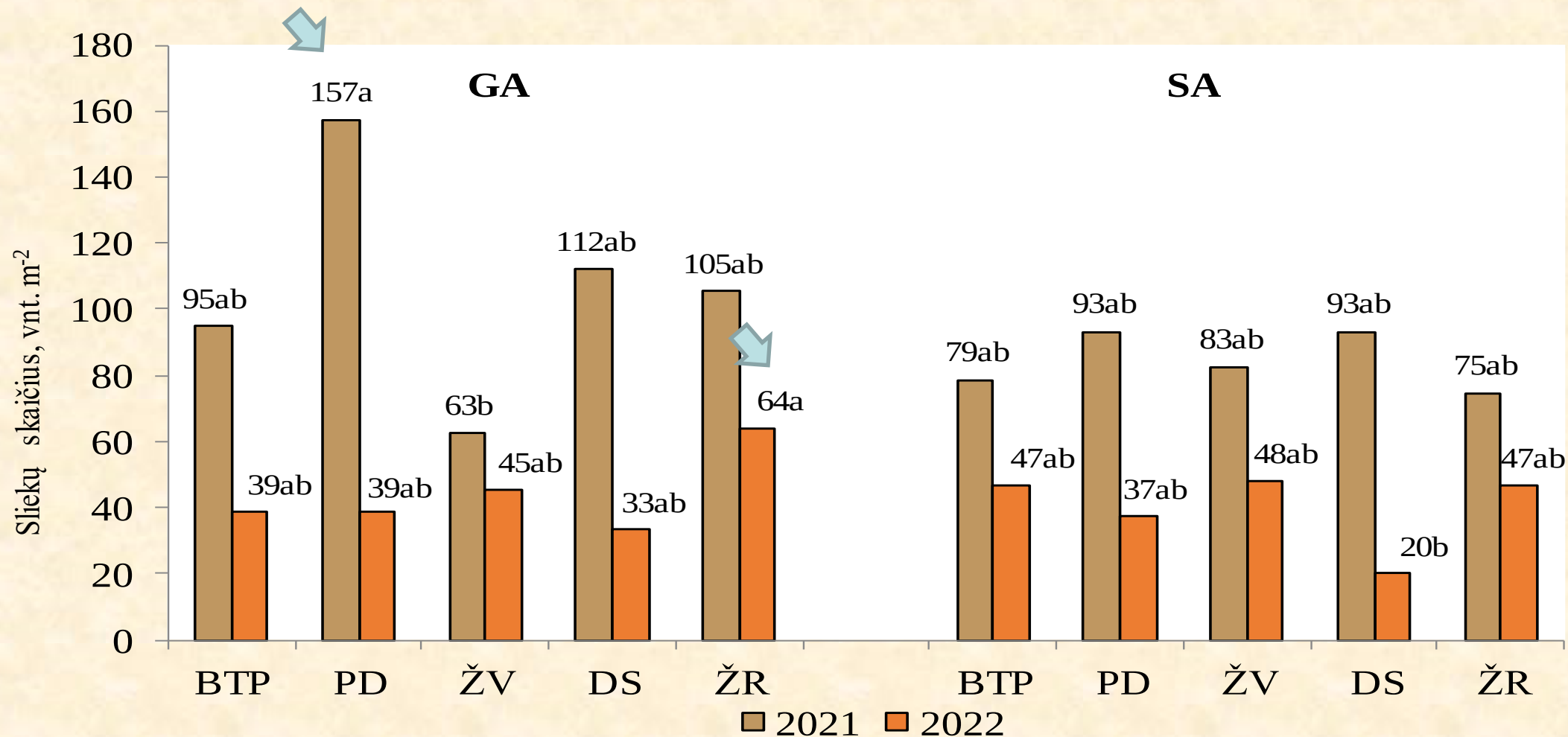

6 pav. Organinės medžiagos kiekis 0-20 cm dirvožemio sluoksnyje vasarinių kviečių agrocenozėje

Pastaba Variantų vidurkiai, pažymėti ne tomis pačiomis raidėmis (a, b), yra esminiai ($P < 0,05$). Tarpinių pasėlių įterpimo būdas (veiksnys A): GU – gilus arimas (20 cm gyliu); SA – sekus arimas (6 cm gyliu).

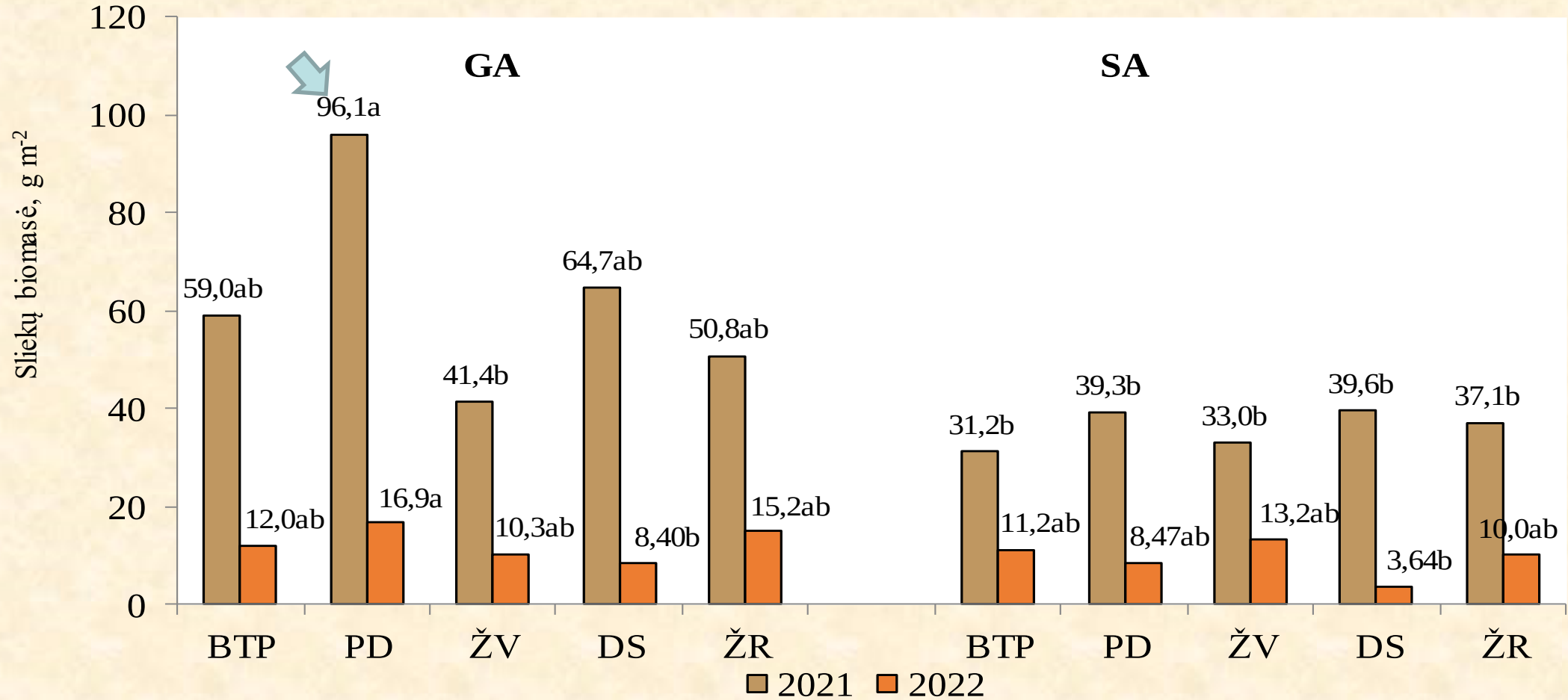
Žieminiai tarpiniai pasėliai (veiksnys B): BTP – be tarpinio pasėlio, PD – purpuriniai dobilai, ŽV – žieminiai vikiai, DS – daugiametės svidrės; ŽR – žieminiai rugiai.

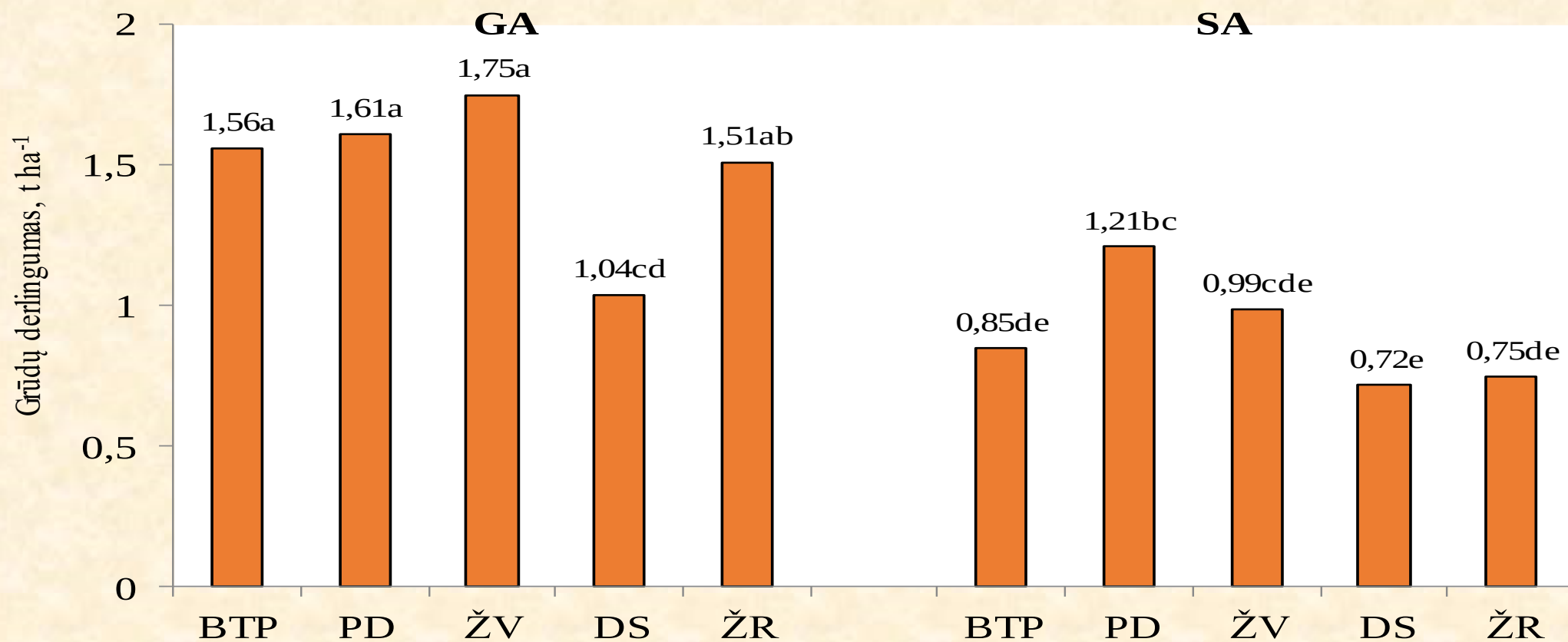
7 pav. Sliekų skaičius vasarinių kviečių agrocenozeje

Pastaba. Variantų vidurkiai, pažymėti ne tomis pačiomis raidėmis (a, b), yra esminiai ($P < 0,05$). Tarpinių pasėlių įterpimo būdas (veiksnyje A): GU – gilus arimas (20 cm gyliu); SA – sekus arimas (6 cm gyliu). Žieminių tarpinių pasėlių (veiksnyje B): BTP – be tarpinio pasėlio, PD – purpuriniai dobilai, ŽV – žieminiai vikiai, DS – daugiamečių svidrės; ŽR – žieminiai rugiai.

8 pav. Sliekų biomasė vasarinių kviečių agrocezozeje

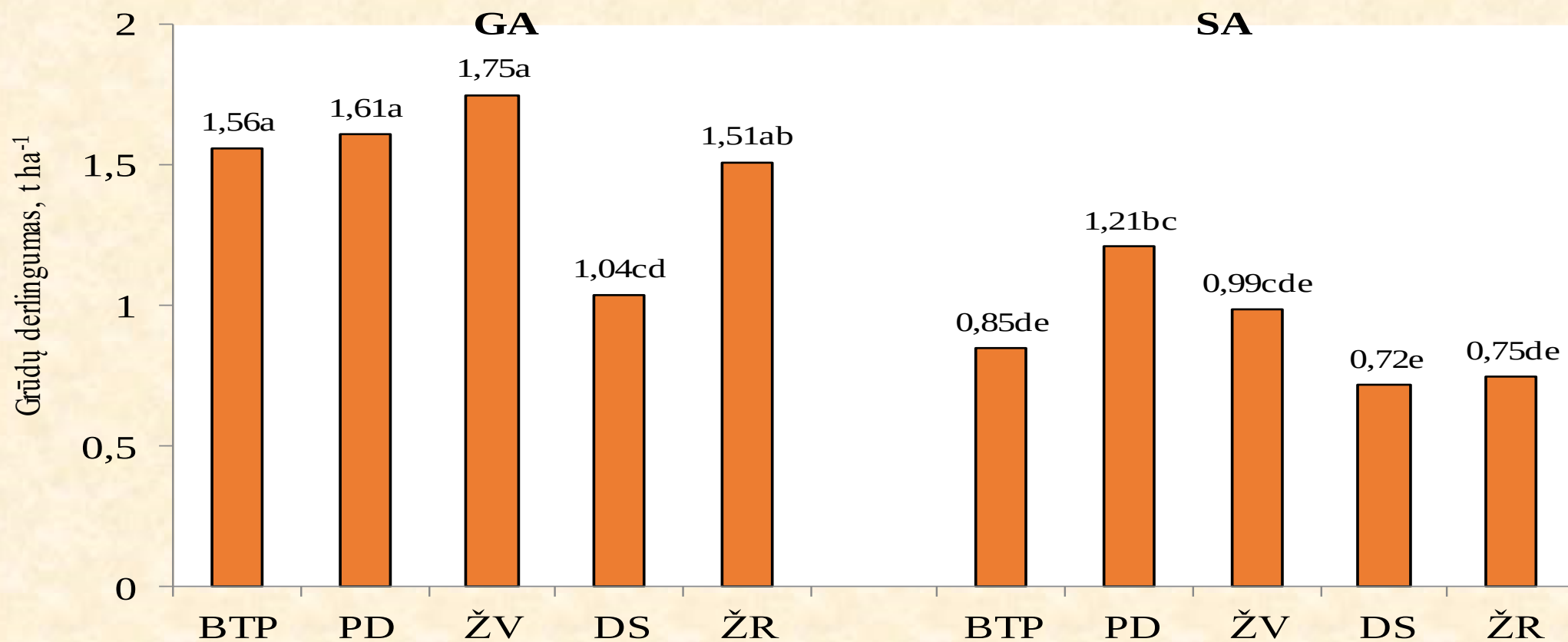
Pastaba. Variantų vidurkiai, pažymėti ne tomis pačiomis raidėmis (a, b), yra esminiai ($P < 0,05$). Tarpinių pasėlių įterpimo būdas (veiksnyss A): GU – gilus arimas (20 cm gyliu); SA – seklaus arimas (6 cm gyliu). Žieminių tarpinių pasėlių (veiksnyss B): BTP – be tarpinio pasėlio, PD – purpuriniai dobilai, ŽV – žieminiai vikiai, DS – daugiametės svidrės; ŽR – žieminiai rugiai.

9 pav. Vasarinių kviečių grūdų derlingumas, 2021 m.

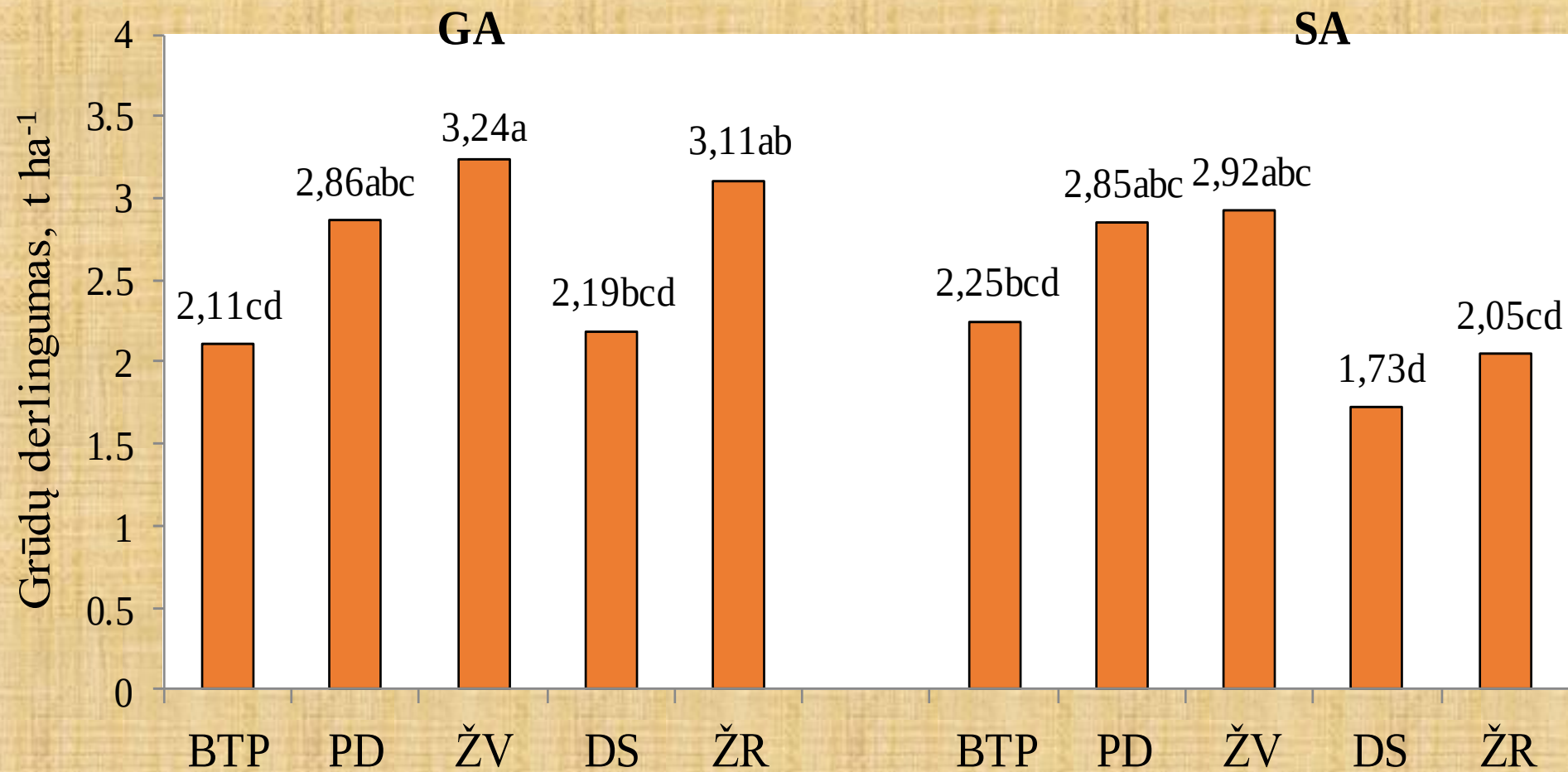
Pastaba. Variantų vidurkiai, pažymėti ne tomis pačiomis raidėmis (a, b, c, d, e), yra esminiai ($P < 0,05$). Tarpinių pasėlių įterpimo būdas (veiksnys A): GU – gilus arimas (20 cm gyliu); SA – seklaus arimas (6 cm gyliu). Žieminių tarpinių pasėlių (veiksnys B): BTP – be tarpinio pasėlio, PD – purpuriniai dobilai, ŽV – žieminiai vikiai, DS – daugiametės svidrės; ŽR – žieminiai rugiai.

10 pav. Vasarinių kviečių grūdų derlingumas, 2021 m.

Pastaba. Variantų vidurkiai, pažymėti ne tomis pačiomis raidėmis (a, b, c, d, e), yra esminiai ($P < 0,05$). Tarpinių pasėlių įterpimo būdas (veiksny A): GU – gilus arimas (20 cm gyliu); SA – sekus arimas (6 cm gyliu). Žieminių tarpinių pasėlių (veiksny B): BTP – be tarpinio pasėlio, PD – purpuriniai dobilai, ŽV – žieminiai vikiai, DS – daugiametės svidrės; ŽR – žieminiai rugiai.

10 pav. Vasarinių kviečių grūdų derlingumas, 2022 m.

Pastaba. Variantų vidurkiai, pažymėti ne tomis pačiomis raidėmis (a, b, c, d, e), yra esminiai ($P < 0,05$). Tarpinių pasėlių įterpimo būdas (veiksnyje A): GU – gilus arimas (20 cm gyliu); SA – sekus arimas (6 cm gyliu). Žieminių tarpinių pasėlių (veiksnyje B): BTP – be tarpinio pasėlio, PD – purpuriniai dobilai, ŽV – žieminiai vikiai, DS – daugiamečių svidrės; ŽR – žieminiai rugiai.

Žieminių rugių mulčias

Volas šiaudų prilenkimui

Tarpinių pasėlių mišinių nauda

Ūkininkų ūkiai ir žemės ūkio bendrovės

- Žemės ūkio bendrovė „Vėjališkių lygumos“ (Mindaugas Kubilius)
(Praščiūnų k., Panevėžio r.);
- Žemės ūkio bendrovė „Jogvilai“ (Valentinas Genys) (Jogvilų k., Ukmergės r.);
- Vidos Daniulienės ūkis (Deltuvos k., Ukmergės r.).

Įsėlinių ir posėlinių tarpinių pasėlių auginimo technologijos

1. Be tarpinio pasėlio;
2. Žieminiai rugiai (220 kg ha^{-1});
3. Įsėlinis ar posėlinis tarpinio pasėlio mišinys **TGS BIOM 1** (gausiažiedė svidrė 70 %, egiptinis dobilas 15 %, persinis dobilas 15 %) (45 kg ha^{-1});
4. Posėlinis tarpinio pasėlio mišinys **TGS BIOM 4** (aviža netikšė 30 %, sėjamasis vikis 20 %, tikroji saulėgrąža 20 %, baltoji garstyčia 20 %, persinis dobilas 5 %, egiptinis dobilas 5 %) (35 kg ha^{-1});
5. Posėlinis tarpinio pasėlio mišinys **TGS D STRUKT 1** (aviža netikšė 20 %, sėjamasis grikis 15 %, sėjamasis linas 15 %, egiptinis dobilas 15 %, valgomasis šakninis ridikas 10 %, tikroji saulėgrąža 10 %, persinis dobilas 5 %, bitinė facelija 5 %, šiurkštusis dobilas 5 %) (45 kg ha^{-1});

Įsėlinių ir posėlinių tarpinių pasėlių auginimo technologijos

6. Posėlinis tarpinio pasėlio mišinys **RIGOL TR TerraLife** (aviža netikšė 35,5 %, dvispalvio sorgo ir sudanžolės hibridas 10 %, valgomasis šakninis ridikas 10 %, sėjamas vikis 10 %, sėjamasis žirnis 10 %, sėjamas linas 8,5 %, aliejinė juodva 4 %, tikroji saulėgraža 3 %, bitinė facelija 3 %, sėjamoji judra 2,5 %, egiptinis dobilas 2,5 %, abisininis bastutis 1 %) (20 kg ha^{-1});
7. Posėlinis tarpinio pasėlio mišinys **TGS GYVA 365** (raudonasis dobilas 25 %, daugiametė svidrė 20 %, baltoji garstyčia 10 %, sėjamas linas 10 %, pašarinis žirnis 10 %, šiurkštusis dobilas 5 %, sėjamoji judra 5 %, sėjamasis grikis 5 %, valgomasis šakninis ridikas 5 %, pašarinis ridikas 5 %) (30 kg ha^{-1}).

Įsėlinių tarpinių pasėlių auginimo technologijos

Žemės ūkio bendrovė „Jogvilai“ (Valentinas Genys) (Jogvilų k., Ukmergės r.)

1. Žieminiai rugiai (85 kg ha^{-1}) be įsėlinio tarpinio pasėlio;
3. Žieminiai rugiai (85 kg ha^{-1}) + žieminių vikių įsėlis (45 kg ha^{-1});
2. Žieminiai rugiai (85 kg ha^{-1}) + baltųjų dobilų (2 kg ha^{-1}) ir pašarinių motiejukų (8 kg ha^{-1}) įsėlis.

Vidos Daniulienės ūkis (Deltuvos k., Ukmergės r.)

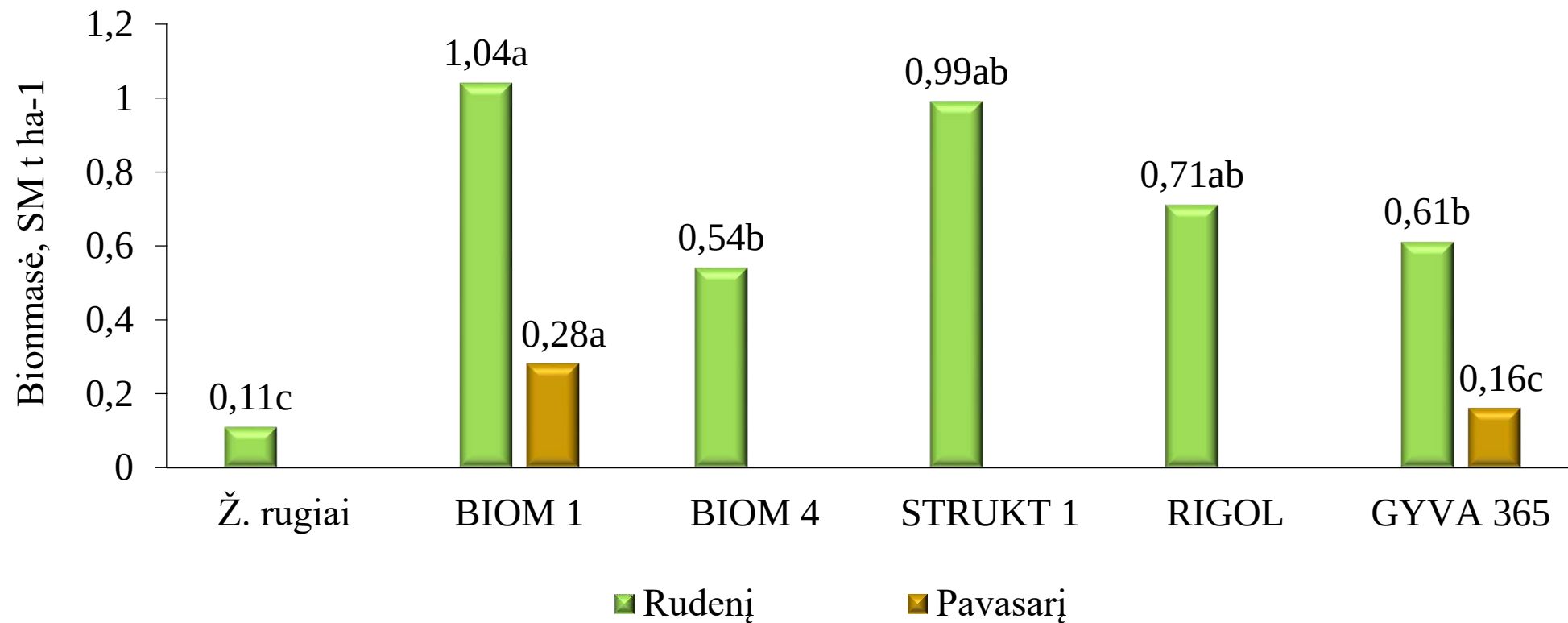
1. Sojos (120 kg ha^{-1}) be tarpinių pasėlių;
2. Sojos su baltųjų dobilų įsėliu (2 kg ha^{-1}) po privoluočių žieminių rugių (90 kg ha^{-1}).

Žemės ūkio bendrovė „Vėjališkių lygumos“ (Panevėžio r.)

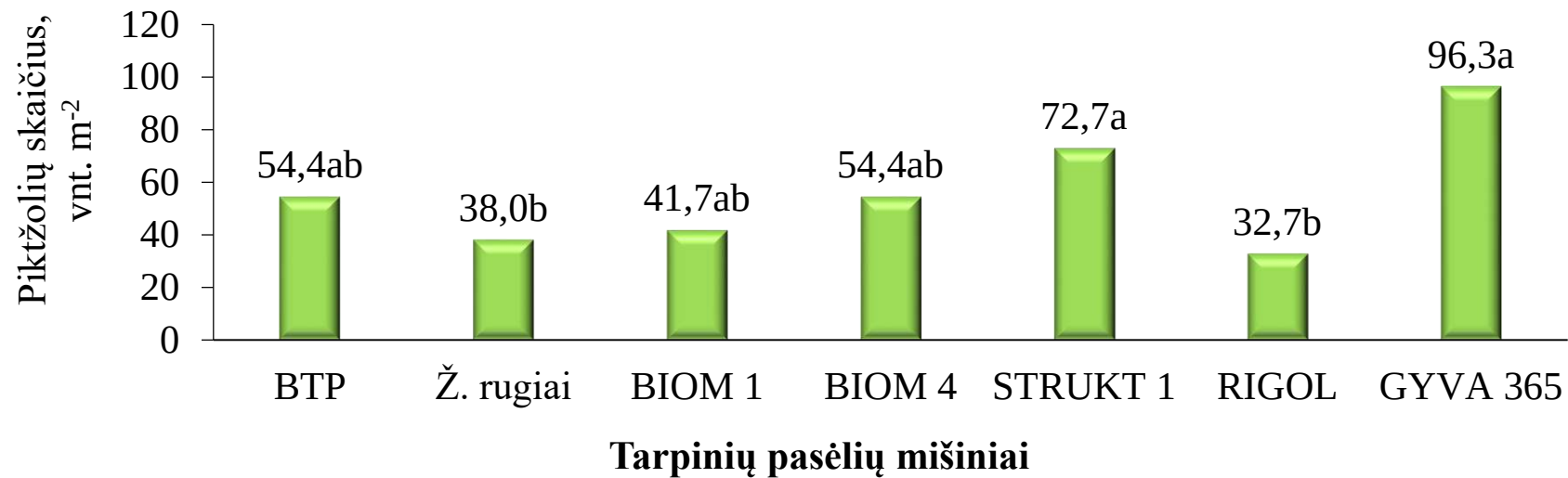

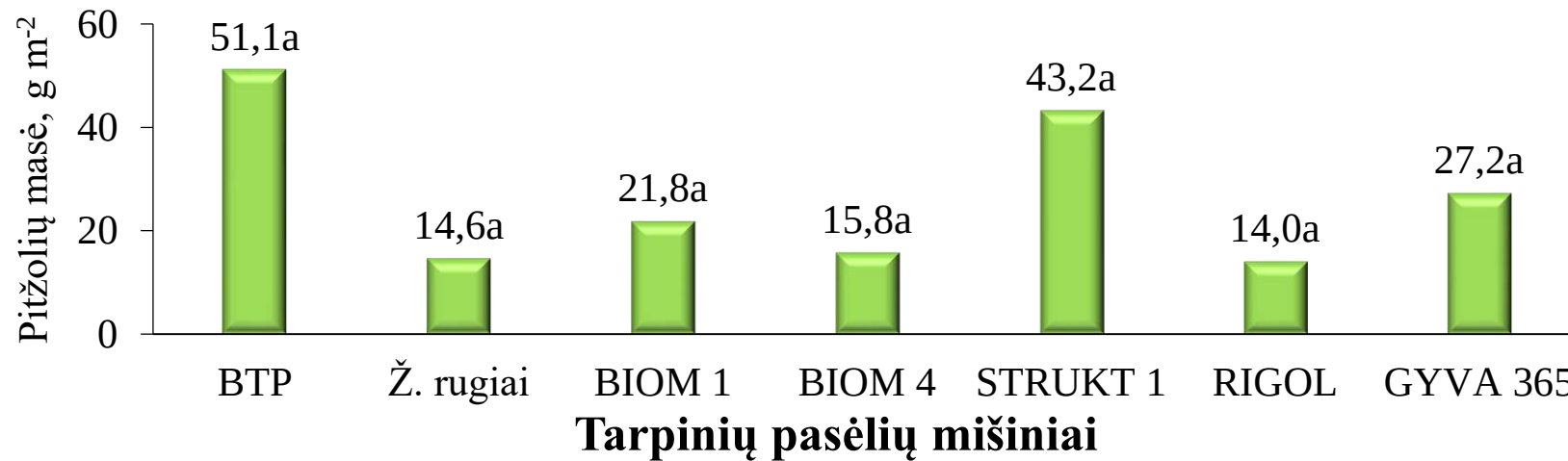
Pastaba: variantų vidurkiai, pažymėti skirtingomis raidėmis (a, b, c), skiriasi esmingai, $P < 0,05$.

11 pav. Tarpinių pasėlių mišinių antžeminės dalies biomasė, 2023 m.

Pastaba: variantų vidurkiai, pažymėti skirtingomis raidėmis (a, b), skiriasi esmingai, $P < 0,05$.

12 pav. Piktžolių skaičius tarpinių pasėlių mišiniuose rudenį, 2023 m.

Pastaba: variantų vidurkiai, pažymėti skirtingomis raidėmis (a, b), skiriasi esmingai, $P < 0,05$.

13 pav. Piktžolių sausoji masė tarpinių pasėlių mišiniuose rudenį, 2023 m.

8 lentelė. Tarpinių pasėlių mišinių antžeminės dalies biomasėje sukauptos maisto medžiagos, 2023 m.

Tarpinių pasėlių mišiniai	Suminis azotas, kg ha ⁻¹	Suminis fosforas, kg ha ⁻¹	Suminis kalis, kg ha ⁻¹	Organinė anglis, kg ha ⁻¹
1. Žieminiai rugiai	4,89c	0,61b	5,19c	37,5c
2. Įsėlinis TGS BIOM 1	17,4b	2,03a	13,9b	338,1a
3. Posėlinis TGS BIOM 4	11,4bc	2,12a	17,3b	184,1b
4. Posėlinis TGS D STRUKT 1	30,2a	2,81a	32,2a	314,4a
5. Posėlinis RIGOL TR TerraLife	20,2b	2,83a	25,8a	250,9a
6. Posėlinis TGS GYVA 365	15,4b	1,61a	13,4bc	173,9b

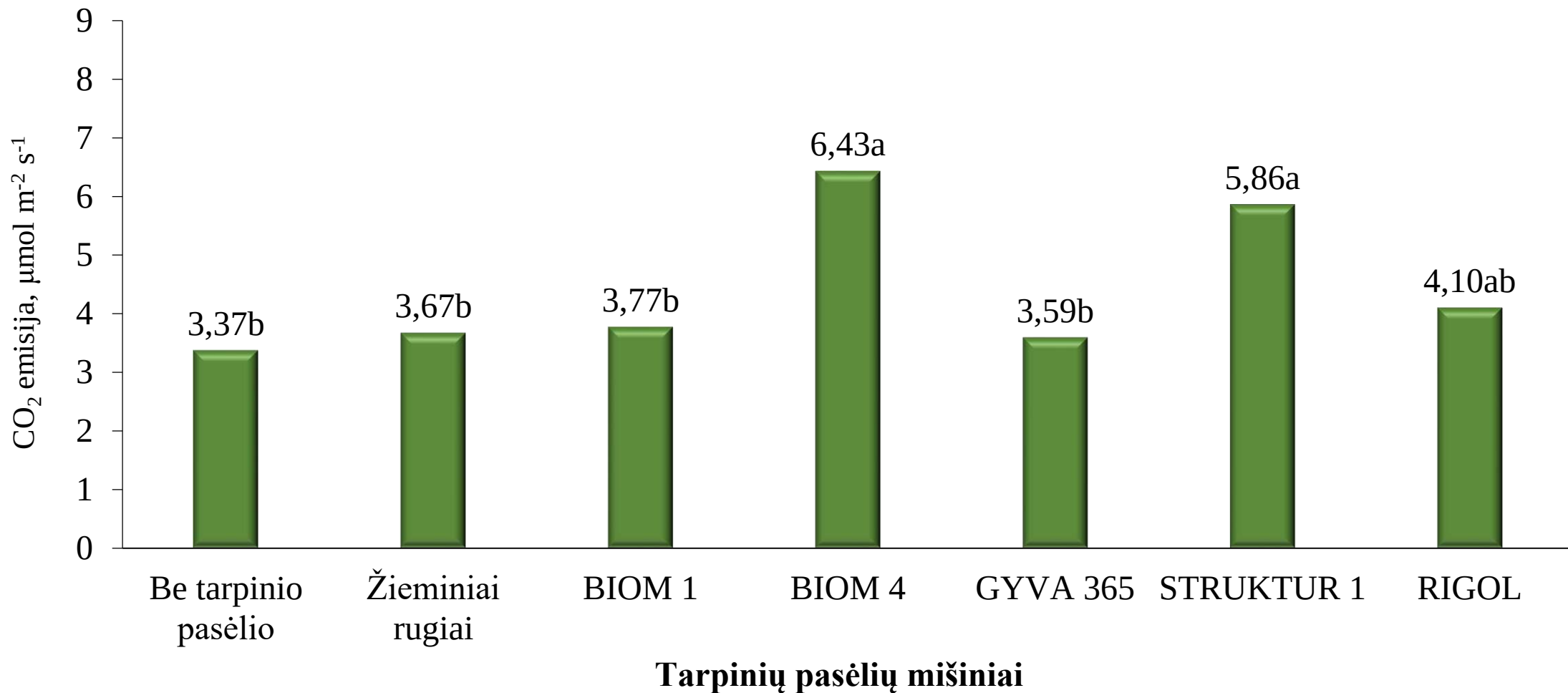
Pastaba: skirtumai tarp variantų vidurkių, pažymėti skirtingomis raidėmis (a, b, c), skiriasi esmingai, $P < 0,05$.

**9 lentelė. Maisto medžiagų kiekis dirvožemyje po tarpinių pasėlių
mišinių auginimo, 2024 m.**

Tarpinių pasėlių mišiniai	P ₂ O ₅		K ₂ O		N _{min.}		C _{org.}	
	mg kg ⁻¹	skirtumas, palyginti su kontroliniu	mg kg ⁻¹	skirtumas, palyginti su kontroliniu	mg kg ⁻¹	skirtumas, palyginti su kontroliniu	%	skirtumas, palyginti su kontroliniu
1. Be tarpinio pasėlio	71,7c	-	73,7c	-	5,57a	-	1,24bc	-
2. Žieminiai rugiai	102,0b	+30,3	102,3bc	+28,6	3,02b	-2,55	1,55ab	+0,31
3. Įsėlinis TGS BIOM 1	132,7b	+61,0	75,3c	+1,60	4,38ab	-1,19	1,32bc	+0,08
4. Posėlinis TGS BIOM 4	132,3b	+60,6	120,7b	+47,0	4,37ab	-1,20	1,11c	-0,13
5. Posėlinis TGS D STRUKT 1	102,3b	+30,6	101,3bc	+27,6	7,46a	+1,89	1,57ab	+0,73
6. Posėlinis RIGOL TR TerraLife	250,3a	+178,6	157,7a	+84,0	4,45ab	-1,12	1,38bc	+0,14
7. Posėlinis TGS GYVA 365	72,3c	+1,10	89,0c	+15,3	4,93ab	-0,64	1,88a	+0,64

Pastaba: skirtumai tarp variantų vidurkių, pažymėti skirtingomis raidėmis (a, b, c), skiriasi esmingai, $P < 0,05$.

Pastaba: skirtumai tarp variantų vidurkių, pažymėti ne tomis pačiomis raidėmis (a, b), skiriasi esmingai, $P < 0,05$.

14 pav. CO₂ emisija iš dirvožemio skirtinguose tarpinių pasėlių mišiniuose, 2023 m.

10 lentelė. Tarpinių pasėlių mišinių įtaka dirvožemio struktūrinių agregatų pasiskirstymui, 2024 m.

Tarpinių pasėlių mišiniai	Dirvožemio struktūrinių agregatų pasiskirstymas, %		
	Mega >10 mm	Makro 0,25–10 mm	Mikro <0,25 mm
1. Be tarpinio pasėlio	13,8c	72,8ab	13,4ab
2. Žieminiai rugiai	39,6a	49,6c	10,9b
3. Įsėlinis TGS BIOM 1	28,5ab	61,8bc	9,70b
4. Posėlinis TGS BIOM 4	19,2bc	62,0b	18,8a
5. Posėlinis TGS D STRUKT 1	5,70d	83,2a	11,1ab
6. Posėlinis RIGOL TR TerraLife	11,3cd	66,4b	22,3a
7. Posėlinis TGS GYVA 365	3,30d	76,4ab	20,3a

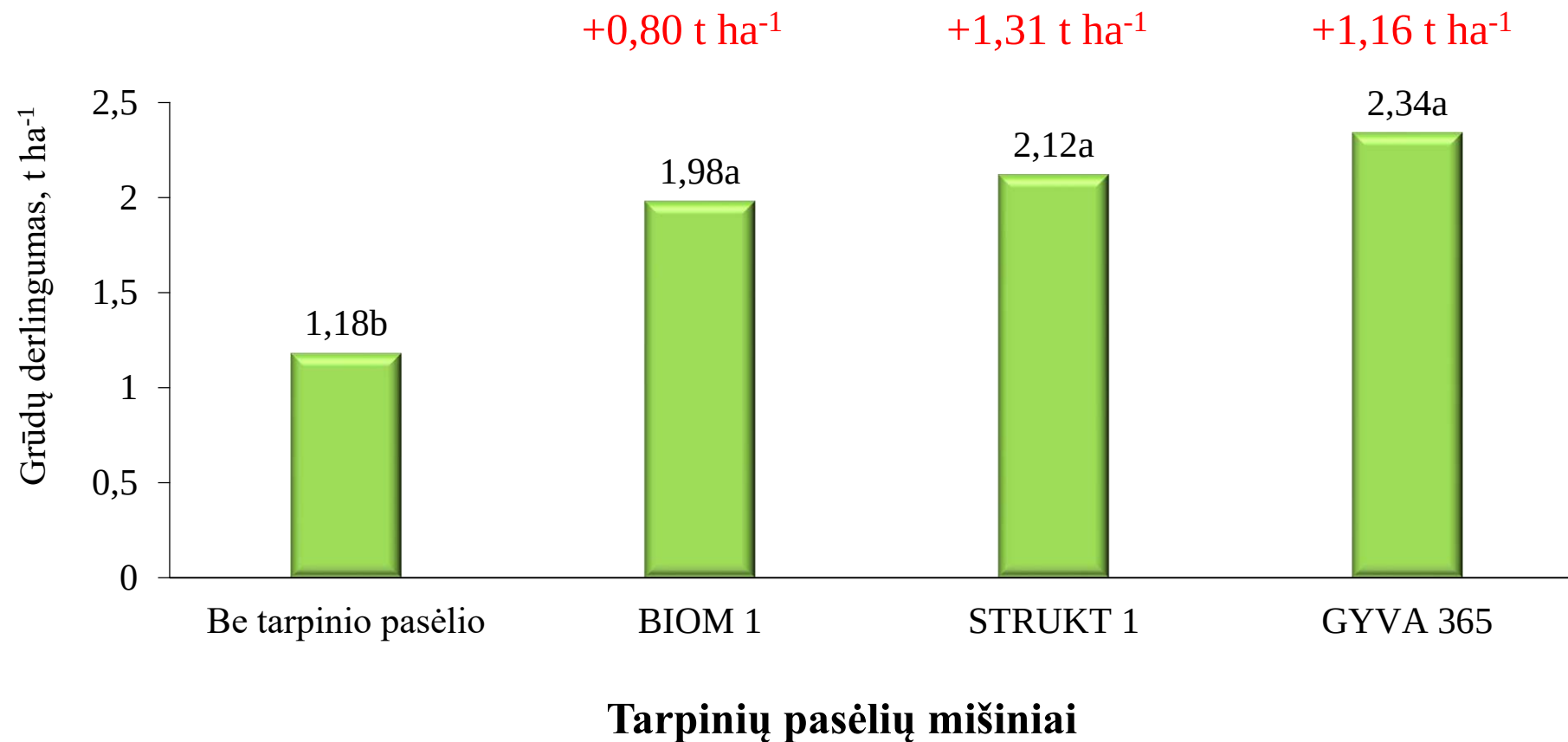
Pastaba: skirtumai tarp variantų vidurkių, pažymėti skirtingomis raidėmis (a, b, c, d), skiriasi esmingai, $P<0,05$.

11 lentelė. Avižų (posėlio) chlorofilo koncentracija lapuose, antžeminės dalies biomasė, pasėlio tankumas, 2024 m.

Variantai	Chlorofilo koncentracija avižų lapuose, $\mu\text{mol m}^{-2}$	Antžeminės dalies biomasė žydėjimo tarpsniu, SM t ha ⁻¹	Pasėlio tankumas, vnt. m ⁻²
1. Be tarpinio pasėlio	120,2a	2,76a	200a
2. Išėlinis TGS BIOM 1	185,4a	3,45a	217a
3. Posėlinis TGS GYVA 365	163,4a	3,96a	225a
4. Posėlinis TGS D STRUKT 1	185,4a	3,99a	204a

Pastaba: skirtumai tarp variantų vidurkių, pažymėti skirtingomis raidėmis (a, b), skiriasi esmingai, $P < 0,05$.

Pastaba: skirtumai tarp variantų vidurkių, pažymėti ne tomis pačiomis raidėmis (a, b), skiriasi esmingai, $P < 0,05$.

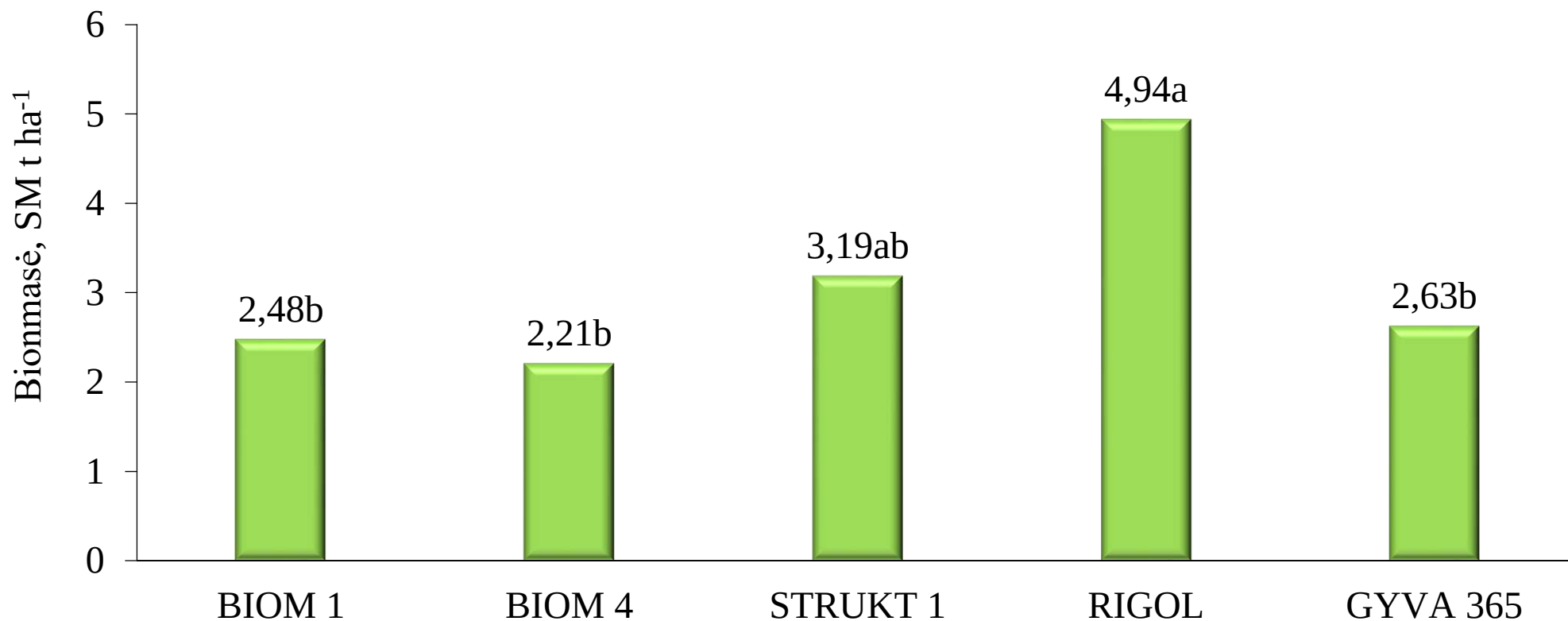
15 pav. Avižų (posėlio) biologinis grūdų derlingumas, 2024 m.

Žemės ūkio bendrovė „Jogvilai“ (Ukmergės r.)

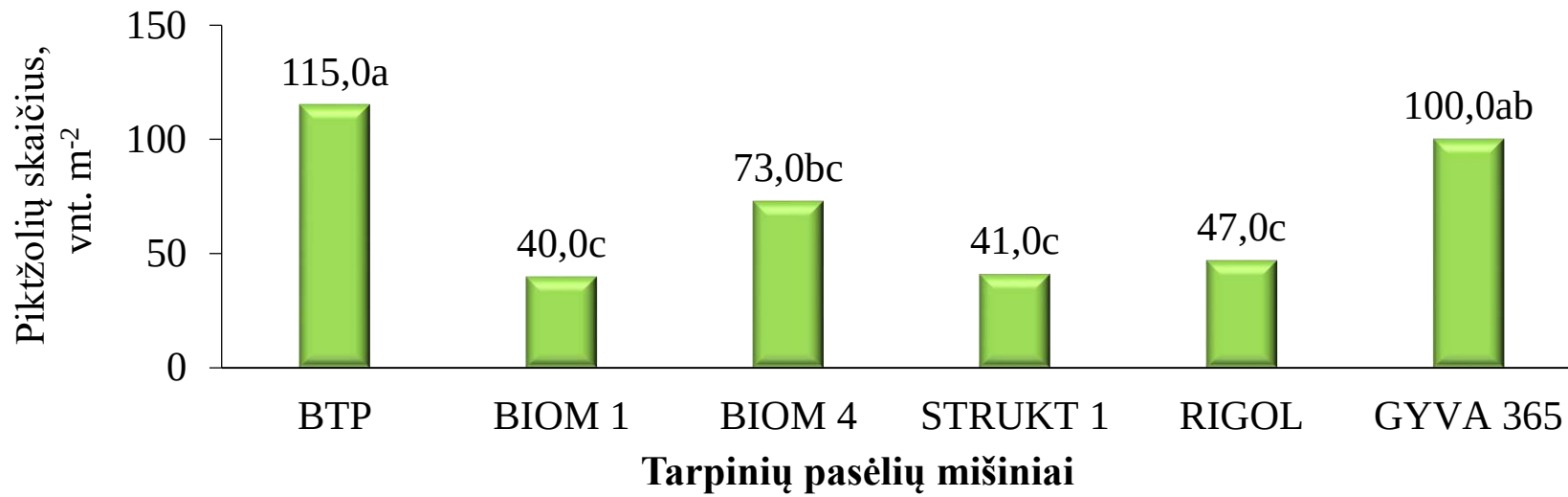

Tarpinių pasėlių mišiniai

Pastaba: variantų vidurkiai, pažymėti skirtingomis raidėmis (a, b), skiriasi esmingai, $P < 0,05$.

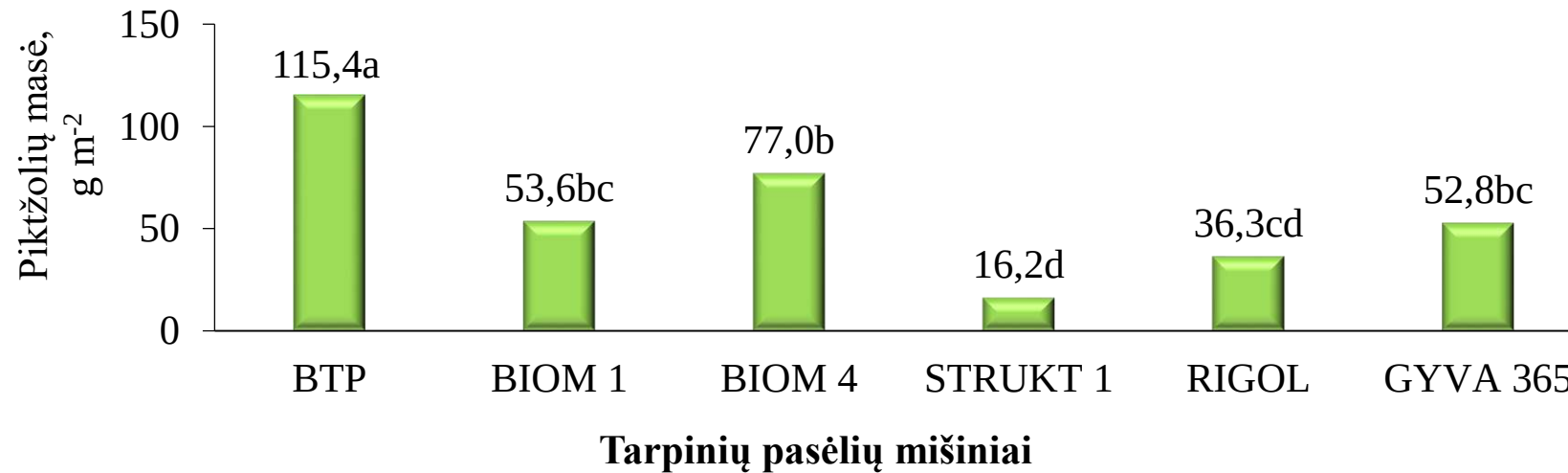
12 pav. Tarpinių pasėlių mišinių antžeminės dalies biomasė, 2024 m.

Pastaba: variantų vidurkiai, pažymėti skirtingomis raidėmis (a, b, c), skiriasi esmingai, $P < 0,05$.

13 pav. Piktžolių skaičius tarpinių pasėlių mišiniuose rudenį, 2023 m.

Pastaba: variantų vidurkiai, pažymėti skirtingomis raidėmis (a, b, c, d), skiriasi esmingai, $P < 0,05$.

14 pav. Piktžolių sausoji masė tarpinių pasėlių mišiniuose rudenį, 2023 m.

15 lentelė. Tarpinių pasėlių mišinių antžeminės dalies biomasėje sukauptos maisto medžiagos, 2024 m.

Tarpinių pasėlių mišiniai	Suminis azotas, kg ha ⁻¹	Suminis fosforas, kg ha ⁻¹	Suminis kalis, kg ha ⁻¹	Organinė anglis, kg ha ⁻¹
1. Posėlinis TGS BIOM 1	57,6b	10,1b	82,5b	927,2b
2. Posėlinis TGS BIOM 4	28,8c	6,56c	51,0b	684,8b
3. Posėlinis TGS D STRUKT 1	51,2bc	13,4b	97,6b	1122,2ab
4. Posėlinis RIGOL TR TerraLife	82,2a	19,6a	168,7a	1651,7a
5. Posėlinis TGS GYVA 365	47,1bc	11,1b	67,6b	901,8b

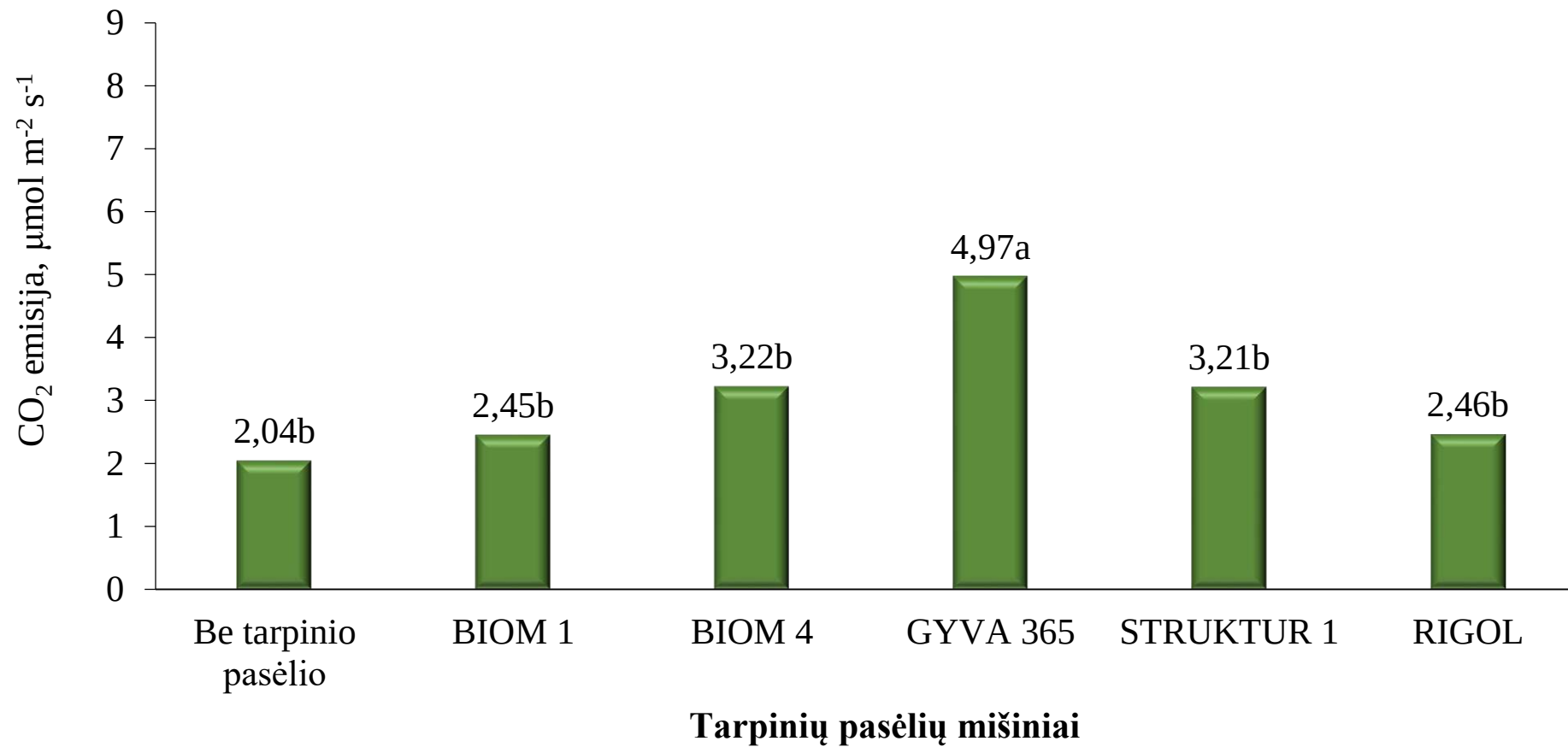
Pastaba: skirtumai tarp variantų vidurkių, pažymėti skirtingomis raidėmis (a, b, c), skiriasi esmingai, $P < 0,05$.

16 lentelė. Maisto medžiagų kiekis dirvožemyje po tarpinių pasėlių mišinių auginimo, 2024 m.

Tarpinių pasėlių mišiniai	P ₂ O ₅		K ₂ O		N _{min.}		C _{org.}	
	mg kg ⁻¹	skirtumas, palyginti su kontroliniu	mg kg ⁻¹	skirtumas, palyginti su kontroliniu	mg kg ⁻¹	skirtumas, palyginti su kontroliniu	%	skirtumas, palyginti su kontroliniu
1. Be tarpinio pasėlio	326,0b	-	225,7a	-	2,52b	-	1,11b	-
2. Posėlinis TGS BIOM 1	339,0ab	+13,0	220,7a	-5,00	4,70a	+2,18	1,02b	-0,09
3. Posėlinis TGS BIOM 4	322,0b	-4,00	195,7a	-30,0	2,16bc	-0,36	1,22ab	+0,11
4. Posėlinis TGS D STRUKT 1	438,0a	+112,0	292,0a	+66,3	1,95c	-0,57	1,04b	-0,07
5. Posėlinis RIGOL TR TerraLife	307,0b	-19,0	194,3a	-31,4	2,58b	+0,06	1,46a	+0,35
6. Posėlinis TGS GYVA 365	353,0ab	+27,0	210,7a	-15,0	3,51b	+0,99	1,18ab	+0,07

Pastaba: skirtumai tarp variantų vidurkių, pažymėti skirtingomis raidėmis (a, b, c), skiriasi esmingai, $P < 0,05$.

Pastaba: skirtumai tarp variantų vidurkių, pažymėti ne tomis pačiomis raidėmis (a, b), skiriasi esmingai, $P < 0,05$.

19 pav. CO₂ emisija iš dirvožemio skirtinguose tarpinių pasėlių mišiniuose, 2024 m.

17 lentelė. Tarpinių pasėlių mišinių įtaka dirvožemio struktūrinių agregatų pasiskirstymui, 2024 m.

Tarpinių pasėlių mišiniai	Dirvožemio struktūrinių agregatų pasiskirstymas, %		
	Mega >10 mm	Makro 0,25–10 mm	Mikro <0,25 mm
1. Be tarpinio pasėlio	23,7a	59,3ab	17,0b
2. Posėlinis TGS BIOM 1	12,2b	57,0b	30,8a
3. Posėlinis TGS BIOM 4	24,7a	54,0b	21,3ab
4. Posėlinis TGS D STRUKT 1	14,4b	61,1a	24,5ab
5. Posėlinis RIGOL TR TerraLife	5,90c	65,9a	28,2a
6. Posėlinis TGS GYVA 365	20,0a	62,5a	17,5b

Pastaba: skirtumai tarp variantų vidurkių, pažymėti skirtingomis raidėmis (a, b, c), skiriasi esmingai, $P < 0,05$.

Žemės ūkio bendrovė „Jogvilai“ (Ukmergės r.)

18 lentelė. Įsėlinių augalų antžeminės dalies biomasė, 2023, 2024 m.

Tarpiniai pasėliai	Antžeminės dalies biomasė, SM t ha ⁻¹	
	Įsėliniai augalai po rugių derliaus nuėmimo	Įsėliniai augalai pavasarį
1. Žieminiai rugiai su žieminių vikių įsėliu	1,54a	0,12b
2. Žieminiai rugiai su baltųjų dobilų ir pašarinių motiejukų įsėliu	0,74b	0,43a

Pastaba: variantų vidurkiai, pažymėti skirtingomis raidėmis (a, b), skiriasi esmingai, $P < 0,05$.

19 lentelė. Žieminių rugių (antsėlio) pasėlio piktžolėtumas, 2023 m.

Tarpiniai pasėliai	Prieš žieminių rugių derliaus nuėmimą		Po žieminių rugių derliaus nuėmimo	
	Piktžolių skaičius, vnt. m ⁻²	Piktžolių masė, g m ⁻²	Piktžolių skaičius, vnt. m ⁻²	Piktžolių masė, g m ⁻²
1. Žieminiai rugiai be įsėlio	63,3a	26,9a	54,3a	21,2a
2. Žieminiai rugiai su žieminių vikių įsėliu	44,3a	25,9a	30,0b	28,6a
3. Žieminiai rugiai su baltųjų dobilų ir pašarinių motiejukų įsėliu	65,3a	46,0a	41,4ab	18,7a

Pastaba: variantų vidurkiai, pažymėti skirtingomis raidėmis (a, b), skiriasi esmingai, $P < 0,05$.

20 lentelė. Žieminių rugių ir įsėlinių antžeminės dalies biomasėje sukauptos maisto medžiagos, 2023 m.

Tarpiniai pasėliai	Suminis azotas, kg ha ⁻¹	Suminis fosforas, kg ha ⁻¹	Suminis kalis, kg ha ⁻¹	Organinė anglis, kg ha ⁻¹
1. Žieminių rugių šiaudai	13,6b	0,85c	1,72c	786,9b
2. Žieminių rugių šiaudai ir žieminiai vikiai	58,0a	4,74a	41,0a	1267,4a
3. Žieminių rugių šiaudai ir dobilų bei motiejukų mišinys	30,1ab	2,72b	16,7b	1320,8a

Pastaba: skirtumai tarp variantų vidurkių, pažymėti skirtingomis raidėmis (a, b, c), skiriasi esmingai, $P<0,05$.

21 lentelė. Maisto medžiagų kiekis dirvožemyje po privoluotų žieminių rugių šiaudų ir įsėlinių tarpinių pasėlių, 2024 m.

Variantai	P ₂ O ₅		K ₂ O,		N _{min}		C _{org}	
	mg kg ⁻¹	skirtumas, palyginti su kontroliniu	mg kg ⁻¹	skirtumas, palyginti su kontroliniu	mg kg ⁻¹	skirtumas, palyginti su kontroliniu	%	skirtumas, palyginti su kontroliniu
1. Žieminiai rugiai be įsėlio	20,3b	-	167,7a	-	14,5b	-	1,11a	-
2. Po privoluotų rugių šiaudų su ž. vikių įsėliu	69,0a	+48,7	181,0a	+13,3	23,1a	+8,60	1,25a	+0,14
3. Po privoluotu rugių šiaudų su b. dobilų ir p. motiejukų įsėliu	88,7a	+68,4	141,3a	-26,4	22,7a	+8,20	1,01a	-0,10

Pastaba: skirtumai tarp variantų vidurkių, pažymėti skirtingomis raidėmis (a, b), skiriasi esmingai, $P<0,05$.

22 lentelė. Dirvožemio struktūrinių agregatų pasiskirstymas po privoluotų rugių šiaudų su išėliniais augalais, 2024 m.

Tarpiniai pasėliai	Dirvožemio struktūrinių agregatų pasiskirstymas, %		
	Mega >10 mm	Makro 0,25–10 mm	Mikro <0,25 mm
1. Žieminiai rugiai be išėlio	60,7a	37,1b	2,23a
2. Žieminiai rugiai su žieminių vikių išėliu	46,0b	51,5a	2,50a
3. Žieminiai rugiai su baltųjų dobilų ir pašarinių motiejukų išėliu	42,6b	53,6a	3,80a

Pastaba: skirtumai tarp variantų vidurkių, pažymėti skirtingomis raidėmis (a, b), skiriasi esmingai, $P<0,05$.

23 lentelė. Žieminių rugių pasėlio produktyvumas, 2023 m.

Tarpiniai pasėliai	Chlorofilo koncentracija lapuose, $\mu\text{mol m}^{-2}$	Antžeminės dalies biomasė, t ha^{-1}	Pasėlio tankumas, vnt. m^{-2}	Grūdų derlingumas, t ha^{-1}
1. Žieminiai rugiai be išėlio	197a	5,07a	267a	4,25a
2. Žieminiai rugiai su žieminių vikių išėliu	287a	4,80a	235ab	3,90ab
3. Žieminiai rugiai su baltųjų dobilų ir pašarinių motiejukų išėliu	236a	4,65a	167b	3,25b

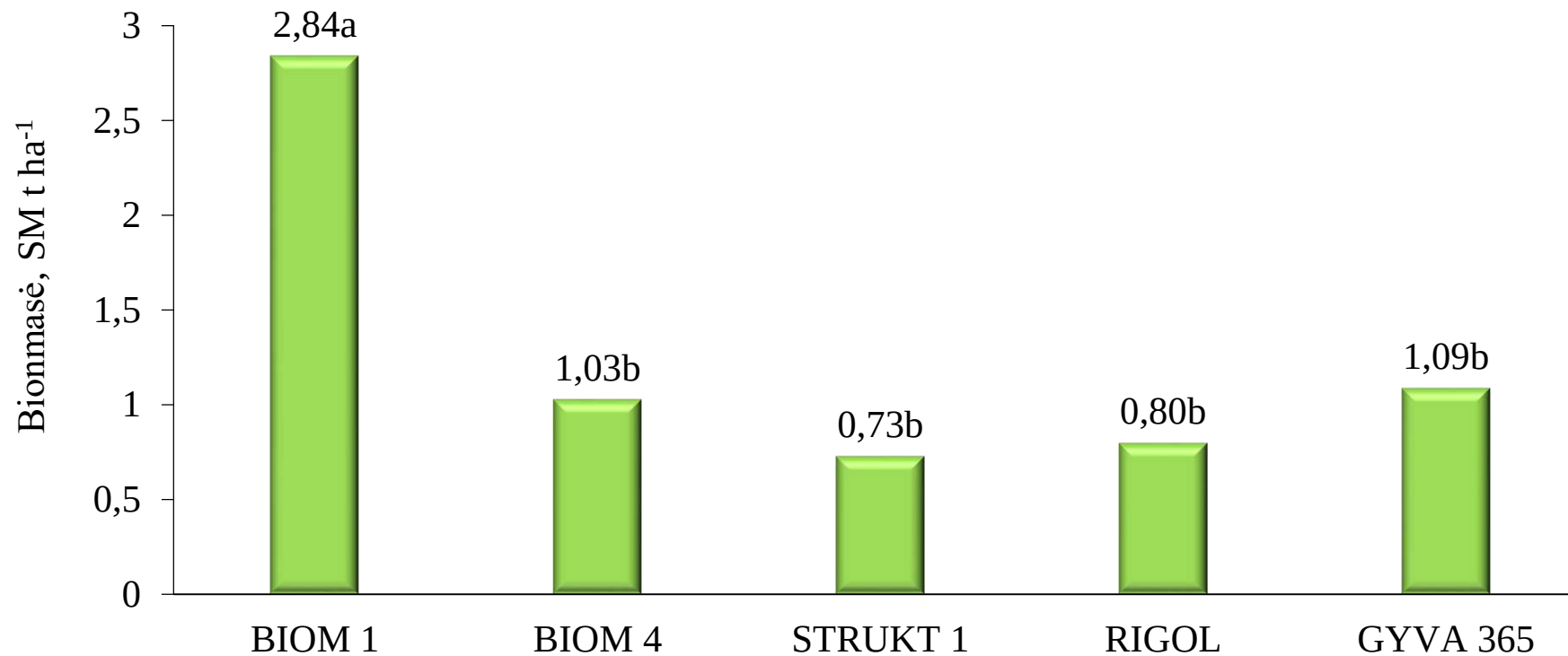
Pastaba: skirtumai tarp variantų vidurkių, pažymėti skirtingomis raidėmis (a, b), skiriasi esmingai, $P<0,05$.

Vidos Daniulienės ūkis (Ukmergės r.)

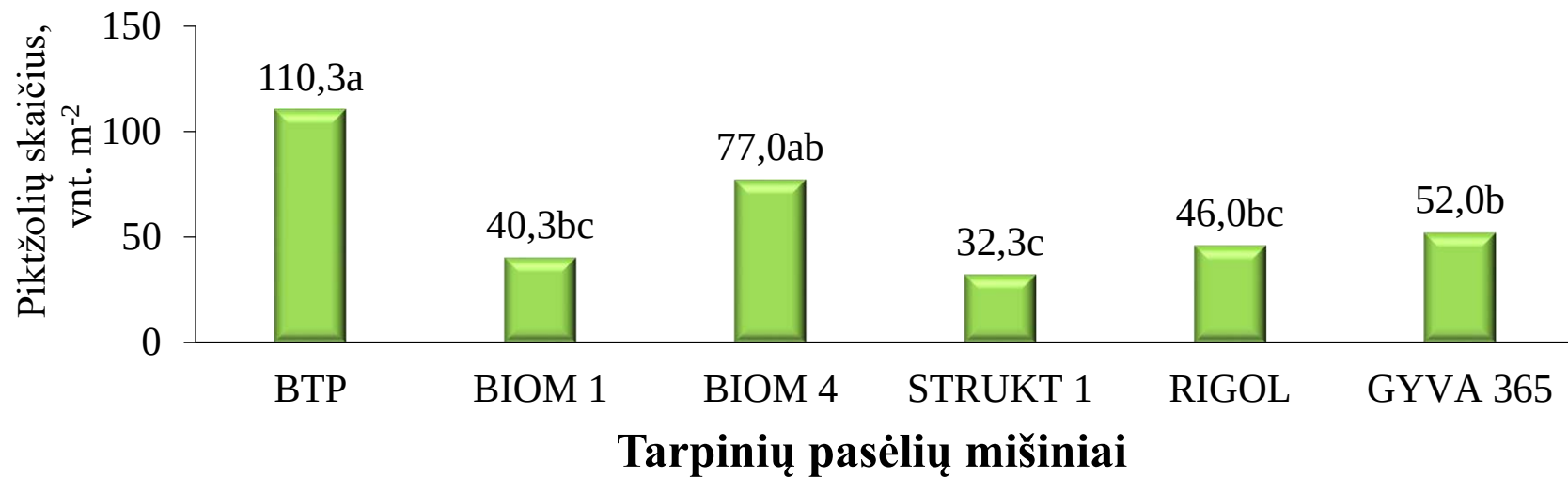

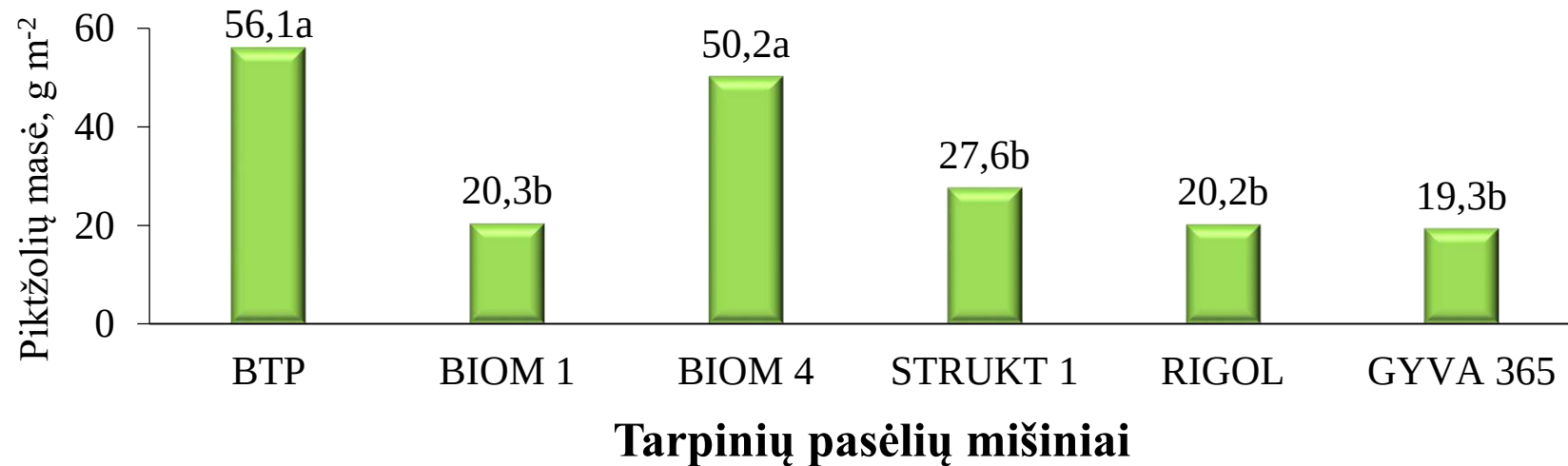
Pastaba: variantų vidurkiai, pažymėti skirtingomis raidėmis (a, b), skiriasi esmingai, $P < 0,05$.

**20 pav. Tarpinių pasėlių mišinių antžeminės dalies biomasė,
2024 m.**

Pastaba: variantų vidurkiai, pažymėti skirtingomis raidėmis (a, b, c), skiriasi esmingai, $P < 0,05$.

21 pav. Piktžolių skaičius tarpinių pasėlių mišiniuose rudenį, 2023 m.

Pastaba: variantų vidurkiai, pažymėti skirtingomis raidėmis (a, b), skiriasi esmingai, $P < 0,05$.

22 pav. Piktžolių sausoji masė tarpinių pasėlių mišiniuose rudenį, 2023 m.

24 lentelė. Tarpinių pasėlių mišinių antžeminės dalies biomasėje sukauptos maisto medžiagos, 2023 m.

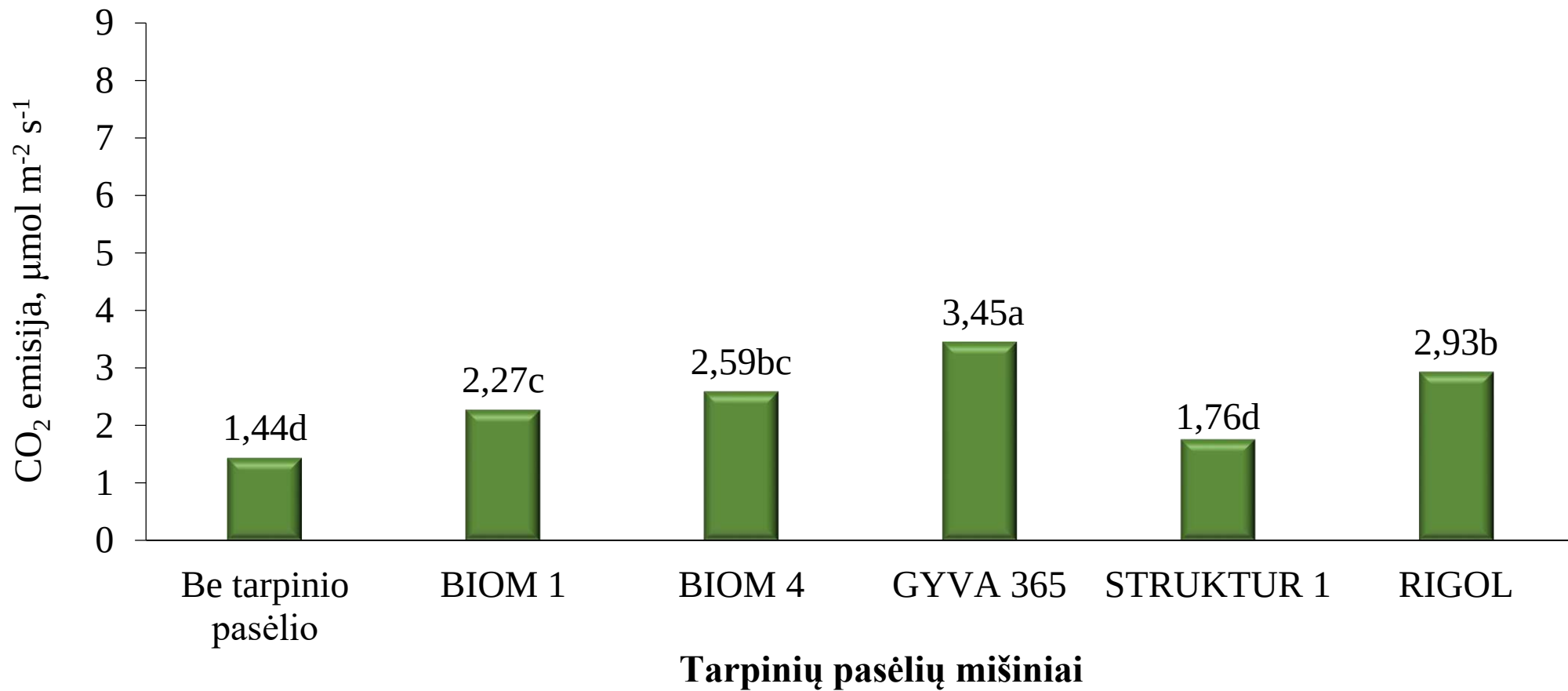
Tarpinių pasėlių mišiniai	Suminis azotas, kg ha ⁻¹	Suminis fosforas, kg ha ⁻¹	Suminis kalis, kg ha ⁻¹	Organinė anglis, kg ha ⁻¹
1. Įsėlinis TGS BIOM 1	66,0a	6,78a	55,6a	889,9a
2. Posėlinis TGS BIOM 4	23,6b	4,31b	33,2ab	338,3b
3. Posėlinis TGS D STRUKT 1	14,1b	1,85c	18,6b	185,0c
4. Posėlinis RIGOL TR TerraLife	17,7b	3,60b	24,2b	263,1bc
5. Posėlinis TGS GYVA 365	22,2b	4,78b	32,9ab	376,7b

Pastaba: skirtumai tarp variantų vidurkių, pažymėti skirtingomis raidėmis (a, b, c), skiriasi esmingai, $P < 0,05$.

25 lentelė. Maisto medžiagų kiekis dirvožemyje po tarpinių pasėlių mišinių auginimo, 2024 m.

Tarpinių pasėlių mišiniai	P ₂ O ₅		K ₂ O		N _{min.}		C _{org.}	
	mg kg ⁻¹	skirtumas, palyginti su kontroliniu	mg kg ⁻¹	skirtumas, palyginti su kontroliniu	mg kg ⁻¹	skirtumas, palyginti su kontroliniu	%	skirtumas, palyginti su kontroliniu
1. Be tarpinio pasėlio	171,7b	-	102,0a	-	3,94b	-	1,23b	-
2. Įsėlinis TGS BIOM 1	172,3b	+0,60	118,7a	+16,7	6,57b	+2,63	1,25ab	+0,02
3. Posėlinis TGS BIOM 4	227,7a	+56,0	123,0a	+21,0	2,45b	-1,49	1,23b	0
4. Posėlinis TGS D STRUKT 1	168,7b	-3,00	97,3a	-4,70	13,3a	9,36	1,24ab	+0,01
5. Posėlinis RIGOL TR TerraLife	183,0b	+11,3	106,0a	+4,00	3,73b	-0,21	1,28ab	+0,05
6. Posėlinis TGS GYVA 365	232,3a	+60,6	106,0a	+4,00	4,02b	+0,08	1,40a	+0,17

Pastaba: skirtumai tarp variantų vidurkių, pažymėti skirtingomis raidėmis (a, b), skiriasi esmingai, $P < 0,05$.

Pastaba: skirtumai tarp variantų vidurkių, pažymėti ne tomis pačiomis raidėmis (a, b, c, d), skiriasi esmingai, $P < 0,05$.

23 pav. CO₂ emisija iš dirvožemio skirtinguose tarpinių pasėlių mišiniuose, 2023 m.

26 lentelė. Tarpinių pasėlių mišinių įtaka dirvožemio struktūrinių agregatų pasiskirstymui, 2024 m.

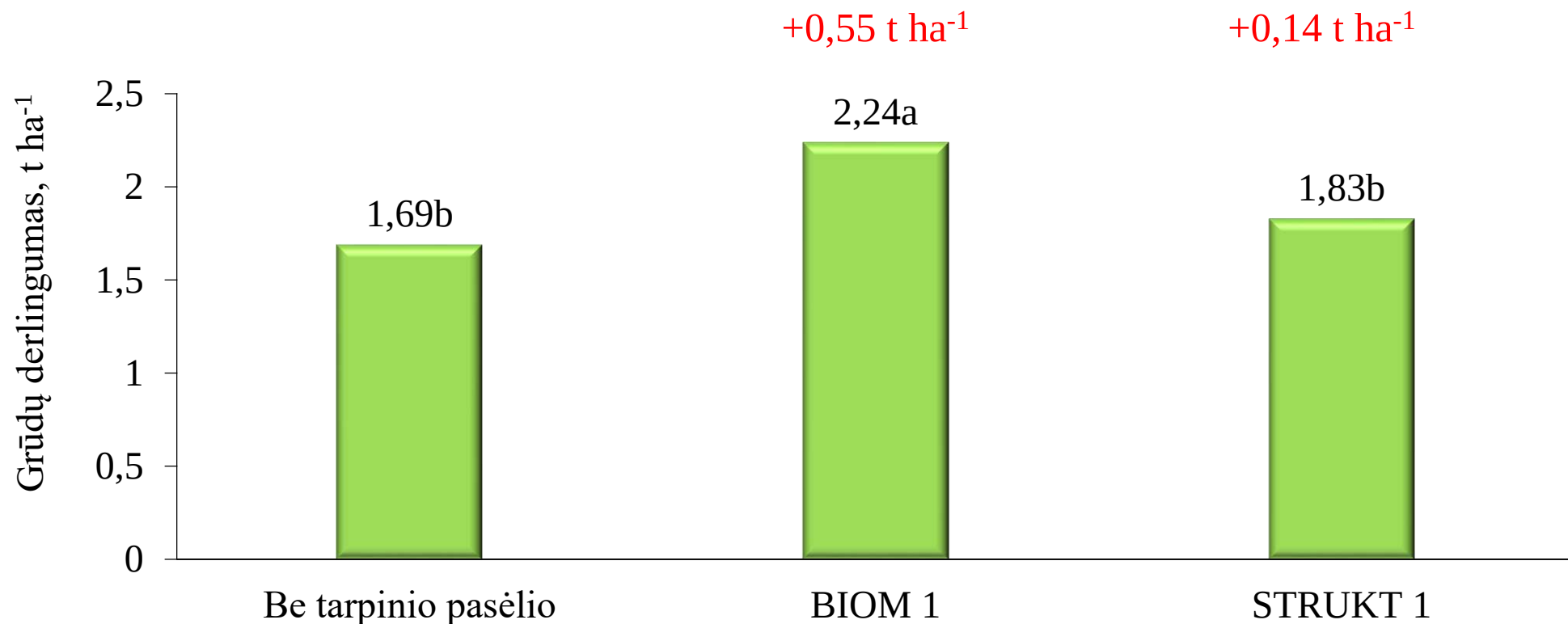
Tarpinių pasėlių mišiniai	Dirvožemio struktūrinių agregatų pasiskirstymas, %		
	Mega >10 mm	Makro 0,25–10 mm	Mikro <0,25 mm
1. Be tarpinio pasėlio	38,7a	52,5b	8,83c
2. Įsėlinis TGS BIOM 1	32,0ab	59,6ab	8,43c
3. Posėlinis TGS BIOM 4	20,2b	56,9ab	23,0b
4. Posėlinis TGS D STRUKT 1	24,7b	65,1a	10,2c
5. Posėlinis RIGOL TR TerraLife	5,80c	63,5a	30,8a
6. Posėlinis TGS GYVA 365	6,80c	64,9a	28,4ab

Pastaba: skirtumai tarp variantų vidurkių, pažymėti skirtingomis raidėmis (a, b, c), skiriasi esmingai, $P < 0,05$.

27 lentelė. Avižų (posėlio) chlorofilo koncentracija lapuose, antžeminės dalies biomasė, pasėlio tankumas, 2024 m.

Tarpinių pasėlių mišiniai	Chlorofilo koncentracija lapuose, $\mu\text{mol m}^{-2}$	Antžeminės dalies biomasė, SM t ha ⁻¹	Pasėlio tankumas, vnt. m ⁻²
1. Be tarpinio pasėlio	202,0b	3,92b	346a
2. Įsėlinis tarpinių pasėlių mišinys TGS BIOM 1	418,6a	5,50a	378a
3. Posėlinis tarpinių pasėlių mišinys TGS D STRUKT 1	258,0b	4,56ab	355a

Pastaba: skirtumai tarp variantų vidurkių, pažymėti skirtingomis raidėmis (a, b), skiriasi esmingai, $P < 0,05$.

Tarpinių pasėlių mišiniai

Pastaba: skirtumai tarp variantų vidurkių, pažymėti ne tomis pačiomis raidėmis (a, b), skiriasi esmingai, $P < 0,05$.

**24 pav. Avižų (posėlio) biologinis grūdų
derlingumas, 2024 m.**

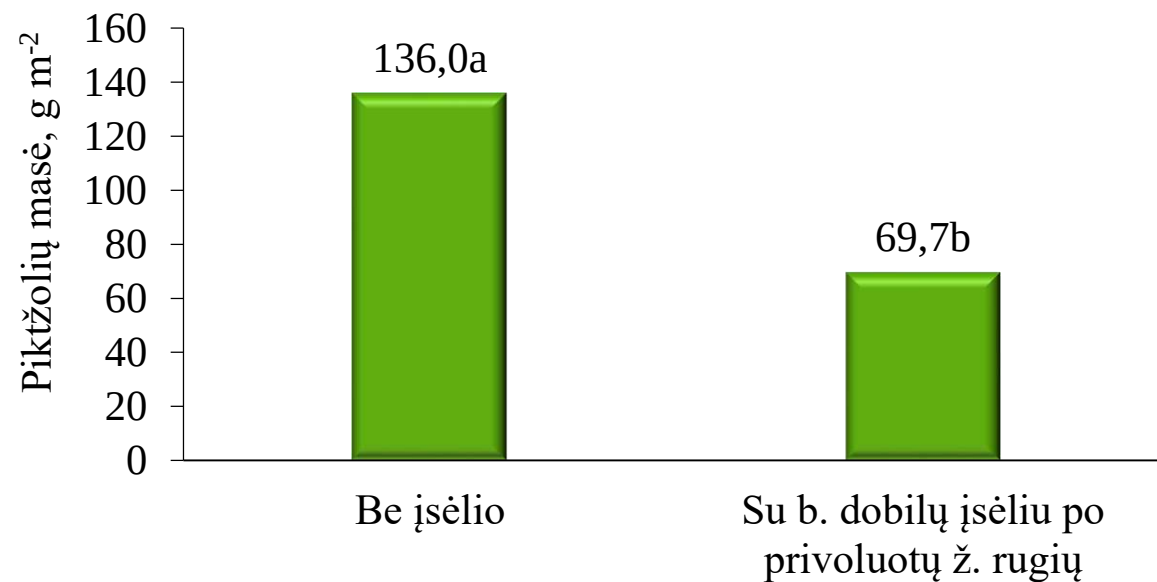
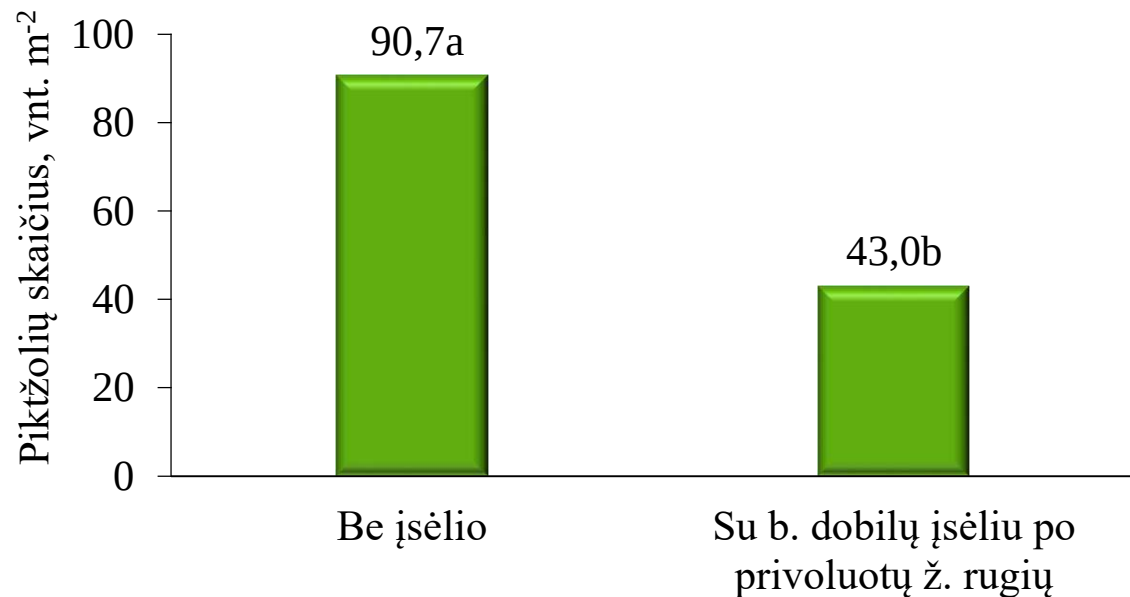
Vidos Daniulienės ūkis (Ukmergės r.)

**30 lentelė. Privoluotų žieminių rugių ir baltųjų dobilų antžeminės dalies
biomasė, 2023, 2024 m.**

Tarpiniai pasėliai	Antžeminės dalies biomasė, SM t ha ⁻¹	
	2023	2024
1. Žieminiai rugiai	1,10	-
2. Baltieji dobilai	3,31	0,39

Pastaba: variantų vidurkiai, pažymėti skirtingomis raidėmis (a, b), skiriasi esmingai, $P < 0,05$.

25 pav. Piktžolių skaičius sojų pasėlyje, 2023 m.

Pastaba: variantų vidurkiai, pažymėti skirtingomis raidėmis (a, b), skiriasi esmingai, $P < 0,05$.

26 pav. Piktžolių sausoji masė sojų pasėlyje, 2023 m.

28 lentelė. Tarpinių pasėlių antžeminės dalies biomasėje sukauptos maisto medžiagos, 2023 m.

Tarpiniai pasėliai	Suminis azotas, kg ha ⁻¹	Suminis fosforas, kg ha ⁻¹	Suminis kalis, kg ha ⁻¹	Organinė anglis, kg ha ⁻¹
1. Žieminiai rugiai	15,0	2,47	16,8	359,9
2. Baltieji dobilai	92,3	8,57	71,3	1060,1
3. Bendras	107,3	10,8	88,1	1420,0

29 lentelė. Maisto medžiagų kiekis po sojų be ir su įsėliniais augalais auginimo, 2024 m.

Tarpiniai pasėliai	P ₂ O ₅		K ₂ O,		N _{min.}		C _{org.}	
	mg kg ⁻¹	skirtumas, palyginti su kontroliniu	mg kg ⁻¹	skirtumas, palyginti su kontroliniu	mg kg ⁻¹	skirtumas, palyginti su kontroliniu	%	skirtumas, palyginti su kontroliniu
1. Sojos be įsėlio	101,0a	-	104,0a	-	6,11b	-	1,36a	-
2. Sojos su baltųjų dobilų įsėliu po privolėtų žieminių rugių	90,0a	-11,0	111,6a	+7,60	10,4a	+4,29	1,46a	+0,10

30 lentelė. Sojų (antsėlio) produktyvumas, 2023 m.

Variantai	Chlorofilo koncentracija lapuose, $\mu\text{mol m}^{-2}$	Antžeminės dalies biomasė, SM t ha^{-1}	Pasėlio tankumas, vnt. m^{-2}	Biologinis sėklų derlingumas, t ha^{-1}
1. Sojos be įsėlio	299a	4,79a	40a	2,68a
2. Sojos su baltųjų dobilų įsėliu po privoluočių žieminių rugių	303a	4,10a	26b	0,87b

Pastaba: skirtumai tarp variantų vidurkių, pažymėti skirtingomis raidėmis (a, b), skiriasi esmingai, $P < 0,05$.

31 lentelė. Avižų (posėlio) produktyvumas, 2024 m.

Tarpiniai pasėliai	Chlorofilo koncentracija lapuose, $\mu\text{mol m}^{-2}$	Antžeminės dalies biomasė, SM t ha^{-1}	Pasėlio tankumas, vnt. m^2	Biologinis grūdų derlingumas, t ha^{-1}
1. Po sojų be įsėlio	274,2b	5,69b	358b	3,15b
2. Po sojų su b. dobilų įsėliu ir privoluočių ž. rugių	468,5a	9,63a	420a	4,91a

Pastaba: skirtumai tarp variantų vidurkių, pažymėti skirtingomis raidėmis (a, b), skiriasi esmingai, $P < 0,05$.

APIBENDRINIMAS

1. Tarpinių pasėlių mišiniai pasižymi didesniu produktyvumu negu vienos rūšies pasėliai. Didesnė augalų rūšių įvairovė tarpiniuose pasėliuose leidžia sukaupti daugiau maisto medžiagų dirvožemyje bei gerinti dirvožemio struktūringumą. Judriojo fosforo ir kalio kiekį dirvožemyje labiausiai didina posėliniai tarpinių pasėlių mišiniai TGS D STRUKT 1, RIGOL TR TerraLife. Mineralinio azoto kiekis dirvožemyje didėja auginant žieminius rugius, išėlinį mišinį TGS BIOM 1 ir mišinį TGS D STRUKT 1.
2. Rudens vegetacijos laikotarpiu tarpinių pasėlių mišiniuose vyksta intensyvi anglies dioksido sekvestracija. Organinės anglies kiekį dirvožemyje labiausiai didina mišiniai TGS GYVA 365 ir RIGOL TR TerraLife. Išėlinių tarpinių pasėlių efektas dirvožemio kokybei didėja kartu privolavus žieminius rugius. Pastarieji mišiniai ateityje gali būti efektyvūs anglies kreditų kaupimui, tačiau tam reikalingi ilgamečiai tyrimai.
3. Išėliniuose ir posėliniuose tarpiniuose pasėliuose atskiros augalų rūšys pasiskirsto ardais, todėl yra gerai stelbiamos piktžolės, mažinamas jų plitimas. Ligų plitimas žemės ūkio pasėliuose labiau priklauso nuo taikomos žemdirbystės sistemos, klimato sąlygų ir susiformavusio pasėlio tankumo.
4. Tarpinių pasėlių mišiniai daugeliu atvejų didina žemės ūkio augalų fotosintetinius, biometrinius, derliaus struktūros rodiklius ir augalų derlingumą bei leidžia gauti papildomas pajamas.

32 lentelė. Išlaidos tarpinių pasėlių sėklai ir sėjai (su PVM), 2024 m.

Tarpinių pasėlių mišiniai	Išlaidos sėkloms			Išlaidos ražieninei sėjai, Eur. ha ⁻¹	Bendros išlaidos, Eur. ha ⁻¹
	kg ha ⁻¹	Eur. kg ⁻¹	Eur. ha ⁻¹		
1. TGS AntiNem 2	40	2,72	108,8	60,0	168,8
2. TGS BIOM 1	40	3,57	142,8	60,0	202,8
3. TGS N Fiks 2	50	2,54	127,0	60,0	187,0
4. TGS BIOM 4	35	3,09	108,2	60,0	168,2
5. TGS N Fiks 4	65	2,72	176,8	60,0	236,8
6. TGS D STRUKT 1	45	3,15	141,8	60,0	201,8
7. RIGOL TR TerraLife	20	3,79	75,8	60,0	135,8
8. TGS MM3	40	3,57	142,8	60,0	202,8
9. TGS GYVA 365	30	3,39	101,7	60,0	161,7

33 lentelė. Europos Sąjungos tvaraus ūkininkavimo skatinimas

Tarpiniai pasėliai per žiemą	139 Eur ha ⁻¹
Įsėlis, posėlis (išlaikyti 8 sav.)	50 Eur ha ⁻¹
Tiesioginė sėja	66 Eur ha ⁻¹
Beariminė technologija	20 Eur ha ⁻¹
Augalų kaita	57 Eur ha ⁻¹
Pupiniai augalai	53 Eur ha ⁻¹

34 lentelė. Praktikos, kurios gali būti vykdomos dalyvaujant anglies kreditų programoje

Tarpinių pasėlių auginimas	1 – 4 anglies kreditai ha ⁻¹ 30 – 150 Eur ha ⁻¹
Augalinės dangos išlaikymas per žiemą	
Mažinamas žemės dirbimas	
Optimizuotas trąšų panaudojimas	
Sėjomaina	

**Bendrai finansuoja
Europos Sąjunga**

VYTAUTO DIDŽIOJO
UNIVERSITETO
ŽEMĖS ŪKIO
AKADEMIJA

**Profesinių kompetencijų ir įgūdžių tobulinimas žemės ūkio sektoriuje dirbantiems asmenims
Nr. 24PM-KK-23-1-90006-PR001**

- 1) „Lietuvos dirvožemių išteklių ir jų derlingumo
vertinimas“ 1,5 ak. val. (kodas - 50520004)**
- 2) „Dirvožemio kokybės prastėjimo problemos ir
tvaraus jo valdymo bei naudojimo uždaviniai“
1 ak. val. (kodas - 50520004)**

Lektorius: doc. dr. Rimantas Vaisvalavičius

Ką mes vadiname dirvožemiu ir kokie veiksniai lemia jo susidarymą?

Kas tai yra dirvožemio granuliometrinė sudėtis ir kokia ji būna?

Kiek ir kokios dirvožemių grupės išskirtos Lietuvos dirvožemių klasifikacijoje (LTDK-99)?

Kaip nustatomas žemės našumo balas ir kokią tai turi praktinę reikšmę?

Kaip išspręsti žemės ūkyje naudojamą dirvožemio geros būklės užtikrinimo ir tvaraus naudojimo klausimus?

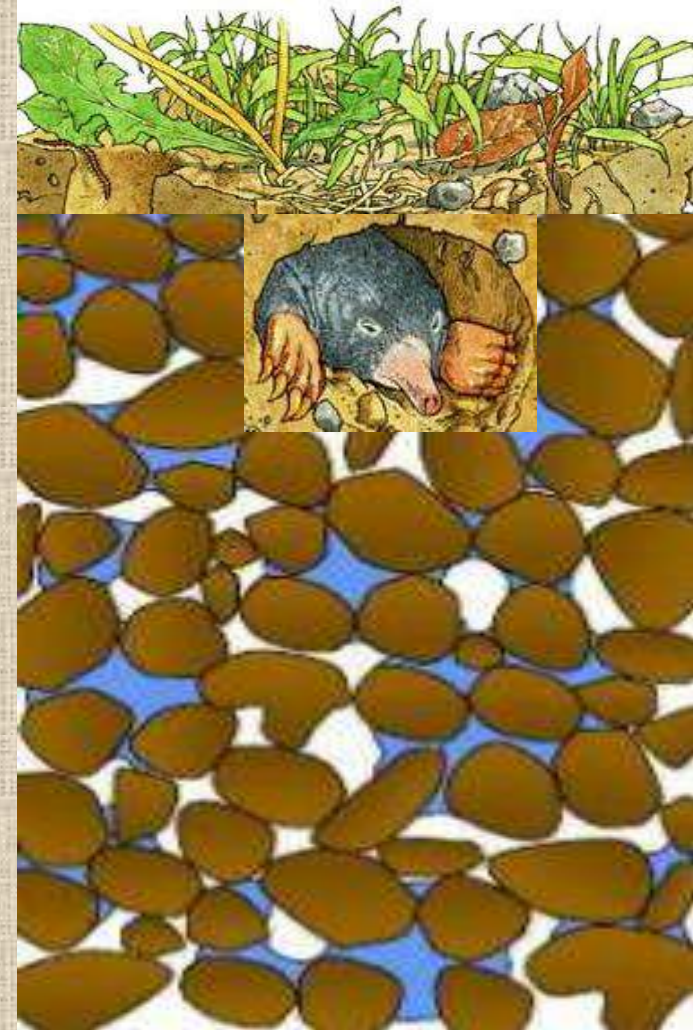
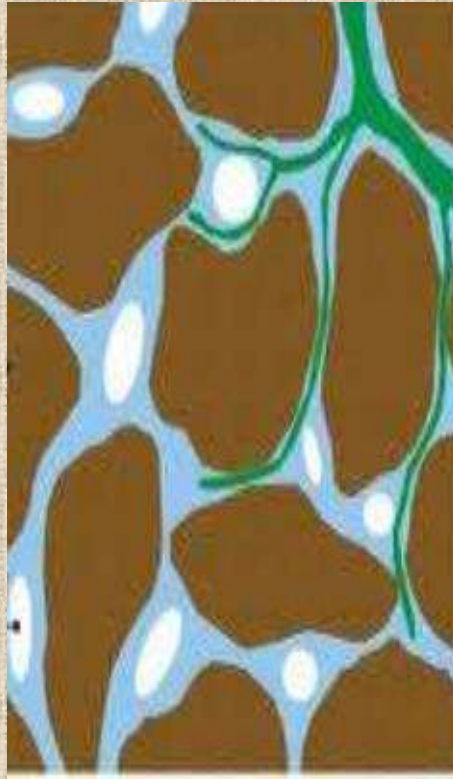

Kaip apibrėžti?

Dirvožemis – tai viršutinis, purus **Žemės plutos sluoksnis**, susidaręs dėl nepaprastai sudėtingos vietos klimato, augalijos ir gyvūnijos, dirvodarinių uolienuų, reljefo ir šalies amžiaus sąveikos.

Derlingumas – esmingiausia kokybinė dirvožemio savybė, skirianti jį nuo uolienos (akmens!), yra natūralaus dirvodaros proceso, o taip pat ir jo kultūrinimo rezultatas.

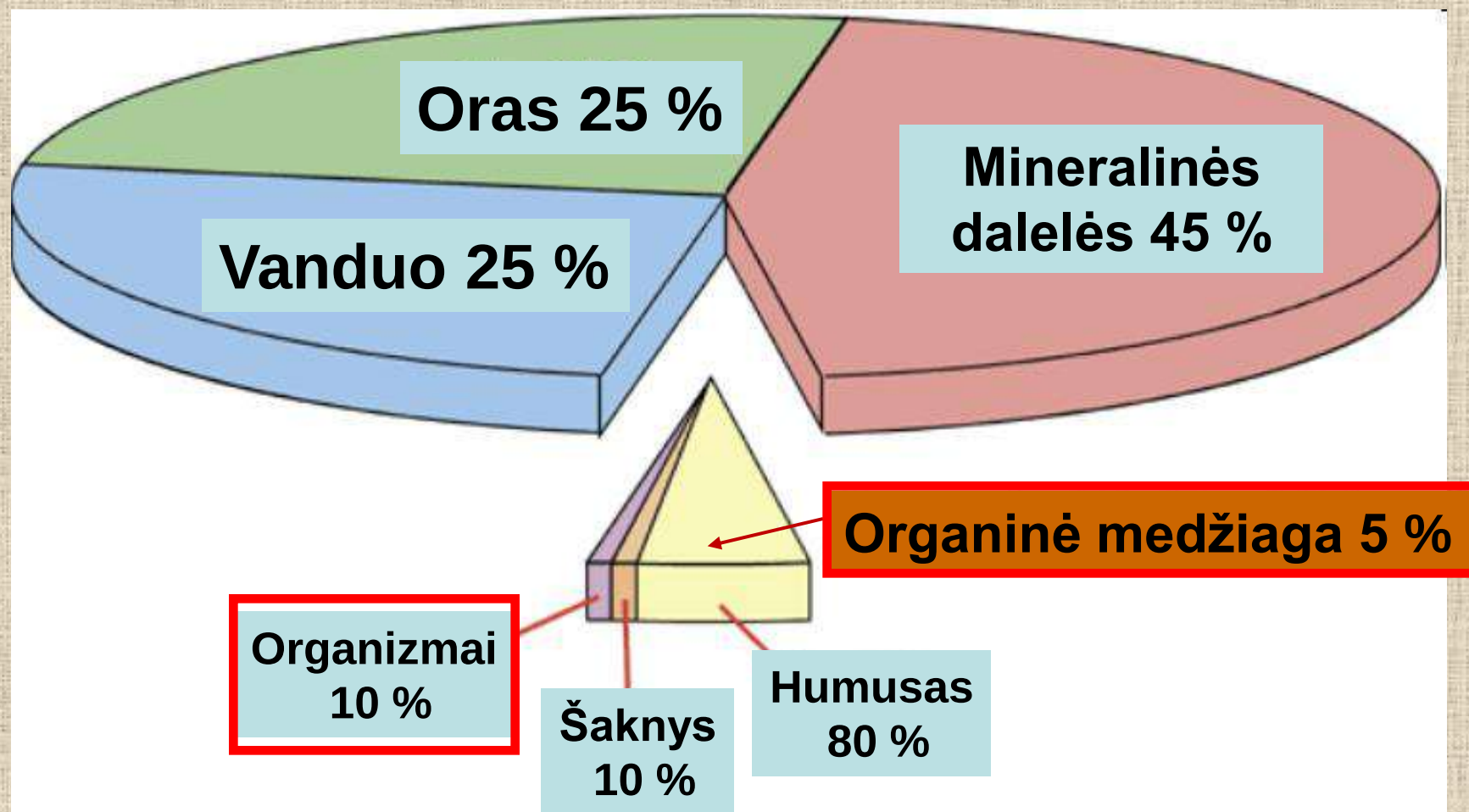
Iš ko sudarytas dirvožemis?

Dirvožemis – dinamiškas gamtos kūnas, kurį sudaro keturios fazės:
kietaji, skystoji, dujinė ir gyvoji.

Optimali fazinė sudėtis

GRANULIOMETRINĖ DIRVOŽEMIO SUDĖTIS

- *Dirvožemiai ir dirvodarinės uolienos (išskyrus durpes) yra susidarę iš įvairaus dydžio pavienių dalelių, vadinamų **granuliometrinėmis** (psn. mechaniniais elementais).*
- *Santykinis granuliometrinių dalelių kiekis dirvodarinės uolienos arba dirvožemio sausos masės vienetą vadinamas granuliometrine dirvožemio sudėtimi (ntk. mechanine).*

Pagal kilmę dirvožemio granuliometrinės dalelės:

- *mineralinės*
- *organinės*
- *organinės–mineralinės*

Daugumą uolienu ir dirvožemių sudaro mineralinės dalelės – 80–90 proc. jų masės.

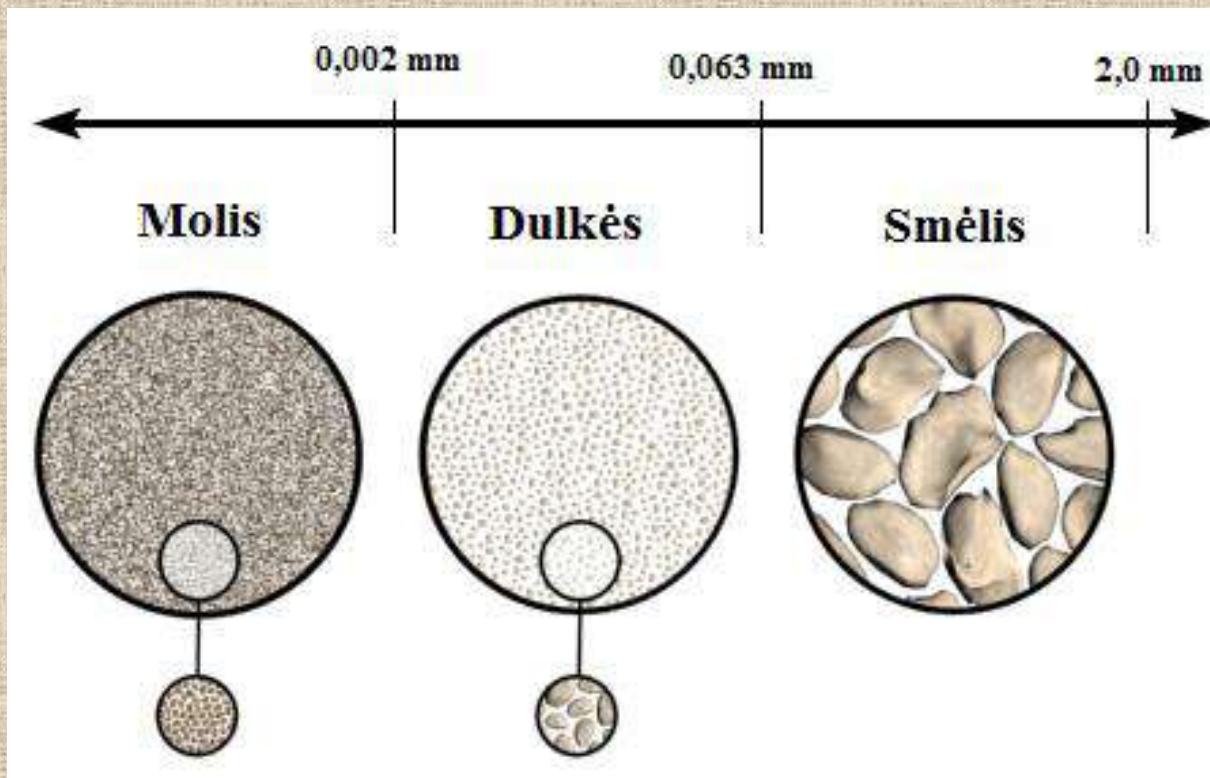
1 lentelė. Granulimetrinių dalelių klasifikacija, taikyta Lietuvoje 1950–2000 m.

Granulimetrinių dalelių frakcija	Granulimetrinių dalelių dydis, mm	Grupės
Akmenys	>3	Skeletas
Žvyras	3–1	
Rupusis smėlis...	1–0,5 ...	Fizinis smėlis
...rupios dulkės	... 0,05–0,01	
Vidutinio rupumo dulkės...	0,01–0,005 ...	Fizinis molis
...koloidai	... <0,0001	

Naujausia (2006) tarptautinė granuliometrinių dalelių klasifikacija:

- **smėlis** – 63–2000 μm (0,063–2 mm)
- **dulkės** – 2–63 μm (0,002–0,063 mm)
- **molis** – <2 μm ($<0,002$ mm)

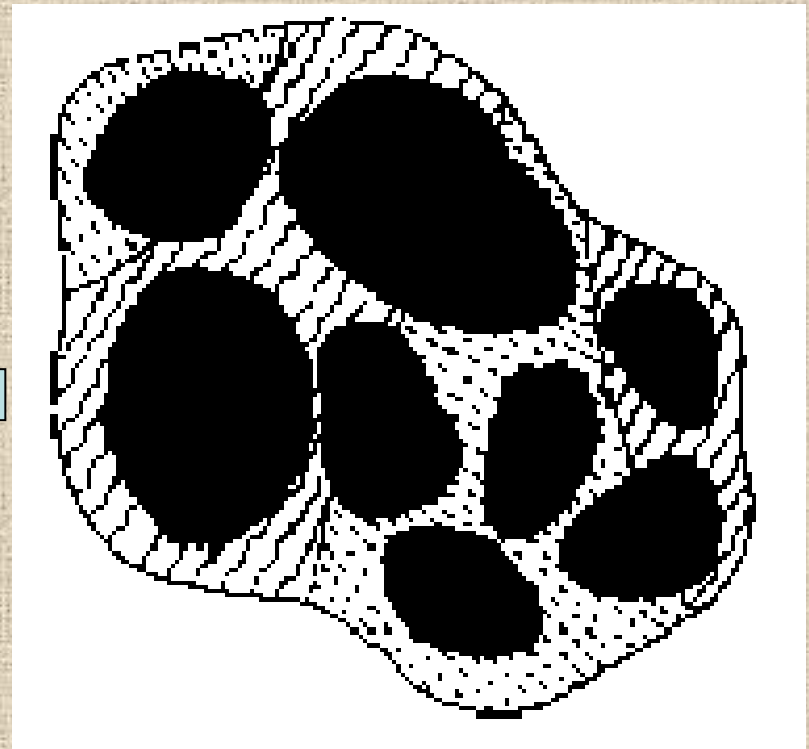
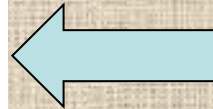
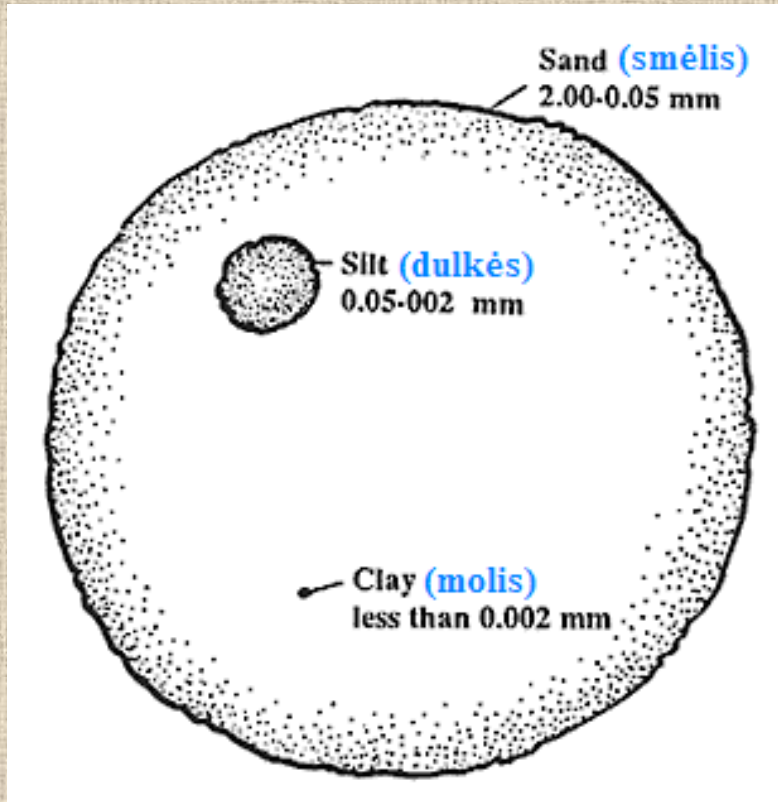
Dirvožemio skeletas – tai dalelės, didesnės už 2 mm

Šaltinis: <https://www.linkedin.com/pulse/what-soil-sieve-test-lan-tian-libcc>

Dirvožemio smulkžemis – tai dalelės, mažesnės už 2 mm
(arba dirvožemio masė, persijota 2 mm tankumo sietu)

Granulimetrinės dalelės

Nuo dirvožemio granulimetrinių elementų reikia skirti dirvožemio agregatus, trupinėlius. **Agregatai yra granulimetrinių elementų telkiniai, sujungti įvairiomis medžiagomis.**

Granulimetrinės dirvožemio sudėties klasifikacijos pagrįstos granulimetrinių dalelių frakcijų santykinio kiekiu.

- Pirmąsias detalesnes klasifikacijas pasiūlė vokiečiai A. Tjėras (1853) ir M. Feska (1887), rusas N. Sibircevas (1901).
- Lietuvoje 1950–2000 m. taikomuosiuose dirvožemio tyrimuose buvo remiamasi sovietmečiu priimta N. Kačinskio (1965) pasiūlyta granulimetrinės dirvožemio sudėties klasifikacija.

2 lentelė. Granulimetrinės dirvožemio sudėties klasifikacija, taikyta Lietuvoje 1950–2000 m.

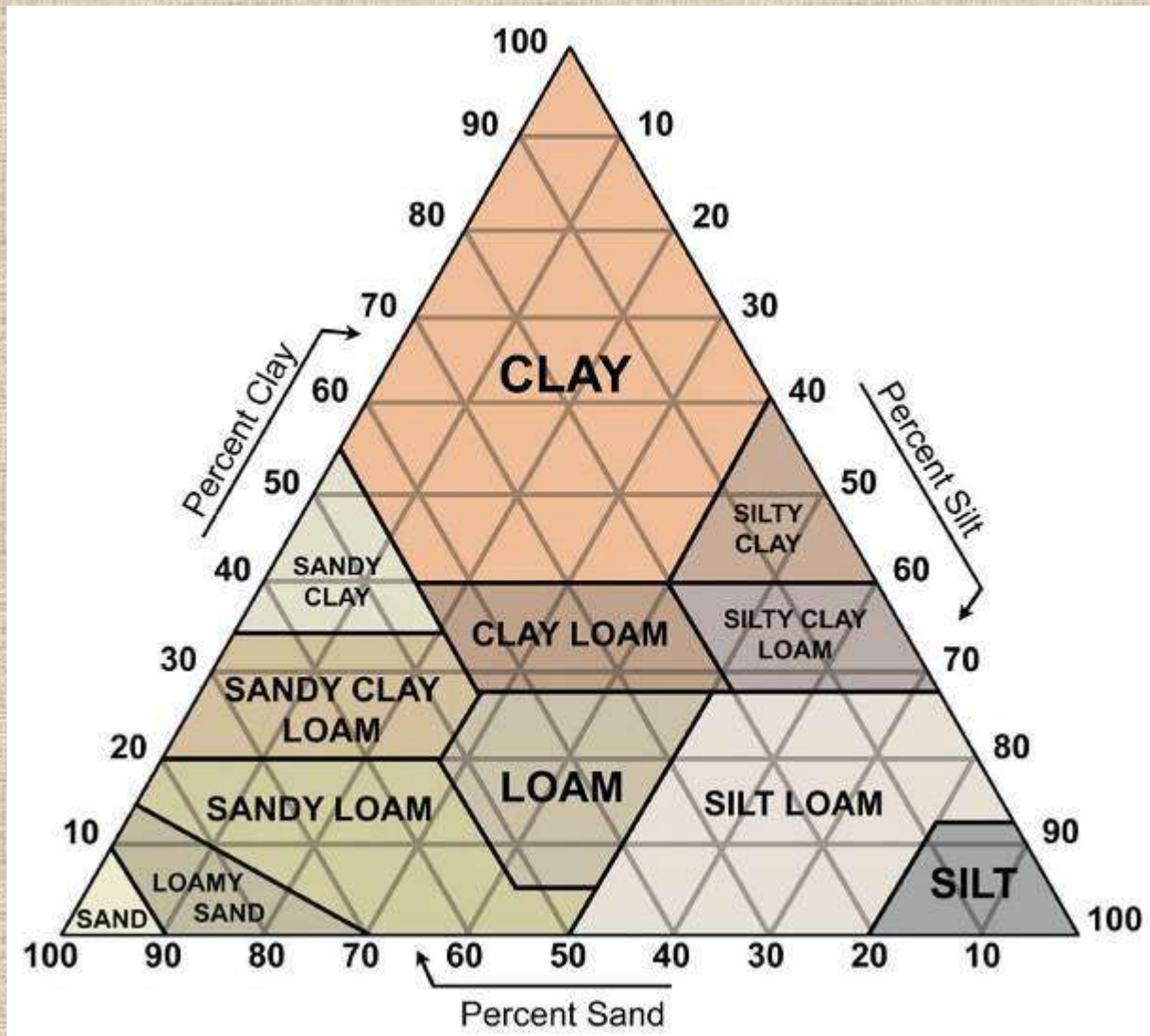
Dirvodarinės uolienos ir dirvožemio granulimetrinė sudėtis	<i>Simbolis</i>	Fizinio molio frakcijos (<0,01 mm) kiekis, proc.
Birus smėlis	s	0–5
Rišlus smėlis	s ₁	5-10
Priesmėlis	ps	10-20
Lengvas priemolis	p	20-30
Vidutinio sunkumo priemolis	p ₁	30-40
Sunkus priemolis	p ₂	40-50
Lengvas molis	m	50-65
Vidutinio sunkumo molis	m ₁	65-80
Sunkus molis	m ₂	>80

Žymiai tobulesnė yra šiuo metu daugelyje pasaulio šalių vartojama dirvožemių granulimetrinės sudėties klasifikacija pagal tarptautinę amerikiečio D. Gibso ir olando B. Rozebomo pasiūlytą lygiakraščio trikampio, turėjusio Ferė vardą, išraišką. Ji pagrįsta **smėlio**, **dulkių** ir **molio** (dumblo) dalelių kiekio santykiu.

Pagal trikampyje apibrėžtą plotą, kuriame susikerta kiekvienos šių trijų frakcijų santykinio kiekio linijos, aptinkamas granulimetrinės dirvožemio sudėties pavadinimas. Išskiriama 12 dirvožemio granulimetrinės sudėties klasių.

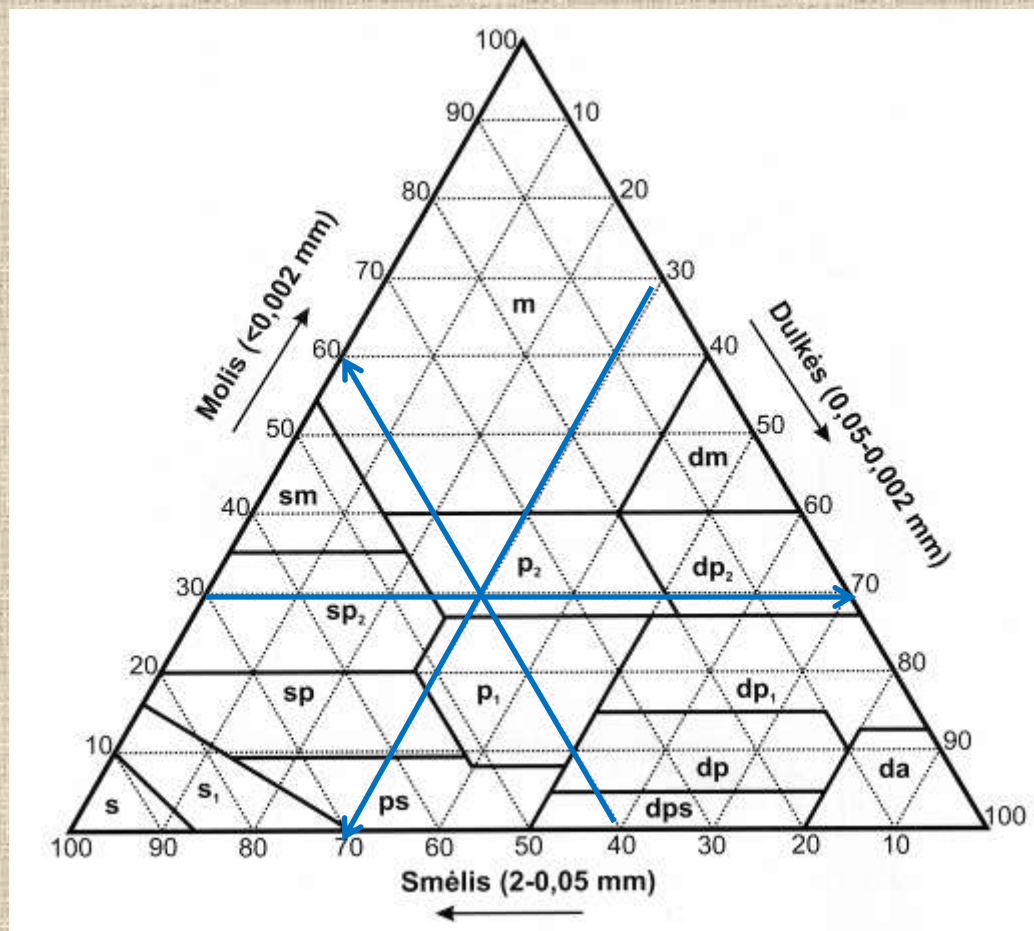

1 pav. Tarptautinė dirvožemių granulimetrinės sudėties klasifikacija pagal smėlio, dulkių ir molio granulimetrinių dalelių frakcijų santykinį kiekį (Ferė trikampis)

Lietuvoje 1998 m. **J. Grybauskas ir J. Juodis** tarptautinę klasifikaciją **modifikavo** Valstybiniame žemėtvarkos institute (VŽI) sukauptai dirvožemių granulimetrinės sudėties duomenų bazei vartoti. Jų skirstyme dirvožemio granulimetrinė sudėtis skirstoma į **15 klasių pagal smėlio (2,0–0,05 mm), dulkių (0,05–0,002 mm) ir molio (<0,002 mm)** granulimetrinių dalelių frakcijų santykinį kiekį: smėlingojo priemolio klasė padalyta į dvi, o dulkiškojo priemolio klasė – į tris dalis (2 pav. ir 3 lentelė).

2 pav. Smėlio, dulkių ir dumblo dalelių frakcijų santykinis kiekis įvairios granulimetrinės sudėties Lietuvos dirvodarinėse uolienose ir dirvožemiuose (J. Grybausko ir J. Juodžio modifikacija, 1998 m.):

s – smėlis; *s*₁ – rišlus smėlis; *ps* – priesmėlis; *sp* – smėlingas lengvas priemolis; *sp*₂ – smėlingas sunkus priemolis; *p*₁ – vidutinio sunkumo priemolis; *p*₂ – sunkus priemolis; *dps* – dulkiškas priesmėlis, *da* – dulkės (aleuritai); *dp* – dulkiškas lengvas priemolis; *dp*₁ – dulkiškas vidutinio sunkumo priemolis; *dp*₂ – dulkiškas sunkus priemolis; *sm* – smėlingas molis; *dm* – dulkiškas molis; *m* – molis.

Naudojantis *FERÉ* trikampiu:

- pirmiausia apatinėje lygiakraščio trikampio kraštinėje pažymimas smėlio frakcijos kiekis (%) ir nuo tos atžymos vedama lygiagreti dešiniajai trikampio kraštinei linija.
- paskui dešiniojoje trikampio kraštinėje pažymimas dulkių frakcijos kiekis (%) ir nuo tos atžymos vedama lygiagreti kairiajai trikampio kraštinei linija.
- granulimetrinės sudėties pavadinimas randamas pagal šių dviejų linijų susikirtimo tašką. Patikrinimui kairiojoje trikampio kraštinėje pažymimas dumblo frakcijos kiekis (%) ir vedama lygiagreti trikampio pagrindui linija.

Jei mėginio analizių duomenų grafinės išraiškos susikirtimo taškas pagal granulimetrinę sudėtį patenka ant linijos tarp dviejų pavadinimų, reikia naudoti sunkesnės dirvožemio granulimetrinės sudėties pavadinimą.

3 lentelė. Smėlio, dulkių ir molio dalelių frakcijų santykinis kiekis įvairios granulimetrinės sudėties Lietuvos dirvodarinėse uolienose ir dirvožemiuose
(J. Grybausko ir J. Juodžio modifikacija, 1998 m.)

Dirvodarinės uolienos ir dirvožemio granulimetrinė sudėtis		Smėlio, proc.	Dulkių, proc.	Molio, proc.
Pavadinimas	Simbolis			
Smėlis	s	>85	<15	<10
Rišlus smėlis	s₁	70–85	<30	<15
Priesmėlis	ps	43–79	11–50	<9
Smėlingas lengvas priemolis	sp	52–85	<39	9–20
Smėlingas sunkus priemolis	sp₂	45–80	<28	20–35
Vidutinio sunkumo priemolis	p₁	23–52	28–50	7–27
Sunkus priemolis	p₂	20–45	15–53	27–40
Dulkiškas priesmėlis	dps	15–50	50–80	<5
Dulkės	da	<20	>80	<12
Dulkiškas lengvas priemolis	dp	10–45	50–80	5–15
Dulkiškas vidutinio sunkumo priemolis	dp₁	<35	50–88	10–27
Dulkiškas sunkus priemolis	dp₂	<20	40–73	27–40
Smėlingas molis	sm	45–65	<20	35–55
Dulkiškas molis	dm	<20	40–60	40–60
Molis	m	<45	<40	>40

Užduotis:

- Nustatykite dirvožemio granulimetrinės sudėties pavadinimą naudodamiesi Lietuvos dirvožemiams modifikuotu lygiakraščiu trikampiu pagal šiuos duomenis:*

Dirvožemio granulimetrinės sudėties pavadinimas	Smėlio, proc.	Dulkių, proc.	Molio, proc.
??	70	20	10
??	45	40	15
??	30	40	30
??	20	30	50

Granuliometrinės dirvožemio sudėtis yra viena pagrindinių jo savybių:

- Ji nemažai lemia dirvodaros kryptį – organinių ir mineralinių junginių kaupimąsi ir pasiskirstymą, drėgmės, oro ir temperatūros režimą dirvožemyje.
- Nuo jos priklauso beveik visos fizikinės ir fizikinės-mechaninės dirvožemių savybės.
- Granuliometrinės sudėties įtaka dirvodarai ypač ryški sunkiuose dirvožemiuose. Pavyzdžiui, šalto humidinio (drėgno) klimato sąlygomis, esant negiliai gruntiniam vandeniui, ji sudaro dirvožemyje anaerobines sąlygas, sukelia cheminių junginių redukciją, kuri lemia eliuvinio - iliuvinio ir gruntinio akumuliacinio profilių susidarymą.

Dirvožemio granulimetrinė sudėtis nustatoma įvairiais laboratoriniais ir lauko metodais:

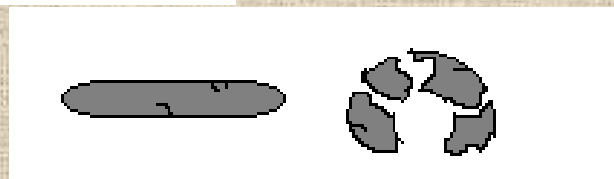
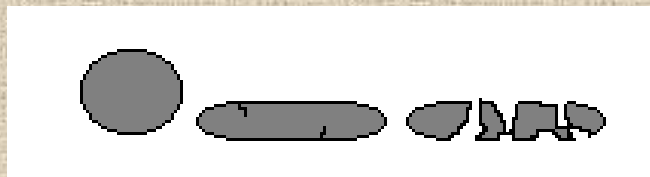
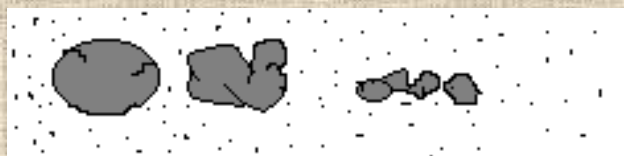
- Moksliniuose dirvožemių tyrimuose tiksliausi laikomas **pipetinis dirvožemių granulimetrinės sudėties nustatymo metodas**, pagrįstas dirvožemio dalelių dydžio ir jų skendimo greičio dėsningumu pagal Stokso formulę.

Lauko sąlygomis granulimetrinė sudėtis nustatoma čiuopiant:

- pagal sausų grumstų kietumą.
- pagal šiurkštumą ar švelnumą, trinant dirvožemį tarp pirštų.

Pagal drėgnos masės klijingumą,
lipnumą, minklumą (**ar voliojasi į
4–5 mm storio virvutę**):

Ūkiniu požiūriu (I):

- **Lengvais** vadinami dirvožemiai, kurių granulimetrinėje sudėtyje vyrauja stambių granulimetrinių dalelių frakcijos. Tokie dirvožemiai yra **smėliai ir priesmėliai**.
- **Sunkiais** vadinami dirvožemiai, kurių sudėtyje vyrauja smulkios frakcijos, ypač molio. Tokie dirvožemiai yra **sunkūs priemoliai ir moliai**.
- Tarp sunkių ir lengvų yra **vidutinio sunkumo dirvožemiai**: **lengvi, vidutinio sunkumo, smėlingi, dulkiški priemoliai ir dulkės**.

- Naujojoje pasaulio (WRB) ir Lietuvos dirvožemių klasifikacijoje tarp dirvožemio diagnostinių savybių yra įrašytas **ryškus granuliometrinės sudėties pakitimas**, kaip pedogeninis nevienalytiškumas – labai ryškus molio dalelių frakcijos kiekio padidėjimas (≥ 20 proc., arba nors du kartus daugiau) gilesniame horizonte, negu jos yra viršutiniame, dengiančiajame, horizonte. Pagal šią diagnostinę savybę skiriami **palvažemiai ir stagnuotžemiai**).

Granulimetrinės dirvožemio sudėties praktinė reikšmė:

- Lengvi priesmėlio ir smėlio dirvožemiai gerai praleidžia drėgmę, orą, greitai įšyla, nesunkiai įdirbami, bet mažai sukaupia drėgmės, nedaug juose yra humuso ir maisto medžiagų, pažeidžiami defliacijos. Juose augintini rugiai, avižos, bulvės, daržovės, veistini pušynai.
- Sunkūs – sunkaus priemolio ir molio – dirvožemiai mažai praleidžia drėgmę, lėtai įšyla, sunkiai įdirbami, tačiau juose daug humuso ir maisto medžiagų.
- Palankiausi lengvo ir vidutinio sunkumo priemolio dirvožemiai, tinkantys kviečiams, cukriniams runkeliams, dobilams, liucernoms, kietųjų lapuočių miškams.

Kontroliniai klausimai pasitikrinimui

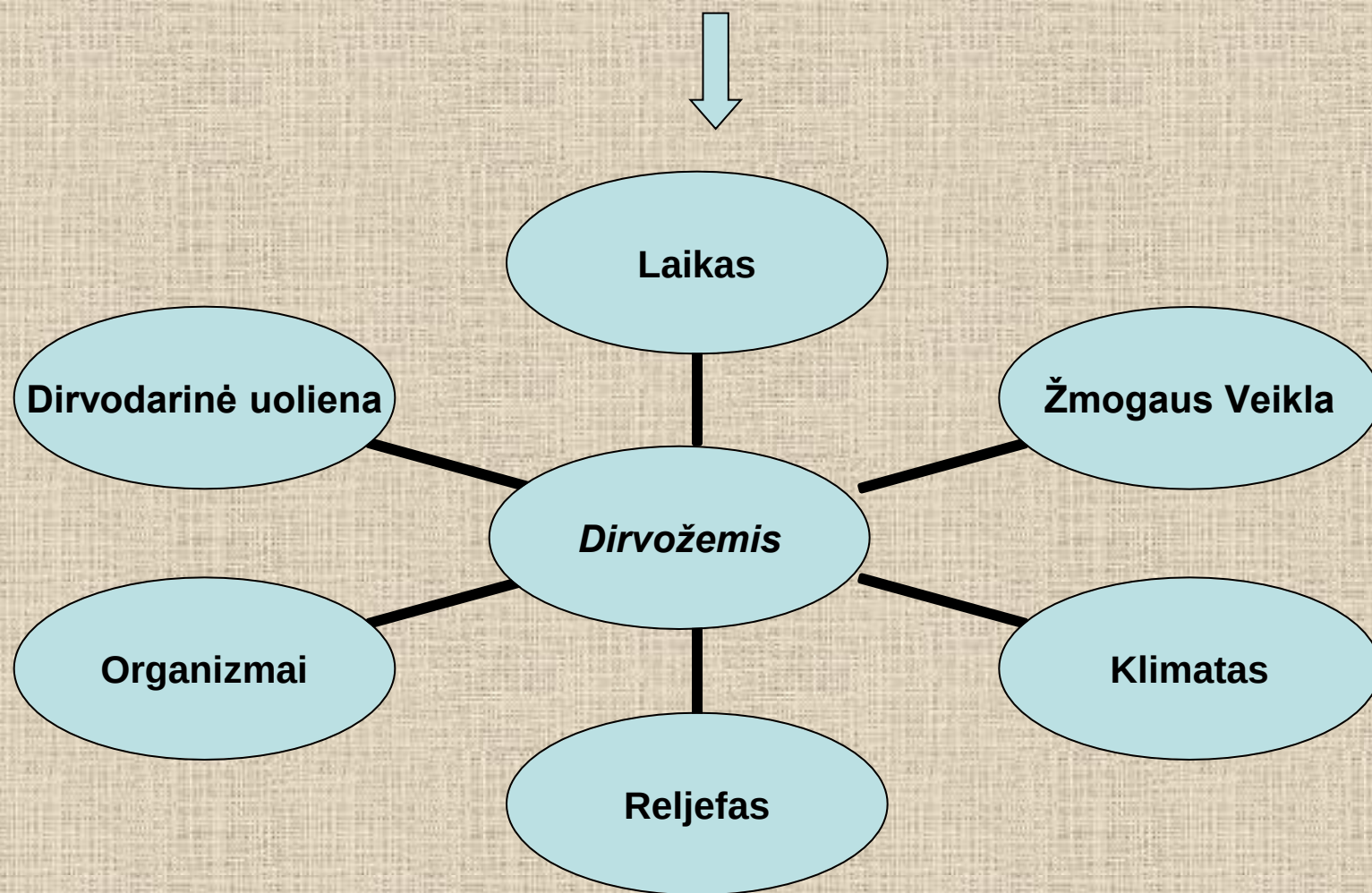

- Kas yra dirvožemio granuliometrinė sudėtis ir kokia ji būna?
- Pagal kokių frakcijų santykinį kiekį nustatoma dirvožemio granuliometrinė sudėtis?
- Ar dirvožemio organinė medžiaga turi įtakos jo granuliometrinei sudėčiai ir kokios?
- Kaip ir kur ūkinėje-praktinėje veikloje galima panaudoti dirvožemio granuliometrinės sudėties duomenis?

Lietuvoje sąvokos „dirva“ ir „dirvožemis“ (o kartais ir „žemė“) dažnai vartojamos sinonimiškai, tačiau...

- **Dirva** reikėtų vadinti tik viršutinį (iki 20-30 cm) dirbamos žemės sluoksnį, kuriame yra diduma kultūrinių augalų šaknų.
- **Dirvožemiu** – viršutinį (iki 1,5 – 2 m) purų žemės plutos sluoksnį, susidariusį paviršinėse uolienose, veikiant dirvodaros veiksniams.
- ... **žemė** gi suprantama kaip konkreti teritorija, naudojama žmogaus ir valstybės veiklai, t.y., sąvoka skirta gamtos ištekliams su dirvožemiu ir geografinė aplinka nusakyti.

Dirvožemių kilmę, juose vykstančius dirvodaros procesus, derlingumą, kokybę, klasifikacijos vienetai lemia šie dirvožemio susidarymo veiksniai:

Vietose, kur dirvodarinės uolienos, klimatas, reljefas, augmenija, žmogaus ūkinė veikla ir praėjęs laikas yra tokie patys, ten panašūs yra ir dirvožemiai.

Kurio nors veiksnio nevienodumas sąlygoja skirtingų dirvožemių susidarymą.

$$S = f(cl, p, r, v, o)t_1 + (m)t_2;$$

čia: cl – klimatas, p – dirvodarinė uoliena, r – reljefas, v – augalija, o – gyvieji organizmai, t1 – visas laikas, per kurį dirvožemis susiformavo, t2 – laikas, nuo kurio dirvožemis pradėtas naudoti žemdirbystėje.

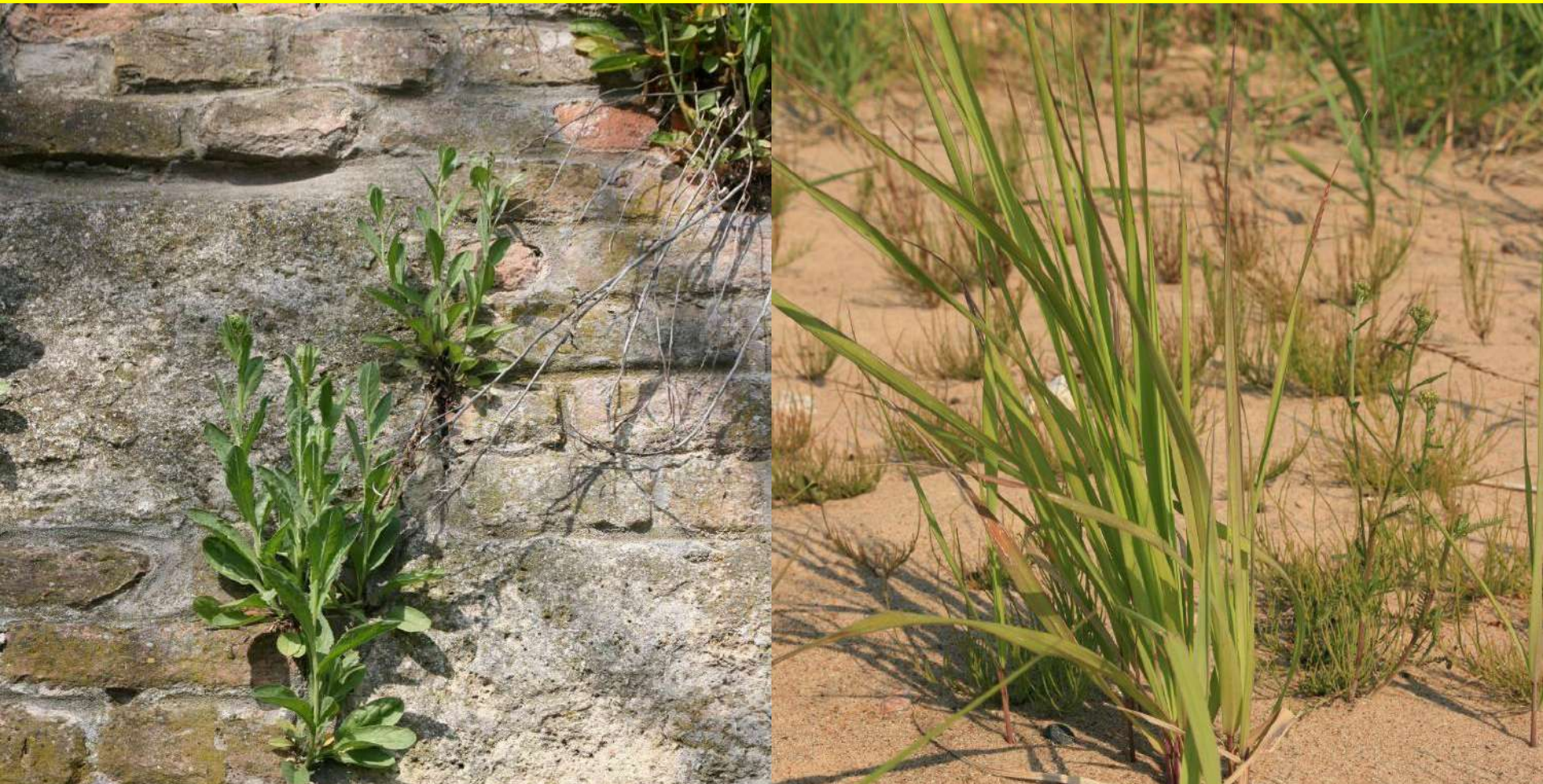

Dirvodaros veiksniai, Žemės paviršiuje tarpusavyje sąveikaudami, sukuria didžiulę daugybę įvairių dirvožemių.

Ar šiuose paveiksluose mes matome dirvožemius?

Lenkijos dirvožemių klasifikacijoje (**SGP6**, 2019 m.) dirvožemis yra apibrėžiamas kaip paviršinė litosferos dalis ar **mineralinių ir organinių medžiagų** **sankaupa**, turinti **nuolatinį kontaktą/jungtį** su litosfera per **pastatus ar nuolatinės konstrukcijas**... susidaręs natūraliai arba antropogeniniu būdu, veikiant įvairiems dirvodaros veiksniams ir galintis aprūpinti gyvus organizmus vandeniu bei maistinėmis medžiagomis.

Kaip keičiasi dirvožemiai?

Dirvožemiai gali būti **silpnai išsivystę** (arba jauni) ir **gerai išsivystę** (t.y. senesni). Jie skiriasi tarpusavyje profilio storio bei pagrindinių genetinių horizontų ryškumu. Pavyzdžiui, neišsivystęs dirvožemis dar neturi ryškesnių genetinių horizontų, bet viršutiniai dirvodarinės uolienos sluoksniai dėl dirvodaros veiksnių jau šiek tiek pakitę. Išsivysčiusio, arba santykinai senesnio dirvožemio, profilis žymiai storesnis, humusingesnis, labiau diferencijuotas t.y. ryškesni genetiniai horizontai, intensyvesni tam tikrų medžiagų išsiplovimo ir akumuliacijos procesai.

(Marcin Świtoniak nuotraukos, 2017)

Dirvožemis yra tikrai dinamiškas gamtos kūnas!

...nes *dirvodaros* metu dirvožemyje susidaro naujų medžiagų, kurių dirvodarinėje uolienoje nebuvo. Dėl to dirvožemis įgauna ne tik naujų cheminių bei fizikinių, bet ir aiškiai pastebimų išorinių savybių, diferencijuojasi (išsiskirsto) į daugiau ar mažiau kitokius sluoksnius, įgyja tik jam būdingą išvaizdą. Visi taip išryškėję išorės požymiai vadinami *morfologinėmis dirvožemio savybėmis*.

(Aldis Kārkliņš nuotrauka)

- **Morfologinę dirvožemio sandarą nusako tokie dirvožemio *morfologiniai elementai*: genetiniai, arba diagnostiniai, horizontai ar sluoksniai, struktūros agregatai, naujadarai, intarpai ir poros.**
- **Morfologiniai elementai skiriasi morfologinėmis savybėmis – forma, nevienodo ryškumo ribomis, spalva, granulimetrine sudėtimi, sandara, susiklojimu (sankloda).**
- **Morfologines dirvožemio savybes galima nustatyti jūslėmis (regėjimu, lytėjimu, kramtymu, uosle).**

- **Dirvožemio morfologiniai elementai ir savybės** nustatomi ištyrinėjus dirvožemio profilį.
- **Dirvožemio profilis** – tai genetinių horizontų ar sluoksnių vertikalus išsidėstymas dirvožemio kasinyje, atspindintis dirvodaros proceso kryptį, t.y., **vertikalus dirvožemio pjūvis nuo žemės paviršiaus iki giliau esančios dirvodarinės uolienos.**

- **Dirvožemio horizontai** – tai vienalyčiai, paprastai lygiagretūs žemės paviršiui dirvožemio sluoksniai, susiformavę dirvodaros procese ir sudarantys dirvožemio profilį;
- Vienas nuo kito jie skiriasi tiek morfologine išvaizda, tiek savybėmis ir sudėtimi.
- **Horizontai**, susidarę tik dėl dirvožemio genezės (dirvodaros), neretai vadinami **genetiniais dirvožemio horizontais**.
- Skirtingai nuo jų, **dirvožemio sluoksniai** yra susiformavę ne dėl dirvodaros, bet dėl geologinių procesų (upinių nuosėdų, eolinių nuogulų sluoksniai) ar kaupiantis organinėms liekanoms (miško paklotės, durpių sluoksniai).
- Šie sąlygiškai vienodi kiekvieno konkretaus dirvožemio profilio genetiniai horizontai ar sluoksniai ir yra pagrindinės dirvožemio dalys.

Pagrindiniai dirvožemio horizontai ar sluoksniai žymimi septyniomis didžiosiomis lotyniškėmis raidėmis **O, H, A, E, B, C ir **R**.**

- Kiekvienas dirvožemio horizontas ar sluoksnis nėra vienalytis ir yra labai sudėtingos sandaros. Be to, skiriami ir tarpiniai horizontai, turintys ir viršuje, ir apačioje esančių horizontų savybių, t. y. kai horizontai palaipsniui keičia vienas kitą. Jie žymimi mišriais simboliais, pavyzdžiui, **AE, AB, EB, BC** ir t.t.***
- Jų storis įvairus – nuo kelių iki kelių dešimčių centimetrų. Riba tarp viršutinio ir po juo gulinio horizonto gali būti aiški, palengva kintanti ar nevienoda, nelygi. Kai kurios dirvožemių grupės gali neturėti kai kurių horizontų.***

Pagrindinių dirvožemio horizontų ar sluoksnių įvairių savybių žymėjimo simboliai

- Prie dirvožemio horizonto pagrindinio simbolio, rašomo didžiosiomis raidėmis (**O, H, A, E, B, C ir R**), yra vartojami ir kiti, mažosiomis raidėmis pažymėti simboliai (**t, w, s, h, g, k, y, o, j, r, c, m, p, b, u**). Pvz.,

- t** - silikatinų molio mineralų įplovimo ar susidarymo sanakaupa;
- w** - dirvožemio spalvos kitimas ar struktūros susidarymas, vartojamas tik su **B** horizontu, bet nevartojamas pereinamuosiuose horizontuose (nerašomas su **g** simboliu);
- k** - (kalcio) karbonatų sanakaupa ir t.t.

Pagrindinių dirvožemio horizontų (sluoksnių) žymėjimo didžiosiomis raidėmis “supaprastinta schema”:

O, H - organiniai sluoksniai

A - mineralinis humusinis akumuliacinis dirvožemio horizontas

---

E - *eliuvinis (išplaunamasis) horizontas*

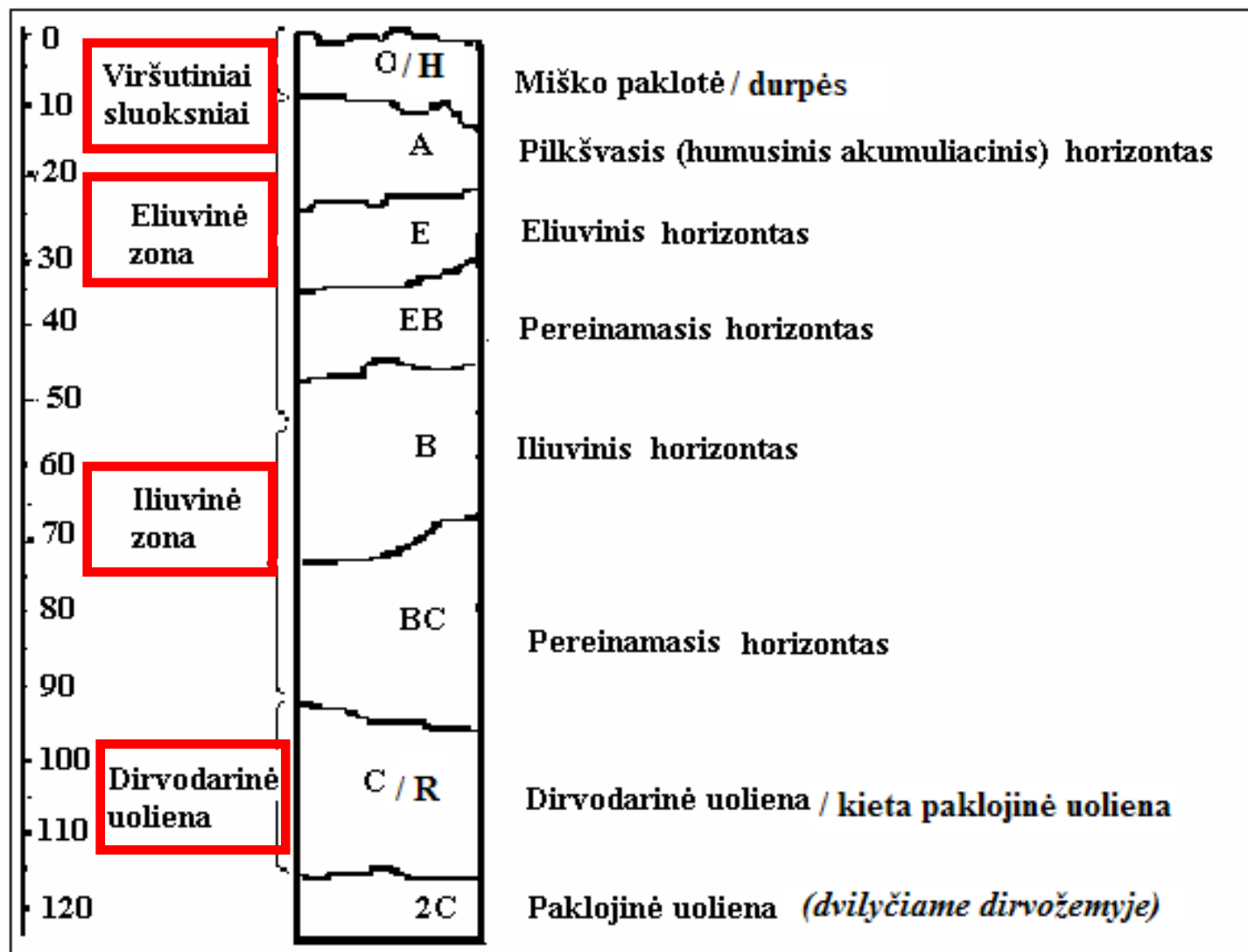

B - *iliuvinis (iplaunamasis) horizontas*

C, R - *dirvodarinė uoliena*

Bendroji dirvožemio profilio schema ir pagrindiniai genetiniai horizontai:

- *Dirvožemio paviršiuje miškuose gali būti **○** **horizontas** - įvairaus susiskaidymo laipsnio organinių liekanų, spyglių, lapų, šakelių sluoksnis – miško paklotė. Esant storesnei paklotei, apatiniai sluoksniai būna labiau perpuvę negu viršutiniai.*
- *Paviršiniai įvairiai susiskaidžiusių durpių sluoksniai ar horizontai vadinami **durpiniais** ir žymimi simboliu **H**. Iki nusausinimo jie yra prisotinti vandens.*

- Pirmas **mineralinis humusinis akumuliacinis dirvožemio horizontas** taip pat turi daug labai susiskaidžiusios organinės medžiagos, todėl yra tamsiai pilkos, juosvos spalvos. Ariamose dirvose dažnai esti pilkas, rusvai pilkas ar juosvas. Jis vadinamas:

A – humusinis, arba akumuliacinis, be jaurėjimo požymių, horizontas;

Ap – humusinis ariamasis horizontas.

A close-up photograph of a person's hand holding a mound of dark, crumbly soil. The soil is very dark, almost black, and has a fine, granular texture. The hand is positioned in the center of the frame, with the palm facing upwards. The background is a vast expanse of the same dark soil, creating a sense of depth and continuity. The lighting is bright, highlighting the texture of the soil and the skin of the hand.

A humusinis Horizontas?

**Kuo daugiau humusinių medžiagų (puvenų), tuo
spalva juodesnė!**

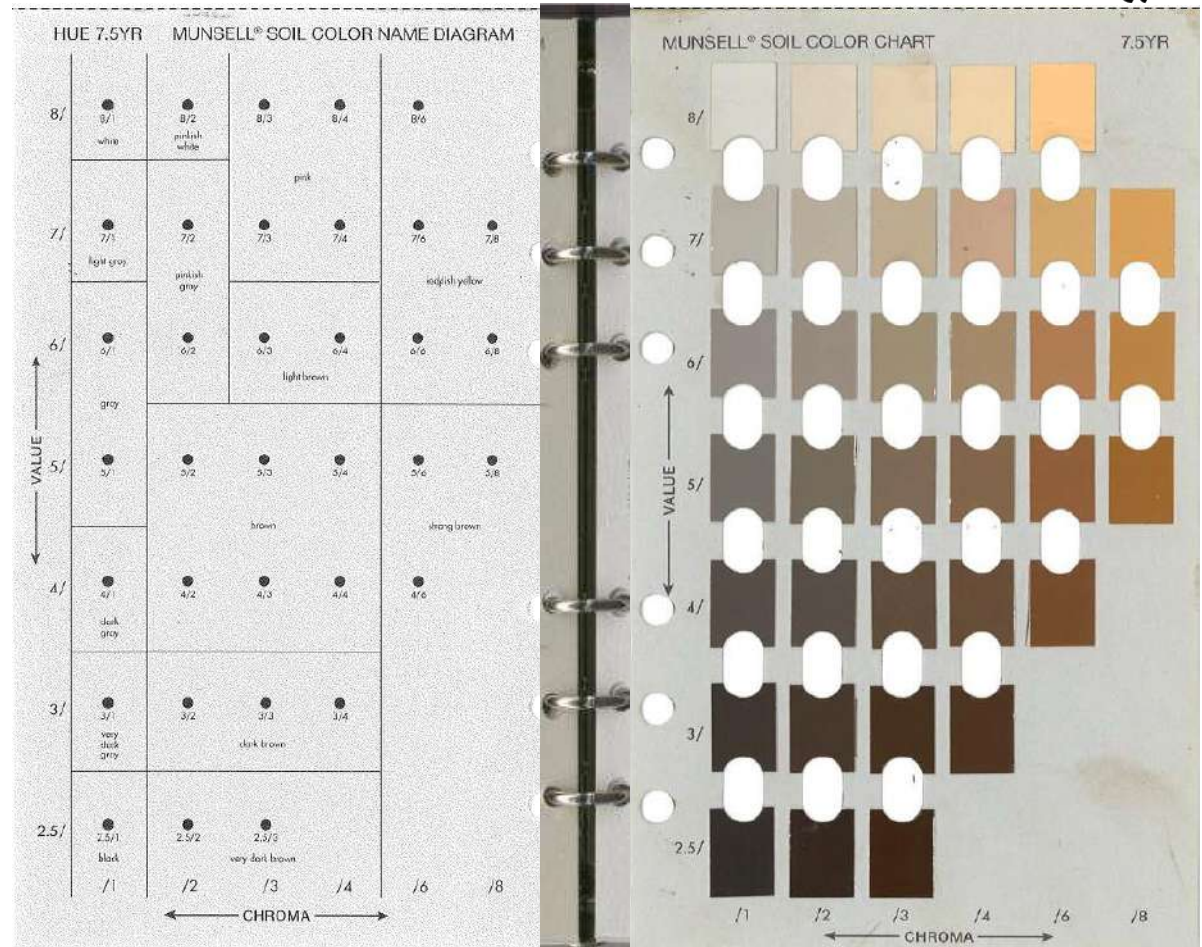
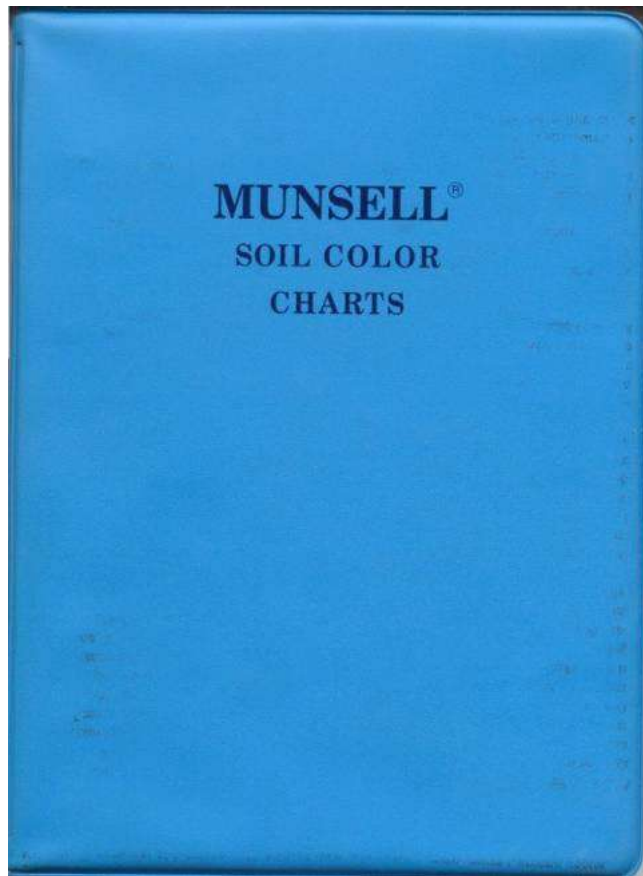
Spalva – svarbi morfologinė dirvožemio savybė

O kodėl
dirvožemiai
yra
spalvoti?

Dirvožemio spalva
priklauso nuo jo
cheminės ir
mineralinės
sudėties

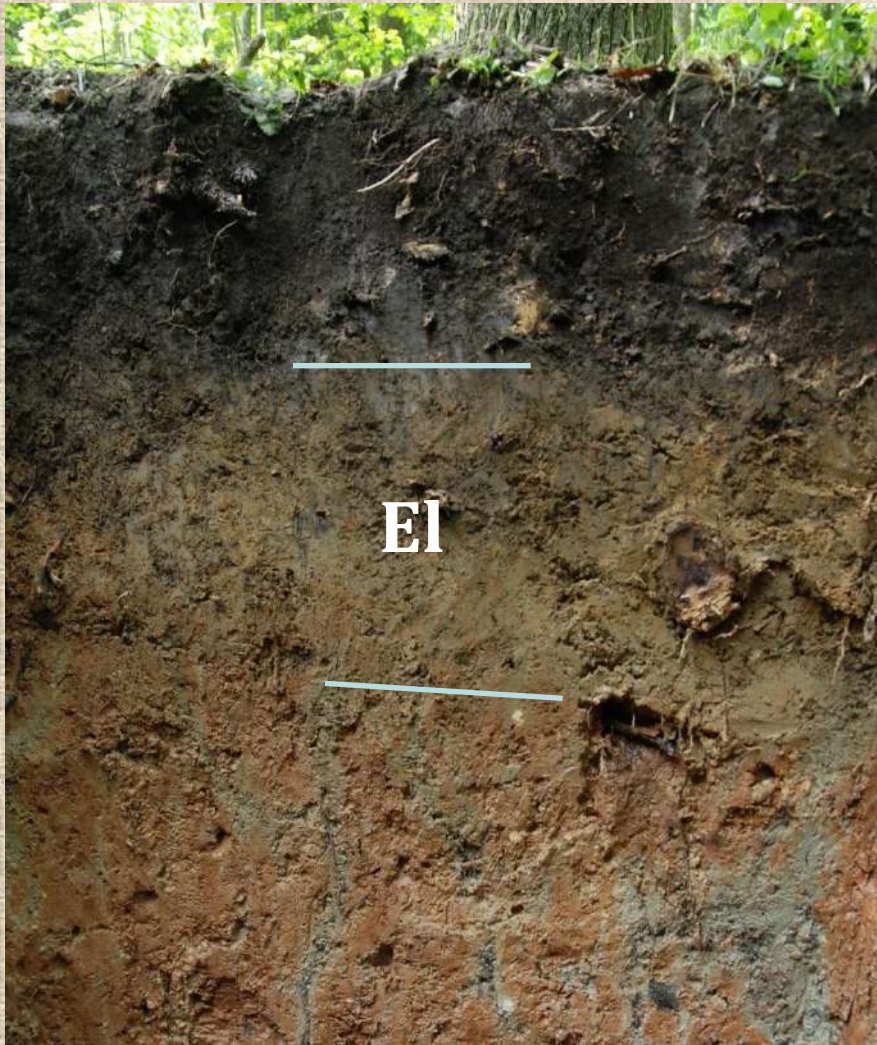
Spalvų atlase devynios spalvų skalės rodo 322 skirtingas standartines spalvas, kurios išdėstytos pagal tris savybes: **atspalvį (hue)**, **spalvos ryškumą (value)** ir **sodrumą (chroma)**.

- Po **A** horizontu dirvožemiuose susidaro horizontas, iš kurio tirpios medžiagos ir smulkios koloidinės dalelės (geležies ir aliuminio oksidai, molis ir organinės medžiagos) yra išnešamos gilyn prasisunkiančio vandens. Šis horizontas vadinamas **eliuviniu**:

E – jaurinis, šviesios pelenų spalvos mažai humusingas horizontas (būdingas smėlžemiams ir jauražemiams);

El – išmolėjęs, balzganos spalvos mažai humusingas horizontas (būdingas išplautžemiams ir balkšvažemiams).

- Smulkios dalelės kaupiasi **iliuviniamė** (**jplaunamajame**) **B** horizonte. Šis horizontas, jei neužmirkęs yra rausvos ar rusvos spalvos.

B – geležies oksidų nudažytas **iliuvinis** horizontas;

Bt – molio dalelių, įplautų iš viršutinių horizontų, prisotintas iluvinis **moluotasis** horizontas (būdingas išplautžemiams ir balkšvažemiams);

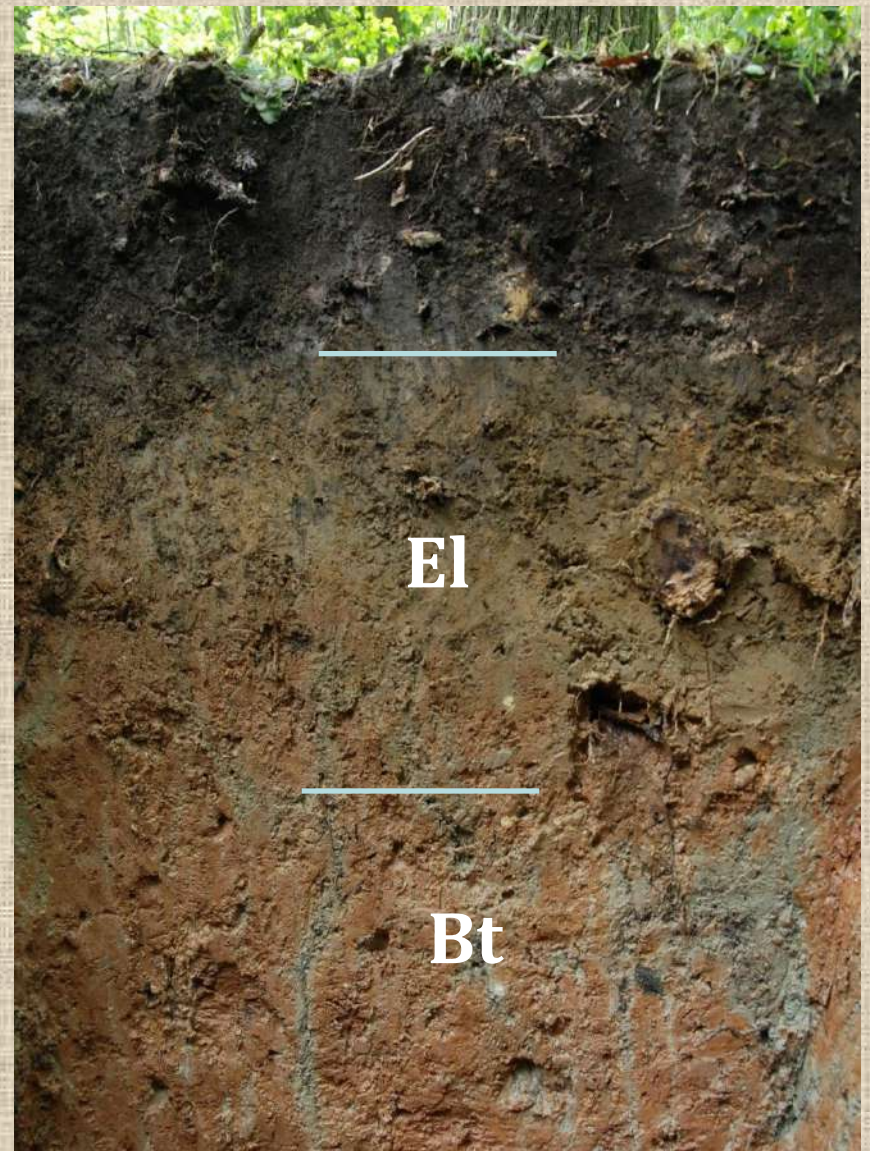
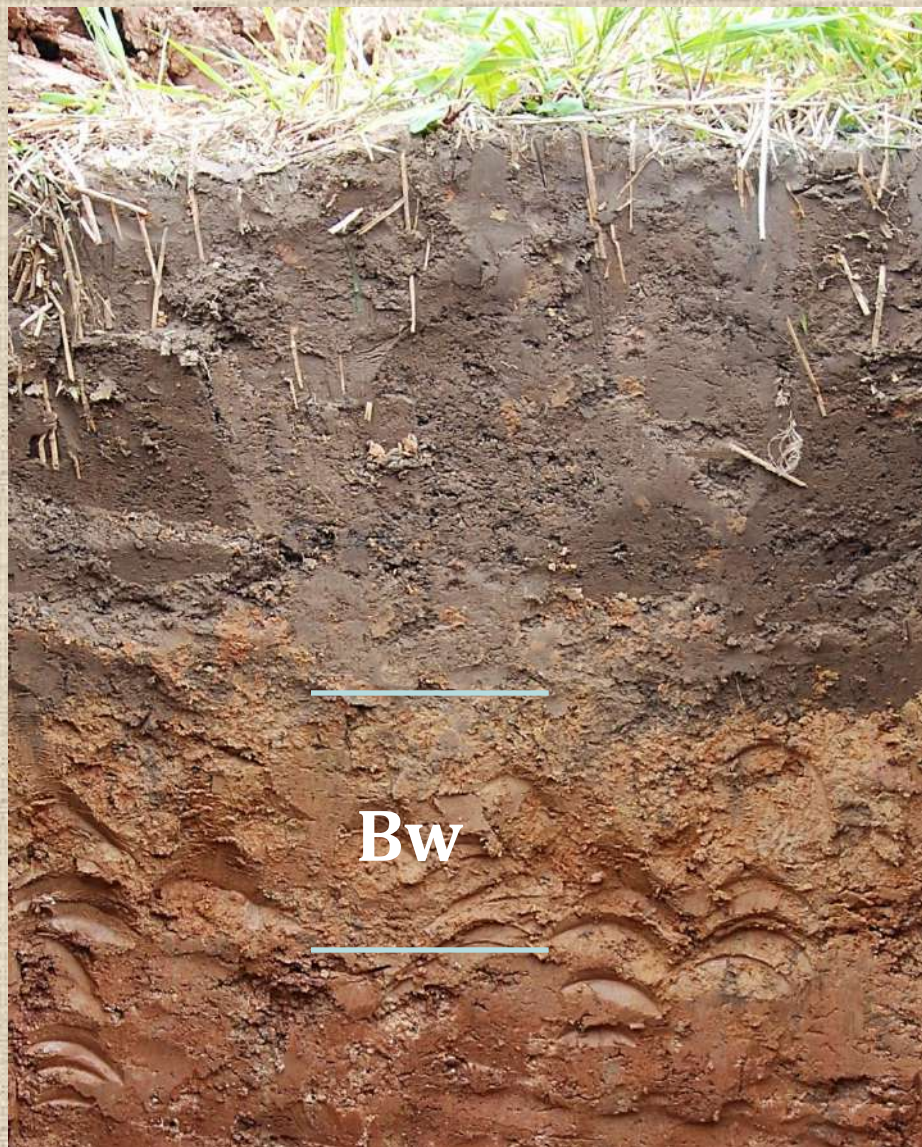
Bw – iluvinis **rudžeminis** horizontas (būdingas rudžemiams);

Bh – jaurėjant humuso prisotintas iluvinis horizontas (būdingas jaurážemiams);

Bs - jaurėjant pusantradeginių prisotintas iluvinis horizontas (būdingas jaurážemiams);

Bhs - jaurėjant humuso ir pusantradeginių prisotintas iluvinis horizontas (būdingas jaurážemiams).

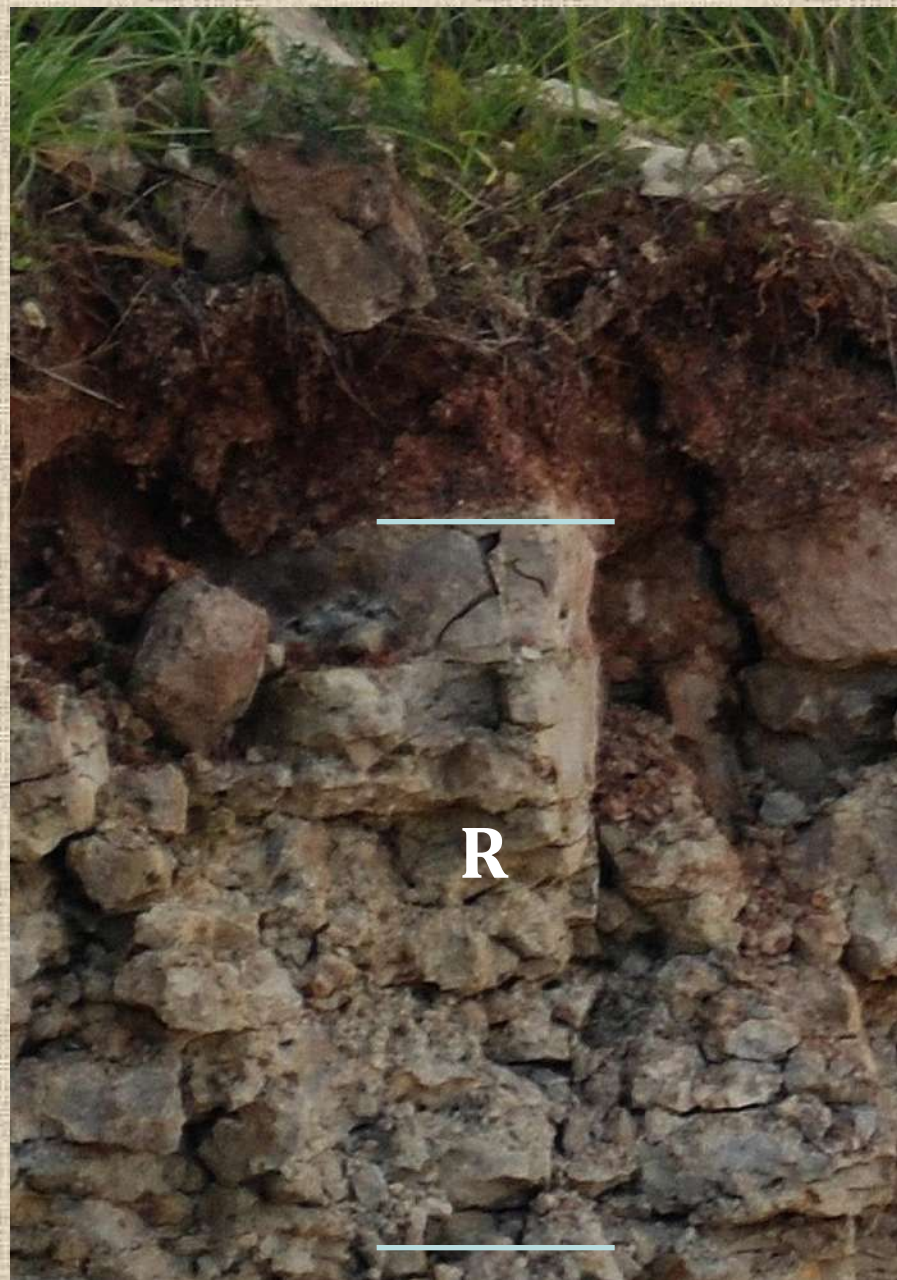
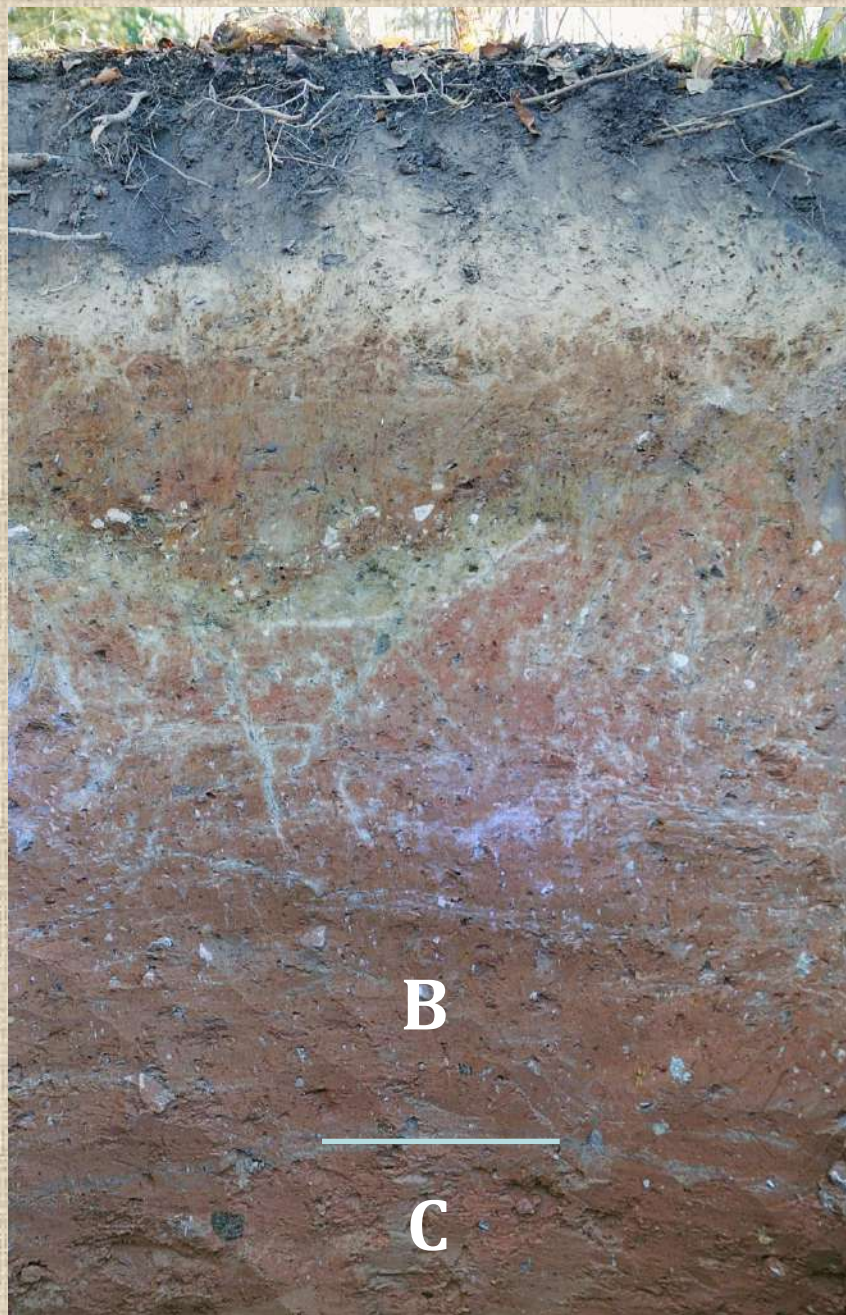

- Po B horizontu yra **C** horizontas - **dirvodarinė uoliena**, kurioje ir yra sudaręs dirvožemis. Tai mažiausiai dirvodaros paveiktas, pastovios spalvos, neturintis naujadarų horizontas.
- Giliau po C horizontu gali slūgsoti **paklojinė uoliena** – **2C** horizontas. Tai: 1) kitos kilmės uoliena, lyginant su dirvodarine medžiaga, kurioje yra susidarę B ar C horizontai, 2) tos pačios uolienos, bet ryškiai skirtingos granulimetrinės sudėties sluoksnis, nei B ar C horizontai. 2C horizontas būdingas palvažemiams.
- **Kieta masyvi paklojinė uoliena** (granitai, bazaltai, klintys, gipsas, dolomitas ir kt.) įvardijama **R** sluoksniu.

Siekiant įvairias dirvožemių skirtybes (t. y., skirtingus dirvožemius) gamtoje sujungti į sistemas, reikia tam skirtos **klasifikacijos***.

* **Dirvožemių klasifikacija** – tai *dirvožemių skirstymas į grupes pagal jų savybes, kilmę ir **derlingumą***.

Lietuvai atkūrus nepriklausomybę ir rengiantis įstoti į Europos Sąjungą, **pasaulio dirvožemių žemėlapis** (*Soil Map of the World, 1990, 1997*), o vėliau ir **tarptautinėje Pasaulio dirvožemių klasifikacijoje** (*World Reference Base for Soil Resources, 1998*) įtvirtintų nurodymų pagrindu, buvo sudaryta nauja nacionalinė **Lietuvos dirvožemių klasifikacija (1999)**.

***I-ame lygyje skiriama 12 grupių pagal dirvožemio išsivystymo lygį.
Jų pavadinimuose atsispindi pačios svarbiausios genetinės ir
makromorfologinės savybės.***

NEMATYTA LIETUVA PO KOJOM

UNEXPECTED LITHUANIA - UNDERGROUND

12 pagrindinių Lietuvos dirvožemių grupių / 12 major groups of soils in Lithuania

KALKŽEMIS
Leptosol

PRADŽIAŽEMIS
Regosol

RUDŽEMIS
Cambisol

IŠPLAUTŽEMIS
Luvisol

BALKŠVAŽEMIS
Retisol

PALVAŽEMIS
Planosol

SMĖLŽEMIS
Arenosol

JAURAŽEMIS
Podzol

ŠLYNŽEMIS
Gleysol

DURPŽEMIS
Histosol

SALPŽEMIS
Fluvisol

TRAŠAŽEMIS
Anthrosol

PHOTO: Jonas Volungevičius
©Jonas Volungevičius, Remantas Vaisvalavičius, 2018
Lietuvos dirvožeminių draugija prie LMA ŽUMMS, 2018

Pagrindinės dirvožemių grupės skiriamos pagal specifinius rodiklius – **diagnostinius horizontus, diagnostines savybes ir/ar diagnostines medžiagas.**

Vienos grupės dirvožemiams būdingi šie požymiai:

1) organinių medžiagų patekimo į dirvožemį, jų kitimo, irimo bei humifikacijos procesų vienatipiškumas; 2) mineralinės dalies dūlėjimo ir mineralinės bei organinės–mineralinės dalies sintezės procesų komplekso vienatipiškumas; 3) medžiagų filtracijos ir akumuliacijos vienatipiškumas; 4) **dirvožemio profilio sandaros vienatipiškumas;** 5) **priemonių dirvožemio derlingumui didinti taikymo vienatipiškumas.**

***Dirvožemių nomenklatūra** – tai jiems apibūdinti vartojamų terminų visuma.*

Tarpvalstybiniam bendradarbiavimui moksle ir praktikoje buvo sukurta **tarptautinė dirvožemių nomenklatūra** **suduriant lotyniškų ar graikiškų žodžių šaknis** *tačiau, kai kurių dirvožemių grupių pavadinimai vadinami ir kitų kalbų (rusų, japonų, ukrainiečių) terminais*. Siekta, kad **terminai būtų reprezentatyvūs**, t. y. kuo tiksliau apibūdintų dirvožemį, būtų lengvai įsimenami ir nesunkiai verčiami į nacionalines kalbas.

Lietuviški sudurtiniai dirvožemių pavadinimai buvo parengti juos derinant pagal tarptautinę **(WRB)** dirvožemių nomenklatūrą: pirmasis dėmuo nusako esminę dirvožemio skirtybę, o prie jo priduriamas tradicinis pastovus dėmuo **žemis**.

Pagrindinės dirvožemių grupės (I lygis):

Menkai išsivystę dirvožemiai puriose uolienose – *pradžiažemiai*, kietose karbonatinėse uolienose – *kalkžemiai*;

Vidutiniškai išsivystę dirvožemiai dėl rudžemėjimo – *rudžemiai*, dėl molėjimo – *išplautžemiai* ir *balkšvažemiai*, dėl jaurėjimo – *jauražemiai*, dėl nuolatinio įmirkimo – *šlynžemiai*;

Susidarę dvilytėje dirvodarinėje uolienoje – *palvažemiai*, giliuose smėliuose – *smėlžemiai*, durpėje – *durpžemiai*, aliuvinėse nuosėdose – *salpžemiai*;

Susidarę dėl žmogaus ūkinės veiklos – *trąšažemiai*.

I lygio sisteminiai vienetai (dirvožemio grupės) suskirstyti į **46 II lygio** dirvožemio pogrupius pagal **karbonatingumą, pasotinimą bazėmis, uolėtumą ir žvyringumą, glėjiškumą ir stagniškumą, jaurėjimą, rudžemiškumą, geležingumą, puveningumą ir durpiškumą, durpės botaninę sudėtį, pagal sukultūrinimo lygį.**

Kai kurių sąvokų paaiškinimai:

Dirvožemio pasotinimas bazėmis rodo, kokią sorbuotų katijonų dalį sudaro bazės. Jis yra svarbus dirvožemio rūgštingumo charakteristikos požymis.

Pasotintieji – dirvožemiai, pasotinti bazėmis **50 % ar daugiau** nors tarp 20 ir 100 cm nuo dirvožemio paviršiaus.

Nepasotintieji – dirvožemiai, pasotinti bazėmis **mažiau kaip 50 %** nors kai kuriose profilio dalyse tarp 20 ir 100 cm nuo dirvožemio paviršiaus.

Kiti sisteminiai dirvožemių vienetai:

Klasifikacijoje išskiriami **203 III lygio** sisteminiai dirvožemio vienetai išskirti pagal **paprastumą, tipingumą, glėjiškumą ir stagniškumą pasireiškimo gylį ir intensyvumą, uolienos kilmę, jaurėjimo intensyvumą, karbonatų putojimo pradžios gylį, pseudofibriškumą, durpių sluoksnio storį, deliuvines savybes ir kt.**

Kai kurių sąvokų paaiškinimai:

Paprastieji – dirvožemiai, turintys paprastą, „normalią“ horizontų seką, būdingą tyrinėjam dirvožemiui tuo požiūriu, jog nėra kitų reikšmingų požymių.

Tipingieji – dirvožemiai, turintys tam tikrų savybių išraišką, tipingą tyrinėjam dirvožemiui tuo požiūriu, jog nėra daugiau (kitų) reikšmingų požymių.

Pseudofibriškieji – dirvožemiai, turintys 100 cm nuo dirvožemio paviršiaus ribose įplautus plonus molingus sluoksnelius (pseudofibrus), kurių bendras storis turėtų sudaryti 15 cm.

Kiti sisteminiai dirvožemių vienetai:

12 IV lygio sisteminių dirvožemio vienetų išskirti pagal užpiltos medžiagos kilmę ir sudėtį, durpių maitinamąsias savybes (derlingumą, trofiškumą).

Klasifikacijoje išskirtos **35 dirvožemio skirtybės fazės lygiu** (fazė – tam tikras dirvožemio išsivystymo, kitimo momentas). Jos skiriamos ir nurodomos skliausteliuose pagal dirvožemio eroduotumo ir nukasimo lygį (pradžiazemiai), rekultyvavimo lygį (kalkžemiai), nupustymo lygį (smėlžemiai), veikiančias drenažo ar drėkinimo sistemas.

Lietuvos dirvožemių klasifikacijos sistema

- ❖ Visuose klasifikacijos lygiuose naujojoje *Lietuvos dirvožemių klasifikacijoje LTDK-99* yra ne mažiau kaip 307 dirvožemio skirtybės (SDV) !!!

Sisteminiai dirvožemio vienetai:

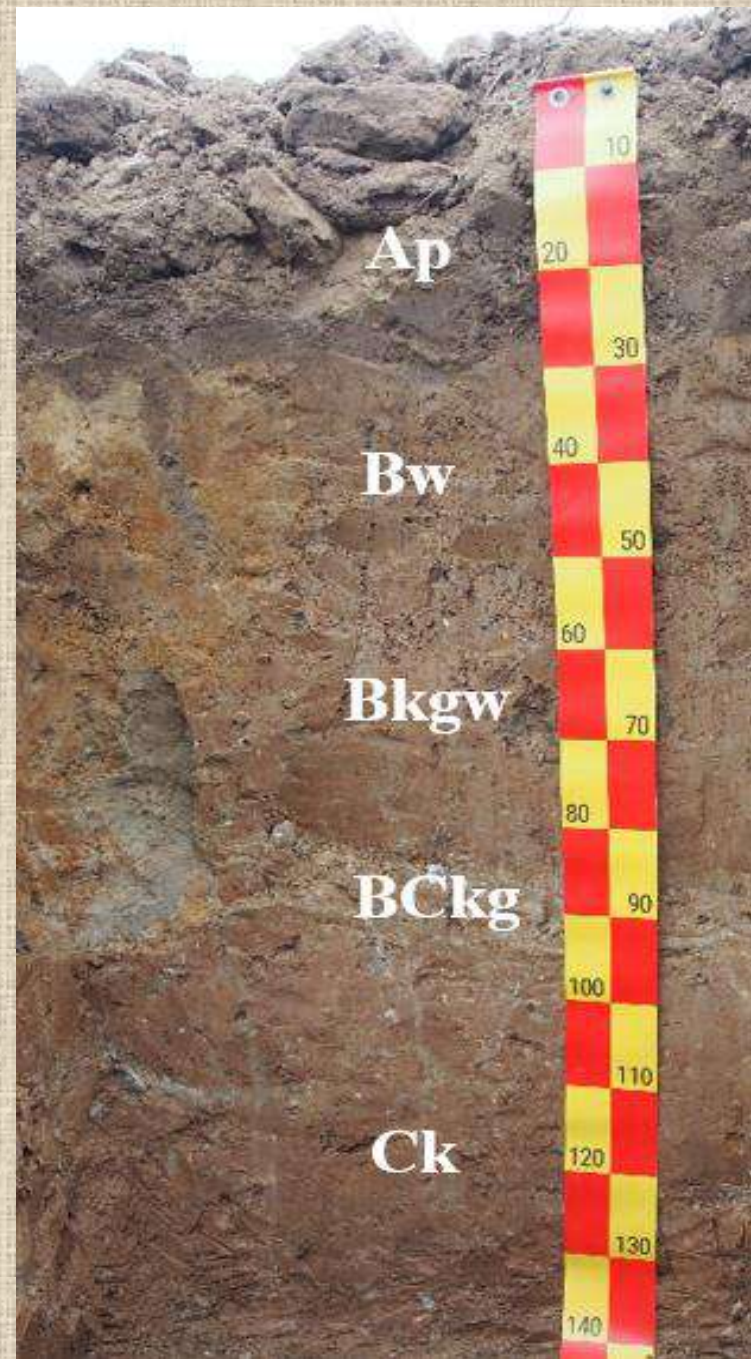
- ❖ klasifikacijos I lygyje — 12 SDV (grupės);
- ❖ klasifikacijos II lygyje — 46 SDV (pogrupiai);
- ❖ klasifikacijos III lygyje — 203 SDV;
- ❖ klasifikacijos IV lygyje — 12 SDV;
- ❖ fazės lygyje — 35 SDV.

Dirvožemio pavadinimo sudarymo pavyzdys

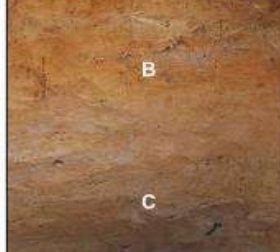
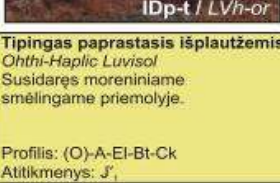
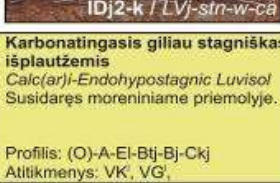
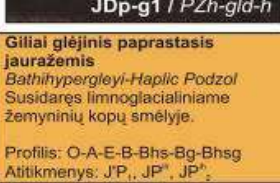
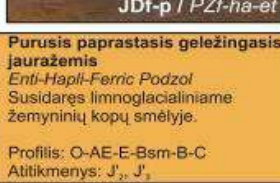
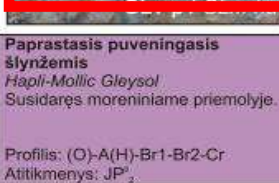
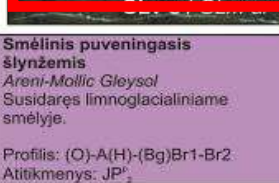
Pilnas lietuviškas dirvožemio
(žr. profilio sandarą nuotraukoje)
pavadinimas, papildytas
informacija apie jo
granuliometrinę sudėtį ir
dirvodarinės uolienos kilmę,
yra toks:

***vidutinio sunkumo priemolio
ant moreninio molio giliau
karbonatingas sekliai
glėjiškas rudžemis***

Kiekvienai dirvožemio grupei (t.y., sistematiniam vienetai) yra būdinga savita dirvožemio profilio sandara, kuri ir yra pagrindinė jų atpažinimo charakteristika.

Išplautžemiai (Luvisols)		Jaurazemiai (Podzols)		Šlynžemiai (Gleysols)	
Tipingas paprastas išplautžemis Ohthi-Haplic Luvisol Susidaręs moreniniame smėlingame priemolyje. Profilis: (O)-A-El-Bt-Ck Atitikmenys: J₁		Giliai glėjinis paprastas jaurazemis Bathihypergleyi-Haplic Podzol Susidaręs limnoglacialiniame žemyninių kopų smėlyje. Profilis: O-A-E-B-Bhs-Bg-Bhsq Atitikmenys: J₁^P, J₁^P, J₁^P		Paprastas puveningasis šlynžemis Hapli-Mollic Gleysol Susidaręs moreniniame priemolyje. Profilis: (O)-A(H)-Br1-Br2-Cr Atitikmenys: J₁^P	
Karbonatingasis giliau stagniškas išplautžemis Calc(ar)j-Endohypostagnic Luvisol Susidaręs moreniniame priemolyje. Profilis: (O)-A-El-Btj-Bj-Ckj Atitikmenys: VK, VG₁		Purusis paprastas geležingasis jaurazemis Enti-Hapli-Ferric Podzol Susidaręs limnoglacialiniame žemyninių kopų smėlyje. Profilis: O-AE-E-Bsm-B-C Atitikmenys: J₂, J₂		Smėlinis puveningasis šlynžemis Areni-Mollic Gleysol Susidaręs limnoglacialiniame smėlyje. Profilis: (O)-A(H)-(Bg)Br1-Br2 Atitikmenys: J₁^P	

Paveikslas: Lietuvos dirvožemių tipologiniai vienetai

(Ištrauka iš mokomoji priemonės „Lietuvos dirvožemiai“: <https://100lietuvoszemelapiu.lt/2020/09/27/zemelapis-mokomojoje-priemoneje-lietuvos-dirvozemiai/>)

Lietuvos dirvožemių klasifikacijos sisteminis “(at)pažinimo raktas”

Pradžiažemiai → kalkžemiai → rudžemiai →
išplautžemiai → palvažemiai → balkšvažemiai
→ smėlžemiai → jauražemiai → šlynžemiai
→ durpžemiai → salpžemiai → trašažemiai

Trumpas pradžiažemių grupės apibūdinimas

Jauni, gerai natūraliai drenuojami (automorfiniai) mineraliniai inicialiniai dirvožemiai, susidarantys smarkiai eroduotų kalvų šlaitų puriose sunkesnės granuliometrinės sudėties ar giliai iškastų karjerų įvairios granuliometrinės sudėties mineralinėse uolienose ir neturintys glėjiškumo savybių iki 50 cm gylio nuo paviršiaus.

Pradžiažemiai (Regosols)		
Paprastasis karbonatingasis pradžiažemis Hapli-Calcaric Regosol Susidaręs moreniniame priemolyje. Profilis: ACK-Ck Atitikmenys: N^o, N^o	Tipingas pasotintasis pradžiažemis Orthi-Eutric Regosol Susidaręs moreniniame priemolyje. Profilis: (AB)B-C(Ck) Atitikmenys: N^o, N^o	Paprastasis karbonatingasis pradžiažemis (giliai nukastas) Hapli-Calcaric Regosol Susidaręs fluvio-glacialiniame žvyre. Profilis: (BCK)-Ck Atitikmenys: N^o

Skiriami pagal pilkšvąjį diagnostinį horizontą, neturi durpiškojo ar rudžeminio horizonto. Jie užima $\approx 0,4\%$ dirvožemio dangos, daugiausia paplitę Rytų ir Pietryčių kalvotame reljefe bei Žemaitijos kalvų stačiuose šlaituose, jie labai mažo humusingumo ir derlingumo.

Kadangi beveik visi Lietuvos pradžiažemiai išskirti vandeninės erozijos paveiktuose kalvų šlaituose, todėl vienareikšmiškai juose reiktų auginti daugiameses žoles ar apželdinti mišku.

Lietuvos dirvožemiai

(J. Volungevičius, P. Kavaliauskas, 2012)

Palyginkime, kuri lauko dalis naudojama racionaliau?

Trumpas kalkžemių grupės apibūdinimas

Kalkžemiai (Leptosols)

KDc-d / LPq-do

Dolomitinis uolinis kalkžemis
Dolomiti-Lithic Leptosol
Susidaręs ant kietų karbonatingų uolienų, plonu sluoksniu užklotame moreniniame priemolyje.

Profilis: (O)-Ak-Bk-Rk
Atitikmenys: VK, VK

KDc-gy / LPq-gy

Gipsinis uolinis kalkžemis
Gypsi-Lithic Leptosol
Susidaręs ant kietų gipsingų uolienų, plonu sluoksniu uklotame moreniniame priemolyje.

Profilis: (O)-(A)(Ak)-Bk-Rk
Atitikmenys: VK, N

*Tai dirvožemiai, kuriuose kieta karbonatinga (k) uoliena ar karbonatingoji medžiaga, ar karbonatingas žvyras prasideda 25–30 cm nuo paviršiaus. Taigi, kalkžemių grupės dirvožemiai yra menkai išsivystę, seklaus profilio, turi pilkšvąjį ar puveninį (miške) **A** diagnostinį horizontą. Kalkžemių, kaip pavienių nedidelių plotelių yra apie Biržus, Pasvalio (Mūšos slėnyje), Pakruojo, Joniškio (apie Žagarę, Skaisgirį) rajonuose.*

*Kalkžemiuose geriau auga seklios šaknų sistemos kultūriniai augalai – javai, žolės. Gipsiniuose uoliniuose kalkžemiuose, dėl pavojaus užteršti cheminėmis medžiagomis gruntinį vandenį, **rekomenduojama taikyti ekologinio žemės ūkio technologijas.***

Lietuvos dirvožemiai

(J. Volungevičius, P. Kavaliauskas, 2012)

Trumpas rudžemių grupės apibūdinimas

Rudžemiai (Cambisols)

1
IDK-p / LVk-ha
Sekliai karbonatingasis
rudžemis
Epicalcaric Cambisol
Susidaręs moreniniame priemolyje.

Profilis: (O)-A-Bkw-Bk-Ck
Atitikmenys: VK, VK', VK''

2
IDK-g1 / LVk-gld-h
Giliai glėjinis karbonatingasis
rudžemis
Bathihypergleyic-Epicalcaric
Cambisol
Susidaręs moreniniame priemolyje.

Profilis: (O)-A-Bkw-Ck(Ckg)-Ckr
Atitikmenys: VG', VG''

3
RDg5-y / CMg-n-h-fv
Deliuvinis giliau glėjinis rudžemis
Fluvi-Endohypergleyic Cambisol
Susidaręs deliuviniame priemolyje.

Profilis: (O)-IAg-IIAg-Bgw(Bkg)
Atitikmenys: DG

Susidarę Vidurio žemumoje ir kitose aukštesnėse vietose, užimantys **≈17% dirvožemio dangos**. Tai – menkai diferencijuoto profilio dirvožemiai, išsivystę purioje vidutiniškai sudūlėjusioje dirvodarinėje uolienoje, turintys **rudžeminį Bw** diagnostinį horizontą ir neturintys glėjiškumo savybių iki 50 cm gylio nuo paviršiaus. Jie dažniausiai būna artimos neutraliai ar rūgštokos reakcijos ($\text{pH} > 5,6$), humusingi ($> 3\%$), turi daug augalams reikalingų maisto medžiagų. Neretai sausintini. **Tai našiausi Lietuvos dirvožemiai.** Tačiau, pernelyg intensyviai ūkininkaujant, juose humuso sumažėja iki 1,5–1,6 proc. Todėl, sėjomainos rotacijoje didesnę dalį turėtų užimti daugiametės žolės bei vienmečiai, ypač ankštiniai, augalai.

Lietuvos dirvožemiai

(J. Volungevičius, P. Kavaliauskas, 2012)

Trumpas išplautžemių grupės apibūdinimas

Išplautžemiai (*Luvisols*)

Tipingas paprastas išplautžemis
Ohthi-Haplic Luvisol
Susidaręs moreniniame priemolyje.

Profilis: (O)-A-EI-Bt-Ck-Ckg
Atitikmenys: J'

Karbonatingasis giliau stagniškas
išplautžemis
Calc(ar)i-Endohypostagnic Luvisol
Susidaręs moreniniame priemolyje.

Profilis: (O)-A-EI-Btj-Bj-Ckj
Atitikmenys: VK, VG'

Didžiausią šalies dirvožemio dangos dalį (≈21%) užima dirvožemiai, kurių iliuviniame moliuotajame Bt horizonte susikaupia iš viršutinio eliuvinio El horizonto išplautos druskos ir molio dalelės. Jų kiekis gilesniuose iliuvinio horizonto sluoksniuose didėja nuosekliai, o ne staigiai ties viena riba. Būna karbonatingieji, paprastieji, pajaureję, stagniniai ir glėjiškieji ar giliau glėjiniai. Jie daugiausia paplitę Žemaičių aukštumos rytuose ir Aukštaičių aukštumos vakaruose, kur mažesnis dirvodarinių uolienu karbonatingumas, yra vidutinio humusingumo (2--3%), mažo rūgštumo ar rūgštokos reakcijos (pH 5--6). Neretai sausintini ir kalkintini.

Išplautžemiai yra derlingi dirvožemiai, juose gerai auga visi kultūriniai augalai.

Sėkliai nepasotintas palvažemis

Epidystic Planosol

Susidaro dvinarėse nuogulose:
limnoglacialiniame smėlyje ant
morenio priemolio.

Profilis: (O)A-B1-B2-Ej-2C

Atitikmenys: J₁, J₂, J₃, (J₁), J₂, J₃

Trumpas palvažemių grupės apibūdinimas

Dirvožemiai, susidarę esant sezoniniam paviršiniam užmirkimui lygiame ar įdubusiame reljefe ir turintys jaurinį horizontą ir stagniškumo savybių, susijusių su sunkios granuliometrinės sudėties paklojine dirvodarine uoliena, užima $\approx 1,5\%$ dirvožemio dangos. Jų išskirtinis bruožas – ryškus ir staigus granuliometrinės sudėties pasunkėjimas, sudarantis laikiną vandensparą ir sukeliantis periodišką virš jos esančių dirvožemio horizontų užmirkimą.

Dažniausiai jie susidaro limnoglacialinėse lygumose, kurioms būdingos labai kontrastiškos granuliometrinės sudėties nuosėdos. Daugiau paplitę Kauno apskrityje ir priešpaskutinio apledėjimo zonoje, Šalčininkų rajone. Aptinkami kartu su išplautžemiais, balkšvažemiais.

Palvažemių natūralusis derlingumas yra mažesnis už rudžemių, išplautžemių ir balkšvažemių, bet didesnis už smėlžemių ir jaurazemių.

Trumpas balkšvažemių grupės apibūdinimas

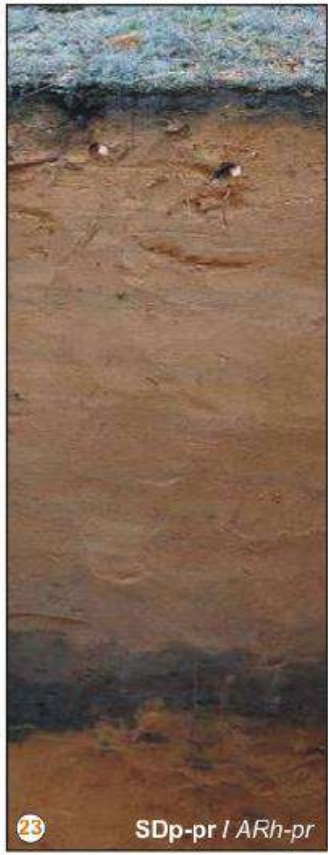
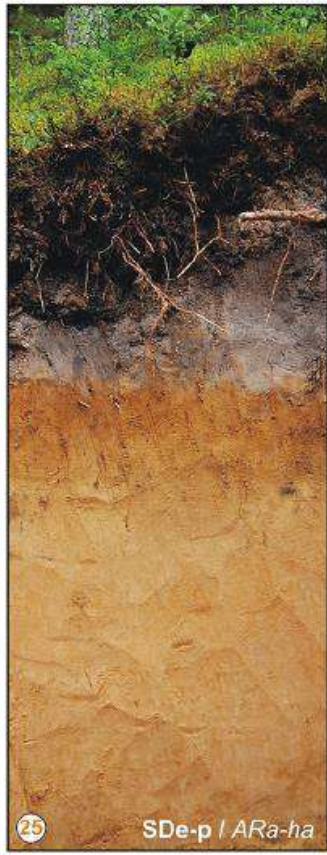
Balkšvažemiai (Albeluvisols)				
6 JIb2 / ABe-o	7 JIb2 / ABe-o	8 JIn2 / ABd-o	9 JIj6-n / ABj-w-dy	10 JIj8-n / ABg-p-w-dy
Tipingas pasotintas balkšvažemis <i>Orthiutric Albeluvisol</i> Susidaro duginių moreninių darinių priemolyje.	Tipingas pasotintas balkšvažemis <i>Orthiutric Albeluvisol</i> Susidaro pakraštinių moreninių darinių priemolyje.	Tipingas nepasotintas balkšvažemis <i>Orthi-Dystic Albeluvisol</i> Susidaro pakraštinių moreninių darinių priemolyje.	Nepasotintas stagniškas balkšvažemis <i>Dystri-Hypostagnic Albeluvisol</i> Susidaro pakraštinių moreninių darinių priemolyje.	Nepasotintas sekliai glėjiškas balkšvažemis <i>Dystri-Epihypogleyic Albeluvisol</i> Susidaro pakraštinių moreninių darinių priemolyje.
Profilis: O-A-EI-EIBt-B-Ck Alitikenys: J ₁ ⁺ , J ₂ ⁺ , J ₃ ⁺	Profilis: O-A-EI-EIBt-B-Ck Alitikenys: J ₁ ⁺ , J ₂ ⁺ , J ₃ ⁺	Profilis: (O)-A-EI-EIRt-B-C Alitikenys: J ₁ ⁺ , J ₂ ⁺	Profilis: (O)-A-EIj-EIBt-B-C Alitikenys: J ₁ ⁺ , J ₂ ⁺ , JP ₁ ⁺ , JP ₂ ⁺	Profilis: (O)-A-EI-EIBt-Bg-C-2C Alitikenys: JP ₁ ⁺ , JP ₂ ⁺

Dirvožemiai, turintys balkšvaliežuviškumo diagnostinę savybę ir moliuotąjį Bt horizontą. Balkšvaliežuviškumu pasižymi jaurinis horizontas, liežuvių forma įsiterpiantis į moliuotąjį iliuvinį horizontą. Skiriami pasotintieji ir nepasotintieji bazėmis, stagniniai ir glėjiškieji ar giliau glėjiniai. Užima ≈20,4% šalies dirvožemio dangos, labiausiai paplitę Baltijos ir Žemaičių aukštumose. Jie mažo ar vidutinio humusingumo (1—2,5%), vidutinio rūgštumo ar labai rūgštūs (pH 4—5), neturtingi maisto medžiagų, dažnai kalkintini ir sausintini. Apibendrinant galima tvirtinti, kad dažnokai šalyje aptinkamus balkšvažemius reikia priskirti prie vidutiniškai derlingų dirvožemių.

Trumpas smėlžemių grupės apibūdinimas

Smėlžemiai (Arenosols)

23 SDp-pr / ARh-pr Primityvusis paprastas smėlžemis Prot-Haplic Arenosol Susidaręs kontinentinių kopų smėlyje. Profilis: (O)-A-(B)-C Atitikmenys: J', J''N	24 SDp-n-g0-ra / ARh-dy-gld-w-ru Giliai glėjiškas nepasotintas paprastas raudonasis smėlžemis Bathypogleyi-Dystri-Haplic-Rubi Arenosol Susidaręs limnoglacialiniame smėlyje. Profilis: O-A-B1-B2-B3fg-B4g Atitikmenys: J', J''₂	25 SDe-p / ARa-ha Paprastas pajaurėjęs smėlžemis Hapli-Albic Arenosol Susidaręs limnoglacialiniame smėlyje. Profilis: O-AE-E-B-C Atitikmenys: J'₁

Apie 11,9% šalies dirvožemio dangos užima menkai ar vidutiniškai išsivystę, daugiau kaip 100 cm storio smėlio, smulkaus ar vidutinio stambumo žvyro dirvožemiai. Jie būna karbonatingieji, rudžemiškieji, paprastieji, pajaurėję ir glėjiškieji ar giliau glėjiniai. Jų ūkinė vertė menka. Didžiausi jų plotai yra Dzūkijos fluvio-glacialiniuose ir pajūrio eoliniuose smėlynuose.

Žemdirbystėje naudotini gausiau maisto medžiagų augalams turintys karbonatingieji ir rudžemiškieji smėlžemiai. Tačiau ir čia sausringais vegetacijos laikotarpiais gaunami maži, dažniausiai bulvių ir javų, derliai.

Trumpas jaurazemių grupės apibūdinimas

Jaurazemiai (Podzols)

14 JDg0-ih / PZg-gld-w-et
Purusis giliai glėjiškas jaurazemis
Enti-Endohypogleyic Podzol
Susidaręs limnoglacialiniame smėlyje ant aleurito.

Profilis: O-A-E-Bhs-Bg-Cg
Atitikmenys: J₁, J_P₁

15 JDj6-v / PZj-st-w-his
Puveningasis giliau stagniškas jaurazemis
Sapri-Hypostagnic Podzol
Susidaręs limnoglacialiniuose smėlyje ant molio.

Profilis: (O)-A-E-Bhs-B-Br-2C
Atitikmenys: JP₁, JP₂

16 JDg9-v / PZg-p-his
Puveningasis durpinis sekliai glėjinis jaurazemis
Saprihisti-Ephihypergleyic Podzol
Susidaręs limnoglacialiniuose smėlyje ant molio.

Profilis: O1-O2-A-E-Bhsg-Bsmg-C-2C
Atitikmenys: J_P₂, JP₁, J_P₂, J_P₃

Priskirti dirvožemiai, kuriems būdingas intensyvus pirminių ir antrinių mineralų dūlėjimas, tirpių dūlėjimo produktų, humuso išplovimas iš viršutinių horizontų bei jaurinio ir iliuvinio humusinio geležingojo diagnostinio horizonto susidarymas. Pastarasis slūgso po jauriniu, puveninguoju durpiniu, durpėtuoju ar pilkšvuoju horizontu. Susidaro nakarbonatingose, dažniausiai lengvos granuliometrinės sudėties dirvodarinėse uolienose. Humuso mažai, jis yra fulvatinės sudėties. Įvairaus dydžio jaurazemių plotai ($\approx 6,7\%$ dirvožemio dangos) yra šalia smėlžemių fliuvioglacialiniuose ir eoliniuose smėlynuose. Tai nederlingas miško dirvožemis, visai netinkamas žemės ūkio augalams auginti.

Lietuvos dirvožemiai

(J. Volungevičius, P. Kavaliauskas, 2012)

Trumpas šlynžemių grupės apibūdinimas

Šlynžemiai (Gleysols)

17
Sėkliai nepasotintas šlynžemis
Epidystic Gleysol
Susidaręs moreniniame priemolyje ant durpės.

Profilis: O-IAr-IIAr-H
Atitikmenys: DG₂

18
Paprastasis puveningasis šlynžemis
Hapli-Mollic Gleysol
Susidaręs moreniniame priemolyje.

Profilis: (O)-A(H)-Br1-Br2-Cr
Atitikmenys: JP^o₂

19
Smėlinis puveningasis šlynžemis
Areni-Mollic Gleysol
Susidaręs limnoglacialiniame smėlyje.

Profilis: (O)-A(H)-(Bg)Br1-Br2
Atitikmenys: JP^o₂

Apie 8,6% šalies dirvožemio dangos užima dirvožemiai, susidarę negiliai slūgsančio gruntinio arba pritekančio į reljefo pažemėjimus vandens poveikyje ir turintys ryškią glėjiškumo diagnostinę savybę po humusiniais mineraliniais ar organiniais horizontais, pasireiškiančią daugiau kaip 50% jo masės. Priemolio šlynžemiuose dažnai gausu Fe-Mn koncentracijų, dėl oro trūkumo trivalentė geležis redukuojasi į divalentę ir jų profilis tampa murzinos, žalsvai melsvos spalvos. Randami nedideliais ploteliais žemiausiose reljefo vietose, įdubimuose.

Prieš naudojant žemės ūkio reikmėms, tokius dirvožemius reikia sausinti, intensyviai drenuoti.

Lietuvos dirvožemiai

(J. Volungevičius, P. Kavaliauskas, 2012)

Trumpas durpžemių grupės apibūdinimas

Durpžemiai
(Histosols)

Gilieji tarpinės pelkės durpžemiai
Bathiterri-Fibric Histosol
Susidaręs tarpukalvių įdubime,
organogeninėse nuogulose.

Profilis: O-IH-IIH-IIIH-2Cr
Atitikmenys: P₁

Dirvožemiai, paviršiuje turintys storesnį už 40 cm šviežios ar dalinai susiskaidžiusios organinės medžiagos durpinį H diagnostinį horizontą. Jie turi daugiau kaip 12% organinės C arba daugiau kaip 20% organinės medžiagos. Užima ≈9,5% dirvožemio dangos įvairiose šalies vietose.

Žemės ūkio reikmėms tiesiogiai
naidotini tik žemapelkės durpžemiai!

Trumpas salpžemių grupės apibūdinimas

Salpžemiai (*Fluvisols*)

Giliau glėjiniai pasotintieji salpžemiai
Endohypergley-Eutric Fluvisol
 Susidaręs salpos senvaginėje dalyje, vaginiame aliuvyje.

Profilis: (O)-ACg
 Atitikmenys: AG₂, A, G₂

Skliai nepasotintieji salpžemiai
Epidystric Fluvisol
 Susidaręs viršsalpinėje terasoje, dugniniame aliuvyje.

Profilis: (O)-AC
 Atitikmenys: A'

Upių slėnių, rečiau marių, ežerų ar jūros pakrančių aliuvinėse sąnašose susidarę dirvožemiai. Jie turi aliuvinę diagnostinę medžiagą, kurios storis nuo paviršiaus neplonesnis už 50 cm. Šalyje užima ≈3% dirvožemio dangos, daugiausia jų Nemuno slėnyje ir deltoje.

Šie dirvožemiai turi didelį potencialų derlingumą. Dauguma salpžemių natūraliai apaugę arba apsėti daugiametėmis pašarinėmis pievų žolėmis, sistemingai naudojami (ar galima naudoti) šienavimui bei gyvulių ganymui. Tiek ekonominiu, tiek ekologiniu požiūriu tai racionaliausias ūkininkavimo būdas juose.

Lietuvos dirvožemiai

(J. Volungevičius, P. Kavaliauskas, 2012)

Trumpas trašąžemių grupės apibūdinimas

Atskira grupė skiriami antropogeniniai dirvožemiai, veikiami ar pakeisti žmogaus ūkinės veiklos. Jų savybės priklauso nuo sukultūrinimo lygio, jais gali būti įvairios genezės dirvožemiai. Lietuvoje jų nedaug, skiriami giliai ariami, įmėžtieji ir miesto.

Trašąžemiai (Anthrosols)			
35 RDn-y / Cmd-fv Deliuvinis nepasotintasis trašąžemis <i>Fluvi-Dystic Anthrosol</i> Susidaręs deliuviniame smėlyje. Profilis: (O)-IA1-IIA1-III A1 Atitikmenys: D	36 TDm-t / ATu-tr Trašąžeminis miesto trašąžemis <i>Terri-Urbic Anthrosol</i> Susidaręs senose gyvenvietėse storame trašios žemės sluoksnyje. Profilis: (O)-IA-IIA-C Atitikmenys: N^o	37 TDm-o / ATu-sp Šluokšlyninis miesto trašąžemis <i>Spoli-Urbic Anthrosol</i> Susidaręs supillose statybinės, pramoninės bei kitos antropogeninės kilmės nuogulose. Profilis: (O)-AC Atitikmenys: N^o	38 TDm-o-ec / ATu-sp-ec Ekranuotas šluokšlyninis miesto trašąžemis <i>Ecran-Urbic Anthrosol / Ecranozem</i> Susidaręs supillose statybinės, pramoninės bei kitos antropogeninės kilmės nuogulose. Profilis: (O)-AC Atitikmenys: N^o

Lietuvos dirvožemių danga yra labai nevienalytė

Lietuvos dirvožemių paplitimo seka (*mažėjančia tvarka*):

lšplautžemiai → balkšvažemiai → rudžemiai
→ smėlžemiai → durpžemiai → šlynžemiai
jauražemiai → salpžemiai → palvažemiai →
pradžiažemiai → kalkžemiai → trašąžemiai

Dirvožemių paplitimo seka Alytaus r. sav. (*mažėjančia tvarka*):

lšplautžemiai → smėlžemiai → balkšvažemiai
→ durpžemiai → šlynžemiai → rudžemiai →
palvažemiai → pradžiažemiai → salpžemiai
→ jauražemiai → kalkžemiai → trašąžemiai?

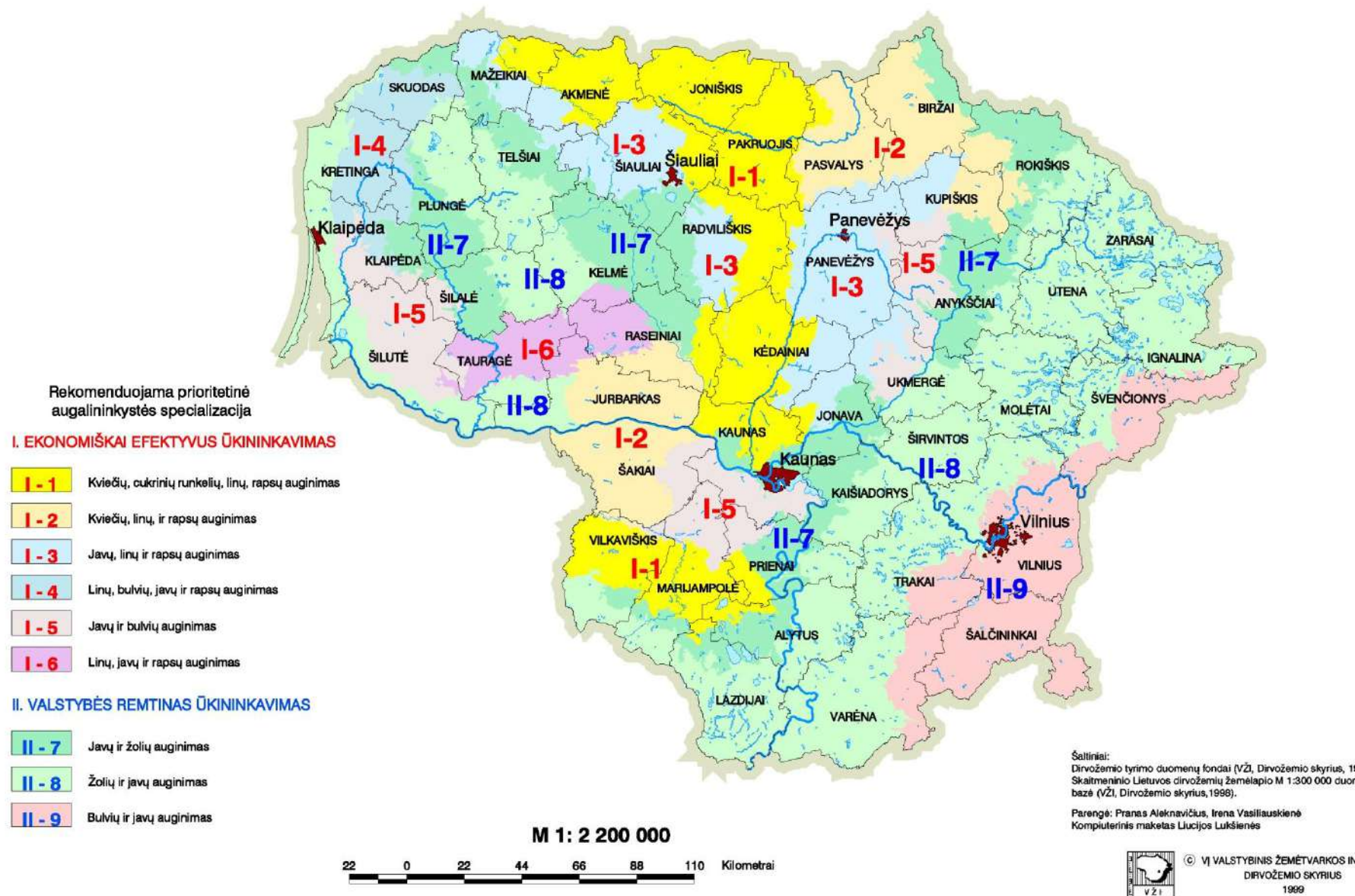

Agrogamybinis dirvožemių grupavimas –

tai apibrėžtos teritorijos dirvožemių siejimas į tam tikras grupes pagal agronominės vertės ir reikiamų melioracijos priemonių tapatumą. Dirvožemiai į agrogamybines grupes skirstomi remiantis **2 skirtingais požiūriais:**

- pirmu atveju į vieną grupę patenka dirvožemiai, kurių **panašios fizikinės, fizikinės–cheminės ir cheminės savybės** bei tie, kuriems **reikia tų pačių melioracijos ir apsaugos priemonių**. Čia visiškai neatsižvelgiama į auginamų žemės ūkio augalų rūšį;

- antru atveju dirvožemiai skirstomi į agrogamybines grupes **pagal jų savybių tinkamumą atskiriems žemės ūkio augalams augti**. Taip gali būti išskirta dirvožemių grupė, labiausiai tinkama javams, bulvėms, linams, medvilnei, ryžiams, cukriniams runkeliams, saulėgrąžoms, liucernoms ir kitiems augalams auginti.

15.6 pav. Lietuvos Respublikos žemės ūkio paskirties teritorijų rekomenduojama augalininkystės plėtotės schema.

Žemės ūkio paskirties žemės vertinimas – tai skirtingų dirvožemių derlingumo palyginimas

- Kadangi **1999 m. buvo priimta nauja Lietuvos dirvožemių klasifikacija**, suderinta su pasaulio dirvožemių legenda, o potencialusis ir efektyvusis dirvožemio derlingumai ekonominiu požiūriu yra santykiniai dydžiai, nulemti laikmečio agrotechnikos lygio ir nuolatos kinta, todėl dirvožemio santykinio derlingumo (našumo) vertinimo metodika buvo pakeista naujesne, tobulesne (**Patvirtinta ž. ū. ministro 2007-07-31 d. įsakymu Nr. 3D-359**)
- Rengiant pastarąją, buvo pasinaudota 1971–2005 m. Lietuvos žemdirbystės instituto Agrocheminių tyrimo centro šalies ūkių gamybiniuose plotuose vykdytų tikslųjų tręšimo lauko bandymų bei kitų mokslo, studijų ir gamybos institucijų (Lietuvos žemdirbystės instituto filialų ir bandymų stočių, Lietuvos žemės ūkio universiteto Bandymų stoties, Lietuvos žemės ūkio universiteto Vandens ūkio instituto, Valstybinio žemėtvarkos instituto ir kt.) tyrimų duomenimis.

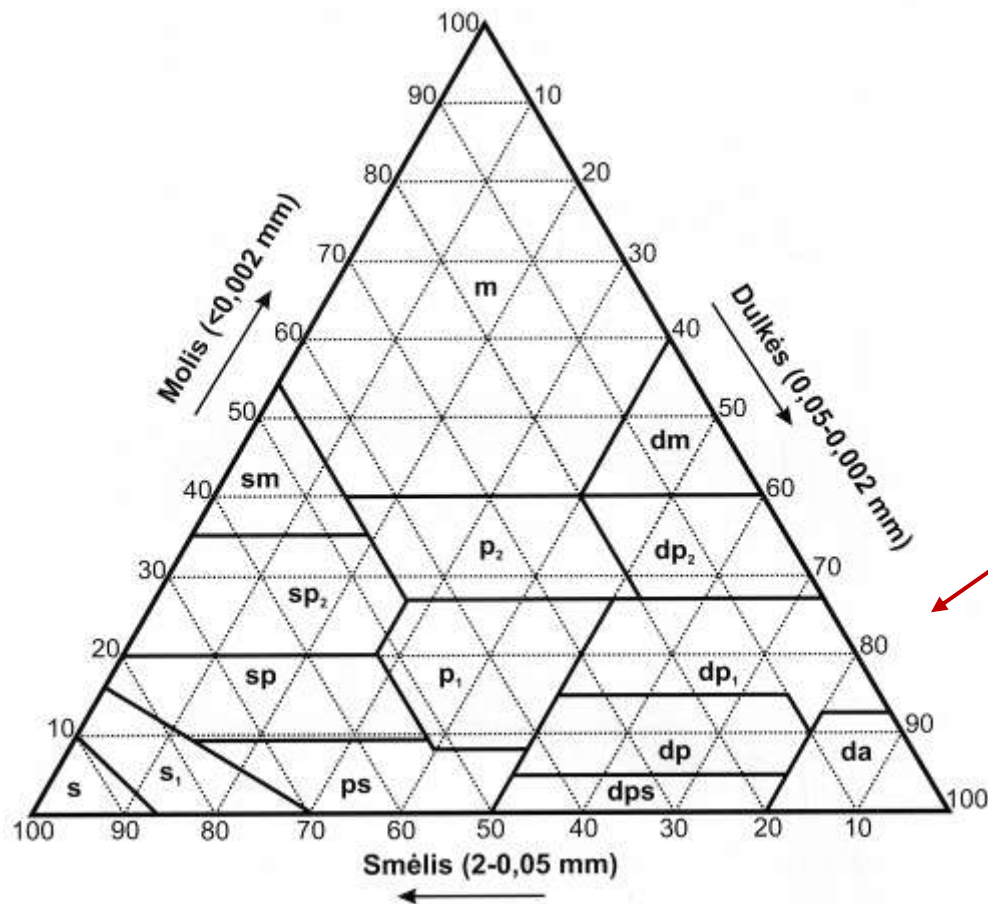
Žemės našumo vertinimo metodikos pagrindinės dalys:

Baziniam žemės našumui (derlingumui) balais nustatyti pirmiausia iš bendrojo Lietuvos dirvožemių klasifikacinio sąrašo išskirtos 55 dirvožemių grupės pagal I, II, III ir fazės lygmens sistematinius vienetus.

Vėliau šios grupės, pagal dirvožemių morfologinių požymių panašumą, buvo sujungtos į stambesnius vienetus - *20 dirvožemio grupių.*

Iš esamo dirvožemio
granulimetrinės
sudėties sąrašo
sudarytos
sustambintos
granulimetrinės
sudėties grupės
(viso 8 grupės).

Pav. Smėlio, dulkių ir molio dalelių frakcijų santykinis kiekis įvairios granulimetrinės sudėties Lietuvos dirvodarinėse uolienose ir dirvožemiuose (J. Grybausko ir J. Juodžio modifikacija, 1998 m.):

s – smėlis; *s*₁ – rišlus smėlis; *ps* – priemolis; *sp* – smėlingas lengvas priemolis; *sp*₂ – smėlingas sunkus priemolis; *p*₁ – vidutinio sunkumo priemolis; *p*₂ – sunkus priemolis; *dps* – dulkiškas priemolis, *da* – dulkės (aleuritai); *dp* – dulkiškas lengvas priemolis; *dp*₁ – dulkiškas vidutinio sunkumo priemolis; *dp*₂ – dulkiškas sunkus priemolis; *sm* – smėlingas molis; *dm* – dulkiškas molis; *m* – molis.

Lietuvos dirvožemių bazinis žemės našumo balas

Dirvožemių sisteminiai vienetai	Melio- racijos būklė	Dirvožemio granulimetrinė sudėtis								
		smėliai		priesmėliai		lengvi priemoliai		vidutinio sunkumo priemoliai, moliai		dur pės
		gi- lūs	giliau prie- mo- liai	smė- lingi	dul- kiški	smė- lingi	dul- kiški	smė- lingi	dul- kiški	
1. Rudžemiai, karbonatingieji išplautžemiai				55	56	57	58	58	60	
2. Glėjiškieji rudžemiai, glėjiškieji karbonatingieji išplautžemiai	Dre- nuota			53	54	55	56	55	57	
	Nedre- nuota			39	39	38	38	36	36	
3. Paprastieji, pajaurėję išplautžemiai				48	50	50	52	50	52	
4. Glėjiškieji paprastieji, pajaurėję išplautžemiai	Dre- nuota			47	48	48	49	49	50	
	Nedre- nuota			33	33	34	33	33	34	

Lietuvos dirvožemių bazinis žemės našumo balas

Dirvožemių sisteminiai vienetai	Melio- racijos būklė	Dirvožemio granulimetrinė sudėtis								
		smėliai		priesmėliai		lengvi priemoliai		vidutinio sunkumo priemoliai, moliai		Dur- pės
		Gi- lūs	giliau prie- moliai	smė- lingi	dul- kiški	smė- lingi	dul- kiški	smė- lingi	dul- kiški	
4a. Palvažemiai			33							
5. Balkšvažemiai				42	43	43	44	43	44	
6. Glėjiškieji Balkšvažemiai	Drenuota			41	42	42	43,0	43	44	
	Nedrenuota			29,0	29	29	30	29	30	
7. Smėlžemiai		28								
8. Glėjiškieji smėlžemiai	Drenuota	30								
	Nedrenuota	24								

Lietuvos dirvožemių bazinis žemės našumo balas

Dirvožemių sisteminiai vienetai	Melio- racijos būklė	Dirvožemio granulimetrinė sudėtis									
		smėliai		priesmėliai		lengvi priemoliai		vidutinio sunkumo priemoliai, moliai		durpės	
		Gi- lūs	Gi- liau prie- mo- liai	smė- lingi	dul- kiški	smė- lingi	dul- kiški	smė- lingi	dul- kiški		
10. Puveningieji, durpiškieji šlynžemiai	Drenuo- ta									<u>d- pv</u> s- ps 34	<u>d- pv</u> p- m 39
	Nedre- nuota									18	21
11. Žemapelkės dirvožemiai	Drenuo- ta									42	
	Nedrenu- ota									22	
12. Tarpinės pelkės dirvožemiai	Drenuo- ti									22	
	Nedre- nuota									11	

Lietuvos dirvožemių bazinis žemės našumo balas

[illegible]

Lietuvos dirvožemių bazinis žemės našumo balas

Dirvožemių sisteminiai vienetai	Melio- racijos būklė	Dirvožemio granulimetrinė sudėtis								
		smėliai		priesmėliai		lengvi priemoliai		vidutinio sunkumo priemoliai, moliai		dur pės
		gi- lūs	Gi- liau prie- mo- liai	smė- lingi	dul- kiški	smė- lingi	dul- kiški	smė- lingi	dul- kiški	
16. Uoliniai kalkžemiai				37	38	39	40	39	41	
17. Žvyriniai kalkžemiai		29		32						
18. Trąšažemiai	Dre- nuota			60	62	62	63	62	64	
	Nedre- nuota									
19. Menkai eroduoti		21		36	37	37	38	39	40	
20. Vidutiniškai eroduoti		13		22	23	23	24	22	23	

Duomenys rodo, kad didžiausias bazinis žemės našumas yra **trąšažemių** (*Anthrosols*) – 60–64 balai, **neįmirkusių rudžemių** (*Cambisols*) ir **karbonatingųjų išplautžemių** (*Calcaric Luvisols*) – 58–60 balų, o mažiausias – nedrenuotų karbonatingųjų ir pasotintųjų šlynžemių (*Gleysols*) – 15 balų. Durpžemių (*Histosols*) bazinis našumas kinta nuo 42 drenuotose žemapelkėse iki 11 – nedrenuotose tarpinėse pelkėse.

Bazinis žemės našumo balas koreguojamas taikant pataisos koeficientus dėl skirtingų dirvožemio armens agrocheminių savybių (pHKCl, fosforingumo judriojo P_2O_5 ir kalingumo judriojo K_2O), akmenuotumo, dirvožemio dangos įvairovės (*margumo*) ir agroklimato sąlygų.

Bazinio žemės našumo balo koregavimui buvo išvesti/nustatyti tokie pataisos koeficientai:

- ❖ dėl pH (0,80-1,0);
- ❖ dėl dirvožemio fosforingumo (0,85-1,11);
- ❖ dėl dirvožemio kalingumo (0,87-1,08);
- ❖ Dėl dirvų akmenuotumo (0,90-1,0);
- ❖ dėl dirvožemio margumo (0,90-1,04);
- ❖ dėl klimato sąlygų (0,93-1,05).

Pavyzdys: pataisos koeficientai dirvožemio našumo
balą koreguoti dėl armens pH_{KCl} , išskyrus smėlius

Dirvožemio rūgštumo grupės					
I	II	III	IV	V	VI
pH_{KCl}					
4,5 ir <	4,5–5,0	5,1–5,5	5,6–6,0	6,1–6,5	> 6,5
Pataisos koeficientai					
0,80	0,90	0,95	1,00	1,00	1,00

Pavyzdys: pataisos koeficientai dirvožemio našumo balą koreguoti dėl judriojo fosforo ir judriojo kalio kiekio armenyje, išskyrus smėlius

Sąlyginė dirvožemio fosforingumo ir kalingumo grupė				
I	II	III	IV	V
Armens fosforingumas judriojo fosforo ir kalingumas judriojo kalio, mg kg ⁻¹				
50 ir <	51–100	101–150	151–200	> 200
Pataisos koeficientai dėl armens fosforingumo				
0,85	0,92	1,00	1,05	1,11
0,89		1,03		
	0,96		1,08	
Pataisos koeficientai dėl armens kalingumo				
0,87	0,93	1,00	1,05	1,08
0,90		1,02		
	0,97		1,06	

Pataisos koeficientai dėl dirvožemio dangos margumo

Dirvožemio dangos margumas	Pataisos koeficientai
Labai marga dirvožemio danga	0,90
Marga dirvožemio danga	0,95
Margoka dirvožemio danga	1,0
Vienoda dirvožemio danga	1,02
Labai vienoda dirvožemio danga	1,04

Dirvožemio našumo balo pataisos koeficientai dėl laukų akmenuotumo

Akmenuotumo klasė	Pataisos koeficientai
neakmenuota	1,00
I akmenuotumo grupė (iki 10 m ³ ha ⁻¹)	0,98
II akmenuotumo grupė (10–25 m ³ ha ⁻¹)	0,95
III akmenuotumo grupė (virš 25 m ³ ha ⁻¹)	0,90

Pastaba. Limnoglacialinės kilmės dirvožemiai ir durpžemiai priskiriami neakmenuotiems dirvožemiams.

Žemės našumo balo pataisa dėl klimato sąlygų administraciniuose rajonuose

Eil. Nr.	Apskritis, savivaldybė	Koeficientų reikšmės (nuo – iki)	Eil. Nr.	Apskritis, savivaldybė	Koeficientų reikšmės (nuo – iki)
1.	Alytaus apskr.		6.	Šiaulių apskr.	
1.	Alytaus m. sav.	1,020	1.	Akmenės r. sav.	0,970 – 0,978
2.	Alytaus r. sav.	1,016 – 1,035	2.	Joniškio r. sav.	0,967 – 0,989
3.	Druskininkų sav.	1,040 – 1,051	3.	Kelmės r. sav.	0,951 – 0,990
4.	Lazdijų r. sav.	1,010 – 1,043	4.	Pakruojo r. sav.	0,962 – 0,985
5.	Varėnos r. sav.	1,029 – 1,052	5.	Radviliškio r. sav.	0,970 – 0,998
2.	Kauno apskr.		6.	Šiaulių m. sav.	0,972
1.	Birštono sav.	1,017 – 1,024	7.	Šiaulių r. sav.	0,961 – 0,979
2.	Jonavos r. sav.	1,011 – 1,027	7.	Tauragės apskr.	
3.	Kaišiadorių r. sav.	1,006 – 1,028	1.	Jurbarko r. sav.	1,018 – 1,042
4.	Kauno m. sav.	1,042	2.	Pagėgių sav.	1,026 – 1,039
5.	Kauno r. sav.	1,028 – 1,045	3.	Šilalės r. sav.	0,948 – 0,976
6.	Kėdainių r. sav.	1,001 – 1,035	4.	Tauragės r. sav.	0,991 – 1,033
7.	Prienų r. sav.	1,014 – 1,035	8.	Telšių apskr.	
8.	Raseinių r. sav.	0,982 – 1,036	1.	Mažeikių r. sav.	0,959 – 0,984
3.	Klaipėdos apskr.		2.	Plungės r. sav.	0,931 – 0,962
1.	Klaipėdos m. sav.	1,013	3.	Rietavo sav.	0,949 – 0,954
2.	Klaipėdos r. sav.	0,956 – 1,020	4.	Telšių r. sav.	0,942 – 0,979
3.	Kretingos r. sav.	0,963 – 0,997	9.	Utenos apskr.	
4.	Palangos m. sav.	0,996	1.	Anykščių r. sav.	0,976 – 1,001
5.	Skuodo r. sav.	0,951 – 0,986	2.	Ignalinos r. sav.	0,964 – 0,997
6.	Šilutės r. sav.	1,000 – 1,032	3.	Molėtų r. sav.	0,969 – 0,992
4.	Marijampolės apskr.		4.	Utenos r. sav.	0,963 – 0,979
1.	Kalvarijos sav.	1,009 – 1,029	5.	Visagino sav.	0,982
2.	Kazlų Rūdos sav.	1,028 – 1,046	6.	Zarasų r. sav.	0,952 – 0,984
3.	Marijampolės sav.	1,013 – 1,042	10.	Vilniaus apskr.	
4.	Šakių r. sav.	1,035 – 1,046	1.	Elektrėnų sav.	0,991 – 1,013
5.	Vilkaviškio r. sav.	0,982 – 1,043	2.	Šalčininkų r. sav.	1,013 – 1,038
5.	Panevėžio apskr.		3.	Širvintų r. sav.	0,982 – 1,008
1.	Biržų r. sav.	0,982 – 1,002	4.	Švenčionių r. sav.	0,972 – 1,009
2.	Kupiškio r. sav.	0,982 – 1,000	5.	Trakų r. sav.	1,001 – 1,037
3.	Panevėžio m. sav.	1,008	6.	Ukmergės r. sav.	0,988 – 1,014
4.	Panevėžio r. sav.	0,994 – 1,017	7.	Vilniaus m. sav.	1,003
5.	Pasvalio r. sav.	0,987 – 1,002	8.	Vilniaus r. sav.	0,982 – 1,021
6.	Rokiškio r. sav.	0,965 – 0,980			

Dirvožemio našumo balas apskaičiuojamas pagal formulę:

$$Nb = Bnb \times K_1 \times K_2 \times K_3 \times K_4 \times K_5 \times K_6$$

Čia: **Nb** – dirvožemio našumo balas

Bnb – dirvožemio bazinis našumo balas

K₁, K₂, K₃, K₄, K₅, K₆ – pataisos koeficientai
našumo balui koreguoti (dėl pH_{KCl}, fosforingumo
judriojo P₂O₅ ir kaligumo judriojo K₂O, akmenuotumo,
dirvožemio dangos įvairovės (*margumo*) ir
agroklimato sąlygų)

Sklypo (*t.y., tam tikro dydžio žemės gabalo*) vidutinis žemės našumo balas apskaičiuojamas kiekvieno jame esančio dirvožemio našumo balą (**Nb**) dauginant iš jo užimamo ploto (**p**) ir sandaugų sumą dalijant iš bendro visos vertinamos teritorijos ploto (**pn**) pagal formulę:

$$V_{nb} = \frac{[(Nb_1 \times p_1) + (Nb_2 \times p_2) + (Nb_3 \times p_3) + \text{ir t.t.}]}{pn}$$

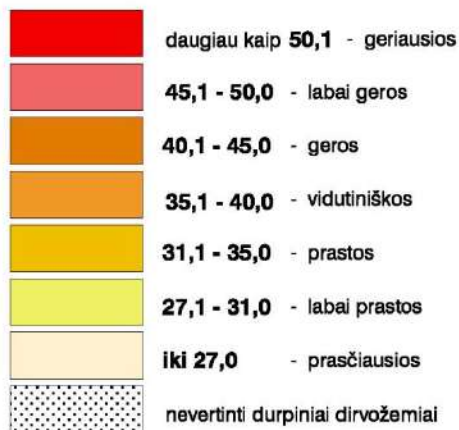
Čia: **Vnb** – vidutinis sklypo žemės našumo balas

Nb1, Nb2... – atskiro dirvožemio tipologinio (sisteminio) vieneto našumo balas

p1, p2.... – atskiro dirvožemio tipologinio (sisteminio) vieneto užima teritorijos (**sklypo**) ploto dalis

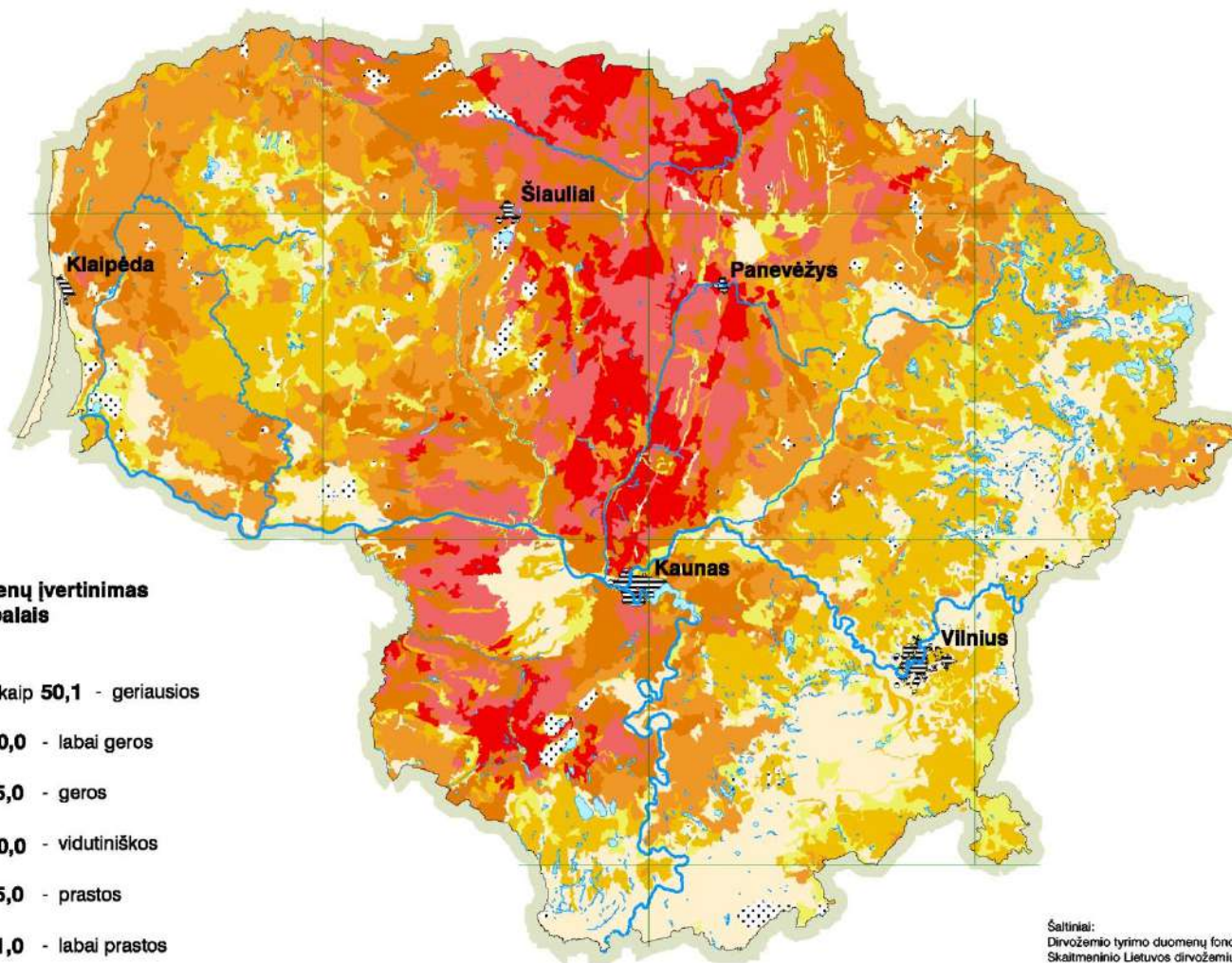
pn – bendras teritorijos (**viso sklypo**) plotas (**p1+p2+p3+ir t.t.**)

**Žemės ūkio naudmenų įvertinimas
našumo balais**

M 1: 2 200 000

22 0 22 44 66 88 110 Kilometrai

Šaltiniai:
Dirvožemio tyrimo duomenų fondai (VŽI, Dirvožemio skyrius, 19
Skaitmeninio Lietuvos dirvožemių žemėlapiu M 1:300 000 duomenų
bazė (VŽI, Dirvožemio skyrius, 1998).
Lietuvos dirvožemių vertinimo duomenys, 1990.

Valstybinė Lietuvos koordinatų sistema LKS-94

Parengė: Jonas Jasinskas, Albinas Juozokas, Birutė Vaštakienė
Kompiuterinis maketas Lucijos Lukšienės

© VĮ VALSTYBINIS ŽEMĖTVARKOS IR
DIRVOŽEMIO SKYRIUS
1999

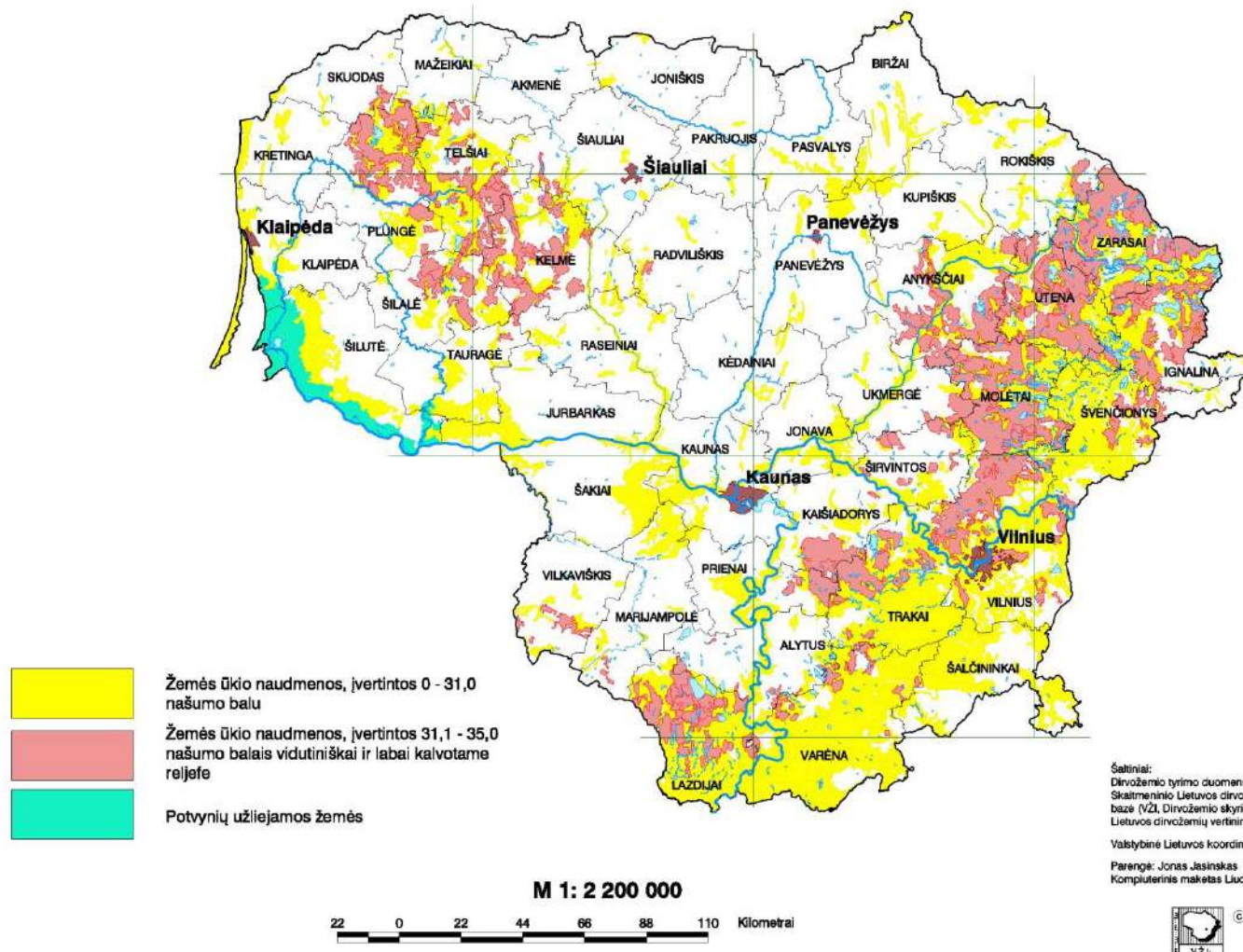
12.2 pav. Lietuvos dirvožemių našumas.

I. Kur naudojami žemės našumo vertinimo duomenys?

- žemės naudotojams, jų ūkinės veiklos ir investicijų planavimui;
- žemės išteklių naudojimo politikai formuoti ir įgyvendinti;
- mažiau palankių tradiciniam ūkininkavimui teritorijų ir vietovių su aplinkosaugos apribojimais nustatymui ir išskyrimui;

15.7 pav. Mažo našumo žemės.

II. Kur naudojami žemės našumo vertinimo duomenys?

- žemės rinkos formavimui ir žemės įkeitimui;
- valstybiniam žemės gerinimo bei apsaugos priemonių, gamtos išteklių naudojimo ir savivaldybių teritorijų planavimui;
- žemės konsolidavimo projektų rengimui;
- ... o taip pat...

- **Europos Komisijos, Europos aplinkos agentūros ir Europos dirvožemio biuro direktyvų vykdyme, užtikrinant ilgalaikį subalansuotą gamtos išteklių naudojimą;**
- **mokesčių už žemę sistemos formavimui;**
- **žemės naudojimo valstybinei kontrolei;**
- **nekilnojamojo turto kadastro ir registro duomenims papildyti ir atnaujinti;**
- **žemėtvarkos, melioracijos, nenašių žemių apželdinimo, sėjomainų ir kitiems projektams rengti;**
- **Nacionalinei mokėjimo agentūros prie ŽŪM paramos teikimo reguliavimui ir kontrolei;**
- **statistiniams duomenims apie žemės gamtines ir ūkines savybes parengti.**

Lietuvos žemių našumas:

apibendrinimas ir papildoma informacija

savarankiškam studijavimui

Kompleksiniai duomenys apie žemės granuliometrinę sudėtį, genetines, fizikines, agrochemines savybes yra būtini norint pažinti žemę. Geriausia, kai šie duomenys integruojami į vieningą palyginamąjį rodiklį pagal našumą, atsižvelgiant į augalininkystės produkcijos kiekį ploto vienetui (žemės ūkio naudmenų hektarui), kuris išreiškiamas bendru pagrindinių dirvožemio savybių rodikliu - balais.

Lietuvos dirvožemiai pagal žemės našumą yra skirstomi į 5 grupes (Mažvila ir kt., 2015). Detaliau apie tai galite pasiskaityti čia:

<https://www.manoukis.lt/mano-ukis-zurnalas/2015/04/lietuvos-zemiu-nasumas/>

An aerial photograph of a rural landscape. The foreground and middle ground are dominated by a patchwork of green and brown agricultural fields, separated by narrow roads and hedgerows. A small cluster of white houses with dark roofs is visible in the center-left. To the right, a large, dark, irregularly shaped area, possibly a pond or a recently plowed field, stands out. The background is filled with dense, dark green forests. The overall scene depicts a typical countryside environment.

**Krašovaizdžio kaita
ir raida...**

**Dirvožemio apsauga
ir stebėsena?**

Žmogaus (visuomenės!) poveikis aplinkai trunka ne vieną šimtmetį, todėl šiuolaikiniame kraštovaizdyje atsispindi ne tiek teritorijų gamtinis savitumas, kiek daugiamečio poveikio gamtai rezultatai.

KRAŠTOVAIZDIS - tai žemės paviršiaus *gamtinių* (paviršinių uolienu ir reljefo, pažemio oro, paviršinių ir gruntinių vandenu, **dirvožemio**, gyvūnų organizmų) ir/ar *antrapogeninių* (archeologinių liekanų, statinių, inžinerinių įrenginių, žemės naudmenų ir informacinio lauko) *komponentų*, susijusių medžiagiais, energetiniais ir informaciniais ryšiais, *teritorinis junginys*.

*Dabartinis Lietuvos kraštovaizdis susiformavo
veikiamas ilgametės žmogaus ūkinės veiklos.*

Pagal antropogeninio poveikio intensyvumą ir vyraujančią žemėnaudos pobūdį Lietuvoje galima išskirti tris pagrindinius kraštovaizdžio tipus:

- miškingas, arba santykinai natūralus
- agrarinis, arba pusiau natūralus
- urbanistinis, arba antropogeninis

Miškingas ir agrarinis kraštovaizdžiai kartu užima beveik 90% Lietuvos teritorijos.

Agrarinis kraštovaizdis (laukai pavasari)
© Vidas Mikulėnas

Žemės plotų transformavimas

- Vykdančiam bet kokią kraštovaizdžio pertvarką ar atskirų žemės plotų transformavimą, ypač svarbią reikšmę turi tinkamas bet kurios teritorijos organizavimas, t.y., optimalaus santykio tarp to, ko iš jos norima, ir to, kas joje leistina, nustatymas. Pavyzdžiui, *Visiškai neprotinga būtų išarti visus žemės išteklius, nes reikia ir miškų, ganyklų, atvirų vandens telkinių, gamtos draustinių, poilsio zonų ir pan. Naudodamas dirvožemį žmogus keičia ne tik jį bet ir visus kitus glaudžiai su juo susietus ekosistemos komponentus.*
- Todėl svarbiausias uždavinys – optimalių santykių tarp įvairių žemėnaudos rūšių nustatymas atsižvelgiant į jų dirvožemio dangos ypatumus, taip pat klimato sąlygas, reljefą, geologinę sandarą ir netgi tokias socialines sąlygas kaip šalies žemdirbystės tradicijos, miestų ir gyvenviečių išsidėstymas ir pan.

Plataus masto žemių sausinimo ir jų kultūrinimo darbai iš esmės paveikė Lietuvos kraštovaizdį.

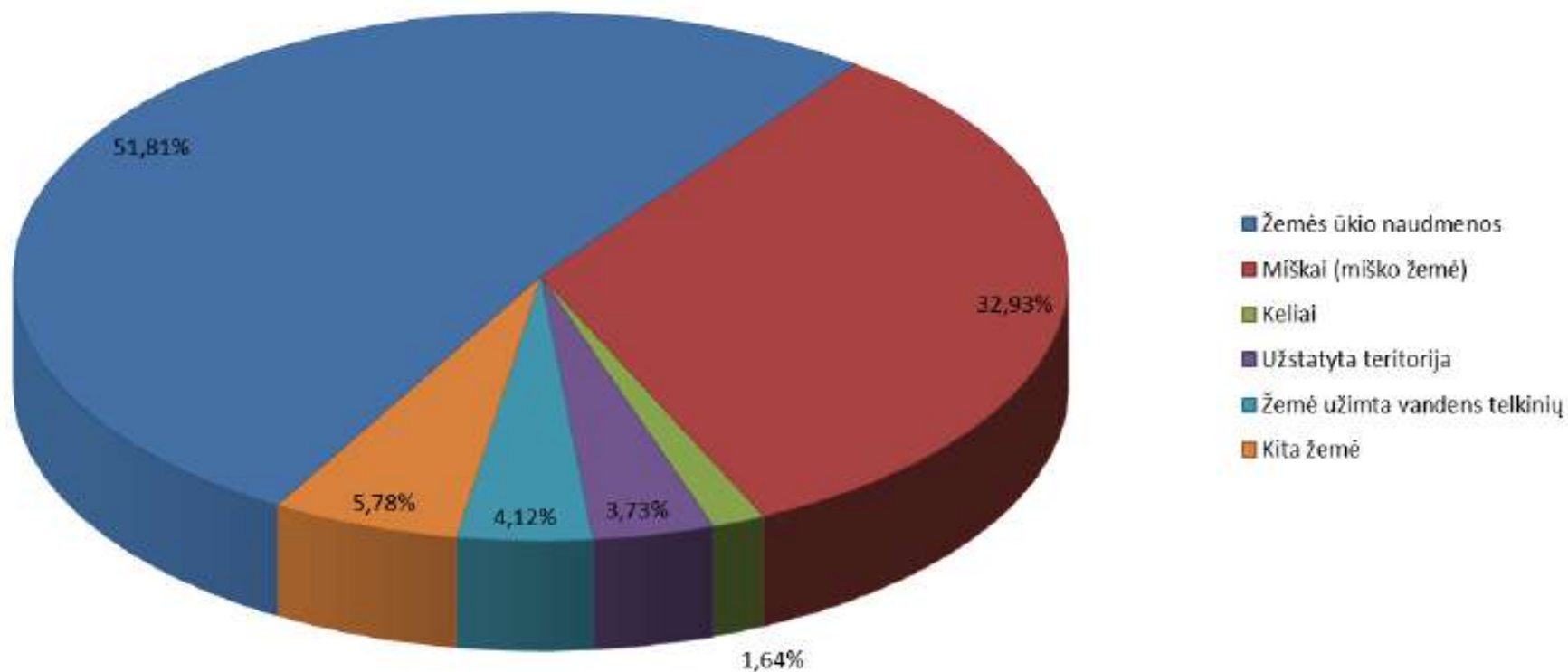
- Daug metų buvusi mozaikinė žemėveikslių struktūra (*sodybos ir dirbamos žemės, apsuptos pievų, pelkių, krūmynų ir miškų*) buvo palanki gamtosaugos požiūriu: nusistovėję ekosistemų savaiminio reguliavimosi procesai, jos buvo stabilios ir izoliuotos.
- Po nusausinimo padidėjo agrokraštovaizdžio įsisavinimo laipsnis ir sumažėjo nusausintų teritorijų miškingumas.
- Vykiant kompleksinę melioraciją, transformuojama ne tik kraštovaizdžio struktūra, bet ir paveikiami erdviniai - funkciniai jo komponentų ryšiai.

Kraštovaizdžio komponentų kaita po sausinimo:

- dirvožemio gruntinių vandenų režimo pokyčiai
- dirvožemių drėgmės režimo pokyčiai
- dirvožemio fizinių ir cheminių savybių pokyčiai
- dirvodaros procesų pokyčiai
- mikroklimato pokyčiai
- augalijos rūšinės sudėties pokyčiai

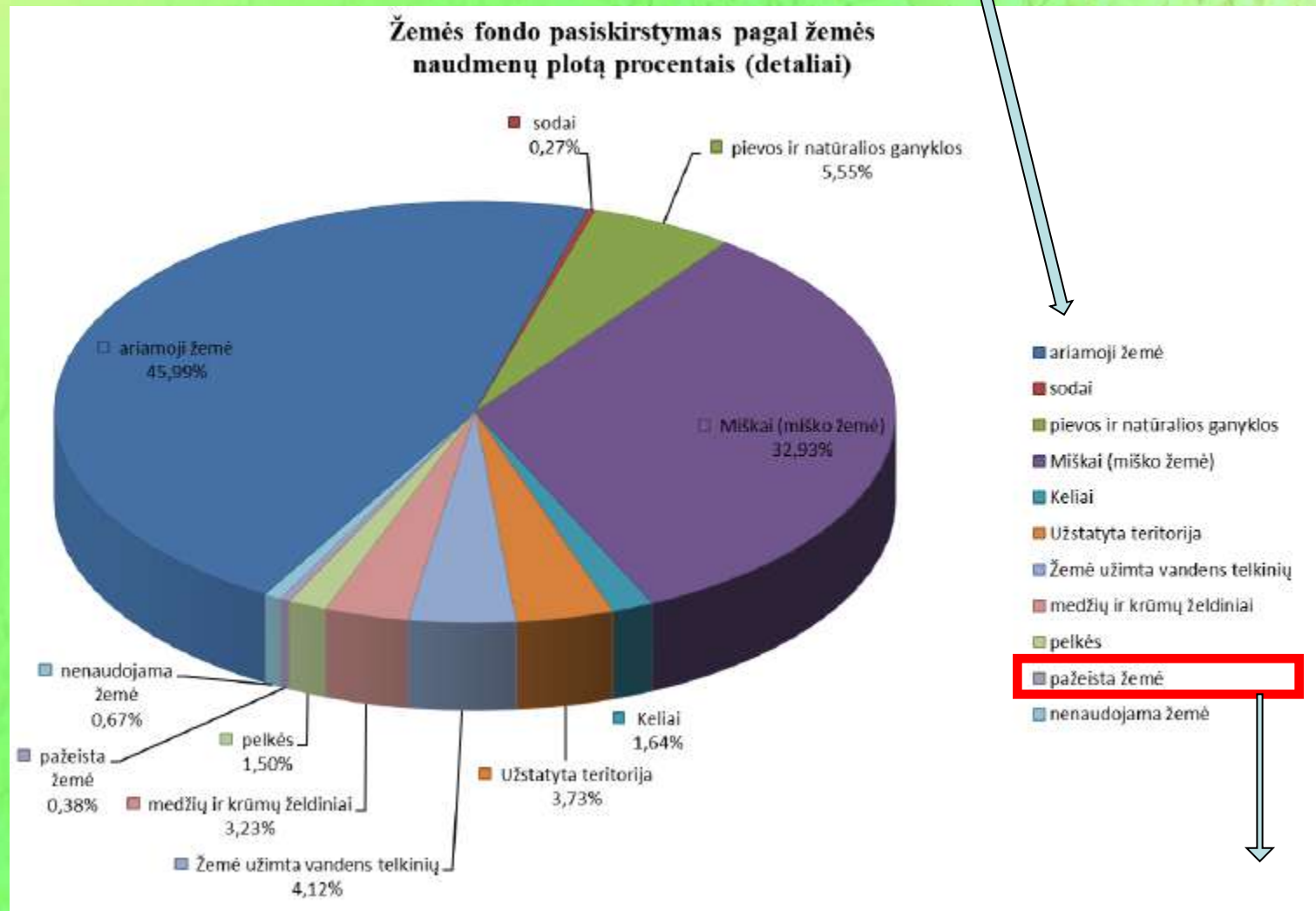
Lietuvos žemės fondo pasiskirstymas pagal žemės naudmenų plotą procentais, 2023 01 01

Kita žemė: medžių ir krūmų želdiniai, pelkės, pažeista žemė ir nenaudojama žemė.

Lietuvos žemės fondo pasiskirstymas pagal žemės naudmenų plotą procentais (detaliai), 2023 01 01

2020 m. vasaros pradžioje paveldosaugininkai pastebėjo, kad yra apniokotas Vedrių piliakalnis. Šilalės rajone, Akmenos upės dešiniajame krante esanti vieta laikoma gamtos paveldu, saugoma kaip kultūros vertybė.

Paveldo puoselėtojai pašiurpo pamatę iškastą didelę duobę – maždaug metro gylio ir 40x12 metrų ploto. Dalis iškastos buvo užpilta žvyru, o ten, kur to nepadaryta, buvo matyti kultūrinis sluoksnis, rasta lipdytos keramikos, molio tinko, degusių akmenų. Nedelsiant buvo informuotas Kultūros paveldo departamentas (KPD) ir kitos suinteresuotos institucijos tyrimo savo ruožtu ėmėsi ir policija.

Pareigūnams nebuvo sudėtinga nustatyti, kad Vedrių piliakalnyje ekskavatoriumi taip „šeimininkauja“ tikrasis šio žemės sklypo šeimininkas.

Tapo aišku, kad tokių „žemės darbų“ tikslas yra paremtas siekiu pasipelnyti iš prekybos kokybišku „juodžemiu“!

Šilalės r. savivaldybės archyvo nuotr./Įvykio vietoje, Vedrių piliakalnio prieigose, fiksuojami neteisėtos veiklos padariniai

DIRVOSAUGA IR JOS REIKŠMĖ

- Prasidėjus žemdirbystei (VIII-IX a. pr. m. e.), **žmonijos vystimosi tempai žymiai paspartėjo.**
- Proporcingai **didėjo ne tik naujai įsavintų ariamų žemių, bet ir jau dėl nemokšiško naudojimo ir gamtos stichinių jėgų poveikio praradusių derlingumą dirvožemių plotai.**
- Manoma, kad iš žemdirbystės priešaušryje turėtų 4,5 milijardų ha tinkamų arimui žemių planetoje **šiuo metu beliko vos 2,5 mlrd. ha.**
- Iš išlikusių 2,5 mlrd. ha pasaulyje arimui tinkamų žemių, šiuo metu betarpiškai tam naudojama tik 1,5 mlrd. ha, o likęs plotas kol kas dar yra neliestas.
- **Svarbi pastaba:** po kruopščios mokslinės analizės paaiškėjo, kad didesnė dalis šiuolaikinių dykumų yra ne gamtinės, o antropogeninės kilmės, t. y. neracionalios žmogaus veiklos rezultatas.

Aplinkos antropogeninė apkrova – neišvengiamas žmogaus ūkinės veiklos rezultatas

- Tačiau dirvožemio, kaip potencialaus įvairių antropogeninių apkrovų neutralizatoriaus, galimybės nėra begalinės.
- Todėl neišvengiamai ateina toks momentas, kuomet dirvožemis jau nebepajėgia toliau priešintis itin išaugusioms fizinių, cheminių ar biocheminių apkrovų poveikiui, praranda visas (arba dalį) turėtų **naudingų funkcijų (derlingumo, biologinio filtro, kenksmingų junginių neutralizuotojo vaidmenį ir kt.)** ir tampa vienaip ar kitaip pažeistu ar degradavusiu.

▪Dirvožemio profilyje eksperimentiniais tyrimais nustatyta sunkiųjų metalų (Pb, Cu, Zn) sorbcijos talpa. Ji didžiausia humusinio Ap horizonto viršutiniame 0-10 cm sluoksnyje, vidutiniškai: viso kiekio - Pb – 839, Cu – 773 ir Zn – 844 mg kg⁻¹, judriosios fazės - Pb – 239, Cu – 210 ir Zn – 248 mg kg⁻¹ (HF+HNO₃+HCl rūgščių mišinio ištraukoje)

Tirto dirvožemio vieta		Dirvožemio horizontas ir ėminio gylis, cm	Vidutiniai elementų kiekiai, mg kg ⁻¹		
			Pb	Cu	Zn
I objektas	Kauno r., Giraitė, 350 m. nuo automagistralės, tyrimų aikštelė	Ap 0-10 cm	3,6±0,39	4,16±0,06	5,30±0,04
		Ap 20-25 cm	19,0±1,20	3,12±0,06	5,05±0,04
		ElBt 39-43 cm	8,3±0,71	3,60±0,06	5,80±0,03
		Btkg 56-61 cm	11,2±0,39	4,80±0,06	5,50±0,07
		Bkg 78-83 cm	10,4±0,41	4,72±0,05	8,30±0,06
		BCkg 95-100 cm	11,0±0,84	4,20±0,05	6,70±0,06
	Kauno r., Giraitė, 350 m. nuo automagistralės, pagrindinis profilis	Ap 0-10 cm	5,0±0,32	2,50±0,07	5,40±0,09
		Ap 20-25 cm	29,1±0,63	2,60±0,04	8,00±0,04
		ElBt 39-43 cm	20,3±0,32	3,90±0,02	3,40±0,06
		Btkg 56-61 cm	32,0±0,74	4,60±0,06	4,00±0,08
		Bkg 78-83 cm	21,2±0,10	4,75±0,03	5,30±0,07
		BCkg 95-100 cm	17,0±0,45	4,20±0,04	5,00±0,03
	Modelinėse sorbcinėse dirvožemio kolonose	Ap 0-10 cm	838,76±9,46	773,38±112,16	844,24±40,33
		Ap 20-25 cm	669,87±64,87	676,94±173,96	767,23±44,42
		ElBt 39-43 cm	364,48±27,28	494,37±125,01	577,43±108,92
		Btkg 56-61 cm	557,07±72,01	595,02±204,43	564,83±59,75
		Bkg 78-83 cm	428,94±158,41	572,00±156,30	473,54±81,55
		BCkg 95-100 cm	278,33±173,94	428,89±120,29	410,69±31,03

Tyrimai atlikti modelinėje sistemoje: ***dirvožemis – eksperimentinė sunkiųjų metalų sorbcijos talpa - poveikis dirvožemio biotai – agrobiologinės priemonės dirvožemį išvalyti.***

Informacijos šaltinis: **Kompleksinis mokslo tyrimo darbas**
**"SUNKIŲJŲ METALŲ SORBCIJOS DIRVOŽEMYJE FIZIKINIAI
CHEMINIAI REIŠKINIAI, JŲ POVEIKIS MIKROORGANIZMŲ
IR FERMENTŲ AKTYVUMO KAITAI BEI PRIEMONIŲ
DIRVOŽEMIO REMEDIACIJAI PAIEŠKA"**

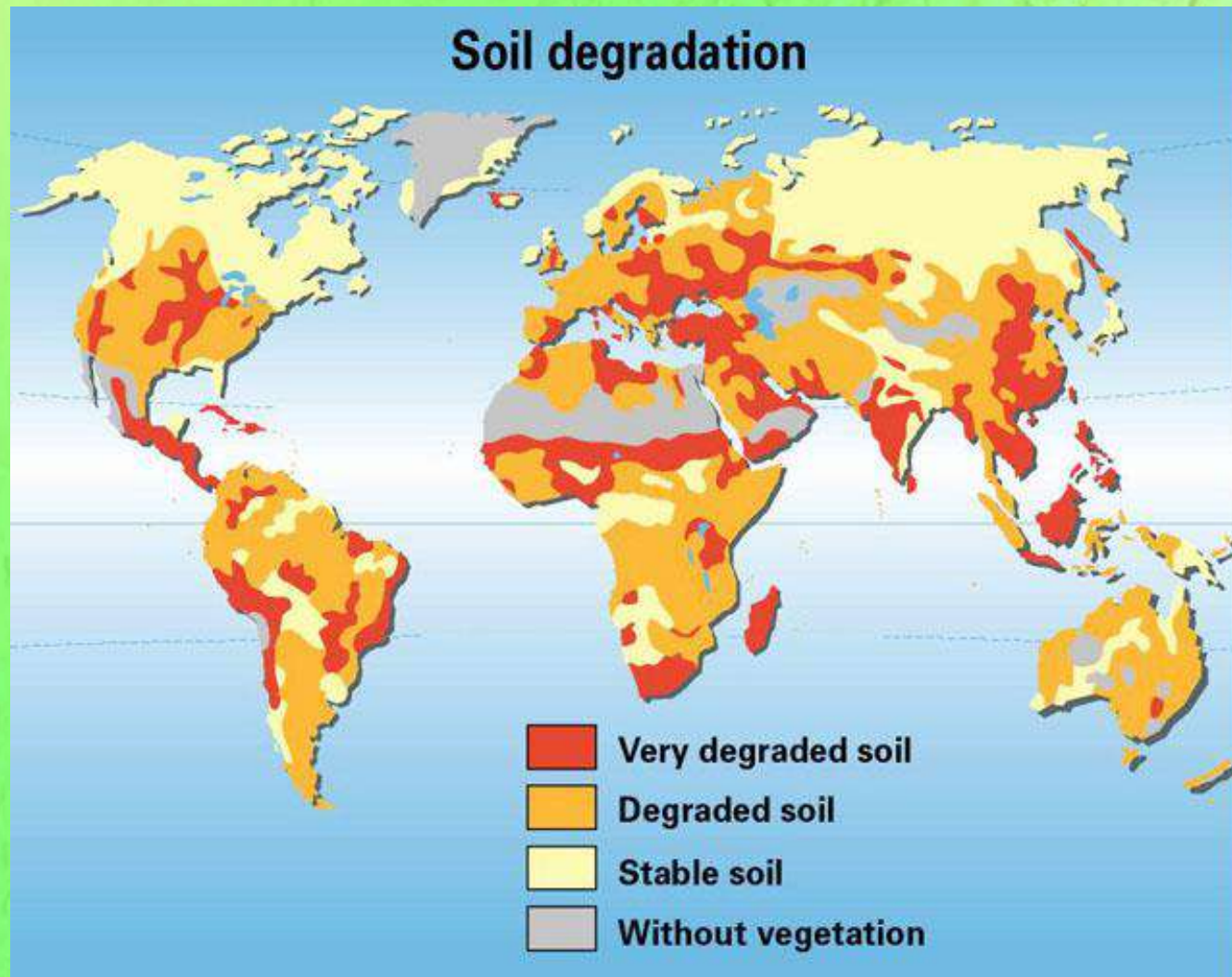

DIRVOŽEMIO DEGRADACIJA – bet koks dirvožemio našumo mažėjimas, susijęs su dirvožemio savybių kitimu.

- Dirvožemio degradacija glaudžiai susijusi su visa aplinka – gyvąja ir negyvąja gamta. Todėl ją nagrinėti reikia kompleksiškai – siejant su augalija, gyvūnija, vandenimis ir oru.

PROBLEMAS MASTAS

Dirvožemio degradacijos procesai Europoje

- Eroziija
- Organinių medžiagų sumažėjimas
- Tankinimas
- Įdruskėjimas
- Nuošliaužos
- Tarša
- Sandarinimas
- Biologinės įvairovės nykimas

Dirvožemio erozija

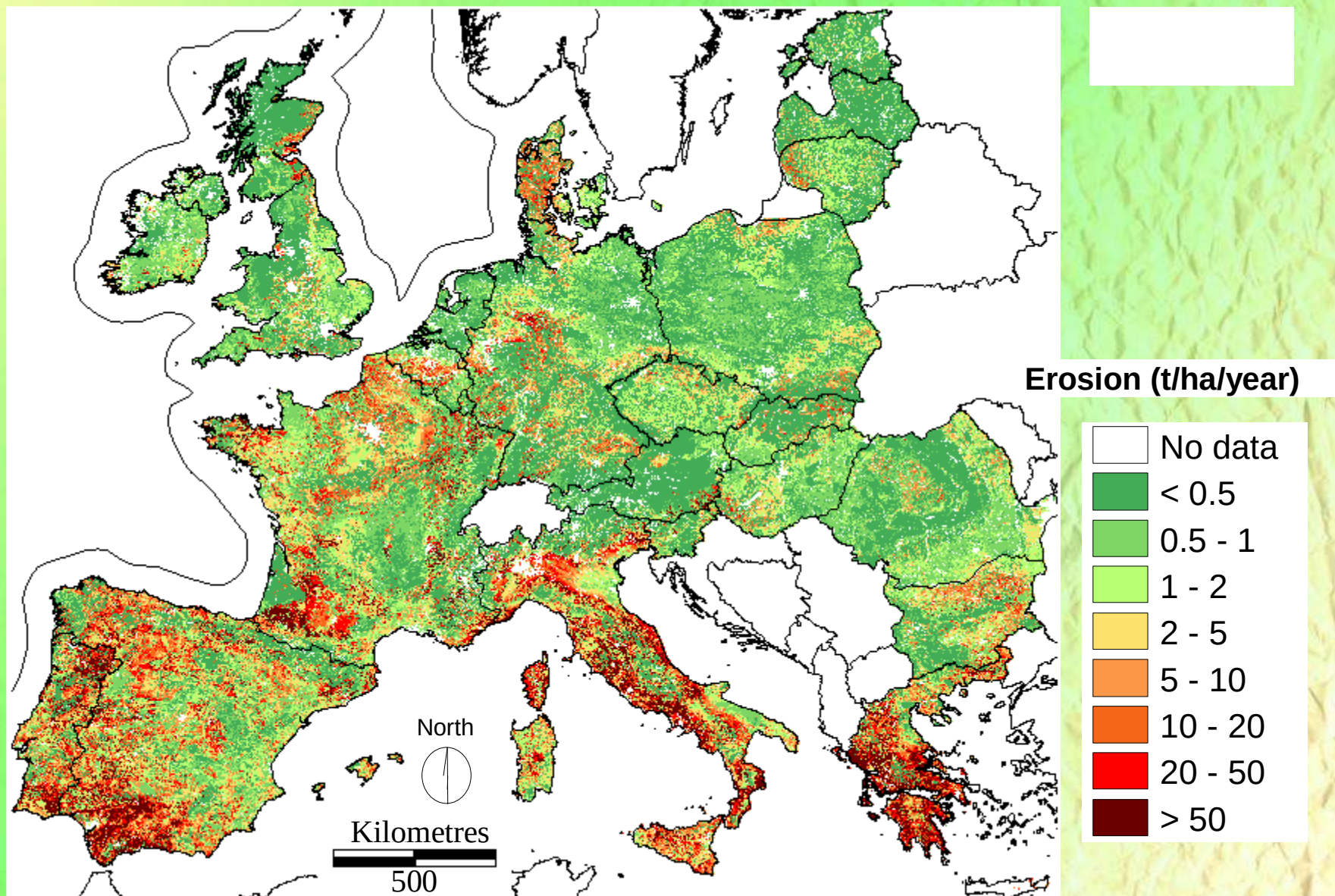
sin. dirvožemio irimas
– tai dirvožemio viršutinių horizontų arba dirvodarinės uolienos irimas, sukliamas judančio vandens, vėjo, mechanizmų, gyvulių, pernešančių dirvožemio medžiagas į kitą vietą.

Vėjas smulkias dirvožemio daleles nuneša labai toli ir taip palaipsniui nupusto purius viršutinius dirvožemio sluoksnius dideliuose plotuose...

Europos dirvožemių erozijos pavojaus mastų įvertinimas

Organinių medžiagų sumažėjimas:

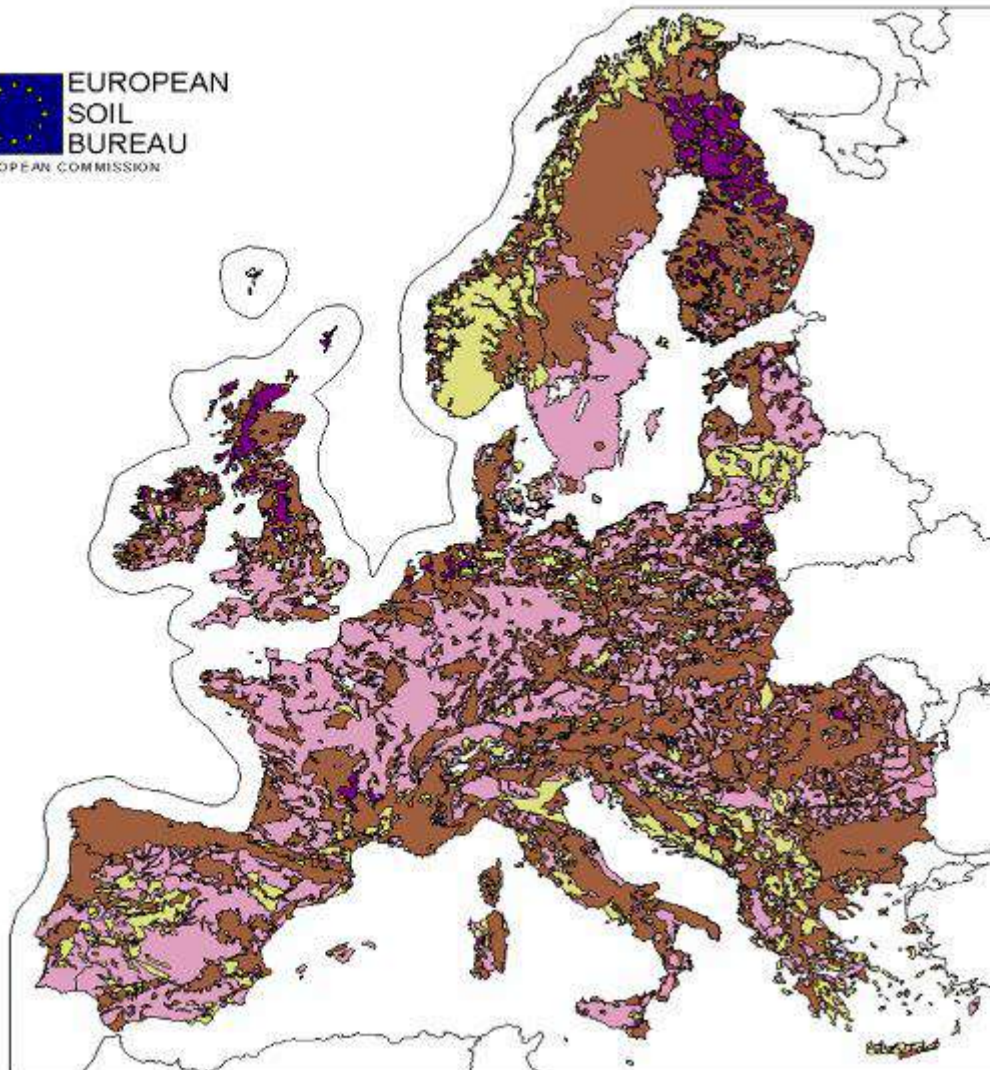
dirvožemio organinės medžiagos (DOM) yra labai svarbios dirvožemio anglies ciklui. Iš tiesų, dirvožemis yra šiltnamio efektą sukeliančių dujų *emitentas* ir kartu anglies *saugykla* – jame yra 1 500 gigatonų organinės ir neorganinės anglies. Apie 45 % Europos dirvožemių yra mažai arba labai mažai organinių medžiagų (t. y. 0–2 % organinės anglies), o 45 % yra vidutinis jų kiekis (t. y. 2–6 % organinės anglies). Ši problema yra aktualiausia Pietų Europos valstybėse, taip pat kai kuriose Prancūzijos, Jungtinės Karalystės, Vokietijos ir Švedijos dalyse.

Organinė anglis Europos dirvožemių viršutiniuose horizontuose

EUROPEAN
SOIL
BUREAU
EUROPEAN COMMISSION

TOPSOIL ORGANIC CARBON CONTENT OF THE EUROPEAN SOILS

ORGANIC CARBON (0 - 25 cm)

- HIGH (> 6 %)
- MEDIUM (2 - 6 %)
- LOW (1 - 2 %)
- VERY LOW (< 1 %)
- NON-SOILS

300 0 300 600 Kilometers

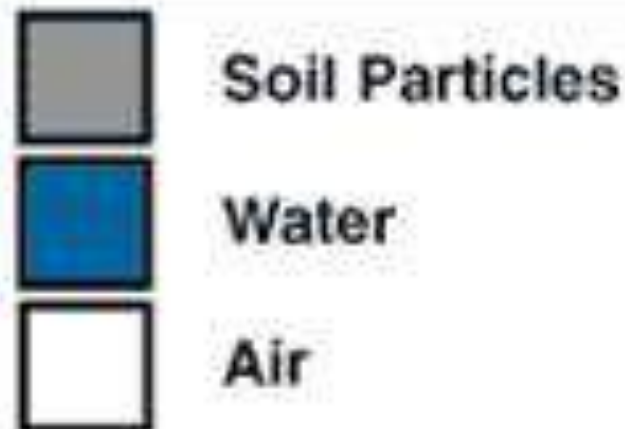

Map derived from pedotransfer rules
of the European Soil Database at scale 1:1 000 000

Dirvožemio tankinimas

Skirtingos granulimetrinės sudėties dirvožemių poringumas būna toks: smėlių – 30-40%, priemolių – 40-50%, molių – 50%, durpės – apie 80%. Viršutiniuose dirvožemio sluoksniuose poringumas būna 55-70%, gilesniuose – 35-50%.

Non-compacted

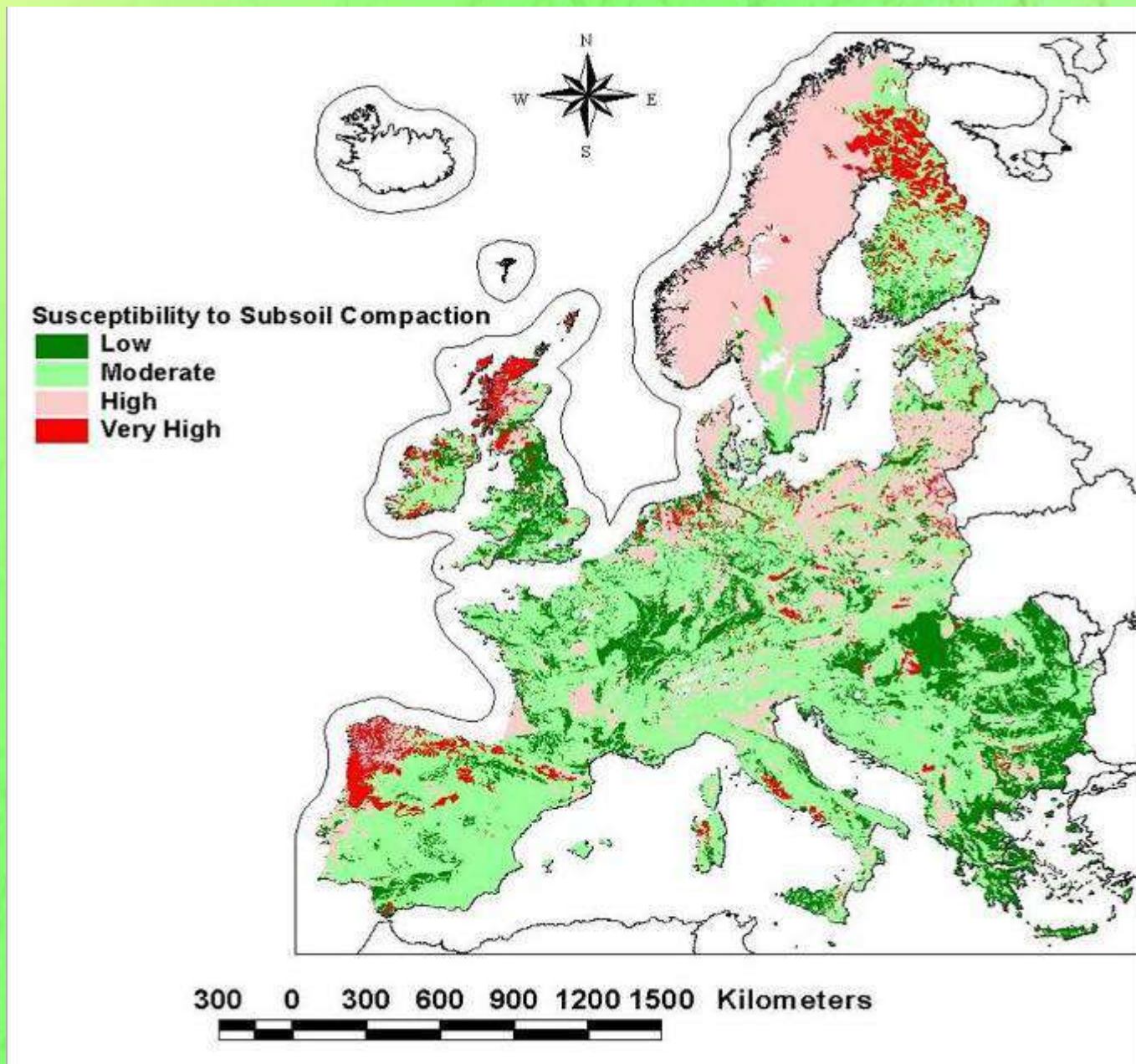
Compacted

Tankinimas: nėra vieningo apskaičiavimo, kiek teritorijų gresia dirvožemio tankinimas. Vieni autoriai teigia, kad 36 % Europos podirvių gresia didelis arba labai didelis tankinimo pavojus. Kituose šaltiniuose teigiama, kad 32 % dirvožemių gresia didelis pavojus, o 18 % yra vidutiniškai paveikti.

Europos dirvožemių podirvio jautrumas tankinimui

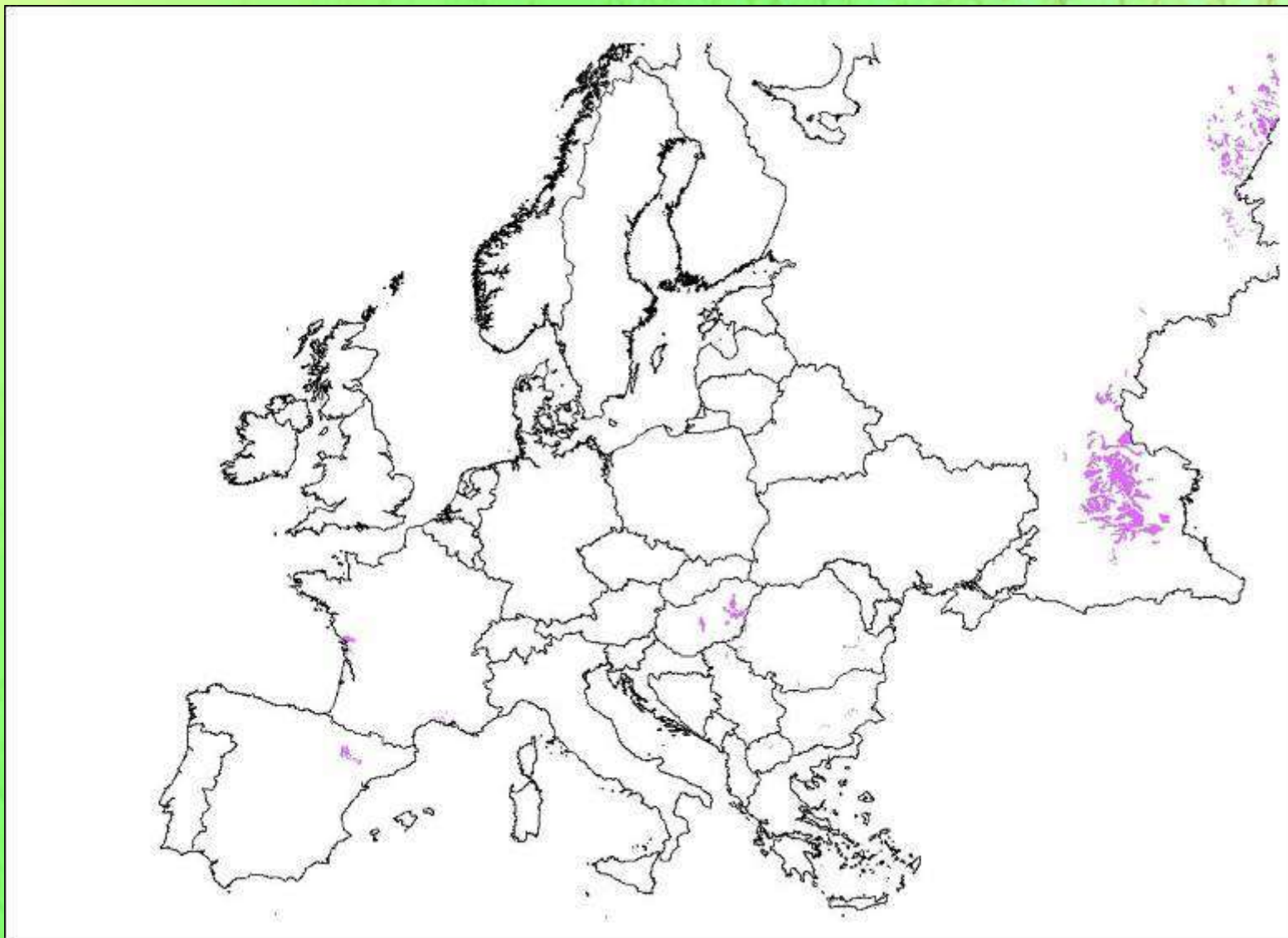

Idruskėjimas – tai tirpių druskų, ypač natrio, magnio ir kalcio, susikaupimas dirvožemyje.

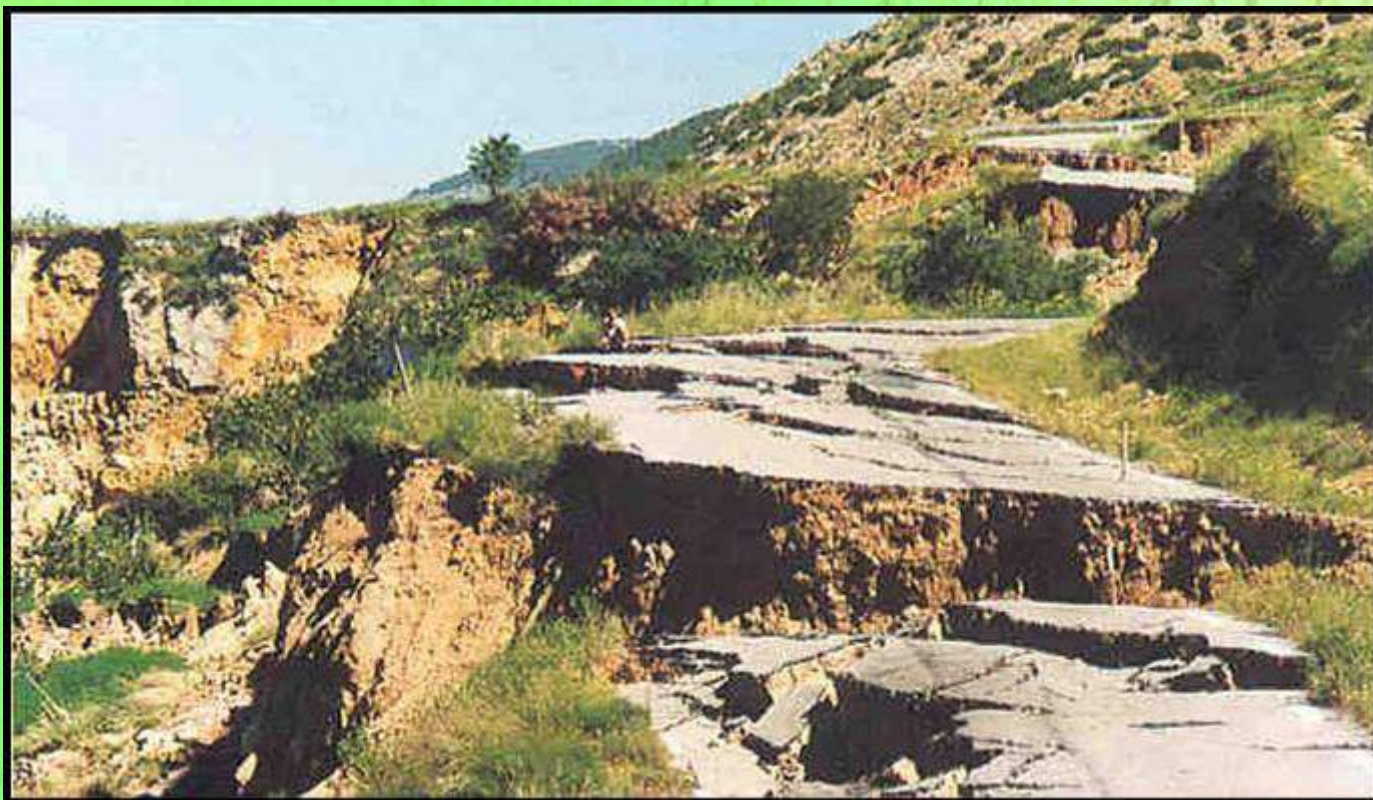

Europoje yra įdruskėję apie 3,8 mln. ha, daugiausia Kampanijos regione Italijoje, Ebro slėnyje Ispanijoje ir Panonijos lygumoje Vengrijoje, taip pat kai kuriose Graikijos, Portugalijos, Prancūzijos, Slovakijos ir Austrijos vietovėse.

Nuošliaužos paprastai dažniau įvyksta vietovėse, kuriose dirvožemis yra neatsparus erozijai, molingas podirvis, statūs šlaitai, dažnai iškrenta gausūs krituliai ir žemė yra apleista, pavyzdžiui, Alpių ir Viduržemio jūros regionuose. Šiuo metu nėra duomenų, koks bendras ES plotas yra paveiktas šio proceso, tačiau šios problemos priežastys gali būti gyventojų skaičiaus augimas, vasaros ir žiemos turizmas, intensyvus žemės naudojimas ir klimato kaita.

Tarša: Europoje jau daugiau kaip du šimtmečius vyksta industrializacija, daugelyje gamybos procesų naudojamos pavojingos medžiagos arba tokios medžiagos susidaro gamybos procesų metu, todėl iškilo dirvožemio taršos problema. Apskaičiuota, kad gali būti užterštos 3,5 mln. teritorijų, o 0,5 mln. iš tikrųjų yra užterštos ir jas reikia valyti.

Žemės ūkio tarša gali būti **lokalioji ir pasklidoji**.

Pasklidoji tarša pasireiškia, kai dideliuose žemės ūkio naudmenų plotuose gausiai paskleidžiamos mineralinės medžiagos, pesticidai, užterštas nuotekų dumblas. Šios medžiagos užteršia orą, **dirvožemį**, išsiplauna į požeminius ir paviršinius vandenis.

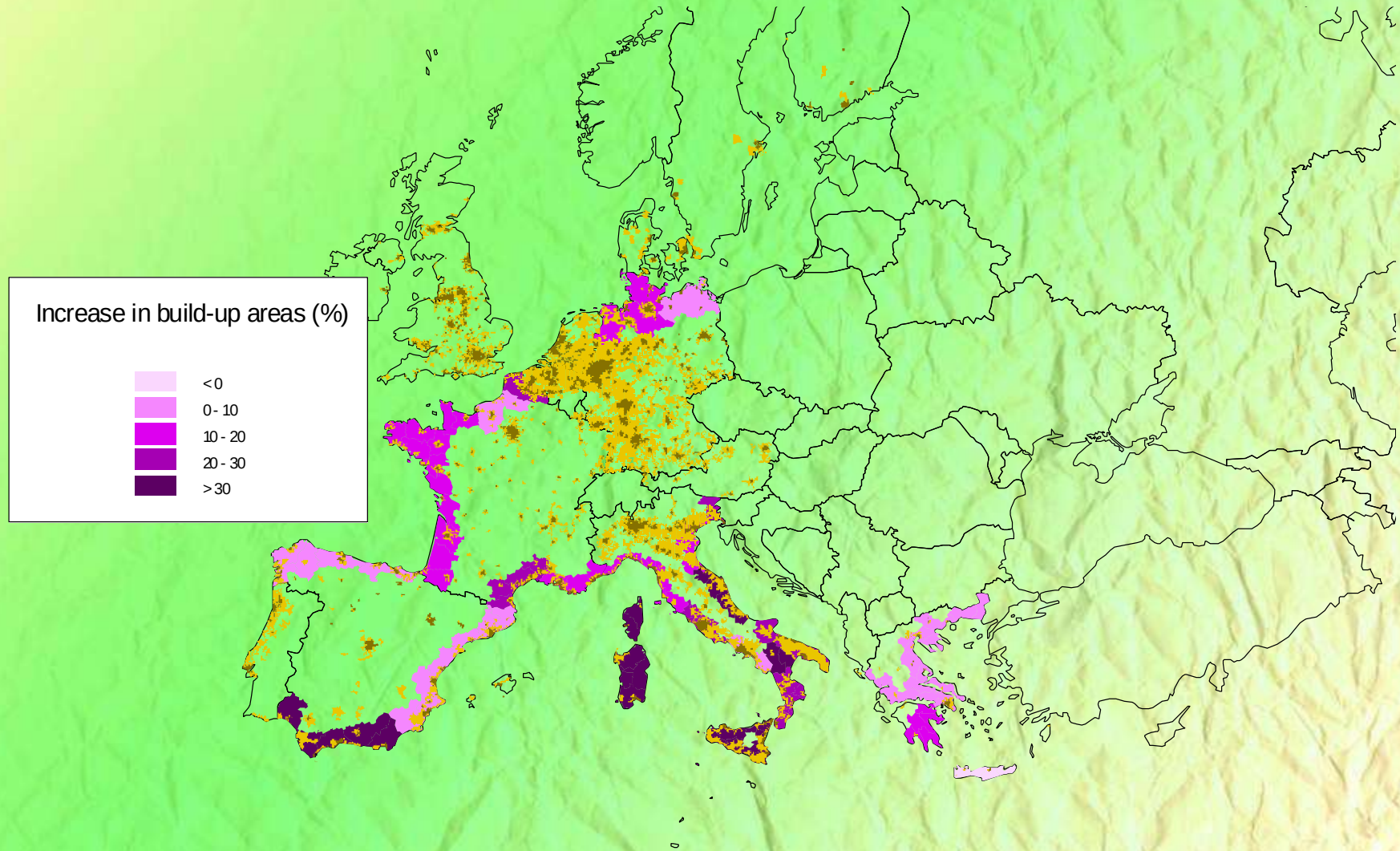

- Sandarinimas:

užsandarinta – t. y., dirvožemio paviršinis sluoksnis padengtas sandaria medžiaga – vidutiniškai 9 % viso valstybių narių žemės paviršiaus ploto. 1990–2000 m. užsandarintas plotas 15 ES šalių padidėjo 6 %, ir vis daugiau tokio ploto reikia naujoms statyboms dėl miestų plėtros bei transporto infrastruktūroms.

Užstatytų plotų didėjimo Europoje dinamika (%) 1975-2000

Increase in build-up areas 1975-1990

Source: EEA 2002

Biologinės įvairovės nykimas: dirvožemio biologinės įvairovės sąvoka apima ne tik genų, rūšių, ekosistemų ir funkcijų įvairovę, bet ir ekosistemų metabolinį pajėgumą. Visi pirmiau minėti degradacijos procesai veikia dirvožemio biologinę įvairovę ir visi minėti veiksniai (taip pat) prisideda prie jos nykimo.

Kokios svarbiausios dirvožemio išteklių naudojimo problemos Lietuvoje?

Ar (ir kaip) saugome didžiausią turtą – dirvožemį?

Svarbiausios problemos žemės ūkio sektoriuje, (tiesiogiai ir/ar netiesiogiai) įtakančios dirvožemio kokybės prastėjimą...

1. *Sėjomainos nebuvimas.*
2. *Dirvožemio humuso mažėjimas.*
3. *Dirvožemio rūgštėjimas.*
4. *Nesubalansuotas tręšimas.*
5. *Laukų užmirkimas.*
6. *Dirvožemio erozija.*
7. *Dirvožemio tankėjimas.*
8. *Žemės ūkio chemizavimo didėjimas*
9. *Kraštovaizdžio kokybės (ir ne tik estetinės!) blogėjimas.*
10. *Dirvožemio specialistų ir konsultantų trūkumas?...*

Dirvožemio stebėseną

- Tai viena iš svarbiausių kompleksinio ekologinio monitoringo (stebėsenos) sudėtinių dalių !
- **Pirmaeilis dirvožemio monitoringo uždavinys** - teikti įvairiems žemių naudotojams duomenis apie žemės išteklių fondo dinamiką, dirvodaros procesų pobūdį bei jų evoliucijos raidą artimiausioje perspektyvoje, būtinas dirvožemio apsaugos bei jo derlingumo didinimo priemonės optimaliems kokybiškos augalininkystės produkcijos derliams užtikrinti. Šios informacijos stebėjimų periodiškumą lemia visų šių veiksmų pasireiškimo intensyvumas, o intervalai tarp atskirų dirvožemio savybių fiksavimo gali siekti nuo vieno iki dešimčių metų.

**Atsižvelgiant į lauko ir laboratorinių-
analitinių darbų specifiką ir mėginių
ėmimo ypatumus, išskirtos šios 4
pagrindinės stebėjimų rūšys:**

- dirvožemio morfologija (arba sandara)**
- dirvožemio fizika (ir hidrofizika)**
- dirvožemio chemija**
- dirvožemio biologija**

Dirvožemio agrocheminiai tyrimai:

*tai neatsiejama agronomijos mokslo ir žemės ūkio praktikos dalis. Žinant ne tik dirvožemio kilmę, granulimetrinę sudėtį, bet ir (agro)-**chemines savybes**, galima spręsti apie jo našumą, augalų mitybos optimizavimą, sukultūrinimo priemones, biogeninių elementų, sunkiųjų metalų ir radionuklidų taršos lygį.*

Dirvožemio agrocheminės savybės *:

iš kurių svarbiausios yra rūgštumas (pH), organinės medžiagos, judriųjų makro- ir mikroelementų kiekiai, turi didelės įtakos jo našumui ir tręšimo veiksmingumui.

* Svarbi pastaba: šiuo metu kai kuriuose ūkiuose dirvožemio agrocheminės savybės nustatomos kitose Europos šalyse taikomais ir labai besiskiriančiais metodais, nors nėra jų tinkamumo mūsų šalies dirvožemių tyrimams įvertinimo.

Lietuvos žemės ūkio paskirties dirvožemių skirstymas pagal pH_{KCl} dydį

Dirvožemio rūgštingumas	pH_{KCl}	Dirvožemio rūgštingumas	pH_{KCl}
Ypač rūgštus	< 3,5	Neutralokas	6,0–6,5
Labai rūgštus	3,5–4,5	Artimas neutraliam ir neutralus	6,6–7,0
Vidutinio rūgštingumo	4,6–5,0	Šarmiškas	7,1–8,5
Mažo rūgštingumo	5,1–5,5	Šarminis	> 8,5
Rūgštokas	5,6–6,0		

Visi dirbami dirvožemiai, kurių $\text{pH} < 5,6$ yra sąlygiškai rūgštūs, juos reikia kalkinti.

Lietuvos dirvožemių skirstymas pagal humusingumą (I)

Žemės ūkio paskirties dirvožemiai
(LŽI Agrocheminių tyrimų centras, 1987)

dirvožemio humusingumas	humuso proc.	
	priesmėliai, priemoliai, moliai	smėliai, žvyrai
Labai mažo humusingumo	< 1,0	< 0,5
Mažo humusingumo	1,0–2,0	0,5–1,5
Vidutinio humusingumo	2,0–3,0	1,5–2,5
Humusingi	3,0–4,0	2,5–3,5
Didelio humusingumo	> 4,0	> 3,5

Sąlyginė dirvožemio fosforingumo grupė

I

II

III

IV

V

Armens fosforingumas judriojo fosforo, mg kg⁻¹

**labai mažai
fosforingas**
50 ir <

**mažai
fosforingas**
51–100

**Vidutiniš-
kai
fosforingas**
101–150

fosforingas
151–200

**labai
fosfo-
ringas**
> 200

Sąlyginė dirvožemio kalkingumo grupė

I

II

III

IV

V

Armens kalkingumas judriojo kalio, mg kg⁻¹

**labai mažai
kalingas
50 ir <**

**mažai
kalingas
51–100**

**Vidutiniš-
kai
kalingas
101–150**

**kalingas
151–200**

**labai
kalin-
gas
> 200**

Dirvožemio ėminius agrocheminiams tyrimams gali paimti pats augintojas arba samdytis šios srities profesionalus. Mėginys imamas iš kiekvieno 2–4 ha ploto. Be to, jungtinis dirvožemio ėminys turi būti imamas iš tipingų lauko vietų, darant mažiausiai 20 zondo dūrių. **Dirvožemio pH, judriojo fosforo ir kalio tyrimas LAMMC ATL kainuoja apie 10 EUR. Taigi, tiriant 5 ha plotą, hektaro tyrimas atsieina 2 EUR – mikroskopiškai menką trąšų kainos dalį.**

Nors dirvožemio agrocheminiai tyrimai nėra brangūs, Lietuvoje per metus ištiriame mažiau kaip vieną procentą žemės ūkio naudmenų. Kitose Europos šalyse, taip pat ir Estijoje, Lenkijoje – dešimtimis kartų daugiau. Šioje srityje mes užimame paskutinę vietą.

Gediminas STAUGAITIS
Zigmas Jonas VAISVILA

DIRVOŽEMIO AGROCHEMINIAI TYRIMAI

Tai praktinio tipo leidinys apie mūsų šalies dirvožemių agrocheminius tyrimus, skirtas labai plačiam vartotojų ratui – žemdirbiams, agrarinės srities specialistams, studentams, privačių sklypų savininkams, sodininkams mėgėjams ir visiems kitiems žemės naudotojams. Knygoje nurodyta, kokius dirvožemių agrocheminius rodiklius būtina nustatyti, kaip tyrimams paimti dirvožemio ėminius, kokie naudojami laboratoriniai metodai, kaip gauti tyrimų rezultatai pateikiami žemėlapiuose.

3.3 paveikslas. Zondai dirvožemio ėminiams imti iš 0–30, 30–60 ir 60–90 cm sluoksnio

3.4 paveikslas. Dirvožemio ėminių paėmimas keturračiu motociklu

Šaltinis: **Dirvožemio agrocheminiai tyrimai**
(G. Staugaitis, Z. Vaišvila, 2019)

3.5 paveikslas. Dirvožemio jungtinio ėminio paėmimo maršrutai

Šaltinis: **Dirvožemio agrocheminiai tyrimai**
(G. Staugaitis, Z. Vaišvila, 2019)

5 priedas. Dirvožemio svarbiausių agrocheminių rodiklių tyrimų duomenų vertinimo pavyzdys

Rodiklis	Tyrimų duomenų reikšmė	Koncentracijos (pH*) vertinimas ir sutartinė žymėjimo spalva	Vertinimo nuoroda (lentelės Nr.)
Ėminys Nr. 1. Vilkaviškio r. Klausčių sen. Dirvožemis: giliau glėjiškas karbonatin-gas išplautžemis. Granulimetrinė sudėtis: vidutinio sunkumo priemolis.			
pH _{KCl}	6,5	neutralokas*	2.1
Humusas %	2,15	vidutinė	2.4
MAKROELEMENTAI mg/kg			
Judrusis fosforas (P ₂ O ₅)	239	labai didelė	2.8
Judrusis kalis (K ₂ O)	180	didelė	2.11
Judrusis kalcis (Ca)	2765	didelė	2.13
Judrusis magnis (Mg)	384	didelė	2.14
Mineralinis azotas (N _{min})	0–30 cm	9,71	×4.5 = 44 kg/ha
	30–60 cm	7,28	×4.5 = 33 kg/ha
	0–60 cm	Suma 77 kg/ha	vidutinė 2.7
MIKROELEMENTAI mg/kg			
Judrusis boras (B)	1,18	labai didelė	2.16
Judrusis varis (Cu)	3,49	didelė	2.16
Judrusis manganas (Mn)	129,30	labai didelė	2.16
Judrusis cinkas (Zn)	3,07	didelė	2.16
Judrusis molibdenas (Mo)	0,31	didelė	2.16
Ėminys Nr. 2. Klaipėdos r. Vėžaičių sen. Dirvožemis: nepasotintas balkšvažemis. Granulimetrinė sudėtis: lengvas priemolis ant vidutinio sunkumo priemolio			
pH _{KCl}	4,9	vidutiniškai rūgštus*	2.1
Humusas %	2,36	vidutinė	2.4
MAKROELEMENTAI mg/kg			
Judrusis fosforas (P ₂ O ₅)	74	maža	2.8
Judrusis kalis (K ₂ O)	123	vidutinė	2.11
Judrusis kalcis (Ca)	598	labai maža	2.13
Judrusis magnis (Mg)	91	labai maža	2.14
Mineralinis azotas (N _{min})	0–30 cm	4,10	×4.5 = 18 kg/ha
	30–60 cm	3,24	×4.5 = 15 kg/ha
	0–60 cm	Suma 33 kg/ha	labai maža 2.7
MIKROELEMENTAI mg/kg			
Judrusis boras (B)	0,20	maža	2.16
Judrusis varis (Cu)	1,83	vidutinė	2.16
Judrusis manganas (Mn)	48,36	vidutinė	2.16
Judrusis cinkas (Zn)	1,79	vidutinė	2.16
Judrusis molibdenas (Mo)	0,11	maža	2.16

Pastaba. Kiti dirvožemio agrocheminiai rodikliai nustatomi pagal būtinumą.

Leidinyje ne tik aprašyti svarbiausi agrocheminiai rodikliai, jų reikalingumas, bet ir **duotos vertinimo skalės**. Pateikti rodikliai – pH, humusas, suminis ir mineralinis azotas, mineralinė siera, judrieji fosforas, kalis, kalcis, magnis, aluminis, judrieji mikroelementai (Fe, B, Mn, Zn, Cu, Mo, Co), cheminiai teršalai dirvožemyje – to neįmanoma rasti jokiam kitame leidinyje.

Šaltinis: Dirvožemio agrocheminiai tyrimai
(G. Staugaitis, Z. Vaišvila, 2019)

Dirvožemio sveikata? Kaip tai įvertinti?

Klausimai - atsakymai

- **Koks galėtų būti paaiškinimas sąvokos "dirvožemio sveikata"?** Dirvožemio sveikata yra apibrėžiama kaip "nuolatinis dirvožemio gebėjimas palaikyti ekosistemų funkcijas," ir vertinama pagal siūlomus išmatuojamus rodiklius.
- **Kokie rodikliai apibrėžia, kad dirvožemis sveikas?** Presence of soil pollutants, excess nutrients and salts; Soil organic carbon; Soil structure including bulk density and the absence of soil sealing and erosion; Soil biodiversity; Soil nutrients and pH; Vegetation cover; Landscape heterogeneity; Area of forest and other wooded lands. (Misijos įgyvendinimo planas: https://ec.europa.eu/info/publications/implementation-plans-eu-missions_en?fumanNewsletterId=836421:70afc2e06370b4f46724d1e3c711eb2c&fumanNewsletterId=836637:d2ab7632e57023c3b9f0c59f71710af4, p. 69-70)

Kodėl turime veikti dabar?

- 60-70% ES dirvožemių laikomi "nesveikais,,;

Taigi, klausimas „ar ekologinės žemdirbystės principais pagrįstas ūkininkavimas padės išsaugoti sveiką dirvožemį ateities kartoms“ vis dar lieka atviras?

Nacionaliniu lygmeniu yra parengtas „Dirvožemio tvaraus naudojimo veiksmų planas“

Plano paskirtis – nustatyti ilgalaikius, kompleksinius uždavinius, priemones ir veiksmus iki 2030 m., kuriuos įgyvendinant būtų išspręsti žemės ūkyje naudojamo dirvožemio geros būklės užtikrinimo, jo tvaraus naudojimo ir biologinės įvairovės išsaugojimo, dirvožemio taršos mažinimo ir dirvožemio teikiamos įvairialypės naudos žmonėms, apsirūpinimui maistu, gamtai ir klimatui klausimai.

Siekiant įgyvendinti planą, nustatyti šie uždaviniai:

pirmasis uždavinys – mažinti rūgščių dirvožemių plotus ir skatinti žemės ūkio produkcijos gamybos pritaikymą pagal dirvožemio pH;

antrasis uždavinys – išsaugoti ir didinti dirvožemio humusingumą;

trečiasis uždavinys – mažinti dirvožemio taršą;

ketvirtasis uždavinys – užtikrinti kenksmingų organizmų ir ligų kontrolę;

penktasis uždavinys – išsaugoti ir puoselėti dirvožemio biologinę įvairovę;

šeštasis uždavinys – plėtoti dirvožemio stebėsenos bei sveikatos valdymo ir vertinimo sistemą įvertinant ekonominius, socialinius ir aplinkosaugos aspektus;

septintasis uždavinys – sutelkti ir įtraukti valstybės institucijas, užtikrinant dirvožemio tvarų puoselėjimą;

aštuntasis uždavinys – užtikrinti informacijos sklaidą, komunikaciją ir žinių atnaujinimą, įtraukiant mokslo ir studijų bei konsultavimo institucijas.

Naudingos nuorodos:

Lietuvos dirvožemininkų draugija
(<http://ldd.asu.lt>)

LAMMC Agrocheminių tyrimų laboratorija
<http://www.agrolab.lt/>

Lietuvos erdvinės informacijos portalas
<http://www.geoportal.lt/map/index.jsp?mode=zis>

Ačiū už dėmesį!

https://it.wikipedia.org/wiki/Lavorazione_del_terreno